

ritus propter negligentem operarium ad suam partem A trahere festinat. Unde ipsa Veritas in Evangelio discipulis suis ait : *Attendite ne justitiam vestram faciat coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi)*. Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est. *Respondit Moyses filiis Israel, et Domino præcipiente ait : Recte tribus filiorum Joseph locuta est. Et hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est : Nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus, ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua, et cunctæ semina maritus de eadem tribu accipiant, ut hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant ut a Domino separatæ sunt.* His similia ad Corinthios scripsit Paulus apostolus, cum de nuptiis disputaret : *Mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Cum autem dormierit vir ejus, liberata est a lege viri. Cui vult nubat, tantum in Domino (I Cor. vii)*. Præcepit ergo Moyses ut filia Salphaad nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus, ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Sic et Apostolus mandat ut mulier nubat cui voluerit, tantum in Domino, hoc est viro catholico, ne possessionem honorum operum ac rectæ vitæ perdat, si pagano aut hæretico se junxerit. Secundum tropologiam vero, mulieri, hoc est puræ intentioni, per bonam actionem cui voluerit, licet se conjungere labori, tantum ut pietatem et religionem Christianam in omnibus conservet, ne operis sui, pro quo æternæ hæreditatis sperare debuit possessionem, detrimentum patiat, si alieno, hoc est, errori, se conjunxerit. *Feceruntque filia Salphaad ut sibi fuerat imperatum. Et nupservunt Maala, et Thersa, et Hegla et Melcha, et Noa, filiis patris sui, de familia Manasse, qui fuit filius Joseph : et possessio quæ illis fuerat attributa,*

A mansit in tribu et familia patris earum. Harum mulierum, hoc est, filiarum Salphaad, nomina non incongrue ad sensum prædictum transferri possunt. Interpretatur enim Maala infirmitas Thersa, complacens; Egla, solemnitas ista vel vitulus, Melcha, rex ejus, et Noa, motus. Qui enim humilitatis virtutem ante omnia intra semetipsum habere studet, et in infirmitatibus suis juxta Apostolorum sibi complacet, solemnitatem agit, ac grata munera exhibet Deo; et rex atque rector suæ conversationis cautus existens, progressu virtutum movetur. Juxta illud Psalmistæ : *Ambulant de virgine in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion (Psal. LXXXIII)*. Nupservunt ergo filia Salphaad filiis patris sui de familia Manasse, qui fuit filius Joseph, cum quilibet de eorum numero qui crediderunt ex Judæis doctori ex gentibus credenti se junxerit, ut ejus magisterio conjunctus, filios gignere, hoc est, opera pietatis exhibere, possit. Nomine enim patris quodammodo cæseri possunt doctores ex gentibus electi, quia fratres sunt prædicatorum sanctorum qui fuerunt in Judæa constituti. Nec debet esse schisma in spiritali cognatione, ubi una est credulitas, fidei professione. Ait enim Salvator discipulis Mathæi vigesimo tertio : *Patrem nolite vobis vocare super terram. Unus est enim Pater vester qui in cœlis est. Omnes autem vos fratres estis.* Et alibi : *Habeo, inquit, alias oves quæ non sunt ex hoc ovili : et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor (Joan. x)*. Sicque possessio in eadem tribu legitime servatur, cum omnis pia actio pro amore Christi in Ecclesia catholica in servitium Dei agiler exhibetur : cujus laboris finis est merces perpetua, quam suis fidelibus largiri dignetur Pater omnipotens, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

ENARRATIONIS SUPER DEUTERONOMIUM

LIBRI QUATUOR. (ANNO 834.)

PRÆFATIO

AD FRECULPHUM LEXOVIENSEM EPISCOPUM

Pio Patri FRECULPHO, RABANUS exiguus in Domino salutem.

Decursis igitur, tuis parendo præceptis, prioribus libris legis, novissime ad Deuteronomium Moysi considerandum perveni, quatenus inde aliqua tuæ

sanctæ voluntati consentiens, sacramenta spiritaliter rimarer atque in unum volumen majorum dicta colligerem. Sed quia in hunc librum cujuspiam explanationem proprie non inveni, necesse habui ut perfectis anteriorum librorum expositionibus, inde

ad hujus libri enodandas quæstiones assumerem facultatem. Hæc autem quæ noviter a legislatore inserta reperi, divina gratia largiente, pro modulo nostri ingenio, quantumcumque explanare curavi. Deuteronomium quoque, ut beatus Hieronymus in quadam epistola sua ad amicum ait, secunda est lex, et evangelicæ legis præfiguratio; sicque ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia. Quapropter hæc res operosa indiget solutione: scilicet quod ita historialiter ordinentur vetera, ut spiritaliter omnia demonstrentur nova, et legis per figuram patefecit littera quæ sacer Evangelii textus in se continet sacramenta. Unde, sancte frater, tuo de hoc maxime indigemus adjutorio: quatenus apud omnipotentem Patrem precibus assiduis impetres ut quod nos jubes inertes ad tuam et ad tuorum utilitatem facere, ejus opitulatione nobis conferatur, qui dat omnibus affluenter, et non improperat; quique in Evangelio fidelibus suis promisit dicens: « Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. » Idcirco autem postulationes imploro tuas, quia meritis sacris illas Deo acceptissimas credo. Cæterum autem nos pro hoc ipso precibus licet non condignis, tamen humillimis insistimus, postulantes ut supernus arbiter qui in altis habitat, et humilia

respicit in cælo et in terra, suscitaturque de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, aliquam particulam donorum suorum muneris sui largitate nobis concedere dignetur, ut ejus servitium in Ecclesia sancta sua ad ipsius laudem et nostram salutem explere possimus. Ecce habes Pentateuchum Moysi, ut petisti, cum mysteriis suis spiritali calamo aliquantum explicatum: quibus quinque verbis, loqui se Apostolus in ecclesia gloriatur (*I Cor. xiv*). Esto pius scrutator legis, et devotus exsecutor præceptorum Altissimi: ut sicut in ordine consors, ita et cooperator sis sanctorum apostolorum. Memor esto doctoris gentium et hortationis qua discipulum instruens ait: « Præcipe hæc et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio attende lectioni et hortationi doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quanta est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri. Hæc meditare, in istis esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi et doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt. » Hæc te facere et perficere ad tuam et ad multorum salutem concedat Altissimus. Vale, sancte Pater, Maurique tui in sacris orationibus semper memor esto.

INCIPIIT

ENARRATIO SUPER DEUTERONOMIUM.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Verba Moysi quæ locutus est ad Israel trans Jordanem in solitudine campestri, post interfectionem Seon et Og, regum Amorrhæorum.

(CAP. 1.) « Hæc sunt verba quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Jordanem, in solitudine campestri, contra mare Rubrum, inter Pharan et Tophel, et Laban et Haseroth, ubi auri est plurimum, undecim diebus de Horeb per viam montis Seir, usque ad Cadesbarne, quadragésimo anno, undecimo mense, primo die mensis. » Principium ergo istius libri quodammodo titulus videtur esse atque index totius operis, quia personam indicat factoris et opus factum, simulque locum et tempus quo hoc factum sit comprehendit. Unde non solum ipsum nomen libri, sed etiam principium Novi Testamenti gratia demonstrat. Nam Deuteronomium, quod secunda lex Latine interpretatur, significat Evangelium, quod post conditionem Veteris Testamenti eadem sacramenta secundum spiritalem intellectum omnia mystice exponit atque explanat. Liber ergo Deuteronomii repetitio est præcedentium

quatuor librorum legis; nam dum in se proprias illi continent causas, iste tamen replicat omnia. Habet autem et ipse proprie innumerabilia sacramenta, et quibus ea quæ divina gratia secundum præcedentium Patrum dicta nos posse concesserit, pro exercitio lectoris explanare disposuimus. « Hæc sunt verba, inquit, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel. » Hic quidam quærendum æstimant, cum Moyses conditor istius libri dignoscitur, quomodo de se quasi de altero referat: dicit enim ipsum Moysen locutum esse verba hæc. Sed sciendum est quod moris est scriptorum sacræ historiæ de semetipsis quasi de altero referre. Unde in libro Numerorum idem Moyses ita scripsit: Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Sic et in libro Job ipse Job in principio operis sui dicit, « Vir erat in terra Hus nomine Job. Et erat vir ille simplex ac rectus et timens Deum, et recedens a malo. » (*Job. 1.*) Hinc et Joannes in Evangelio suo de se ait: « Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his et scripsit hæc, et scimus quia verum est testimonium ejus. » (*Joan. ult.*) Sed

hæc cum se ita habeant, videamus quid significet A aut unus apex, non præteribit a lege, donec omnia fiant (*Math. v.*) » Quid autem per figuram innuat quadraginta anni, quibus laboriose peractis, filii Israel ad repromissionis terram transierunt? Dicemus quippe per hos quadraginta annos totum sæculi tempus significatum, in quo vivit Ecclesia sub laboribus tentationibusque periculosis, sperando quod non videt per patientiam, quousque ad promissam æternæ felicitatis perveniat patriam. Ideo et Dominus quadraginta diebus jejunavit, et quadraginta noctibus tentatus est in eremo. Corpus enim ejus, quod est Ecclesia, necesse est tentationes laboresque patiat in hoc sæculo, quousque adveniat illud tempus ubi post tentationes suscipiat consolationes. « Undecimo, inquit, mense, prima die mensis locutus est Dominus ad filios Israel omnia quæ præceperat ei Dominus ut diceret eis. » Quid autem significat undecimus numerus, jam supradictum est. Sed hoc considerandum, quid innuat mystice quod dicit ejusdem mensis undecimi prima die locutum fuisse Moysen contra Israel. Sicut enim in undecimo mense expressa est legis transgressio, sic et in prima die mensis pervigil ad docendum demonstrata est legislatoris intentio : quia ex quo inobediens populus accipiendo transgredi præcepta non timuit, statim per lucem prædicationis et correctionis voluntatem Domini illi insinuare studuit, et eos corrigere atque ad meliora provocare verbis atque exemplis nullo modo cessavit. « Postquam percussit Seon regem Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon, et Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, et in Edrai trans Jordanem in terra Moab. » Notandum quoque quod, interfectis duobus regibus Amorrhæorum, Seon videlicet rege qui habitavit in Hesebon, et Og rege Basan, lex recapitulatur et populus instruitur. Quære motis scandalis universis, atque superatis vitiorum turbis, competenter doctrinæ insistitur, et fidei lumen digne desiderantibus aperitur. In his regibus licet et res gesta agnoscat, tamen per conditiones virtutesque nomina spiritualis significatio est subjecta. Seon namque interpretatur germen inutile, vel tentatio oculorum, per quam figuratur diabolus, qui transfiguratur se velut angelum lucis et per hæresim vel schisma veri mentitur, ut fallat incautos. Hunc Amorrhæi, id est amaricantes, habent regem. Nisi enim quædam simulatio veritatis præcedat, non sunt hæredes amaricantes, non schismata exacerbantium in Ecclesia. Iste ergo rex occiditur in unoquoque homine quando quisque dampnat simulationem, et diligit veritatem. Og vero rex interpretatur conclusio, Basan confusio. Id enim agit diabolus semper, ut concludat viam ad Dominum, opponendo idola sua, ne credatur in Christum. Conclusio enim præcedit ut rex, confusio sequitur tanquam plebs. Quia quos modo conclusit, ne credant in Christum, quando apparuerit Christus omnes confundentur. Habita-so dicitur autem Seon in Hesebon, quia diabolus, radix omnium vitiorum, cogitationibus se intermiscet humanis, et mente cingit sollicitudinibus superfluis,

ne verba proferat veritatis, et opera exerceat pietatis. Interpretatur autem Hesebon cogitatio vel cingulum mœroris. Sic quoque et Og regem Basan manere in Haseroth, et in Edrai Scriptura commemorat. Et quid Haseroth interpretatur, nisi vestibula? sive Achia et Edrai, hoc est, mundatio malorum significant, nisi infidelitatem cum pravis operibus? Inde enim certat diabolus, ut omnes quorum ipse est rex nunquam fidei januam intrent, sed foris manentes in infidelitate, operibus semper insistant iniquis. « Cœpitque Moyses explanare legem, et dicere : »

CAPUT II.

Commemoratio sermonum Dei, quibus Israel jubet ire in terram Chanaan, et de prœdicatione septuaginta seniorum in populo.

(Ibid.) « Dominus Deus noster locutus est ad nos in Oreb, dicens : Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis. Revertimini et venite ad montem Amorrhæorum, et ad cœtera, quæ ei proxima sunt campestris atque montana et humiliora loca contra meridiem et juxta litus maris, terram Chananeorum et Libani usque ad flumen magnum Euphraten, etc. » In libro ergo Numerorum de profectioe filiorum Israel de deserto Sinai narrat, sed præceptum Domini ad Moysen narrat de eodem transitu. Quin potius narrat de nube quæ tabernaculum tegebat, ac quando proficiscendum fuit, recedebat de tabernaculo; et præcedens eos, donec venirent ad locum castrorum ubi figenda erant tabernacula, ibi supra stetit. Sic enim scriptum est : « Anno secundo, mense secundo, vigesimo die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis. Profectique sunt filii Israel per turmas suas, de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pharan. » Sed manifestum est omnem transitum illum præcepto divino dispositum esse, licet ibi non commemoretur, ubi de eodem transitu narrat. Præsens quoque liber Moysenarrante per omnia ita factum esse manifestat. Nec non liber Numerorum alio loco idem demonstrat, ubi ita scriptum est : « Ad imperium quidem Domini erigebant tentoria et ad imperium illius deponebant (Num. ix). » « Dixique vobis in illo tempore : Non possum solus sustinere vos, quid Dominus Deus vester multiplicavit vos, et estis hodie sicut stellæ cœli plurimi. Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, et benedicat vobis sicut locutus est. Non valeo solus vestra negotia sustinere, et pondus ac jurgia. Date ex vobis sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in vestris tribubus, et ponam eos vobis principes, et reliqua. » De hac enim subdivisione potestatum in Exodo antequam ad montem Sinai pervenirent Israelitæ scriptum est, et quod Jethro sacerdos Madian cognatus Moysi ipsi hoc in consilium dederit narratur. Unde quæri potest quomodo sibi convenient, tam modo quam etiam tempore. Quod sic solvi posse reor : ut hoc quod hic scriptum est dixisse Moysen in illo tempore ad populum, « Non possum solus sustinere vos, » non illud tempus exprimat quo de Choreb profici-

erebantur, sed totum tempus quo profecti de Ægypto in solitudine morabantur; et Moysen non ex sua inventione, sed cognati sui consilio accepto, populo persuaserit quæ hic asserit illis persuasisse. Unde considerari oportet, quam sit observandum, quod ait Scriptura : « Fili, ne in multis sint actus tui, satis et hic apparet (Eccli. xi). » Deinde verba Jethro dantis consilium Moysi, considerata sunt. Dicit enim : « Nunc itaque audi me, et consilium dabo tibi, et Deus erit tecum (Exod. xviii). » Ubi mihi videtur significari nimis intentum humanis actibus animum, Deo quodammodo vacuari, quod sit tanto plenius, quanto in superna atque æterna liberius extenditur.

CAPUT III.

De duodecim exploratoribus missis ad terram Chanaan, et de indignatione Domini contra Israel.

(Ibid.) « Et accessistis ad me omnes atque dixistis : Mittamus viros qui considerent terram, et renuntient per quod iter debeamus ascendere, et ad quas civitates pergere. Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus singulis. » In libro quoque Numerorum scriptum est quod Dominus ad Moysen dixerit ut mitterent viros qui considerarent terram Chanaan. Sed licet diversa videantur inter se esse quod hic in Deuteronomio, et illud quod in libro Numerorum super hac re scriptum legitur, sensus tamen facilis est ut intelligamus populum ad Moysen primum esse locutum de exploratoribus mittendis, et sic Moyses ad Domini consilium causam referens, præceptum ab eo acceperit, quatenus mitteret viros qui explorarent terram Chanaan. « Qui cum perrexissent et ascendissent in montana, venerunt usque ad vallem Botri. Et considerata terra, succementes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos atque dixerunt : Bona est terra quam Dominus Deus noster daturus est nobis. Et nolulistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri, murmurastis in tabernaculis vestris atque dixistis : Odit nos Dominus; et idcirco eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manus Amorrhæi, atque deleret, et reliqua. » Duodecim missi sunt inspectatores ex filiis Israel, ad considerandam terram quæ eis fuerat repromissa. Hique, post quadraginta dies reversi, diversa renuntiant. Nam decem ex his in desperationem mittunt populum, ita ut velint abjecto Moysen eligere alium ducem, et reverti in Ægyptum. Alii vero duo bona nuntiant, et cohortantur populum permanere in fide dicentes : « Si diligit nos Deus, introducet ad terram hanc (Deut. xviii). » Sed populus infidelitatis desperatione præceps agitur, et ad lapidandos eos qui bona nuntiant prosilit. Majestas vero Domini protegit eos in nubibus, et dixit Dominus ad Moysen : « Feriam eos morte et interimam eos; et faciam te et domum patris tui in gentem magnam et multam, magis quam hæc est (Num. xiv). » Fit hæc tanta comminatio a Domino,

non ut passibilis et iracundiæ vitio subjacens ostendatur divina natura, sed ut per hæc et Moysi charitas quam erga populum habebat, et Dei bonitas, quæ superat omnem mentem, innotesceret. Mystice autem duodecimi exploratores missi ad explorandam terram uberem, qui terruerunt populum, ne crederet posse accipere a Domino terram repromissam, Scribarum et Phariseorum prætulere indicium. Sicut enim illi per Moysen missi sunt, ut soli fecunditatem sollicita consideratione tractarent, ita et isti per legem et prophetas missi sunt, ut per Scripturarum investigationem Dominicum specularentur adventum. In quo erat terra, id est, caro sancta, in qua regnum Dei et ubertatem fructuum spiritualium, et vitam æternam consequi possent. Sed sicut illi desperatione terruerunt populum ne de Dei promissione considerent, ita et isti scribæ et Pharisei suaserunt populo Judæorum ne crederent Christum, ad Ægyptum sæculi hujus redire cupientes, repudiantes manna fidei, quærentes ollas peccatorum nigras, et cepas blasphemiarum putridas, et pepones, vitiorum ac libidinum corruptione marcescentes. Ille autem botrus uvæ, quem in ligno de terra repromissionis duo advexere vectores, Lotrus pendens e ligno, utique Christus ex ligno crucis promissus gentibus de terra genitricis Mariæ, terrenæ stirpis secundum carnem visceribus effusus. Duo bajuli qui sub onere botri illius incedebant, populus est uterque cujus prior Judaicus cæcus et aversus, ignarus pendentis gratiæ, et pressus onere suspensi, cui subjicitur judicanti: de quibus dicitur: « Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva (Psal. lxxvii). » Qui vero posterior veniebat, populi gentium gerebat figuram, qui credens et Christum ante oculos habens, semper eum portans videt; et quasi servus dominum et discipulus magistrum sequitur, sicut ipse Dominus in Evangelio ait: « Si quis vult post me venire, tollat crucem suam, et sequatur me (Matth. xviii). » Hic est autem botrus qui effusum in salutem nostram vinum sanguinis sui crucis contritione perfudit, atque expressum passionis suæ calicem Ecclesiæ propinavit. Hic est botrus quem malogranata socia humeris secuta est gratia. Nam scilicet Ecclesia mater habens intra se per granorum numerum multitudinem populorum, ruborem sanguinis Christi signaculo habentem etiam intus distincta grana, sicut Apostolus ait, diversa charismata, et dona spiritus gratia distributa. Quibus omnibus indignos se increduli judicantes, terram carnis Christi fluentem lacte et melle accipere non meruerunt, quam per fidem servi ejus, id est Christiani populi consecuti sunt, de cujus doctrina quotidie dicit Ecclesia: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel et favum ori meo! » Ficum autem, quam cum botro de terra repromissionis attulerunt, imaginem legis attulisse, evangelicis edocemur exemplis. Sicut et botrum constat figuram Salvatoris ostendere, quemadmodum

A in Canticis canticorum Ecclesia de Christo dicit: « Frater meus ut botrus cypri (Cant. i). » Quia nec Christus sine lege, nec lex sine Christo esse poterit. « Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc, sed Josue filius Nun minister tuus ipse intrabit pro te. Hunc exhortare et roborare: et ipse terram sorte dividet Israel, etc. » Quæri potest quomodo Moyses dicat ad Israel propter eos iratum sibi Dominum dixisse: « Nec tu ingredieris illuc, » hoc est, in terram repromissionis, cum in libro Numerorum ita legatur: « Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis (Num. xxvii). » Sed sequens sententia quodammodo videtur hanc absolvere quæstionem. « Hæc, inquit, est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificatus est in eis. » Jurgium enim atque rebellio populi causa fuit iræ Domini atque vindictæ, tam in populum quam etiam in Moysen et Aaron prolata. Videtur mihi in Maria prophetia mortua; in Moyse et Aaron legi et sacerdotio Judæorum finis impositus, quia nec ipsi ad terram repromissionis ascendere volebant, nec credentem populum de solitudine hujus sæculi educere, nisi solus Jesus, id est Salvator noster Dei filius. In trigesima autem et tertia mansione propter aquas contradictionis Moyses offendit Dominum, prohibetur transire Jordanem. Perturbatus enim murmure populi, dubitanter petram virga percussit, quasi illud non posset Deus facere ut aqua de petra proflueret, quod ante jam fecerat. Quid ergo hic fides Moysi insinuat, quæ aquam de petra ejiciendam titubaverat, nisi ut hanc etiam prophetiam fuisse de Christo recte intelligamus? Dum enim Moyses in Scripturis sacris aliam a que aliam pro re aliqua significanda personam gerat, nunc tamen populi Judæorum sub lege positi personam gerebat, cumque prophetica pronuntiatione figuraret. Nam sicut Moyses petram virga percussit, de Dei virtute dubitavit, ita ille populus qui sub lege per Moysen data tenebatur, Christum ligno crucis affligens, cum virtutem Dei esse non credidit; sed sicut percussa petra manavit aquam sitientibus, sic plaga Dominicæ passionis effecta est vita credentibus. Habemus enim de hac re præclarissimam et fidelissimam vocem apostolicam, cum inde loqueretur dicens: « Petra autem erat Christus (I Cor. x). » Hanc ergo carnem de Christi nativitate desperationem in ipsius Christi altitudine Deus mori jubet, cum mortem carnis Moysi, in monte imperat fieri. Sicut enim petra Christus, ita et mons Christus. Petra humilis fortitudo, mons eminens magnitudo: quia sicut Apostolus ait, « Petra autem erat Christus, » ita ipse Dominus: « Non potest, inquit, civitas abscondi super montem posita (Matth. v), » se scilicet montem appellans, fideles autem suos in sui nominis gloria fundatos, asserens civitatem. Præter-

tia enim carnis vivit, cum tanquam petra percussa, Christi humilitas in cruce contemnitur. Christus crucifixus Judæis scandalum est, gentibus autem stultitia. Et prudentia carnis moritur, cum tanquam montis eminentia Christus excelsus agnoscitur. Ipsi enim vocatis Judæis et Græcis, Christus Dei virtus, et Dei sapientia est.

CAPUT IV.

De hoc, quod prohibiti sunt pugnare Israelitæ contra Moabitas et Idumæos.

(IBID.) « Cumque instructi armis pergeretis in montem, ait mihi Dominus : Dic ad eos : Nolite ascendere, neque pugnetis. Non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris. Locutus sum et audistis : sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia, ascendistis in montem. Itaque Amorrhæus egressus, qui habitabat in montibus et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi : et cecidistis de Seir usque Horma, etc. » Hæc sententia humanam percutit superbiam, quæ de suis viribus præsumit, et non in Dei confidit potentia. Amorrhæi ergo, qui interpretantur, ut superius diximus, amaricantes, hostes sunt spirituales, qui habitant in montibus superbiæ, et præsumptuos necant. De Seir usque Horma, hoc est, quia squalore vitiorum sordibus non metuit pollui, hunc necesse est pro pristinis meritis gehennæ ignibus tradi. Cælestes enim nequitiae quæ interitum nostrum desiderant, et terrenis cupiditatibus nos implicare volunt, si perseveraverimus in peccatis et in montibus superbiæ ascendere non desistimus, concident nos ignitis jaculis, atque anathema perpetuum perducent. Unde non, secundum Pelagianistas, de nostra sine gratia Dei præsumere debemus potentia, sed infirmitatem nostram considerantes, id quod Domini ore decernitur, obediendum et sequendum per omnia nobis humiliter credamus, sicque nobis hostes cuncti inferiores existunt, et ad cælestis patriæ gaudia, quæ nobis promissa sunt, pervenire per Domini misericordiam prævalebimus. (CAP. II.) « Dixitque Dominus ad me : Non pugnes contra Moabitas, nec ineas adversus eos prælium : non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filii Loth adidi Ar in possessionem. Emim in primis fuerunt habitatores ejus, populus magnus et validus, et tam excelsus, ut de Enacim stirpe quasi gigantes crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim. » Ar metropolis est Moabitarum super ripam Arnon posita, possessa olim agente veterrima Emim, et postea retenta a filiis Loth, id est a Moabitis, cum accolæ subvertissent; et ostenditur usque hodie in vertice montis ipsius. Sed et torrens per abrupta descendens, in mare Mortuum fluit. Interpretatur autem Ar, suscitavit et Emim terribiles, significantque hostes spirituales, qui semper lites et contentiones suscitant, et tela nequitiae contra Dei servos parant. Nec non et Enacim, qui de stirpe Enak procreati

sunt, et gigantibus proceritate cœquabantur, similiter significant spirituales nequitias, sicut nomen eorum testatur. Nam monile in collo sublimi interpretatur. Hostes enim spirituales superbiæ fastu elati, omnem paraturam malitiæ suæ propriæ vitii ascribunt. Et ideo facile superantur ab his qui non in sua, sed in Dei virtute confidunt, qui cum Psalmista dicere possunt : « Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem (Psal. cxvii). » In Seir autem prius habitaverunt Horim; quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam dedit ei Deus. Seir mons est in terra Edom, in quo habitavit Esau in regione Gebabena, quæ ex eo quod Esau pilosus esset et hispidus, Seir, hoc est pilosi, nomen accepit; in quibus locis ante habitavit Chorræus, quem interfecit Chodorlaomor. Meminit montis Seir et Isaias in visione Idumææ. Chorræi enim isti et gentes cæteræ, quas superaverunt illi qui de patriarcharum semine descenderunt, mystice significant malignos spiritus, vel vitia diversa quæ illi rite superare possunt, qui sanctorum Patrum vestigiis, doctrinis atque exemplis insistent, et malitiam spiritalem sub rege Christo veraciter agunt : de qualibus dicit Apostolus : « Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cælestibus (Ephes. vi). »

CAPUT V.

Commemoratio itineris de Cadesbarne usque ad transitum Zared, hoc est triginta octo annorum.

(IBID.) « Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum. Tempus autem quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared triginta octo annorum fuit; donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus : cujus manus fuit adversus eos, ut interirent de medio castrorum. » Cadesbarne est locus in deserto qui conjungitur civitati Petræ in Arabia, ubi occubuit Maria et Moyses, ubi, rupe percussa, aquam sitienti populo dedit. Monstratur ibidem usque in præsentem diem sepulcrum Mariæ. Sed et principes Amalec ibi a Chodorlaomor cæsi sunt. Quod autem secundo anno egressionis filiorum Israel de Ægypto idem populus in deserto Pharan, quod est Cades, venerit, ubi reversis exploratoribus, et de fructibus terræ Chanaan secum renuntiantibus quæque viderunt, murmuraverunt contra Moysen et Aaron, et ob hoc longi itineris confecti tædio, mortalitateque percussi interierunt, iste locus Scripturæ manifestum indicium dabit. Ubi notandum quod castra scilicet vel mansiones quadraginta duæ, per quas filii Israel de Ægypto migrantes usque Jordanem habuere, trium tantummodo congruere curriculis annorum videntur, primi videlicet, secundi et quadragesimi egressionis ex Ægypto. Primus continet annus mansiones certa distinctione duodecim. Primam Kamessa

decima quinta primi mensis ingressam, ultimam solitudinem Sinai prima die tertii mensis addita et per undecim menses continuos construendi tabernaculi, et docendæ legis gratia minime relictam : quarum videlicet duodecim mansionum, novem solummodo liber Exodi nominatim exprimens, cæteras tres sub deserto Sin, quod esse dicitur inter Elim et Sinai, vocabulo indiscrete præterit. Secundus annus complectitur mansiones viginti et unam; quibus in ordine historiæ cunctis indifferenter sub solitudinis Pharan nomine comprehensis, prima solum et secunda et ultima, hoc est sepulcra concupiscentiæ, Haseroth et Cades, suo distinguuntur ex nomine; sed in catalogo mansionum pariter omnes quot numero fuerint, vel quo nomine, diligenter ostenditur. Quarum prima mansio, hoc est sepulcra concupiscentiæ, secundo mense ejusdem secundi anni vicesimo secundo die mensis introita. « Anno enim secundo, ut Scriptura dicit, mense secundo, vicesimo die mensis, moverunt castra de deserto Sinai: et recubuit, inquit, nubes in solitudine Pharan. Profectique sunt de monte Domini, viam trium dierum, donec venirent ad locum mansionis, quæ populi carnes Ægyptias desiderantis, sepulcrorum concupiscentiæ nomen accepit (Num. x). » Ultima autem harum mansio, id est Cades quoto die vel mense ejusdem anni sit ingressa, non dicitur; sed tamen quia et ipsa in solitudine Pharan sita, quia eodem anno addita fuerit, non tacetur. Scriptum est enim : « Et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria. Profectusque est de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan, ubi locutus est Dominus dicens : Mitte viros qui considerent terram Chanaan (Num. xii). » Quod ne proxima post Haseroth mansione jussum factumque putetur, sed potius intelligatur in ultima, quæ sub Pharan solitudinis nomine continetur impletum, videamus quod infra scriptum est. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies omnem regionem circuitam, venerunt ad Moysen et Aaron, et ad omnem cœtum filiorum Israel in deserto Pharan, quod est in Cades. Sed in Deuteronomio Moyses ipse loquitur populo : « Cumque venissetis in Cadesbarne, dixi vobis : Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus vester daturus est vobis. Vide terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, ascende et posside eam. Et accessistis ad me omnes atque dixistis : Mitte viros qui considerent terram, etc. » Quod autem eandem mansionem secundo anno egressionis de Ægypto adierint, a qua tamen peccato murmurationis retro reverti, ac multo tempore per desertum vagi errare et passim cadere lænerunt, testatur Moyses in consequentibus dicens (Ibid.) : « Sedistis in Cadesbarne multo tempore. Profectique inde, venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Rubrum, sicut mihi dixerat Dominus. Et circuivimus montem Seir longo tempore. » Et infra : « Tempus autem quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad torrentem Zared, triginta octo annorum

fuit, donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus. » Zared autem nomen non est mansionis, de illis dico quadraginta duabus, sed nomen torrentis, ad quem, sicut in Numerorum volumine legitur, transgressa vicesima octava mansione nomine Jeabarim venerunt. Quem relinquentes, inquit, castrametati sunt contra Arnon quæ est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi : quod quadragesimo anno gestum fuisse non latet. Qui videlicet annus quadragesimus, id est, et ultimus, longissimæ per desertum viæ mansiones continet Numerorum. Quarum prima mansio magno est labore repetita, eadem ipsa Cades deserti Sin, quam ante triginta octo annos, ut dictum est, culpa prævaricationis exigente, post se reversi reliquerant; de qua ita scriptum est : « Veneruntque filii Israel et omnis multitudo in deserto Sin mense primo : et mansit populus in Cades, mortuaque est ibi Maria, et sepulta in eodem loco. Cumque indigeret populus aqua, coierunt adversum Moysen et Aaron, etc. » usque ad id, quod scriptum est : « Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificatus est in eis (Num. xx). » Notandumque quod eandem Cades et in deserto Pharan esse, et in deserto Sin Scriptura sitam refert : unde conjectio datur, in consueto more locorum partem semi Pharan, ubi Cades est, specialiter Sin appellatam; Sin autem, non ipsa est Cades quam mox transgresso mari Rubro inter Elim et Sinai pertransiere, sed alia prorsus aliusque apud Hebræos scripta elementis. Secunda vero ejusdem quadragesimi anni nota est in monte Hor, in quo occubuit Aaron prima die quinti mensis, ultra campestria Moab, super Jordanem contra Jericho, ubi Deuteronomium meditantes manserunt, usque dum post mortem Moysi, Josue duce, prima die mensis decimi, sicca fluvii Jordanis profunda transierunt. Fiunt ergo omnes mansiones primi anni duodecim; secundi, viginti et una; ultimi, et ipsa vicesima prima, quæ est Cades; et aliæ novem, id est, simul omnes, quadraginta duæ.

CAPUT VI.

Recapitulatio, quomodo Moyses miserit nuntios ad Seon regem Esebon, et Og regem Basan.

(Ibid.) « Misi ergo nuntios de solitudine Cadesbarne, ad Seon regem Hesebon, verbis pacificis dicens : Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via. Non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur. Aquam pecunia tribue, et sic bibemus. Tantum est ut nobis concedas transitum, sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitæ qui morantur in Ar, et reliqua. » Diximus ergo superius quod Sehon significaret diabolum, qui est germen inutile, vel arbor infructuosa, sive elatus. Israel ergo, qui per ejus terram transire volebat, significat plebem Christianam, quæ per viam mundi vult transire. Transire volumus per hunc mundum, ut pervenire possimus ad terram sanctam,

quæ repromissa est sanctis; et mittimus verbis pacificis ad Sehon, promittentes non nos abituros in terram ejus, nec moraturos cum eo, sed transituros tantummodo, et incessuros via regali; nec declinaturos usquam, neque in agrum, neque in vineam, sed de lacu bibituros aquam. Videamus ergo quando nos promissimus ista, quando hæc verba diabolo denuntiavimus. Recordetur unusquisque se hunc, cum primum venit ad aquas baptismi, cum signacula fidei prima suscepit, et ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc usus sit verbis et quid denuntiaverit diabolo: non se usurum pompis ejus, nec operibus ejus, neque ullis omnino serviliis ejus, nec voluntatibus parituros. Et hoc est quod in his legis sermonibus adumbratur, quia non declinet Israel neque in agrum ejus, neque in vineam ejus; sed neque de lacu ejus aquam pollicetur se esse potaturum. Non enim ultra studium disciplinæ diabolicæ, non astrologiæ, non magiæ, non ullius omnino doctrinæ quæ contra Dei pietatem aliquid doceat, populum sumet. Fidelis enim habet suos fontes, et bibit de fontibus Israel, bibit de fontibus salutaribus. Non bibit aquam de lacu Sehon, nec relinquens fontem aquæ vivæ, congregat sibi lacus contractos. Sed et via regali incessurum se profitetur. Quæ est via regalis? Illa sine dubio quæ dicit: « Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv). » Et merito regalis; ipse enim est de quo Propheta ait: « Deus, judicium tuum regi da (Psal. lxxi). » Via regali ergo incedendum est, nec declinandum usquam, neque in agrum ejus, neque in vineam ejus, id est, neque ad opera, neque ad sensus diabolicos declinare ultra mens fidelium debet. Quomodo ergo volumus fines Amorrhæorum cum pace transire? Amorrhæi, infidelium qui sunt in hoc mundo pars accipi potest. Sed ipsi interpretantur, ut supra diximus, loquentes, vel in amaritudinem adducentes. Et quomodo in amaritudinem quidem adducant Deum infideles et increduli, expositione non indiget. Quod autem ait loquentes, ad illam partem trahi potest, quia infideles quique et sub principe diabolo agentes, loqui norunt tantummodo, sed loquuntur inania. Verbi causa, ut poetæ eorum, ut astrologi, ut nonnulli etiam philosophorum, qui inania loquuntur et vana. Fidelium autem regnum, quod a Deo est, non in sermone est, sed in virtute. Volumus ergo nos pacifice transire per mundum: sed hoc ipsum magis incitat principem mundi quod dicimus nos nosse permanere cum illo nec morari, nec aliquid ejus velle contingere. Inde magis exacerbatur, inde extollitur et irascitur, et commovet nobis persecutiones, pericula suscitatur, cruciatus intentat. Et ideo dicit: « Congregavit iniquus Sehon populum suum, et exiit configere adversum Israel. » Quis est omnis populus Sehon, quem concitat contra Israel? Principes ac iudices mundi, cunctique nequitæ ministri, qui impugnant semper et persequuntur populum Dei. Sed quid facit Israel? « Venit, inquit, in Jasa, » quod interpretatur mandati adimpletio. Si ergo veniamus et nos ad locum istum, id

est, ad impletionem mandatorum, etiamsi cum omni exercitu adversum nos veniat Sehon iste elatus, et superbus diabolus, et configat adversum nos, si omnes suos contra nos concitet demones, superabimus eum, si Dei mandata completemus. Complere enim mandata, hoc est diabolus et omnes ejus exercitus superare, et tunc complebitur in nobis Apostoli oratio, qui ait: « Deus autem conteret Satauan sub pedibus vestris velociter (Rom. xvi). » Et aliud, quod Dominus ait: « Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit (Luc. x). » Nihil enim nocere poterunt ista omnia, si veniamus in Jasa, id est, si mandata et præcepta Domini Dei nostri Jesu Christi servemus. « Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum, quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc videtur, etc. » Hæc dicens Moyses, dum populum alloquitur, tale aliquid commemorat quale dicebatur in Exodo: « Ego induravi cor Pharaonis. » Et quod in psalmis legitur: « Convertit cor eorum, ut odissent populum ejus. » Nec tacetur hic causa indurationis hujus, cum dicitur: « Ut traderetur in manus tuas, » sicut in hac die, id est, ut vinceretur a te, quod non fieret nisi resisteret: non autem resisteret nisi corde obdurato. Cujus rei justitiam si quaesierimus, inscrutabilia sunt judicia Dei. Iniquitas autem non est apud eum. Sane notandum est confortatum cor posse dici et in malo. « Percussimusque eum cum filiis et omni populo suo, cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus ac parvulis. Non reliquimus in eis quidquam absque jumentis, quæ in partes venerunt prædantium, et spoliis urbium quæ cepimus. Ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est usque Galaad, non fuit vicus atque civitas quæ nostras effugeret manus, etc. » Hic est Israel qui in Christo Israel est, qui non in carne Israel nec in manifesto Juceus est, ipse habitat in omnibus civitatibus Amorrhæorum, cum in omni orbe terrarum Christi Ecclesiæ propagantur. Sed et unusquisque nostrum prius civitas fuit regis Sehon, regis elati. Regnabat enim in nobis stultitia, superbia, impietas, et omnia quæ sunt ex parte diaboli; sed ubi expugnatur et devictus est fortis, et vasa ejus direpta sunt, effecti sumus civitates Israel, et hæreditas sanctorum si tamen penitus excisa est in nobis potestas illa quæ prius dominabatur nobis, et excisa est arbor infructuosa, et dejectus est rex elatus, et sumus sub eo rege qui dicit: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi). » Sed et ipsa nomina locorum huic sensui cum interpretationibus suis favent. Aroer ergo interpretatur sublevans. Arnon acervus justitiæ, et Galaad acervus torrentis Arnon, oppidum quod in valle situm est usque Galaad, non fuit vicus et civitas quæ Israelitarum effugeret manus: quia omnis persona-

cujuslibet sit dignitatis, fastu superbiæ vel pompa a confidens mundana, cum persecutoribus Christianorum, qui variis eos tribulationibus angustant, usque ad hæreticorum conciliabula, qui testimoniis sanctarum Scripturarum secundum suum sensum depravatis contra Ecclesiam belligerant, catholicæ veritati a doctoribus sanctis resistere nullo modo prævalent; sed in victoriam cedentes manus, cum omnibus habitaculis suis atque munitionibus in dominium spiritalis rediguntur Israelis.

CAPUT VII.

Quod nulla urbs aut oppidum in regno Og effugerit quod non vastatum sit; eorumque terra data sit Ruben et Gad et dimidiæ tribui Manasse.

(CAP. III.) « Itaque conversi, ascendimus per iter Basan. Egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo, ad bellandum in Edrai. « Dixitque Dominus ad me : Ne timeas eum, quia in manu tua traditus est, cum omni populo ac terra sua. Faciesque sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan et universum populum ejus : percussimusque eos ad interneccionem, vastantes cunctas civitates illius uno tempore. » Postea enim quam obtinuerunt filii Israel civitates Amorrhæorum, ascenderunt etiam viam quæ ducit in Basan, ubi erat Og rex Basan. Sed ad hunc neque legatos mittere dignantur, neque petere ab eo ut per terram ejus transeant, sed continuo confligunt cum eo, et superant tam ipsum quam populum ejus. Videamus ergo quæ est Basan. Basan interpretatur turpitudinis regio. Merito ergo legati mittuntur ad istam gentem, nec transitus per terram ejus poscitur. Nullus enim nobis transitus debet esse, nullus accessus ad turpitudinem, sed ab initio statim expugnanda et omnimodis cavenda est. Og autem, qui rex dicitur Basan, interclusio interpretatur. Potest hic figuram habere omnium carnalium et materialium rerum, quarum amore et desiderio detenta anima excluditur et separatur a Deo. Adversus hos ergo ita præcipitur bellum gerendum, ut non relinquatur ex eo vivens. Nullum enim a filiis Israel oportet relinqui in turpitudinis regno, et Deo viventem; sed decet Israeliticam virtutem excidere et rescare turpia, et pia quæque in animo reedificare atque honesta ac religiosam plantare. De regno Sehon non est scriptum ut nullus vivus relinquatur, nec de regno Moab. Forte enim ex illis opus habemus aliquibus, et nonnullis eorum pro vitæ hujus agonibus et exercitiis indigemus. Alioquin debuissimus de hoc mundo exisse. De Basan enim, hoc est, de turpitudine, nullo penitus iadigemus; nihil ex eo relinquamus, excidenda omnia, subvertenda sunt opera fortitudinis, in nullo enim potest honestum esse quod turpe est. Quod autem subjungitur : « Non fuit autem oppidum quod nos effugeret, sexaginta urbes vastantes, omnem regionem Argob regni Og in Basan, etc. » Superio-

rem sensum confirmat. Sexagenarius enim numerus, sicut et senarius, perfectionem cuiuslibet regis significat. Et bene sexaginta urbes vastatas esse refert in regno Og regis Basan, hoc est, diaboli turpitudinis amatore, quia perfecte omnem delectationem vitiorum faciendam esse significat. Argob quoque maledicta sublimitas interpretatur, per quam terrena superbia, quæ in filiis iræ dominatur, exprimitur.

Destructis ergo civitatibus cunctis, viros ac mulieres et parvulos pariter describit interfectos. Jumenta autem et spoliæ urbium direpta indicant nobis, munitione diaboli superata, quidquid rebelle ac lascivum in carne nostra sentimus, simul cum parvulis cogitationibus, zelo Dei conterendum; quidquid autem ad servitium Dei in simplicitate puri sensus sive inornata verborum invenire possumus virtutum, sui reservandum. « Terramque possedimus in tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad : et civitates illius dedi Ruben et et Galaad. Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og tradidi dimidiæ tribui Manasse, » etc. Hæc omnia plenius in libro Numerorum explicata sunt. Sed quia hic, hoc est in Deuteronomio, recapitulata sunt, quid mystice significant ostendemus. Sunt multi in Ecclesia qui parvuli esse despiciunt, etiam humilitatis immunes apud se esse minime desistunt. Hos plerumque videas honoribus extolli, voluptatibus perfrui, rerum multiplicitate dilatari. Hi sæpe nihil præcipue nisi præesse cæteris appetunt, a multis timeri gratulantur, recte vivere negligunt, et rectæ vitæ famam habere concupiscunt, adulationes quærunt, favoribus intumescunt : et quia rebus sibi copiose præsentibus prompti sunt, ventura gaudia non requirunt. Cumque eos multiplex actio occupat, etiam a semetipsis alienos demonstrat. Et tamen si qua fidei tentatio exurgat, quia in ea saltem specie tenus continentur, hanc verbis, hanc clamoribus defendunt, et cælestem patriam vindicant, nec tamen amant. Quos bene apud Moysen filii Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse exprimaunt, qui multa pecora et jumenta possidentes, dum extra Jordanem ea quæ viderunt hæreditatem habere noluerunt, dicentes : « Terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regionis uberrima est ad pastum animalium, Et nos servi tui habemus jumenta plurima; precamurque, si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem. » Qui igitur jumenta plurima possident, Jordanem transire refugiunt : quia quos multa mundi implicamenta occupant, habitationem cordis patriæ non requirunt : sed ipsa eos, quam specie tenus tenuerint, fides increpat, ne otii delectatione torpescant atque exemplo suo alios a laboris tolerantia et studio longanimitatis frangant, « Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos

hic residebitis? Cur subvertitis mentes filiorum Israel? Sed quia erubescunt non defendere quod confitentur, pro eadem fide quam professi sunt ad certamen properant, eamque non sibi, sed proximis vindicant. Unde et ad Moysen dicunt: «Caulas ovium fabricavimus, et stabula jumentorum, parvulis nostris urbes munitas. Nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium filiorum Israel.» Qui mox fortes pro aliis veniunt et repromissionis terram ab hostibus liberant et relinquunt, atque ad pascenda armenta extra Jordanem pergunt, quia contra fidem baptismatis tota mente omnique desiderio rebus perituris inserviunt. Qui tamen, ut diximus, cum fidei tentatio oritur, defensionum armis accinguntur, hostes fidei trucidando superant, et hæreditatem terræ repromissionis, id est, fructum fidei non amant; sicque pro illa pugnant, ut tamen sua pignora extra illam deponant. Quia enim parvulos foris habent, effectum in ejus habitatione non habent. Unde ad campestria redeunt, quia ab altis cacuminibus montium, quasi a spe cælestium delabuntur, et extra repromissionis terram bruta animalia nutriunt: quia ad pascendos vanis desideriis irrationabiles animi motus elaborant, quia æternæ lucis quanta sit claritas non noscunt, quia transituris occupationibus obcæcantur, et dum terrenis rebus superbiunt, cælestis sibi luminis aditum claudunt. Quod et aliter intelligi potest. Ruben namque primogenitus Jacob est. Licet contaminaverit thorum patris, primogenitus tamen est. Manasses quoque, cuius dimidia tribus extra Jordanem consequitur, et ipse licet de Ægyptia natus est, primogenitus tamen est. Omnes ergo isti primogeniti sunt, et ideo priorem populum designant, qui non per Dominum nostrum Jesum Christum, sed per Moysen extra Jordanem sortem hæreditatis accipiunt. Considera autem diligentius etiam causam qua et prior est et extra Jordanem, et sequestratim a cæteris, consequitur hæreditatem. Jumenta, inquit, et pecora multa sunt nobis. Hæc ergo causa est qua prior populus ad hæreditatem terræ illius quæ lacte fluit, quæ melle abundat, quæ favus mellis est præ omni terra, non potuit pervenire, nec Verbum carnem potuit agnoscere, quia multa jumenta habebat et multa pecora. Animalis enim non potuit percipere quæ sunt spiritus Dei, nec spiritualiter dijudicare; quia homo cum in honore esset, non intellexit, sed comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est his. Pro quibus hæreditatem suam extra Jordanem fluente percipit, et a terra se sancta fecit alienum. Ille ergo populus accepit hæreditatem per Moysen, accepit terram duorum regum tantummodo. Non enim amplius potuit Moyses interficere nisi duos reges, quorum terram divideret populis multa animalia multaque pecora habentibus. Illis vero qui Jordanem transeunt Jesus dividit terram, quamvis habeant etiam ipsi animalia, habeant pecora, non tamen tanta quæ eos excludant ne Jordanem transcant. Sed cum ipsis et mulieribus et cum infanti-

bus suis, contendunt transire Jordanem et ad patrum pervenire promissa.

CAPUT VIII.

Exhortatio Moysi ad Israel ut custodiant præcepta atque judicia Domini.

(CAP. IV.) «Et nunc, Israel, audi præcepta et judicia quæ ego doceo te; ut faciens ea, vivas, et ingrediens possideas terram quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis, etc.» Docet normam æquitatis, et omnem hæresim hæc sententia percudit: quia addere quid aliunde ad rectam doctrinam ex inventionibus pravis vetat, et de his quæ secundum veritatem rectæ fidei prolata sunt avertere aliquid prohibet. Via enim regia incedendum est: nec licet sive ad dexteram sive ad sinistram alicui declinare, quia non habebit insontem Dominus, qui deserit viam rectam, et declinat in semitas pravas. Recte enim sunt viæ Domini, et justii ambulant in eis. Tale quid et in Apocalypsi Joannis legimus, «Beatus, inquit, qui custodit verba prophetiæ hujus libri (Apoc. 1).» Et paulo post: Contestor, ait, ego omni audienti verba prophetiæ hujus libri, si quis apposuerit ad hæc, apponet super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ hujus libri, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto. Hæc est enim vera sapientia et intellectus eorum populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: «En populus sapiens et intelligens, gens magna, nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantés sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris,» etc. Grandem dicit nationem, dignitate donorum, non multitudine populorum. Nec enim gens Judæorum numero vincebat alias gentes, aut potentia excellebat: sed prærogativa patrum divina dignatio eos exaltabat, sicut idem Moyses in subsequentibus testatur dicens: «Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus et elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit jamentum quod juraverat patribus vestris.»

CAPUT IX.

De eo quod prohibuerit facturam simulacrorum omnium animantium atque jumentorum quæ sunt super terram.

(IBID.) «Custodite ergo sollicite animas vestras. Nunquid vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus vobis in Horeb de medio ignis? ne forte decepti, faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi aut femine.» (Et Augustino.) Quid intersit inter similitudinem et imaginem quæri solet. Sed hic non video quid interesse voluerit, nisi aut duobus istis vocabulis unam rem significaverit, aut similitudinem dixerit si, verbi gratia, fiat statua vel simulacrum habens effigiem

humanam, non tamen alicujus hominis exprimentur lineamenta, sicut pictores vel statuarii faciunt, intuentes eos quos pingunt vel fingunt. Hanc enim imaginem dici nemo dubitaverit, secundum distinctionem qua omnis imago etiam similitudo est, non omnis similitudo etiam imago. Unde si gemini inter se similes sunt, similitudo dici potest alterius cuiuslibet in altero, non imago. Si autem patri filius similis sit, etiam imago recte dicitur, ut sit pater totius unde illa imago expressa videatur: quarum alix sunt ejusdem substantix, sicut filius, alix non ejusdem, sicut pictura. Unde illud quod in Genesi scriptum est: « Fecit Deus hominem ad imaginem suam (Gen. 1), » manifestum est ita dictum, ut non ejusdem substantix sit imago quæ facta est. Si enim ejusdem esset, non facta, sed genita diceretur. Sed quod non addidit, et similitudinem, cum superius dictum esset, « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, » quibusdam visum est similitudinem aliquid amplius esse quam imaginem, quod homini reformando per Christi gratiam postea reservaretur. Miror autem si non propterea postea imaginem solam voluit commemorare, quia ubi imago, et similitudo est. Unde et hic Moyses similitudinem et imaginem fieri vetat, secundum eam formam vel fortasse eam rationem quam diximus. In decalogo autem generaliter dicitur nullam fieri debere similitudinem, nec imago commemoratur. Cum enim nulla similitudo sit, procul dubio nec imago sit, quoniam si imago, utique et similitudo. Non autem si sit similitudo, continuo sit et imago; tamen si nulla similitudo, sequitur ut nulla imago. Denique ubi prohibuit similitudinem et imaginem, hominis intelligi voluit, ubi et similitudo fieri potest, non hujus aut illius, sed cuiuslibet hominis; et imago, id est, hujus proprie vel illius hominis. Cum vero de pecoribus diceretur atque Irrationabilibus animantibus, solam similitudinem dixit. Quis enim reperiri potest qui sibi unum constituat canem, vel quid ejusmodi, quem intuens ejus imaginem aut pingat aut fingat? Quod de hominibus usitatissimum est. « Similitudinem omnium jumentorum quæ sunt « super terram, vel avium sub cælo volantium, atque reptilium quæ moventur in terra, sive piscium « qui sub terra morantur in aquis. » Quid est autem quod ait, « similitudinem omnis piscis quicumque sunt in aquis sub terra? » An et aquam propter tractabilem corpulentiam terram intelligi voluit? et secundum hoc quod in eo scriptum est, « fecit Deus cælum et terram, » aquas debemus accipere. Assidue Scriptura quippe his duabus partibus commemoratis, universum mundum vult intelligi, secundum illud: « Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum et terram (Psal. cxx), » et innumerabilia ejusmodi. An ideo dictum est « sub terra, » quod terra nisi superior aquis esset, habitari utique ab hominibus et animalia terrena habere non posset? « Ne forte oculis elevatis « ad cælum, videas solem et lunam, et omnia astra « cæli; et errore deceptus, adores ea et colas, quæ

« creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis « gentibus quæ sub cælo sunt, quia distribuit Dominus Deus tuus ea omnibus gentibus quæ sub cælo « sunt. » Non ita dictum est tanquam Deus præceperit ea coli a gentibus, a solo autem populo suo non coli. Sed aut ita dictum est tanquam præscierit gentes culturam exhibituras his cælestibus, et tamen hoc præsciens creaverit ea; cum vero populum suum esse præsciverit qui ista non coleret, aut « distribuit » dictum est, ut intelligatur usus, qui commendatur in Genesi, « ut sint in signis et in temporibus et in diebus et in annis. » Quem usum in eis communem habet populus Dei cum omnibus gentibus, non autem cultum quem habent alix gentes. « Cave ne aliquando obliviscaris pacti Domini Dei « nostri quod pepigit tecum, et facias tibi sculptam « similitudinem illorum quæ fieri Dominus prohibuit: « quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, « Deus æmulator, etc. » Hic certe generaliter loquens, similitudinem posuit, imaginem tacuit, quoniam si nulla sit similitudo profecto nec imago: quia ubi imago, continuo similitudo, quamvis non ubi similitudo, continuo imago. « Novissimo autem « tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et « audies vocem ejus, quia misericors Deus et Dominus tuus, etc. » Hic conversionem Israeliticæ gentis ad fidem Christi prænuntiat, quando secundum apostoli Pauli sententiam, « postquam plenitudo gentium subintraverit, tunc omnis Israel salvus erit (Rom. xi). »

« Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante « te, ex die qua creavit Deus hominem super terram, « a summo cæli usque ad summum ejus, si facta est « aliquando hujusmodi res, aut unquam cognitum « est, ut audiret populus vocem Domini loquentis de « medio ignis, sicut tu audisti et vidisti, etc. » Quærendum quomodo dictum sit, « interrogate dies « priores, qui fuerint priores te, ex die qua creavit Deus hominem super terram, a summo cæli usque ad summum ejus, subauditur enim, interrogate. Videtur enim significare totum orbem terrarum. Sed cur a summo cæli usque ad summum cæli dicat, non a summo terræ usque ad summum terræ, non est facile dignoscere. Talis enim quædam locutio est in Evangelio cum Dominus ait quod congregabuntur electi ejus « a summis cælorum usque ad terminos eorum. » Nisi forte hic, nec in hominibus nec in angelis auditum esse vult intelligi, quod in hoc populo factum singulare commendat. Hoc enim sequitur: « Si factum est secundum verbum magnum hoc, si auditum est tale quid; si audivit gens vocem Domini viventis, loquentis e medio ignis, quemadmodum audisti tu et vidisti. » Quod si ita est ut nec in hominibus nec in angelis, hoc dicat auditum; quid est ergo illud in Evangelio, « a summis cælorum usque ad terminos eorum, » cum sine dubio Dominus ait hoc cum de novissima electorum suorum congregatione loqueretur. (CAP. v.) « Vocavitque « Moyses omnem Israel, et dixit ad eum: Audi, Is-

« rael, caeremonias atque iudicia quæ ego loquor in auribus vestris hodie. Discite ea et ore complete. Dominus Deus noster pepigit nobiscum factus in Horeb. Non cum patribus nostris iunxit pactum, sed nobiscum, qui in presentiarum sumus et vivimus. Facie ad faciem locutus est nobis de monte in medio ignis. » Quid est quod ait, Dominus Deus noster disposuit ad nos testamentum in Horeb? Non cum patribus nostris disposuit Dominus testamentum hoc, sed ad vos: vos hic omnes, qui viventes hodie estis. Facie ad faciem locutus est Dominus ad vos in monte e medio ignis. An quia illi qui non ingrediuntur terram repromissionis (mortui enim sunt omnes) non pertinent ad hoc testamentum, quorum tunc cognitio facta est, cum a viginti annis ætatis et supra numerarentur, usque ad quinquaginta annos habiles ad bellum? Quomodo ergo illis locutus est Dominus, qui hodie vivunt? An quia ex viginti annis et infra potuerunt multi tunc esse, qui hoc bene meminissent, alieni ab illa pœna quam Deus illis constituit qui tunc numerati sunt, non intrare in terram repromissionis? Et hos utique appellat, qui quamvis viginti annorum et supra non essent, quando Deus in monte loquebatur, ut numerari tunc possent, potuerunt tamen esse decem et novem, et infra usque ad puerilem ætatem, quæ posset illa quæ facta sunt, et videre et audire, et memoria retinere. Sed quid est quod ait, « Facie ad faciem locutus est ad vos, » quos paulo ante maxime admonere curavit quod nullam similitudinem viderint, sed solam vocem de medio ignis audierint? An propter rerum evidentiam, et quodammodo presentiam manifestatæ divinitatis, de qua dubitare nemo posset, his verbis usus est? Quod si ita est, quid prohibet de ipso Moysæ hoc intelligi, in eo quod de illo dictum est, quod facie ad faciem locutus sit cum eo Dominus, ut nec ipse aliquid oculis viderit præter ignem? An aliquid amplius vidisse intelligitur, quia scriptum est eum intrasse in nebulam vel nubem ubi erat Deus? Sed et si aliquid amplius vidit quam illi, non eum tamen mortalibus oculis vidisse Dei substantiam ex illis ejus verbis intelligi potest, quibus ait Deo: « Si inveni gratiam ante te, ostende mihi temetipsum, ut videam te. » Neque enim arbitrandum est hunc populum, cui Moyses loquebatur, sic tunc vidisse Deum facie, ad faciem quando in monte loquebatur e medio ignis, quemadmodum Apostolus dicit, in fine nos esse visuros, ubi ait: « Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. » Quid autem hoc et quantum esset, consequenter aperuit dicens: « Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum (I Cor. xiii). » Quod etiam ipsum caute accipiendum est, ne tantam putetur habiturus homo cognitionem Dei quantam nunc habet hominis Deus; sed pro suo modo ita perfectam, ut ei nihil expectetur addendum: ut quam perfecte nunc Deus novit hominem, sed tamen sicut Deus hominem, ita nunc perfecte noverit homo Deum, sed

tamen sicut homo Deum. Neque enim, quia dictum est, « Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est, » ideo æqualitatem Patris, quam Verbum habet unigenitum, sperare debemus; quamvis non defuerint qui et hoc futurum putaverint, nisi forte quid dicant parum intelligimus.

CAPUT X.

De eo quod se dicit Moyses sequestrum et iudicem inter Dominum et Israel in monte Sinai.

« Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus. Timuistis enim ignem, et non ascendistis in montem. » Quid est quod ait, « et ego sequester, et medius fui inter vos et Dominum, sive, ut alia editio habet: » Et ego stabam inter Dominum et inter vos in tempore illo, annuntiare vobis verba Domini dicens? Tanquam in loco esset Dominus, hoc est in monte unde illi voces audiebant. Quod sic accipiendum est, ut nec ex hoc suspicemur Dei substantiam in ullo aliquo esse corporali loco, qui est ubique totus, nec per locorum intervalla propinquat aut recedit; sed demonstrationes ejus in ea creatura, quæ non est quod ipse est, non aliter humanis sensibus exhibentur. Unde Dominus volens auferre hujusmodi suspicionem mentibus nostris, quibus putatur Deus loco aliquo contineri. « Veniet, inquit, hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Sed venit hora et nunc est quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales querit qui adorant eum. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. xli). » Medium se dixit Moyses, non inter substantiam et populum intervallo aliquo loci, sed quia per eum placuit populo audire cætera verba Dei, posteaquam vehementer territus est, audiens de medio ignis vocem Dei dicentis decalogum legis.

Sed merito queritur quomodo accipiantur hæc verba Deuteronomii, dicente Moysæ: « Et ego stabam inter Dominum et vos in tempore illo, annuntiare verba Domini, quoniam timuistis a facie ignis Domini, et non ascendistis in montem, dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, » etc. Quæ etiam verba Dei sunt quæ decalogus continet. Quid ergo vult quod addidit, « dicens? » Si enim putavimus hyperlaton, ut ordo verborum sit: « Et ego stabam inter Dominum et vos in tempore illo, annuntiare vobis verba Domini dicens: Ego sum Dominus Deus tuus, » non erit verum. Non enim hæc verba per Moysen populus, sed de medio ignis audivit; quod cum sustinere non posset audito decalogo, postulavit ut per Moysen cætera audret. Restat ergo ut quod positum est, « dicens, » pro eo positum intelligamus, ac si esset, ut diceret; ut iste sit sensus: « Et ego stabam inter Dominum et vos in tempore illo, annuntiare vobis verba Domini dicens: Quoniam timuistis a facie ignis, et non ascendistis in montem, cum diceret: Ego sum Dominus Deus tuus, » ut subaudiatur cum

diceret, utique Dominus. Cum enim hæc verba diceret Dominus, quæ consequenter ex decalogo cuncta commemorat, tunc timuit populus a facie ignis, et non ascendit in montem, et rogavit ut per Moysen potius verba Domini audiret : quæ verba Moyses commemorat in Deuteronomio dicta sibi a populo, cum audire jam nolent vocem Dei, sed per eum peterent sibi dici quæ dicebat Deus, id est, « Ecce ostendit Dominus Deus noster nobis gloriam suam; et vocem ejus audivimus e medio ignis, » etc. Non eadem prorsus leguntur in Exodo, ubi primum narrata sunt quæ modo repetuntur, ut intelligamus, quod aliquoties jam commemoravi, non esse in mendacio deputandum, si aliis quibuslibet verbis eadem voluntas manifestatur, propter evangelistarum etiam verba, quæ ab imperitis et calumniosis tanquam repugnantia reprehenduntur. Neque enim erat magnum Moysi attendere quæ in Exodo scripserat, et eisdem omnino verbis illa repetere, nisi pertinere ad sanctos doctores nostros hoc ipsum insinuare discipulis, ut nihil aliud in verbis loquentium quærant, nisi voluntatem, præter quam enuntiandam verba instituta sunt. Et ait : (Ibid.) « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cælo sunt desuper, et quæ in terra deorsum, et quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis deos alienos : Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios, in tertiam et quartam generationem, his qui oderunt me : et facies misericordiam in multa millia diligentibus me et custodientibus præcepta mea. » Sunt qui hoc quod scriptum est in lege, « Reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem, » ita edisserant, ut ad animam humanam sententiam vertant : patrem, in nobis levem sensuum punctum et incentiva vitiorum esse dicentes; filium vero, si cogitatio peccatum conceperit; nepotem, si quod cogitaveris atque conceperis, opere perpetraveris; pronepotem autem esse quartam generationem, si non solum feceris quod malum est et scelestum, sed intus sceleribus glorieris, secundum illud quod scriptum est : « Impius cum in profundum malorum venerit, contemnit (Prov. xviii). » Et signanter addidit, « his qui oderunt me, » hoc est, illis qui hæreditario utique malo et impietate Deum oderunt, pœna peccati servabitur. Aliter enim iniquum atque perversum est peccata patrum filiis ac nepotibus imputari non peccantibus, maxime cum per Ezechielem Dominus dicat : « Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Pater non portabit iniquitatem filii. Justitia justi super eum erit, et impietas impii super eum erit (Ezech. xviii). Potest et aliter hæc sententia intelligi qua dicit : « Reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem, » ut non sit signum truculentie, sed misericordie, pœnam differre. Quando enim scriptum est, « Dominus Deus misera-

tor et misericors, patiens et multæ miserationis, » et inferitur : « Reddens iniquitatem patrum super filios et filias, » hoc indicat quod tantæ misericordie sit, ut non statim puniat, sed sententiam differat puniendi. Si autem vindicta peccantium differatur in tertiam et quartam generationem, quid agitur cum justis et sanctis viris? Illud utique quod subjungitur : « Servat justitiam et misericordiam in multa millia his qui diligunt illum, et custodiunt præcepta ejus. »

CAPUT XI.

De decem mandatis legis in monte Sinai datis, in duabus tabulis conscriptis.

(Ibid.) « Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra, quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit. Observa diem sabbati ut sanctifices eum, sicut præcepit Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua : septimus dies est sabbati, id est requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis, tu et filius tuus, et filia, servus et ancilla, et bos, et asinus, et omne jumentum tuum, et peregrinus qui est intra portas tuas, ut requiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut et tu. Memento quod et ipse servieris in Ægypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti et brachio extento. Idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati. Honora patrem tuum, et matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, et bene sit tibi in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides. Non mæchaberis. Furtumque non facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, et universa quæ illius sunt. » Primum decalogi mandatum ad Deum Patrem pertinet, dum dicit in sequentibus : « Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est; » utique ut hæc audiens, unum Deum Patrem colas, et in multos fetus deos fornicationem tuam non effundas. Secundum præceptum pertinet ad Filium, dum dicit : « Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Id est, ne æstimes creaturam esse Filium Dei, quoniam omnis creatura vanitati subjecta est, sed credas eum æqualem esse Patri : Deum deorum, Verbum apud Deum, per quem omnia facta sunt. Tertium mandatum de sabbato ad Spiritum sanctum pertinet, cuius dono requies sempiterna promittitur nobis. Nam quia Spiritus sanctus dicitur, propterea et septimum diem sanctificavit Deus. In aliis enim diebus operum, non est nominata sanctificatio, nisi in sabbato, ubi dicitur, « requievit Deus. » Proinde igitur hoc mandatum pertinet ad Spiritum sanctum, tam propter nomen sanctificationis, quam propter æternam requiem, ad donum sancti Spiritus pertinentem. Dicitur enim ibi : « Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, et facies opera tua; septimus autem dies sabbatum est Domini Dei tui, non facies omne opus. » In sex diebus opere, sex mil-

lium annorum operatio continetur. In septimo vero requies beati illius regni tempus ostenditur, quod carnaliter Judæi celebrantes peccant. Et ut hoc non nos ad fidem fallentes mendacii aptemus, clamat Dominus per prophetam, dicens: « Neomenias et sabbata vestra odivit anima mea. » Quomodo ergo sanctificata erunt sabbata illa quæ odivit Deus? Illud ergo sabbatum sanctificatum est, ubi post bona hujus vitæ opera, requies nobis æterna promittitur. Ideoque quidquid agimus, si propter futuri sæculi requiem facimus, veraciter observamus sabbatum. Post hæc, tria præcepta. Septenarius enim præcedit numerus mandatorum ad dilectionem pertinens proximi, et incipit ab honore parentum, quod tamen in ordine quartum est: « Honora patrem tuum et matrem tuam. » A parentibus enim suis aperit homo oculos, et hæc vita ab eorum dilectione sumit exordium. Inde hoc mandatum primum est in septem, sicut et Dominus in Evangelio ait: « Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatum primum (Matth. xv). » Sed quomodo primum, quia quartum? nisi quia, ut dictum est, in septenario numero, qui pertinet ad dilectionem proximi, primum est in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ legis datæ sunt. Jubetur ergo in hoc præcepto filiis honorare parentes, neque contumeliosos illis existere, sed officio pietatis debitam reverentiam præstare. Nam qui parentibus honorem deferre non novit, quibus parcere potest qui suos odit? Quintum: « Non mœchaberis, » id est, ne quisquam præter matrimonii fœdera aliis feminis misceatur, ad implendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui, præter suam, ad alteram accedit. Sextum: « Non occides. » Non enim solum opere perpetrans homicidium facit, sed etiam qui et incurrit in esurientem et nudum, qui mori possit nisi indumentum cibumque porrigendo subveniat, et idem homicida tenebitur. Septimum: « Non furtum facies, » quod est rapacitatis. Octavum: « Non falsum testimonium dices, » quod est crimen mendacii et falsitatis. Nonum: « Non concupisces uxorem proximi tui. » In hoc præcepto vetat intentionem adulterinæ cogitationis. Nam aliud est facere tale aliquid præter uxorem: aliud appetere alienam uxorem. Ideo duo præcepta sunt, Non mœchaberis. Non concupisces uxorem proximi tui. Decimum: « Non concupisces rem proximi tui; » in quo præcepto damnat ambitionem sæculi, et refrenat concupiscentiam rerum. Itaque horum primum prohibet subreptionem, secundum errorem, tertium interficit sæculi amorem, quartum impietatem, quintum allidit fornicationem, sextum crudelitatem, septimum rapacitatem, octavum perimit falsitatem, nonum adulterii cogitationem, decimum mundi cupiditatem. Et notandum quia sicut decem plagis percutiuntur Ægyptii, sic decem præceptis conscribuntur tabulæ, quibus reguntur populi Dei, et demones occiduntur.

« Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte in medio ignis et nu-

A « bis et caliginis voce magna, nihil addens amplius; » et scripsit ea tabulis duabus lapideis, quas tradidit mihi Deus, etc. » Cur ego in duabus tabulis scripta est lex, nisi aut propter duo Testamenta significanda, aut propter duo illa præcepta dilectionis Dei et proximi, « in quibus tota lex pendet et prophætæ? » Hæc enim in singulis tabulis explicata sunt. In una enim tria præcepta ad Dei pertinentia charitatem, in alia vero, septem pertinentia ad proximi societatem. Sed cur lapideæ eadem tabulæ fuerunt, nisi ad significantum cor lapideum Judæorum? Per lapidis enim insensibilitatem duram eorum mentis signat soliditatem, de qua propheta dicit: « Auferam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum (Ezech. xi). » Unde et Apostolus ait:

B « Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis (II Cor. iii). » Neque enim hoc tabulæ carnales volunt, ut carnaliter sapiamus; sed quia in comparisonem lapidis, qui sine sensu est, caro sentit, idcirco per lapidis duritiam cor non intelligens, et per carnis sensibilitatem significatum est cor intelligens.

« Quid est omnis caro ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audimus, ut possit vivere? Tu magis accede, et audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea. » Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audi vocem verborum populi hujus, quæ locuti sunt tibi: « Bene omnia sunt tibi locuti. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis et filiis eorum, usque in sempiternum, et reliqua. » Quid est quod ait Moyses dictum sibi esse a Domino de populo Hebræo: « Quis det esse sic eorum, ut timeant me, et custodiant mandata mea? » An hic clam vult intelligi gratia sua concedi hoc beneficium, ut sit in hominibus ex fide justitia Dei, non quasi propria velut ex lege? Hoc enim per prophetam significat dicens: « Auferam eis cor lapideum, et dabo eis cor carneum (Ezech. xi); » quod propter sensum dictum est, quem caro habet, et lapis non habet, verbo utique translato. Hoc et ipsum alibi dicit: « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda testamentum novum: non secundum testamentum, quod disposui ad patres eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, quoniam hoc est testamentum, quod disposui ad eos, post dies illos: dans leges meas in cor eorum, et in mente eorum superscribam eas, et iniquitatum eorum et peccatorum eorum non memor ero amplius (Jerem. xxxi). » Hoc enim discrevit Novum Testamentum a Veteri, quod Veteri data est lex in tabulis lapideis, in Novo autem in cordibus, quod fit per gratiam. Unde et Apostolus ait: « Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. » Et alio loco: « Idoneos nos, inquit, fecit ministros Novi Testamenti, non littera, sed spiritu (II Cor. iii). » « Audi, Israel, Dominus Deus noster Deus unus est-

« Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. » Animæ rationali quæ memoria constat, intellectu et amore, sancte Trinitatis fides commendatur in eo quod dicit : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. » Sed hæc perfectio charitatis in specie decoris est Dei ubi conditorem nostrum videbimus sicuti est. Nunc ipsius cursus rectitudine et perfectione tendamus : castigando corpus nostrum et servituti subijciendo, et eleemosynis dandis, et dimittendis quæ in nobis sunt commissa peccatis, hilariter et ex corde et orationibus indesinenter instando, et hæc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc et spei. Nam res ipsa non quæ credatur et speretur, sed quæ videatur tencaturque, succedit; charitas autem, quæ in his tribus major est, non auferatur, sed augeatur et impleatur : contemplata quod credebat, et quod sperabat adepta : in qua plenitudine charitatis, præceptum illud implebitur : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua. » Nam cum adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ quod vel continuo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Non enim caro sine anima concupiscit, quamvis caro concupiscere dicatur, quia carnaliter concupiscit anima. Tunc erit justus sine ullo omnino peccato, quia nulla lex erit in membris ejus repugnans legi mentis ejus ; sed prorsus toto corde, tota anima, tota mente diligit Deum, quod est primum summumque præceptum. Cur ergo non præceperetur homini ista perfectio, quamvis eam in hac vita non habeat ? Non enim recte curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur. Sic curramus ergo, ut comprehendamus. Omnes enim qui recte current, comprehendunt ; non sicut in agone theatro, omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam. Curramus corpus castigando et eleemosynis in bonis dandis, malisque ignoscendis hilariter et ex corde faciendo, et currentium vires ut adjuventur orando ; et sic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem charitatis.

CAPUT XII.

De diligendo Deo ex tota anima, et ex tota fortitudine, et de alligandis mandatis Dei in cordibus hominum et prædicandis eis soboli suæ, in omnes generationes.

(CAP. VI.) « Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua ; et diliges proximum tuum sicut te ipsum. » In his duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ. Finis itaque præcepti est dilectio. Et ea geminata, id est Dei et proximi : quod facis, si te totum intelligas, id est anima et corpus ejus, et proximum tuum, id est animam et corpus : homo enim ex anima constat et corpore. Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præter-

missum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, ejus dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cætera in illum confluant. De dilectione tua nihil dictum videtur ; sed cum dictum est : « Diliges proximum tuum tanquam te ipsum, » simul et tui abs te dilectio non prætermissa est. Ille autem juste et sancte vivit, qui rerum integer æstimator est. Ipse autem qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligit quod non est diligendum, aut non diligit quod est diligendum, aut amplius diligit quod minus diligendum est, aut æque diligit quod vel minus vel amplius diligendum est. Omnis peccator in quantum peccator non est diligendus. Et omnis homo in quantum homo est diligendus est propter Deum : Deus vero propter seipsum. Et si Deus omni homine diligendus est amplius, amplius quisque diligere debet eum quam seipsum. Item amplius alius homo diligendus est quam corpus nostrum, quia propter Deum omnia ista diligenda sunt. Et potest nobis cum aliis homo Deo perfui, quod non potest corpus, quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo. Omnes autem æque diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est qui pro locorum et temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. « Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi, in corde tuo hodie, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. » Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribisque ea in limine et ostiis domus tuæ, etc. » Istius ergo loci talis est sensus. Præcepta mea sint in manu tua, ut opere compleantur, sint ante oculos tuos ut die ac nocte mediteris in eis. Hæc Pharisei male interpretantes, ut Evangelium testis est, scribebant in membranis decalogum Moysi, id est decem verba legis, et complicantes ea et ligantes ea in fronte, et quasi coronam capiti facientes, ut semper ante oculos moveantur. Quod usque hodie Babylonii faciunt, et qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis judicatur. Quia ergo Dominus disputationem contra Phariseos habens, dixerat ad discipulos suos : « Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, » quod generaliter accusaverat, nunc in partes dividit. Puta scio decalogi, phylacteria vocabant : quod quicumque habuissent ea, quasi ad custodiam et nutrimentum sui habuerint, Phariseis non intelligentibus, quod hæc in corde portanda sint, non in corpore. Alioquin et armaria et arcæ habent libros, et Dei notitiam non habent.

« Dominum Deum tuum timebis, et ipsi servies, ac per nomen illius jurabis, et reliqua. » Quod ait do Domino, « Et in nomine ejus jurabis, » non ita præceptum accipiendum est, quasi jurare jussit, sed in alterius alicujus Dei nomine jurare prohibuit. Melius autem fit, si secundum Evangelium non juraveris. Non quia mala est juratio vera, sed ne in perjurium incidatur facilitate jurandi. Qui enim jurat,

non solum verum, sed etiam falsum potest jurare. Qui autem omnino non jurat, a perjurio longe ambulat.

CAPUT XIII.

De ejiciendis septem gentibus Chananæorum de terra repromissionis, ac paulatim comminuendis.

(CAP. VII.) « Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te, Ethæum, et Gergesæum, et Amorrhæum, Chananæum, et Pherezæum, et Etæum, et Jebusæum, septem gentes multo majoris numeri quam tu es, et robustiores te, tradiditque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas nec miseraberis earum. » Septem istæ gentes septem sunt principalia vitia, quæ per gratiam Dei unusquisque spiritualis miles exsuperans, exterminare penitus adinonetur. Quod vero majoris numeri esse dicuntur, hæc ratio est quia plura sunt vitia quam virtutes. Et ideo quidem in catalogo dinumerantur septem nationes: in expugnatione vero earum, sine numeri ascriptione ponuntur. Ita enim dicitur: « Et deleverit gentes multas coram te. » Numerosior est enim quam Israel carnalium passionum populus, qui de hoc septenario fomite vitiorum ac radice procedit. De gastrimargia namque nascuntur comessationes, ebrietates. De fornicatione, turpiloquia, scurrilitas, ludicra atque stultiloquia. De philargyria, mendacia, fraudatio, facta, perjuria, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentiæ, inhumanitas ac rapacitas. De ira, homicidia, clamor et indignatio. De tristitia, rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De acedia, otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, prævaricatio, instabilitas mentis et corporis, verborum et curiositas. De cenodoxia, contentiones, hæreses, jactantia ac præsumptio novitatum. De superbia, contemptus, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, aliaque quam plurima similia. Quæ cum sint multo majoris numeri quam virtutes, devictis tamen illis septem principalibus vitiis, ex quorum natura ista procedunt, omnes protinus conquiescunt, ac pariter perpetua cum his intentione deleantur. Quod autem hæ pestes etiam robustiores sunt, manifeste naturæ ipsius impugnatione sentimus. Fortius enim militat in membris nostris oblectatio carnalium passionum quam studia virtutum: quæ nisi summa contritione cordis et corporis non acquiruntur. Quod vero istarum perniciosarum gentium regiones salubriter possidere præcipimur, ita intelligitur. Habet enim unumquodcunque vitium in corde nostro stationem propriam. Sed si cum Israelis populo, id est virtutibus contra se diinquantibus fuerint vitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis spiritus retentabat, deinceps castitas obtinebit. Quem furor ceperat, patientia vindicabit. Quem tristitia mortem operans occupaverat, salutaris ex pleno gaudio lætitia possidebit. Quem acedia vastabat, incipit excolere fortitudo. Quem superbia

vastabat, incipit excolere humilitas. Et ita singulis vitiis expulsis, eorum loca, id est animæ, vident Deum. Illud vero quod cum Abraham de visuris Deum loqueretur, non septem gentes legitur dinumerasse, sed decem quarum terra semini ejus danda promittitur. Qui numerus adjecta idololatria gentium, blasphemia Judæorum, errore hæreticorum, evidentissime adimpletur. Quibus ante notitiam Dei, et gratiam baptismi, vel impia gentilium, vel blasphemia Judæorum multitudo subjecta est. donec intellectuali Ægypto commemoratur. Si autem abrenuntians quis, egressus ex inde, per Dei gratiam ad eremum pervenerit spiritalem, de impugnatione trium gentium liberatus, contra septem tantum, quæ per Moysen dinumerantur, bella suscipiet.

« Noli timere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus Pharaoni, et cunctis Ægyptiis plagas maximas, quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, manumque robustam et brachium extensum, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis quos metuis. Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat. » Non legitur alicubi in historia Veteris Testamenti, quod crabrones vel vespas miserit Dominus ante filios Israel in hostes eorum, sed per hæc animalia, quæ aculeis pugnant, designat timoris compunctiones eorum in hostes, quo terrebantur atque fugabantur.

« Deus magnus atque terribilis, ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestię terræ; dabitque eas Dominus Deus tuus in conspectu tuo, et interficiet illos donec penitus deleantur. » Deus, inquit, magnus et terribilis. Magnus Deum et terribilem dicit. Magnus est, quia omnipotens est in suos liberando, et terribilis in adversarios juste judicando. Ipse consumet nationes has, quia veraciter victoria ascribit illi soli, quando hostes superantur universi. Quodve dicit de gentibus non delendis pariter, ne forte bestię multiplicarentur contra illos, cavendum esse nobis ostendit, ne forte expulsis peccatis a carne nostra, et repente superans accedant contra nos bestię spirituales, hoc est jactantia aut superbia, vel certe vana gloria, quæ subrepsent, majori labore extirpabuntur, quia carnalia vitia. Loth enim in monte positus, concubitu nefario pollutus erat, qui in Sodomis habitans, continuit se ut non peccaret. At per hoc quodcunque vitium expulerimus, statim in loco illius plantetur virtus, ne forte expulsus spiritus, iterum revertens, inveniat domum nostram vacantem. Sciendum tamen quod plerumque omnipotentis Dei dispensatione contingit, ut quibus majora dona præstat, quædam minora non tribuat, ut semper eorum animus habeat unde seipsum reprehendat, quatenus dum appetant perfecti esse et non possunt, et laborant in hoc quod non acceperant, nec tamen elaborando prævalent, ut in his quæ accepta habent se minime extollant,

sed dicant quia a semetipsis majora bona non habent, qui in semetipsis vilia parva atque extrema vincere non possunt. Hinc enim est quod perducto Dominus ad terram repromissionis Israel, cunctos fortes atque præponentes adversarios ejus extinguens, Philisteos autem atque Chanaanæos diutius reservavit, ut, sicut scriptum est, in eo experiretur Israel. Quia nonnunquam, ut dictum est, eis etiam quibus magna tribuit, parva quædam reprehensibilia reliquit, ut semper habeant contra quos bellum gerant, et devictis magnis hostibus mentem non erigant, quando eos adhuc adversarii minimi fatigant. Quid itaque est, nisi ut miro modo una ea tem mens et viriate polleat, et ex infirmitate lassescat. Quatenus ex parte constructa, et ex parte conspiciat se non esse constructam, ut per bonum quod querit et habere non valet, illud servet humiliter quod habet. Sed quid mirum quod de homine dicimus, quando illa superna regio in civibus suis ex parte damna pertulit, et ex parte consistit fortiter, ut electi angelorum spiritus, dum alios per superbiam cecidisse conspicerent, ipsi tanto robustius quanto humiliter starent? Illi ergo regionis profecerunt etiam detrimento, quæ ad æternitatis statum ex parte destructionis est solidius constructa. Sic ergo in unaquaque anima agitur in humilitatis custodia, aliquando, ut ad lucra maxima ex minimo damno servetur.

(CAP. VIII.) « Omne mandatum quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias, ut possitis vivere et multiplicemini, ingressique possideatis terram pro qua juravit Dominus patribus vestris; et recordaberis cuncti itineris per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te atque tentaret, et nota fierent quæ in animo tuo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non. » Hic apertius dictum est, quod alibi genere locutionis obscurum est, ubi legitur: « Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum. » intelligitur enim positum esse, ut sciat pro eo quod est, ut sciri faciat, quomodo dilacide dictum est, ut tentaret te et cognita faceret quæ in corde tuo sunt. Non enim ait, Ut et cognosceret. Quod quidem si dixisset, intelligendum erat, cognita faceret.

CAPUT XIV.

De cibo manna dato Israelitis, et ducatu eorum in solitudine.

(IBID.) « Mixxit te penuria, et dedit tibi manna cibum, quem ignorabas tu et patres tui: et ostenderet tibi quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Domini. Vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit: et pes tuus non est subtritus, etc. » Hic jam nobis spiritualis commendatur cibus, unde animæ in æternum victuræ satiantur. Manna enim de cælo datum significat carnem Christi. « Ego sum, inquit, panis vite, qui de cælo descendit (Joan. vi). Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i). Qui manducat, inquit

A ipsa Veritas, carnem meam, et bibit sanguinem meum, habet vitam æternam (Joan. vi). » Hinc ergo non habet, qui istum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit. Nam temporalem vitam sine ulla utenque homines in hoc sæculo, qui non sunt, per fidem in corpore ejus habere possunt, æternam autem nunquam, quæ sanctis promittitur. Aliter: Illud quoque dicit: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv), » significat geminam naturæ nostræ substantiam. Homo enim ex corpore et anima constat; unde hoc quod ex terra est, terreno alitur cibo: anima non vivit nisi verbo Dei. Spiritum enim hominis vivificat Spiritus Dei qui in eo habitat; si tamen ipse est homo in corpore Christi, et in fide vivit Filii Dei. Et ideo dicit vestimentum vetustate non deficere, quia novi hominis conversatio in novitate vite debet emanare, cujus pes non erit subtritus, quando gressus honorum operum servatur illæsus, quia Scriptura teste: « Novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit (Psal. i). »

« Observa et cave, ne aliquando obliviscaris Domini Dei tui, et negligas mandata eius atque iudicia, et cæremonias quas ego præcipio tibi hodie, etc. » Inter mandata et iudicia atque cæremonias, quidam hanc distantiam esse voluerunt, ut mandata nominentur decem verba legis quæ in duabus tabulis lapideis scripta fuerant; iudicia vero, quæ post datam legem propter observantiam justitiæ Dominus per Moysen diversis temporibus populo Judaico, loquendo ac præcipiendo constituit, quæ in libro Exodi justificationes appellantur. Cæremoniæ autem circumcisio, ac varia festa legis, divinique ritus sacrificiorum. Unde beatus Pater Ambrosius, in expositione Epistolæ Pauli apostoli ad Romanos, ita dicit: « Triplex quidem lex est, ita ut prima pars de sacramento divinitatis sit Dei, secunda autem quæ congruit legi naturali, quæ interdicit peccatum. Tertia vero legis factorum, id est sabbata, neomeniæ, etc. »

« Qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio ac dipsas, et nullæ omnino aquæ, etc. » Dipsas genus aspidis est, quæ Latine situla dicitur, quia quem momorderit, siti perit. Hujus serpentis tanta exiguitas esse fertur, ut cum calcatur, non videatur, cujus venenum ante extinguit quam sentiat, ut citius præventa morte nec tristitiam inducat morituro. Significant autem hi varii serpentes diversas schismaticorum hæreses, quæ diversæ quidem inter se sunt, sed omnes mortiferæ, et quemcunque invadunt, extinguunt.

(CAP. IX.) « Scito igitur, quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus. Memento et ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaris Dominum Deum tuum in solitudine; ex eo die quo egressus es ex Ægypto, usque ad locum istum, semper ad-

« versus Dominum contendisti, et reliqua. » Certe isti sunt qui propterea non meruerunt perire in deserto, quia nescierant dexteram aut sinistram. Ecce jam dura cervice appellantur. Unde illud videndum est in sacramento esse dictum, quod non istorum merita commendata sunt. Nam ne quis existimet subito istos vituperabiles factos qui merito fuissent antelaudati, paulo post dicitur: « Memor esto et ne obliviscaris, quod exacerbasti Dominum Deum tuum in deserto; ex qua die existi de terra Ægypti, donec venisti in hunc locum, incredulus perseverabas in his quæ ad Dominum pertinent. » Quod si quidam eorum tales erant, quidam vero fideles et boni, sic non utique illis datur terra promissionis, qui nesciunt dexteram aut sinistram, ut hoc sic intelligamus, quando offenderint Dominum. Nam et Patres eorum qui mortui sunt, nec in eandem terram intrare permitti sunt, tales inveniuntur fuisse, ut inessent quidam etiam boni: propter quod Apostolus, non omnes, sed quosdam eorum dicit offendisse, in quibus eorum peccata commemorat: « Similes quippe estis parentibus vestris. » Ita evidentius docet, ut ista scriptura Deuteronomii quod consequenter adjungit et dicit: « Et in Choreb exacerbasti Dominum. » Ubi certe illi exacerbaverunt, qui propterea de malo merito suo non sunt in terram promissionis introducti.

CAPUT XV.

Commemoratio quomodo Moyses, quadraginta diebus jejunans in monte Sinai, adeptus est tabulas legis.

(Ibr.) « Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentis omnia verba quæ vobis in monte locutus est de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumque transissent quadraginta dies et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas legis fœderis, dixitque mihi: Surge et descende hinc cito, quia populus quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt viam velociter quam demonstrasti eis, feceruntque sibi vitulum conflatilem, » et reliqua. Commemorat ergo hic Moyses quomodo tabulas legis scriptas decem mandatis a Domino acceperit, et inde narrat quomodo ob peccatum populi eas contriverit, et qualiter iterum jejunans atque orans impetraverit alias tabulas conscriptas. Sed hic nascitur non contemnenda quæstio. Scriptum est enim sic: (CAP. X.) « In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas sicut priores fuerunt, et ascende in montem ad me; faciesque arcam ligneam, et scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Sethim. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus, scripsitque in tabulis juxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est; et dedit mihi eas, etc. » Nec im-

merito queritur quomodo in Deuteronomio hæc dicantur Moyses recolente ac repetente quæ gesta sunt, cum in Exodo ubi primum hæc dicta narrantur, ita scriptum sit: « Et dixit Dominus ad Moysen: « Scribe tibi verba hæc. Etenim in verbis his posui tibi testamentum et Israel. Et erat ibi Moyses in conspectu Domini quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Panem non manducavit et aquam non bibit, et scripsit in tabulis verba testamenti decem (Exod. xxxiv). » Cum ergo in Exodo ipse Moyses decem legis verba in tabulis, eadem verba scripsisse recolitur; denique illud quod in Exodo cum transeunter tractaremus, et quid nobis in ea differentia visum fuerit litteris mandaremus, cur priores tabulæ quæ contritæ sunt digito Dei scriptæ referantur, secundam tamen in arca tabernaculoque mansuram, ipse Moyses scripsisse dicatur. Itaque per hanc differentiam duo Testamenta significata esse ut diximus: ut in Veteri Testamento lex commendaretur tanquam opus Dei, ubi homo nihil fecerit, eo quod lex timore non posset impleri: quoniam cum vere sit opus legis, per charitatem justitiæ sit, non timore: quæ charitas gratia est Testamenti Novi. Ideo in secundis tabulis homo legitur scripsisse verba Dei, quia homo potest facere opus legis per charitatem justitiæ, quod non potest per timorem pœnæ. Nunc ergo cum legitur in Deuteronomio de secundis tabulis, ita dictum est: « Et excidi duas tabulas lapideas sicut priores, et ascendi in montem, et duxi tabulæ in manibus meis, et scripsit in tabulis secundum priorem scripturam decem verba. » Non enim ait, *et scripsi*, sed *scripsit*: hoc est, Deus, sicut paulo ante dixerat, verba Dei sibi dicta: Excide tibi duas tabulas quemadmodum priores, et ascende ad me in montem, et facies tibi arcam ligneam, et scribam in tabulis verba quæ erant in tabulis prioribus. Discutienda nascitur quæstio, quod utrasque tabulas, id est, priores et secundas, Deus hic legitur scripsisse, non homo. Sed si ipso quoque in Exodo verba Dei legantur, ubi jubet easdem tabulas secundas excidi a Moysæ, nihil aliud inventur, quam ipsum Deum se easdem promississe scripturum. Nam ita scriptum est Exodi xxxiv: « Et dixit Dominus ad Moysen: Excide duas tabulas tibi sicut et priores, et ascende in montem; et scribam in tabulis verba, quæ erant in tabulis prioribus quas contrivisti. » Excepto itaque libro Deuteronomii, quæstionem utique etiam istam solus liber Exodi continet, quoniam dixerit Dominus: « Et scribam in tabulis verba quæ erant in tabulis prioribus, » cum paulo post legitur: « Scribe tibi verba hæc. Etenim in verbis his posui tibi testamentum et Israel. Et erat ibi Moyses in conspectu Domini, quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Panem non manducavit, et aquam non bibit. Et scripsit in tabulis verba testamenti decem. » Si enim superius, quod dictum est, « Scribe tibi verba hæc; etenim in verbis his posui tibi testamentum et Israel, » ad superiora pertinet, quod Dominus ista præcipiebat, ut non in duabus tabulis

lapideis scriberentur, sed in illo libro legis, ubi multa conscripta sunt. Certe illud quod sequitur, « Et erat ibi Moyses in conspectu Domini quadraginta diebus, et quadraginta noctibus. Panem non manducavit, et aquam non bibit. Et scripsit in tabulis verba testamenti decem, » satis manifeste dicit eundem Moysen in tabulis hæc decem verba scripsisse, non Deum: nisi forte violenter quidem, sed certa necessitate compellimur, ubi dictum est: « Et scripsit in tabulis verba testamenti decem, » non Moysen subaudire, sed Deum. Supra enim positum est: « Et erat ibi Moyses in conspectu Domini, » ut a Domino in cuius conspectu erat Moyses, « quadraginta diebus, et quadraginta noctibus panem non manducans et aquam non bibens, » scripta intelligantur hæc decem verba in tabulis, sicut ante promiserat. Quod si ita quidem est, illa differentia duorum testamentorum, quæ nobis visa est in his verbis, commendari potest, quando priores et secundas tabulas scripsit non homo, sed Deus. Verumtamen illa certe distantia non habet dubitationem, quod priores tabulas et Dominus fecit, et Dominus scripsit. Non enim tunc dictum est ad Moysen: « Excide tibi duas tabulas, » sed ita potius dicitur: « Et conversus Moyses, descendit de monte, et duæ tabulæ testimonii in manibus ejus. » Tabulæ opus Dei erant et scriptura Dei est culpa in tabulis. Jam enim superius dixerat easdem tabulas scriptas digito Dei sic loquens: « Et dedit Moysi, statim ut cessavit loqui ad eum in monte Sina, duas lapideas tabulas testimonii scriptas digito Dei. » Ubi ergo et tabulæ opus Dei erant, et scriptura earum digito Dei facta. Secundas tabulas ipse Moyses jubetur excidere, ut ipse certe opere humano intelligantur excisæ, quamvis eas Deus ipse scripserat sicut promisit cum juberet excidi. Porro autem, si diligentius attendamus, ideo utrumque dictum esse in secundis tabulis, quia et Deus facit per gratiam suam opus legis in homine; et homo per fidem suscipiens gratiam Dei, pertinens ad testamentum novum, cooperatur est adjuvantis Dei. Ideo autem in primis solum opus Dei commemoratur, quia infideles non cooperantur adjutorio gratiæ; sed ignorantes Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Unde illis lex ad condemnationem valet: quod significat contritio tabularum. Profecto non cogimur violento intellectu subaudire, quod Deus scripserit, ubi Scriptura dicit: « Et erat ibi Moyses in conspectu Domini quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Panem non manducavit, et aquam non bibit. Et scripsit in tabulis verba testamenti, » ibi valde sonat scripsisse Moysen. Sed ideo superius Deus se promisit scripturum, et in Deuteronomio non solum ita promississe, verum etiam ipse scripsisse narratur, ut significetur, quod ait Apostolus: « Deus est enim qui operatus est in nobis et velle et operari pro bona voluntate » (Phil. II), hoc est, in eis qui ex fide gratiam suscipiunt, et non suam justitiam volunt extruere, sed justitiæ Dei subjecti esse,

ut ipsi sint in Christo justitia Dei. Nam et illic Apostolus utrumque dicit, et Deum operari, et ipsos. Nam si ipsi non operabantur, quomodo eis dicebat: « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini? » Operatur ergo ille, cooperamur nos. Non enim offert, sed adjuvat bonæ voluntatis arbitrium.

CAPUT XVI.

Transitus filiorum Israel ex Beroth in Musra, ubi Aaron mortuus est et sepultus.

(CAP. X.) « Filii autem Israel castra moverunt ex Beroth filiorum Jacan in Musra, ubi mortuus est Aaron ac sepultus. Pro quo sacerdotio functus est filius ejus Eleazar. Inde venerunt in Gadgad. De quo loco profecti, castra metati sunt in Jothabatha terra aquarum atque torrentium, et reliqua. » Quæri potest quomodo dicatur in Deuteronomio Aaron in Musra mortuus atque sepultus, cum in Or monte in Numerorum libro, describatur esse defunctus (Num. xxxiii). Sed forsitan idem locus duo nomina habuit. Beroth enim filiorum Jachim in deserto est locus, sicut Musra quo obiit Aaron, ut in libris locorum legimus, usque hodie in decimo lapide urbis Petræ in montis vertice. Cui non dissimilia sentit Josephus, in Antiquitatum libro quarto ita scribens (cap. 3): Duxit, inquit, Moyses populum per desertum et per Arabiam, venitque ad locum quem Arabes metropolim suam putant, primo quidem Archim nominatum, quæ nunc Petra vocatur. Hic itaque cum esset excelsus mons, ascendens in eum Aaron, Moysæ manifestante quia moriturus erat vidente cuncto exercitu (erat enim e diverso locus, ubi erat populus constitutus), exutus pontificali stola, tradens eam Eleazaro filio, ad quam propter ætatem pontificatus advenit, mortuus est populo eum vidente, ipso quidem anno quo soror videbatur esse defuncta, cum vixisset annis tribus et viginti et centum, etc. Defunctus est autem secunda luna, initio mensis, qui apud Athenienses quidem Ἐκατομβαιών, apud Macedones autem Lochos, apud Hebræos vero Sedeath, apud Romanos, nuncupatur Augustus. Cumque luctus super eum populi triginta diebus fuisset expletus, post hæc cessavit. Sumens igitur Moyses exinde exercitum, venit ad Fluvium Arnon, qui de montibus Arabiæ descendens, et per totum desertum fluens, in stagnum Asphaltiten erumpit, dividens Moabitida et Ammonitida. Hæc autem terra est fructifera, et hominum multitudinem ibi nascentium alere copiosa.

« Quamobrem non habuit partem Levi, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit Dominus « Deus tuus, etc. » Nisi per hanc tribum universum regale sacerdotium, quod a novum pertinet testamentum, nullo modo visus esset dicere homo qui ex eadem tribu non erat, *Pars mea Dominus*. Et in alio Psalmo: *Dominus pars hereditatis meæ* (Psalm. xv).

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Præceptum de circumcidendis præputiis cordis, et commendatione pupillorum ac viduarum, atque peregrinorum.

(*IBID.*) « Circumcidite igitur præputium cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius, quia Dominus Deus vester, ipse est Dominus dominorum, et Dominus dominantium. » Hic tam per legislatorem, tam spiritalis circumcisio quam veritas Evangelii nobis commendata, exprimitur: hoc est, custodia mentis et abstinencia rerum illicitarum. Quid ergo præputii per hanc circumcisionem significatur, nisi aperte dicere: Postquam luxuriam a carne exstinguitis, etiam superfluas cogitationes amputate? Nemo sane cum circumcisionem prædicare audierit, unius solum membri audierit continentiam imperari, quasi vel a fornicatione tutum, vel licito matrimonio temperanter utentem, vel virginitate gloriosum existere, absque aliarum virtutum allectione sufficiat, et non omnium potius quos corde vel corpore gestamus sensuum castigationem præcipi. Nam et Moyses, mundissima Dei verba suscipiens, incircumcisum se labiis querebatur. Et Stephanus Judæis non credentibus: « Incircumcisi, inquit, cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis. » (*Act. vii.*) Ille itaque vera circumcisio mundatus est, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum; qui custodit vias suas ne delinquat in lingua sua, et attendit sibi ne gravetur cor ejus in crapula et ebrietate. Qui donec superest halitus in eo, et spiritus Dei in naribus ejus, non loquetur labiis iniquitatem; qui lavat inter innocentes manus suas, et ab omni via mala prohibuit pedes suos; qui super omnia castigat corpus suum, et servituti subjicit, omnique custodia servat cor suum, quoniam ex ipso vita procedit. Sed et ipsa bona actio sua quæ in abscondito est, circumcisio non minus indiget, ut cum jejuno, oro, elemosynam facio, gloriam intrinsecus quæram. Nam si in angulis platearum sto, faciem demolior, tuba ante me cano, ut videar et lauder ab hominibus, foris quidem circumcisius appareo; sed immundus in corde permanens, penas insuper simulatæ æquitatis incurro. In exemplum videlicet Sichemitarum, qui cum patriarcharum circumcisionem viderentur imitari, quia non ob Domini testamentum, sed ob causam fecere luxuriæ, non modo acquirere mercedes, verum tertia die quando gravis vulnerum dolor est, inter suæ civitatis perire ruinas. Tales namque oblitæ prophetiæ admonitionis. Circumcidimini Domino, et auferte præputia cordium vestrorum, ubi tempus resurrectionis ingruerit, evacuatis quibus confidebant virtutibus, sed in mortem mittentur æternam. Quapropter et Apostolus absconditam corde circumci-

A sionem sedulo commendat, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

« Deus magnus et potens, terribilis, qui non accipit personam nec munera. Facit judicium paupillo et viduæ, amat peregrinum, et dat ei victum et vestitum. Et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenæ in terra Ægypti, et reliqua. » Duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet et proximi. Per amorem proximi amor Dei gignitur. Et per amorem Dei amor proximi gignitur. Nam qui amorem Dei negligit, profecto diligere proximum negligit. Et tunc plenius in ejus dilectione proficimus, si in ejusdem dilectionis gremio, prius proximi charitate lactamur. Quia amor Dei amorem proximi generat. Dicturus per legem Dominus: « Diliges proximum, » præmisit dicens: « Diliges Dominum Deum tuum; » ut videlicet in terra pectoris nostri, prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursus, quia amor Dei et proximi amore caleseat, testatur Joannes, qui increpat dicens: « Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? » (*I Joan. iii.*) Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectu crescendo permutatur. Sæpe vero omnipotens Deus ut quantum quisque a charitate ejus ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit immotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimat, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quod malum lateat, ostendit. Nam plerumque ipsi vos miseris insequuntur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est utrum prosperitas an persona diligitur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Unde bene quidam sapiens dixit: Non agnoscitur in bonis amicus, et non agnoscitur in malis inimicus. Non prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat. Quia et ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia tegitur; et iste ex confidentia charitatis aperitur.

CAPUT II.

Quod terra promissionis non est sicut terra Ægypti, plana atque irrigua, sed montosa ac aspera, de celo expectans pluviam.

(*CAP. XI.*) « Terra ad quam ingredieris possidendam, non est sicut terra Ægypti de qua existi: ubi jacto semine, et in hortorum more aquam ducunt irriguam; sed montosa est et campestris, de celo expectans pluviam, quam Dominus Deus tuus semper invisit, et oculi ejus in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus. » Quid ergo terra Ægypti significat, nisi præsentis vite prosperitatem, quæ in imo jacet, cum superna nullo modo appetit? Illic

ergo in hortorum more aquam ducit irriguam, quia A
carnales quique, qui presentem felicitatem habere
ante omnia appetunt, in hoc laborant, in hoc tanto
risu certantes student, ut copiam rerum in hoc mundo
cum deliciis possideant. Sed spiritualis Israelita,
qui per ducatum Moysi egressus est de Ægypto, hoc
est, per magisterium legis, didicit deserere cupiditatem
terrenarum voluptatum, ac per dispensationem
Jesu Christi, terram repromissionis, æternæ videlicet
vitæ beatitudinem, habiturum se credit, montosam
et campestem regionem ingreditur, sanctam videlicet
Ecclesiam, uli altitudo virtutum, et munditia
honorum existit. Quæ terra de cælo semper
pluviam exspectat, quia desursum gratiam desiderat
habere divinam; quam Dominus Deus semper invi-
sit, quia cælesti illam munere replet. Et oculi illius B
sunt in ea a principio anni usque ad finem ejus, quia
propitiatio ejus ab initio bonæ voluntatis usque ad
perfectionem boni operis usum vitæ semper dirigit.
Unde Psalmista ait: « Oculi Domini super justos, et
aures ejus in preces eorum (Psal. xxxiii). » Tale enim
donum percipere cum ingenti desiderio, idem propheta
postulat dicens: « Misericordia ejus præveniet me
(Psal. LVIII). » Et item: « Misericordia, inquit,
ejus subsequatur me, omnibus diebus vite meæ, ut
inhabitum in domo Domini, in longitudine dierum
(Psal. xxii). » Et item: « Unam petii, ait, a Domino,
hanc requiram: ut inhabitum in domo Domini, in
longitudine dierum (Psal. xxvi). » Hinc et Apostolus
ait: « Deus enim qui operatur in nobis, et velle et
perficere pro bona voluntate (Phil. ii). »

« Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie
« præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum,
« et serviatu ei in toto corde vestro, et in tota ani-
« ma vestra, dabit pluviam terræ vestræ tempora-
« neam et serotinam, ut colligatis frumentum, et
vinum, et oleum. » Quid hoc loco per pluviam, nisi
verba sacræ prædicationis accipimus? sicut de sanctis
doctoribus ab offensa Judææ prædicatione sus-
pensis, scriptum est: Mandabo nubibus ne pluant
super eam imbrem temporaneam, quia potu sanctæ
prædicationis irrigamur, cum vera humilitate ariditatem
nostri cordis agnoscimus. Unde recte per
Psalmistam Deo dicitur: « Anima mea, sicut terra
sine aqua, tibi (Isa. lv). » His doctrinæ fluentis in-
fundi Propheta admonet dicens: « Sitientes, venite D
ad aquas. » Qui dum extrema in parte sæculi verba
sanctæ prædicationis accipimus, quasi pluvia sero-
tina irrigamur. Quæ nimirum serotina prædicatione ad
nos pervenit ex ejus sacrificio, qui per Psalmistam
ait: « Elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. »
Quia enim Redemptor noster juxta mundi finem vim
persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificio
dedit. Populo ergo repromissionis terram intraturo,
pluvia temporanea et serotina promittitur, quod nos
factum spiritualiter jam videmus. Temporaneam quippe
pluviam dedit, quia electis suis priore tempore legis
intellectum contulit. Serotinam quoque pluviam tribuit,
quia prædicari diebus

ultimis incarnationis suæ mysterium facit. « Quando
« sederis in dorso tuo, et ambulaveris in via, et accu-
« hueris atque surrexeris, scribes ea super postes et
« januas in domo tua, ut multiplicentur dies tui et fi-
« liorum tuorum, in terra quam juravit Dominus
« patribus tuis, etc. » Quid est quod præcepit Moy-
ses commendans verba Domini, et ait: « Scribetis
super limina domorum vestrarum » cum hoc secun-
dum proprietatem nemo fecisse Israelitarum com-
memoratur vel legatur? Quia nec quisquam potest,
nisi forte dividat ea per multas partes domus suæ?
An hyperbolica commendatio est, sicut multa dicuntur?

CAPUT III.

De eo quod prohibet holocausta in omni loco Domino offerri, primitias, decimasque comedi, sed tantummodo in loco quem elegerit Dominus.

(Cæ. xii.) « Cave ne offeras holocausta in omni
« loco quem videris, sed in eo quem elegerit Domi-
« nus. In una tribuum tuarum offeres hostias, et fa-
« cies quæcumque præcipio tibi, et reliqua. » Quid
autem est quod lex Israelitas vetat in omni loco ho-
locausta offerre, sed in eo quem elegerit Dominus?
nisi ut per hoc amputet occasionem idolis sacrificandi.
Ideo enim eis præcepit in templo et in altare
Domini hostias offerre, ut ubi religio integra exis-
tebat, ibi et cultus congruus exhiberetur. Mystice autem
innuit nobis nullum sacrificium, nullum munus
Deo acceptabile fore extra Ecclesiam catholicam,
quia ipse est locus quem elegerit Dominus, ut ponat
nomen suum ibi, et habitet in eo. Unde et sequitur:
« Non poteris comedere in oppidis decimam frumen-
« ti et vini et olei tui, primogenita armentorum et
« pecorum, et omnia quæ voveris, et primitias ma-
« num tuarum; sed coram Domino Deo tuo come-
« des ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus,
« et tu et filius tuus, et filia tua, servus et famula,
« atque Levites qui manet in urbibus tuis; et læta-
« beris, et reficieris coram Domino Deo tuo in cun-
« ctis ad quæ extenderis manum tuam. » Secundum
tropologiam contradicit nobis sacra Scriptura, ne
comedamus in oppidis nostris decimam frumenti et
vini et olei, quia valde indignum est ut dona quæ
ex divina largitate percepta, Domino Deo universorum
offerimus, ea nostris viribus vel benevolentia ascribamus.
Offert ergo decimam frumenti vel vini, vel olei in
oppidis suis, qui vel bonam voluntatem, vel gratiam
spiritalem, vel virtutum opem suis meritis, vel
propriæ virtuti deputat, et inde graviter Deum
offendit, cum suam non Dei laudem quærit. Ille
ergo in loco Deo electo vota sua rite et ordinate
exsolvit, qui quod in se boni agnoscit, hoc divina
pietati non suæ virtuti tribuit. Affectus enim veræ
humilitatis atque innocentia, absque dubio locus
est quem elegerit Dominus. Et qui in eo bonis ope-
ribus studet, nimirum Deo per gratum munus
exhibet. Inde lex jubet filium ac filiam, servum ac
famulam, atque Levitam, coram Domino lætari atque
reficere, quia generaliter hoc præceptum omnibus

constitutum est, ut humilitatis et mansuetudinis virtutem coram Deo, hoc est in sinceritate et puritate mentis, ac sine simulatione conservent, atque in eo, quæ bona possint, agant. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Illeque vere lætatur, qui spiritali atque superno gaudio reficitur. Unde et doctor gentium nos hortatur, dicens: « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus (*Philip. iv.*) » Et iterum: « Qui gloriatur, inquit, in Domino gloriatur (*I Cor. i.*) » Humilitas autem quam necessaria nobis sit, Scriptura demonstrat, dicens: « Quanto magnus es, humilia te in omnibus (*Eccles. iii.*) » Et Apostolus: « Gratia, inquit, Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed gratia ejus semper in me manet (*I Corin. i.*) » Hinc Petrus ait: « Humiliamini, inquit, sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis, omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. » Hinc et ipsa Veritas discipulos admonet dicens: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (*Matth. xi.*) » Et item: « Omnis qui se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. Cave ne derelinquas Levitam, omni tempore quo versaris in terra, et reliqua (*Luc. xiv.*) » Hac quidem sententia lex Domini verbi ministros nobis commendat, quatenus procuremus ejus solatia debita, quia sicut Levitæ in Veteri Testamento decimis, atque primitiis, atque donariis quæ Domino populus offerebat, congrue nutriebantur, sic decet, ut in Novo Testamento boni subditi his qui sibi in Domino præsumt omni devotione deserviant: sicut et Apostolus Thessalonicensibus scribens ait: « Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos qui laborant inter vos et præsumt vobis in Domino; et monent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis (*I Thess. v.*) » Et alibi: « Communicet, inquit, is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis (*Gal. vi.*) » Unde et Dominus ordinavit his qui Evangelium nuntiant, de verbo et Evangelio vivere.

CAPUT IV.

Commendatio Levitarum et interdictio esus sanguinis.

(*Ibid.*) « Et si volueris carnibus vesci quas desiderat anima vestra, occides de armentis et pecoribus quæ habueris sicut præcepit tibi; et comedes in oppidis tuis ut tibi placet, sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis; et mundus et immundus in commune vescentur. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas. » Ego oportet mandati hujus etiam litteraturam custodire, et nullatenus comedere sanguinem. Hoc enim et Apostolos invenies præcipisse, quando de quibusdam Judaicis observationibus contentione in Antiochensi Ecclesia facta, ad eos relata est quæstio, qui legem posuerunt, solventes quæstionem hanc et definientes: « Visum est ergo Spiritui sacro et nobis, nihil amplius imponere vobis oneris quam hæc necessaria: ut abstineatis ab

innolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato et fornicatione (*Act. xv.*) » Præterea sanguinem quidem, proprie homicidium, omnem sanguinem, omne fraternum odium intelligamus: quia qui odit fratrem suum, homicida est, sicut Joannes scripsit. Dicimus ergo omnem sanguinem, injustitiam dolosorum. « Virum enim sanguinum et dolosum abominabitur Dominus, » et quæcunque proximorum nocet vitæ per insidias quaslibet, ita ut homicidio sanguis comparetur, et propterea ab omni sanguine abstinere oportet, scientes quia super animas, quæ talem sanguinem comedunt, de quibus dicebat David, « Qui devorant plebem meam sicut escam panis (*Psal. xiii.*) » faciem suam obfirmat Deus, videlicet Christus. « Ipse est enim imago Dei Patris, » quia qui vidit Filium vidit et Patrem. Ipse etiam judex est. « Sanguis enim eorum pro anima est; et ideo non debes animam comedere cum carnibus, sed super terram fundes quasi aquam. ut sit tibi bene et filiis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini. » Ergo ideo sanguis dicitur anima esse carnis, quia vitale aliquid est in sanguine, quia per ipsum maxime in hac carne vivitur, cum in omnes venas per corporis cuncta diffunditur. Ipsam videlicet vitam corporis, vocavit animam, non vitam quæ migrat ex corpore, sed quæ morte finitur. Cum ergo Domini præcepto constet carnem brutorum animalium ad esum hominibus esse concessum, sanguinis vero edulium interdictum, salva veritate historiarum, secundum mysticum sensum nobis innuitur, ut quando carnales homines a pristina conversatione interemptos, ad unitatem fidei et honorum operum nobis consentiemus, nullo modo prioris vitæ errores in usum nostrum convertamus, sed super terram illos effundamus, id est, per confessionem prolatos, terrenæ fragilitati deputantes, quasi indignos viris spiritalibus abjiciamus. Unde et Apostolus ait ad Ephesios scribens: « Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis sicut gentes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum; alienati a vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitæ, in operationem immunditæ omnis et avaritiæ. Vos autem non ita didicistis Christum, et tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu: deponere vos secundum pristinam conversationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. »

CAPUT V.

De probandis prophetis: ne facile credendum his qui vana prophetant, aut falsa somniant; et de non incidenda carne, nec cultitio faciendo super mortuo.

(*Cap. xiii.*) « Si surrexerit in medio tui prophetæ, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum, et evenerit, quod locutus

« est, et dixerit tibi: Eamus et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis: non audias verba prophetae illius aut somniiatoris, quia vos tentat Dominus vester, et ut palam faciat, utrum diligatis eum annon in toto corde vestro, et in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timete. Mandata illius custodite, et audite vocem ejus. Ipsi servietis, et ipsi adhaerebitis, etc. » In editione autem LXX ita habetur: « Si autem surrexerit in te propheta seu somniiator somnians, et dederit tibi signum vel prodigium, quod locutus est dicens: Eamus et serviamus diis alienis, quos nescitis; non audietis verba prophetae illius, et somniantis somnium illud quod tentat vos Dominus Deus vester vos scire, an diligatis Dominum Deum vestrum, ex toto corde vestro, et ex tota anima vestra. » Hoc quidem interpretes Latini non ita posuerunt, scire an diligatis, quamvis eadem sententia videatur. Verum illud quod dictum est, *scire*, facilius ad illos refertur, ut sic accipiamus: Tentat vos scire, ac si diceretur: Tentando vos facit scire. Ubi sane etiam voluit illa quae a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint quae dicunt, non accipienda sicut fiant, quae praecipuntur ab eis, quae coluntur ab eis; nec praeter suam potestatem Deus ostendit esse, quod ita ista contingunt, sed quasi quaereretur cur ea permitteret fieri, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum suum, ad cognoscendam vero ab ipsis potius quam ab illo, qui scit omnia antequam fiant. Per totum enim istud capitulum, legislator contra idololatrias agit, et maxime contra haereticos, praecipiens unicuique fidelium ut caveat a deceptionibus gentilium, atque seductionibus haereticorum observet, et ut se separet a talibus, memor Dominici praecipi quo ait: « Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te. Et si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide cum et projice abs te. Expedi enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam (Matth. v.) » Unde praedicat poenam eis quae superveniet incorrectis et impenitentibus; quomodo eos gladius extremae ultionis interficiat, consumatque ignis perpetuus omnem suppellectilem eorum, hoc est, studia et opera eorum. Civitas enim illa, quae errore rebellis contra Dominum et aversa esse describitur, urbs est diaboli: Babylon videlicet magna, cum qua reges terrae fornicati sunt, et de cujus fornicatione biberunt omnes gentes; in qua est habitatio daemonum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundae et odibilis. Ad quam civitatem pertinent omnes reprobi; cujus subversio per Joannem in Apocalypsi ita scribitur: « Vae, vae, civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit iudicium tuum, et negotiatores terrae flebunt et lugebunt super illam, quoniam merces illorum nemo emet amplius, merces auri et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritae, et byssi, et purpurae,

A et serici, et coccini, et omne lignum thymum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa ex lapide pretioso, et aramento, et ferro, et marmore, et cynamomum, et amomum, et odoraementum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similiae, et tritici, et jamentorum et ovium, et equorum, et rharum, et mancipiorum, et animarum, et hominum. Et omnia desiderii animae tuae discesserunt a te: et omnia pignora et clara perierunt a te (Apoc. xviii.) » Cunctas mundi pompas, et ea quae vel sensibus corporis suavia, vel externis sunt usibus commoda, deficere lugent. Species enim metallorum ad visum, odoraementa ad olfactum, unguenta ad tactum: vinum, triticum et oleum, ad gustum pertinent. Jumentorum porro et mancipiorum vocabulo caetera humanitatis auxilia perire quaeruntur, duplici genere, ut dixi: quod deficient ista mundo moriente, vel quod miseri superstites eorum interitum, qui mundi gaudia morte reliquerant, quasi saeculi civitatis ruinas deplorent. « Filii estote Domini Dei vestri. Non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. » Carnem incidere et calvitium super mortuo, indicia fuerunt luctus: in quo luctu nonnullae gentes habent consuetudinem secare corpora sua. Hoc Deus his quos in filiorum nomine censuit, facere prohibuit. Sic enim affligi super mortuos oportet, ut nec in faciem laedat, nec corpus corrumpat, a quibus nos Paulus prohibens ait: « Nolo vos ignorare, fratres, ut non contristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent (I Thes. iv.) » Nam quodlibet eorum, quae praedicta sunt agere, non est spem habere resurrectionis mortuorum, quia tanquam illis corruptis, semetipsos dissipant atque corrumpunt. Spiritualiter enim capilli capitis omnes numerati sunt. Ipsi enim iudici ut patet et corda scrutanti, numeratae sunt omnes cogitationes nostrae. Non oportet ergo eas agitare quempiam vel concutere, sed nec offerte diabolo, quod faciunt quidam, et de sensibus, id est, capillis crinem offerentes, sicut superius diximus.

CAPUT VI.

De mundis et immundis animalibus, et quae vesci vel non vesci licitum est.

(CAP. XIV.) « Non comedatis quae immunda sunt. Hoc est, animal quod comedere debetis. Bovem et ovem, et capram, cervum et capream, bubalum, et tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalim. « Omne animal, quod in duas partes unguulam dividit et ruminat, comedetis, etc. » Primum enim sciendum est quidquid a Deo institutum est mundum esse, et in ipsa institutionis auctoritate purgatum. Quid ergo est? In animalibus igitur mores pinguntur humani, et actus et voluntates, ex quibus ipsi sunt mundi vel immundi. Haec itaque munda esse dicit. « Omne, inquit, quod habet divisam unguulam, et ruminat in pecoribus, comedetis. » Quod cum diceret, non pecora, sed mores hominum discernebat. Denique hi homines mundi sunt qui ruminant, qui in ore semper portant quasi cibum praeccepta divina.

Hi et unguam findunt, quia duo Testamenta legis et Evangeliorum credentes, se firmo gressu innocentiae, iustitiaeque statuunt. Item Judaei ruminant quidem verba legis, sed unguam non findunt, hoc est, quod nec duo Testamenta legis recipiunt, nec in Patrem et Filium fidei suae gressum statuunt, propterea immundi habentur. Haeretici quoque licet unguam findunt in Patrem et Filium credentes, et duo Testamenta recipientes, sed quia doctrinam veritatis in ore non ruminant, nihilominus immundi sunt.

De his autem quae ruminant et unguam non findunt, haec comedere non debetis: camelum, leporem, chærogrillum. Quae quia ruminant et non dividunt unguam, immunda erunt vobis. Sus quoque, quoniam dividit unguam et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini, et cadauera non tangetis. (Ex *Hesychio*.) Camelus est Judaeus tuncens per superbiam: quales Scribae sunt et Pharisei, ad quos dicebat Dominus: « Liquant es culicem, camelum glutientes (*Matth. xiiii*). » Ergo Scribae et Pharisei ruminantem comedunt, quia in legis littera gloriantur meditatione, et in cultu sabbati purificationisque, et sacrificiorum, aliorumque similium. Ungulam autem non dividunt ea quae ab eis comeduntur, neque discernunt a spiritu litteram: et propterea eorum scientia immunda est. Tales sunt et qui leporem comedunt, et qui chærogrillum. Ruminant enim et ipsa, sed unguam non dividunt. In populari autem multitudine Judaeorum, utrumque accipitur. Debilia quippe esse animalia haec dicuntur, testante David et Salomone utrorumque animalium debilitate. Sed Salomon quidem cum ait: « Lepustulus plebs invalida posuit in petra cubile sibi (*Prov. xxx*). » David vero: « Petra refugium erinacis sive chærogryllis. » Quorum unum est velox et timidum cum infirmitate, id est lepus; aliud autem debile quidem sed rapax, atque bestiale, atque mortiferum dicunt, id est chærogryllus. Quod omni quidem plebeio, maxime autem Judaeorum est in populo. De quibus dixit David: « Veloces pedes eorum, ad effundendum sanguinem (*Psal. xiiii*). » Timidi autem quantum et infirmi filii Judaeorum sint, vox divina ostendit cum dicit: « Vae cordibus trepidis, et manibus remissis. » Injustitia autem quanta et feritas apud eos erat, audi salam dicentem: Quomodo facta est meretrix civitas fidelis plena iudicii? Justitia autem habitavit in ea: nunc autem homicidæ (*Isa. i*). Post hos suem dicit esse immundam, quia dividit unguam et non ruminat. Qui ergo sint qui remulentur, ac propterea illum comedere dicuntur. Petrum expositorem et magistrum suscipe: eum quippe qui habet scientiam divinarum, sed non illa bene utitur, actionibus incongruis eam polluit, vitæque immundæ semetipsum tradidit, suem etiam ipse appellavit dicens: « Melius fuisset eis non cognoscere viam iustitiæ quam, cognita ea, retro reverti a tradito sibi sancto mandato (*II Petr. ii*). » Contigit enim illis res veri Proverbi: « Canis reversus ad vomitum suum, et

sus lota in volutabro cœni. » Sed quod hic quæ dicta sunt addidit. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis, haec camelum, nec leporem, nec chærogrillum, nec suem inter munda iudicavit. Nam camelus Scribarum et Phariseorum, ut diximus, personam gestat, qui per superbiam stultitiæ vitio notabiles sunt quæ contraria est sapientiæ. Stultorum quippe est proprium superbiere. Lepus ut timidus, fortitudini contrarius est; chærogryllus ut rapax iustitiæ; sus, vita sordida vivens et immunda, castitati contraria est. Horum carnes nec comedamus, id est, nec quam videntur habere virtutem, sequamur. In hypoerisi enim illam et non in veritate sectantur; multo magis autem morticina eorum tangenda non sunt, nec malis eorum communicandum est actionibus. Ipsa enim huiusmodi procul dubio morticina vera sunt. « Haec comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis; quæ habent pennulas et squamas comedite; quæ absque pennulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt. » Intelliguntur per hæc hi qui in gentibus salvati sunt, ut pote regenerationem habentes in aqua baptismatis. De quibus et Isaias dicit: « Ecce gentes quasi stilla situlae (*Isa. xl*); » sive, ut Septuaginta, « sicut aquæ multæ, gentes multæ. » Unde et eis conveniunt quæ sequuntur: Omne quod habet pennulas aut squamas, tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis. Eadem etiam his quæ ex gentibus sunt de meditatione legis aliis præcepti prædicari verbis. Vult enim eos habere in meditatione legis pennulas vitæque sublimem atque cœlestem, sed expositionem legis huic similem. Propter quod non pennulam habet, sed pennulas eos vult habere. Quia autem ignorantia divinæ Scripturæ gentes obtinuerat (non enim susceperant legem neque prophetas, nec alia in eis scientia divina subtilior), ne ergo hoc morbo permanenti et perpetuo laborarent, squamas eos habere vult, quæ facile auferuntur. Quia autem squamæ temporalem, et quia facile careatur ignorantiam significant, demonstrans ea quæ de Paulo scripta sunt in apostolorum Actibus. Cum enim zelo judaico Ecclesiam persequeretur, facile caruit zelo propter ignorantiam, postquam cognovit quem persequeretur vocatus a Christo, et postquam ei ab Anania evangelizatum est: « Nam squamæ ceciderunt ab oculis ejus, et mox vidit. » Ergo in modum squamarum superfacebant instantes ei temporales ignorantia. Unde etiam consequenter legislator subdit:

« Quidquid autem pennulas aut squamas non habet eorum quæ in aquis moventur et vivunt, abominabile vobis erit et execrandum. » Sunt enim quaedam piscium genera, testam pro pelle habentia, quorum squama auferri non potest. Tales sunt qui nec squamas ignorantia verbo Dei deponere, nec calnen spiritus suscipere patiuntur. Hi et si in mari inveniantur baptismatis, et si in fluminibus penitentia abominabiles sunt, in omnibus quæ

moventur in aquis et vivunt. Et cum vitam sortiti sunt in baptisate, vocationem tamen generationemque corruerunt, dum pennulas et squamas non habent, sublimem videlicet vitam, cognitionemque divinorum, quæ cœlestis, sed cor cæcum in ignorantia delinunt, et propterea in his quæ squamas habent, non adnumerantur. Intende autem quanta sublimitate sermonum, ut videlicet maxima per eos mysteria et admirabilia significans legislator, utatur. Pennulas enim et squamas conjunxit, quia quemadmodum piscibus quibus sunt squamæ, his sunt omnimodo et pennulæ, sic quibus temporalis est squama. Et quapropter cito ea careri possit. His et cognitio sublimis, et vita cœlestis adjicitur. Horum, qui non sunt tales, nec carnes comedere, sed nec morticina tangere, nec aliquam conjunctionem omnino cum eis habere oportet. Quod testatur Paulus, dicens: « Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sum te (I Cor. v). » Adulter, aut avarus, aut ebriosus, aut detractor, non habet pennulas, aut vitam videlicet habens sordidam et immundam. Idolorum autem cultor, qui squamas non habet, non computatur. Duram quippe et in morem testæ atque insanabilem habere videtur divinorum ignorantiam. Alias nequaquam postquam Deo conjunctus est, ultra serviret idolis. Præterea notandum est, quod pisces, qui pennulas squamarum habent, dare saltus etiam super aquas solent. Quid ergo pennatis piscibus, nisi electæ animæ significantur, quæ profecto solæ in cœlestis Ecclesiæ corpus transeunt? Quæ modo virtutum pennulis fultæ, saltus dare per cœleste desiderium sciunt, ut supernam contemplationem appetant, quamvis in se ipsis iterum ex mortali carne relabantur. Soli ergo in electorum corpore quasi cibus electus transeunt, qui in eo quod in iniis deserviunt, aliquando ad superna conscendere saltibus mentis sciunt ne semper in profundis curarum lateant, et nulla eas amoris summi, quasi liberi aeris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicite ad inferiora refugiunt, cum nequaquam foras perturbationum strepitus diligunt, se apud semetipsos iatus tranquillitatis in sinu requiescunt.

« Omnes aves mundas comedite, immundas ne comedatis. Aquilam scilicet et gryphem, et halætum, ixion et vulturem, ac milvum, juxta genus suum, et omne corvini generis. Struthionem, et noctuam, et larum, atque accipitrem juxta genus suum; herodium, et cygnum, et ibin, ac mergulum, porphyriionem, et nycticoracem, onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo. Upupam quoque et vespertilionem, et omne quod reptat et pennulas habet, immundum erit, nec comedetur. » Nec eorum qui ad contemplativam vacant vitam, in hoc legislator indiscussam reliquit; sed quemadmodum in oblatione sacrificiorum proprium eis legis capitulum deputat, ita et in inquisi-

tionem ciborum, fines eis proprios dedit. Quos perdicens et terribiliores faciens, non sicut de pecoribus et piscibus, etiam de his sciunt. Ibi enim ait: « Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ; » et rursus: « Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, et vesci licitum est. Hoc autem sunt, quæ de avibus comedere non debetis, et vitanda vobis. » Vere abominatione dignum est, et valde inter illicita atque nimis evitanda connumerandum, contemplationi vacantem quempiam, sponte tales habere maculas, quales per dinumeratas aves legislator significat. Ait enim: Aquilam et gryphem, halætum, et milvum juxta genus suum. Rapaces et cibum alienum male sectantes, quæstibus injustis gaudentes, per prædicta significat. Quia enim quidam inveniuntur in Ecclesia inter eos qui putantur contemplationi operam dare, qui non quemadmodum debent ad hoc vacant, sed frustra inflantur, audi Paulum dicentem: « Si quis alia docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspensiones malæ, conflictiones hominum mente corruptorum, et qui a veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem (I Tim. vi). » Hos igitur significant ea quæ nunc dinumerata sunt animalia, victum ex rapina conquirentia. Quædam autem ex his alias aves invadunt, et ex venationibus earum nutriuntur. Alia vero in domos ingredientia, diripiunt quæ repererunt, ne quidem gerentium obsoniis parcentia: quibus sunt similes quidam qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis; quos Paulus arguit. Vultur rixis et bellis gaudet propter cadavera præliorum, intantum ut etiam sequatur exercitum. Non ergo oportet aliorum casibus pasci atque nutriri eum qui contemplationi dat operam. Corvini generis ergo animalia sunt affectionis expertia: quod manifestum est ex eo quod emissus a Noe, ex prima eum corvus avolatione transgressus est. Cui similis Judas circa suum magistrum et Dominum fuit. Struthio quædam est avis, sed volare non potest, totamque vitam suam circa terram occupat: quales Deo militantes et sæculi se negotiis implicantes. Noctuam vero LXX glaucum dixerunt. Hanc asserunt in nocte acuti esse visus, sole autem apparente, minus utilitate oculorum frui. Tales sunt qui legis gloriantur contemplatione et scientia, lucem evangelicæ conversationis capere non valentes. Larus animal est in utroque vivens, id est, aqua et terra. Qui sicut avis volans quidem, ut aquatile autem natat. Cui non male comparantur hi qui simul circumcisionem venerantur et baptisma. Ad quos Paulus dicit: « Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest (Galat. v). » Accipiter, inter rapaces aves est, habet autem quiddam aliud propter quod a legislatore positus est. Mansuescit quippe et cooperatur ad rapacitatem;

quem imitantur hi qui mansueti quidem videntur esse, et sensu tranquilli : sunt autem cum potentibus et avaris atque rapacibus. Nycticorax animal est quod in nocte tantummodo reperit atque operatur, sicut sunt gentes, intelligibiles noctis operibus, quæ sunt fornicatio, immunditia, spurcicia, idolorum cultus, et his similia. Ibis et porphyrio, quem LXX nominant pelicanum, cygnus et charadrius, longi esse colli, trahereque cibum ex altitudine terræ atque aquarum, dicuntur. Quæ animalia imitari non debemus, nec de inferioribus evellere cibum, sed de cœlestibus. Ille siquidem contemplationi vacat, qui ad superiora mente contendit, et non solum intelligibilem cibum a Domino expectat. Unde ait Dominus : « Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque cōrpori quid induamini. Scit enim Pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis (Matth. vi). » Upupa lugubre animal est amans quod luctuosum est. Sæculi autem tristitia mortem operatur. Propter quod oportet eum qui diligit Dominum, semper gaudere, sine intermissione orare, in omnibus gratias agere, quia gaudium fructus est spiritus. Vespertilioes circa terram volant, ita ut pennis pro pedibus utantur quando ambulant : quod tamen indignum est in eis qui contemplationi dant operam. Quorum enim est volatus circa terram, horum etiam procul dubio mens terrenis occupatur. Non incredibilis ergo sis nec dubites, quod etiam hæc, quæ nunc dinumerata sunt animalia, ad ostensionem, figuram eorum a quibus abstinere debent contemplationi vacantes, posuit legislator. Sed inquires : Quomodo horum animalium non cibum, sed imitatio prohibetur, cum scriptum sit : « Similis factus sum pellicano solitudinis ; factus sum sicut nycticorax in domicilio ? (Psal. ci.) » Per aquilam autem Moyses ipsum significat Dominum dicentem ad Israel : Quomodo portaverim vos super alam aquilarum. Nam et propheta leonem Christum appellat. Leonem autem e diverso esse Petrus apostolus dicit diabolum. Nec tamen secundum hoc leo Christus, secundum quod diabolus dicitur. Absit a vobis, absit ista impletas. Sed quia simul regnum nec non rapax atque immitte animal est. Cumque dignitatem laudabilem, vituperabilem tantum operationem gerat, quod quidem laudabile habet, hoc in Christo accipitur ; quod autem vituperabile habet in diabolo, rapacitas, immansuetudo : quod et in aquila considerantes, sine aliqua dubietate reperimus. Propter altitudinem enim volatus ejus in Dominum, Moyses sumpsit. Propheta autem David lugens hominem in peccato constitutum, nycticoraci hunc sicut in nocte viventem comparavit. Per pelicanum autem ut pote per animal amans solitudinem, figuravit eum qui forsan amicis desolatus est, ac cognatis aliorumque siminum societate destitutus.

« Et omne quod reptat et pennulas habet, immun- dum erit, nec comedetur. » Ab omni mundos esse
atque actione sordida eos qui contemplati-

vam vitam pollicentur præcepit ; et propterea quicunque quidem volatilibus similes sunt, superiorum videlicet assequi contemplationem promittentes, quæ ducit ad cœlos, sed reptilibus comparantur terræ, et concupiscentiis operam dant, etiam si in quatuor pedes ambulanti, id est si evangelicam simulat, quæ dicit : « Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam ; » et, « Non habeat necesse sani medicum, sed qui male habent (Luc. v) : » a quo Iatro salvatus et adultera justificata est ; qui plus debebant, plus diligere innocentem dicuntur, sed tamen, quia non secundum veritatem, socialem amplectuntur vitam, abutuntur autem compassione prædicationis, pro suis voluptatibus immundi sunt atque abominabiles, ut pote qui in tali conversatione et in tanta scientia, turpem quamdam ingrediuntur, et vitam immundam.

« Omne quod mundum est, comedite ; quidquid morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende, quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. » Omne mundum comedere præcepit, quia actionibus bonis et moribus honestis uti concedit. Morticinum edi vero prohibet, quia a mortuorum operibus abstinere nos jubet. Quin potius peregrino dari consentit ; quia a pagano et hæretico, qui a Christiana religione alieni et extores sunt, quasi immundis et immunda projicit, cum a sorde eos peccatorum abstinere nolle, conspicit. Unde dicit Apostolus : « Omnia munda mundis : coinquinatis autem et infidelibus, nihil mundum (Tit. 1). » Hinc Salvator in Evangelio ejectos dæmones ab hominibus permisit ire in porcos. Et discipulo pro sepultura patris petenti respondit : « Sine mortuos sepelire mortuos suos : tu autem vado et annuntia regnum Dei (Matth. viii). »

CAPUT VII.

De non coquendo hædo in lacte matris : et de decimis dandis, nec tonderi oportere primogenita ovium.

(Ibid.) « Non coques hædum in lacte matris suæ. » Hædus hic sub peccatoris figura inducitur. Proinde peccans non est coquendus in lacte matris, id est, non est purgandus mediocribus tenerimisque disciplinis Ecclesiæ, sed austerioribus præceptis ejus sunt excoquenda peccata, cujus magna sunt crimina : ut qui per lasciviæ blandimenta se perdidit, fortiori disciplina se redimat.

« Decimam partem separabis a cunctis frugibus suis, quæ nascuntur per annos singulos in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur ; decimam frumenti, vini et olei ; primogenita de armentis et de ovibus tuis : ut discas timere Dominum Deum tuum in omni tempore. Cum autem longior fuerit via et locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibi que benedixerit, ne poteris ad eum cuncta hæc portare, vendas omnia, et in pretium redigens, portabisque manu tua, et proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, et emes ex ea pecunia quidquid tibi placuerit, etc. » Quid es

quod vendere jubet his qui longius positi erant a loco, in quo tabernaculum vel templum Dei fuerat constitutum, decimam frumenti, vini et olei, primogenita quoque boum et ovium, nisi quod instruat eos, qui in incolatu hujus mundi conversantur, et longe sunt a perfectione sanctorum, nec possunt ascendere cultum virtutum, neque vacare divinæ contemplationi, ut bona, quæ per divinam gratiam possint, devote ac humiliter agant, quatenus ex rebus terrenis atque caducis, mercentur sibi præmia æterna, et thesauros cælestes. Unde Dominus dicit in Evangelio: « Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur (*Matth. vi.*) » Et alibi: « Facite vobis, ait, amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Luc. xvi.*) » Ibi enim epulandum est, ibi lætandum cum amicis, hoc est cum sanctis et electis et angelis, ubi cœpta non cessabunt gaudia, sed in beatitudine permanent perpetua. « Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, et repones intra januas tuas; venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus, et pupillus, ac vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris. » In LXX autem editione, ita habetur: « Post tres annos produces omnem decimam fructuum tuorum. In illo anno pones illud in civitatibus tuis. Et veniet Levita, quia pars ejus non est tecum neque sors, et adveniet pupillus et vidua quæ est in civitatibus tuis: et manducabunt et saturabuntur, ut benedicat te Dominus Deus tuus omnibus operibus tuis quæcunque feceris. » Ex ista decima non dixit ut ipse manducet cum suis, ac per hos Levitis et pupillis, et advenis, et viduis jussit eam impendi, sed obscure positum est, quia non est distincta ista decima ab ea quam voluit cum Levitis in eo loco manducari, quem Dominus elegisset in templo suo. Sed in ea interpretatione, quæ est ex Hebræo, apertius hoc distinctum reperimus. Ait enim: « Anno tertio separabis aliam decimam, ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, et repones intra januas tuas; venietque Levites, qui non habet aliam partem nec possessionem tecum, et peregrinus et pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt: et comedent et saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris. » Primo ipsum hoc plenius est quod ait, « Anno tertio. » Intelligitur enim uno anno interposito. In Septuaginta autem quod post tres annos dixit, incertum est utrum eos medios esse voluerit, ut quotoquoque anno fieret. Deinde cum ait: « Et separabis aliam decimam, » satis ostendit extra illam esse, quam voluit eum ipsum qui offert manducare cum suis et Levitis in eo loco quem elegit Dominus. Et hanc quoque aliam decimam intra januas suas eum ponere

A præcepit, non ad enim locum referre ubi Dominus se voluit invocari. « Et veniet, inquit, Levites, qui non habet partes nec possessionem tecum, et peregrinus, et pupillus, et vidua, quæ intra portas tuas est, et comedet. » Hinc certe manifeste verum est, nec istam decimam Domini fieri voluisse communem ei qui offert et his quibus impendenda est, sed illis solis erogari eam jussit qui nihil aliud haberent in quibus præcipue Levitem posuit.

CAPUT VIII.

De remissione anni septimi, et de servo cui auris subula perforatur.

(CAP. xv.) « Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur: Cui debet aliquis ab amico, vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. » In hoc namque capitulo, pietas atque dilectio nobis maxime commendatur, ubi jubemur, per septimi anni remissionem, misericordiam et charitatem ostendere in proximis nostris pauperibus, quare futuram remunerationem sperare debemus a Domino. Unde et Apostolus nos hortatur dicens: « Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo non deficientes, metemur. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime ad domesticos fidei (*Gal. vi.*) » Hinc ad discipulum scribens ait: « Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ (*I Tim. iv.*) » Hinc quoque ipsa Veritas in Evangelio ait: « Dimitte et dimittetur vobis; date et dabitur vobis. Mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis (*Luc. vi.*) » A peregrino et advena exiges: a propinquo repetendi non habetis potestatem, etc. Peregrinum et advenam appellat eum qui extra Ecclesiam est et extra religionem Christianam. Cui est et propinquus, qui noster frater est, et intra Ecclesiam constitutus nobiscum unum Dominum colit. Inter peregrinum ergo et civem ideo distantiam facit, ut intelligamus eum nobis propinquiorem esse in unitate fidei qui nobiscum manet quam illum qui alienus cultu et ritu est a Christo. Et licet erga omnes homines justitiam observare debemus, erga proximos tamen affectum mitiorem habere debemus; profecto quia membra nostra sunt et in unitate corporis nostri et Christi nobiscum consistunt. Unde eos ut nosmetipsos diligere debemus. Hæc subjungitur: « Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos, ut benedicat tibi Dominus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem. » Proximis ergo nostris quantum possibile est, in necessitatibus ut nobismetipsis consulere debemus, quia exhibitio operis, probatio est dilectionis. Unde Joannes ait: « Qui habuerit substantiam mundi hujus, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua; sed opere et veritate (*I Joan. iii.*) »

« Cave ne forte tibi subrepat impia cogitatio, et dicas in corde tuo : Appropinquat septimus annus remissionis; et avertas oculos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei, nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, etc. » LXX : « Attende tibi ipsi, ne fiat verbum occultum in corde tuo iniquitas dicens : Appropriat annus septimus, annus remissionis, et malignetur oculus tuus in fratrem tuum egenum, et non tribuas ei. Et exclamabit adversum te ad Dominum, et erit in te peccatum magnum. » Magnifice occultum verbum hoc dixit, quod nemo audet hoc dicere, qui potuerit cogitare, ideo non esse mutuum dandum indigenti, quoniam appropinquet annus remissionis, cum Deus propter misericordiam utrumque præceperit, et commodari cum quisque indiget, et remitti anno remissionis. Quomodo ergo misericorditer remissurus est illo anno quo remittendum est, si crudeliter cogitat illo tempore dandum non esse, quo dandum est? « Cum ergo venditus fuerit frater tuus Hebræus aut Hebræa, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum. » Hos emptos non eo anno remitti voluit, quem septimum quemque observari oportebat ab omnibus; sed anno septimo emptionis ejus, quocumque anno illorum septimus iste annus occurreret. « Sin autem dixerit : « Nolo egredi, eo quod diligit te et domum tuam, et bene sibi apud te esse sentiat, assumes subulam, et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, et serviet tibi usque in sempiternum, etc. » Quæ de servo Hebræo præcipiuntur, ut sex annis serviat, et dimittatur liber gratis, ne servi Christiani hoc flagitent a dominis suis, apostolica auctoritas jubet servos dominis suis esse subditos, ne nomen Dei et doctrina blasphemetur. Illud enim ex hoc satis constat in mysterio præceptum, quia et pertundi subula ejus aurem ad postem præcepit Deus, qui libertatem illam recusaret. Præcipitur enim ut Hebræus puer, si forte in servitutem devenit, sex annis deserviat, septimo anno vero liber dimittatur. Quod si egredi a servitute noluerit propter uxorem et filios, perforabitur auricula ejus, et erit servus in sæculum. Hoc de præsentis sæculo non dicitur, sed de futuro : quia in sex ætatibus hujus sæculi servientes, septimo die æterni sabbato liberamur, si tamen noluerimus esse liberi dum adhuc in sæculo servimus peccato. Si autem noluerimus, perforabitur nobis auricula in testimonium inobedientiæ, et cum uxore et filiis nostris quos prætulimus libertati, id est, cum carne et operibus ejus, jugiter peccati servi erimus in æternum. Sed et aliter hoc intelligi potest. (Ex Gregorio.) Nempe sciendum est quia cum activa vel contemplativa vita ex Dei sint gratia, una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Dominum, non ejus regnum ingreditur, nisi prius operetur bene? Sine contemplativa ergo vita intrare non pos-

sunt si negligunt bona operari quæ possunt. Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est, unde ad Moysen dicitur : « Si emeris ærervum Hebræum, sex annis serviet tibi : septimo anno egredietur liber gratis, » et reliqua quæ sequuntur. Hebræus transiens interpretatur. Et servus Hebræus emitur, quando unusquisque, qui jam ab hoc sæculo mente transiit, servitio omnipotentis Dei subditur. Illa etenim Deo vero servire appetit, qui ab hoc sæculo mente transire didicerit. Sic « Moyses transiit, ut videret visum (Exod. iii). » Sic David cum « videret impium exaltatum super cedros Libani, transiit et non erat (Psal. xxxvi) ; » quia iniquorum potentiam esse magnum aliquid fortasse credimus, nisi ad permanens sæculum mente transeamus. Servus vero Hebræus emptus sex annis servire præcipitur, ita ut in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi activæ vitæ perfectio designatur? Quid per septenarium, nisi contemplativa vita exprimitur? Sex annis servit, et septimo egreditur liber, qui per activam quam perfecte exhibuerit, ad contemplativæ vitæ libertatem transit. Et notandum quod gratis liber egreditur, quia hi postquam omnia fecerint, dicunt se inutiles servos. Eis procul dubio sicut ipsa activa vita fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplativa. « Cum quali veste intraverit, cum tali exeat. » Quia omnino necesse est, ut unusquisque nostrum in hoc quod incipit perseveret, atque usque ad finem operis in ea qua inchoavit intentione perduret : ille quippe qui ad contemplativam vitam transit, qui in activa vita intentionis suæ vestem non mutaverit. Et sunt nonnulli qui priusquam omnipotentis Dei servitio socientur, jam bona operari diligunt. Sunt vero alii qui bona opera, postquam ad servitium omnipotentis Dei venerint, discunt. Qui ergo operationem bonam, et priusquam ad Dei servitium veniret habere studuit. Hebræus servus cum uxore emptus est. Et plerumque is qui talis est, potest ad contemplativam vitam transire, et tamen activam vitam non deserere. Unde et illic subditur : « Si habens uxorem, et uxor egredietur simul. » Cum eo enim et uxor ad libertatem egreditur, quando is qui ad contemplationem pervenerit, etiam foris actionem boni operis qua prodesse possit aliis, non relinquit. « Si autem dederit dominus illi uxorem, et pepererit filios et filias, mulier et liberi ejus erunt domini sui : ipse vero exiit cum vestitu suo. » Servo empto dat dominus uxorem, cum prædicator quisque quem jure omnipotenti Deo mancipaverit, bonæ actioni conjungit. Nam et prædicatores domini vocantur, sicut Eliseo prophete de prædicatore suo dicitur : « Scis quod dominus tuus tollatur a te? Uxor vero emptitii servi filios et filias pariet, quando ei bona fortes vel tenores fructus generat. Sed mulier quæ a domino data est, eidem domino cum filiis remanet; ipse vero servus exit cum vestitu suo, quia bona actio vel ejusdem bonæ actionis fructus, prædicatoris mercedi reputantur. Ipse vero in desiderio sui intentione perdurans per se

penam gratiam ad contemplationem liber egreditur.

« Quod si dixerit servus : Diligo dominum meum et uxorem ac liberos, non egrediar liber. » Servus dominum suum diligit, quando prædicatoris verba sollicita mente custodit. Uxorem quoque amans et liberos liber egredi recusat, quando activam vitam ejusque fructus diligens, transire ad contemplativam non vult, quia bona se opera habere in ministerii sui servitute considerans, ad libertatis quietem renuit transire. « Sed offerat eum dominus diis, et applicetur ad ostium et postes; et perforat ejus aurem subula, ut sit et servus in sæculum. » Dominus enim qui in activa disposuit vitam perdurare, a domino diis offertur, quando a prædicatore suo antiquorum Patrum dictis imbuitur, qui nobis in via omnipotentis Dei sacerdotes fuerunt; atque ad ostium tabernaculi ducitur, ut de ingressu æterni tabernaculi aliquid audiat, et tremehdi iudicii diem subtiliter agnoscat, ne per bona opera quæ facit, placere hominibus appetat, sicque auris ejus subula perforatur, dum mens illius timoris Dei subtilitate percutitur, et verbi acumine transfixa per omne quod agit, noverit ingressum regni semper attendere, et quasi ab ostio et poste tabernaculi perforatam aurem portare. Qui erit servus in sæculum, ut esse post sæculum liber possit. In sæculum enim servus est, qui per activam vitam hominibus servire disposuit, ut post præsens sæculum ad libertatem veram valeat pervenire, de qua per Paulum dicitur : « Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei (Rom. viii). » Tunc enim vera in nobis libertas erit, cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra pervenerit. Nunc ergo non solum activa in servitute est, sed etiam contemplatio qua super nos rapimur, libertatem mentis non obtinet, sed imitatur; quia illa quies intima in ænigmate videtur.

CAPUT IX.

De primogenitis sacrificandis Domino : nec operari debere in primogenito bovis.

(Ibid.) « De primogenitis quæ nascuntur in armentis et ovibus tuis, quidquid sexus est masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. » Primogenita sanctificare Domino jubemur, cum primordia bonæ voluntatis ac honorum operum Deo omnium bonorum datori applicare præcipimur non nobis, quia quicquid in nobis est boni, ejus nobis hoc donum non nostrum contulit studium; unde per Jacobum dicitur : « Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum (Jacob. 1); » hinc et Paulus ait : « Deus enim qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate (Philip. 1). » Si quid autem leve est in nostra cogitatione aut maculam habet in conversatione atque sermone, vel claudum fuit in progressu operationis, vel cæcum in ignorantia mentis, aut aliqua parte deforme vel debile, non hoc immolare Deo, id est non illi imputare, sed nostræ debemus

* Locus corruptus.

A infirmitati : quia proprium est hominis corruptibilis et fragilis peccare; unde scriptum est : « Non est homo super terram, qui faciat bonum, et non peccet. » * De domo autem diem, quod possimus nos a peccatis coercere. Quærendum est utrum quod Græci dicunt *πρωτότοκος*, nec Latine dici nisi *primogenita* poterunt, in his tantum intelligenda sunt, quæ nascuntur ex matribus. Ipsa enim proprie pariuntur potius quam gignuntur. Parere quippe est *ταίπειν*, quod est femina : unde *πρωτότοκον* dicitur. Gignere autem est *γενᾶν*, unde dicitur proprie Latine primogenitus. Ex feminis autem dabantur primitiva, id est, quæ prima pariebantur. Namque gignebantur prima a viris, si forte ex viduis, quæ jam pepererant, gignerentur. Non enim aliter essent quæ aperirent vulvam : quod proprie voluit esse lex eorum, quæ primo nata Domino debebantur. Si ergo in his verbis distinctio, non frustra Dominus non dicitur a patre, *μονότοκος*, sed *μονογενής*, id est, unigenitus, quod unicus. A mortuis autem primogenitus quidem Latine dicitur : quia non potuit Latinum verbum ita componi secundum loquenti consuetudinem; Græce *πρωτότοκος* dicitur, non *πρωτογενής* : tanquam pater genuerit sibi æqualem, creatura vero pepererit. Nam quod dicitur primogenitus omnis creaturæ, quæ ibi *πρωτότοκος* Græce legitur, potest ita intelligi secundum novam creaturam, de qua dicit Apostolus : « Si qua igitur nova creatura in Christo, ex qua ille primitivus est, quia primitivus ita resurrexit, ut jam non moriatur, nec mors ei ultra dominetur (II Cor. v). » Quod novæ creaturæ, quæ in illo est futurum in fine promittitur, sed ista distinctio non temere affirmanda, sed in Scripturis diligentius perscrutanda est. Movet enim quomodo dici potuit in Proverbiis, « Primogenite, tibi dico, fili, » id est, ex cujus persona dictum intelligatur. Si enim Dei Patris persona ad Christum dicitur, cui sententiæ utrum sequentia consonent, vix asserere eundem dici primogenitum quem unigenitum, quem etiam nos filii Dei sumus. Unigenitum vero, quoniam solus ille de substantia Patris, et Patri cœqualis atque cœternus est. Mirum est autem utrum parere et gignere evidentissimis documentis sacra Scriptura distinguat. « Non operaberis in primogenito bovis, et non tondebis primogenita ovium. » Quid per exhibitionis hujus exemplum nisi vitam bene inchoantium Moyses humanis occupationibus exercere prohibuit? In primogenito ergo bovis arare, est bonæ conversationis primordia in exercitio publicæ actionis ostendere. Ovium quoque primogenita tondere est : ab occultationis suæ tegmine humanis oculis inchoantia bona nostra denudare. In primogenito bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis compescimur, quia et si quid bonum atque robustum incepimus exercere, hoc in apertum citius non debemus proferre, et cum vita nostra simplex quidem atque innocuum inchoare dignum est, ut secreti sui velamina relinquat, ne hoc humanis oculis quasi

subducto vellere ostendat. Ad sola ergo divina sacrificia boum primogenita oviumque proficiant, ut quidquid forte simplex innocuumque incipimus, hoc ad honorem intimi iudicis in ara cordis immolamus. Quod ab illo procul dubio tanto libentius accipitur, quanto ab hominibus occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Sæpe enim novæ conversationis primordia adhuc ex carnali sunt vita commista, et idcirco innotescere citius non debent, ne cum laudantur bona quæ placent, deceptus laude sua animus, deprehendere in eis nequeat mala quæ non placent. Primogenitum bovis accipimus in infirma ætate primi nostri temporis, bonam operationem, in qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiæ vel juventutis nostræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, ut vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque enim infirmi sumus, continere nosmetipsos intra nos debemus, ne dum tenera bona citius ostendimus, amittamus: quia et arbusta plantata, si prius in terra radicata non fuerint, manu tecta citius arescant. At si semel radice fixerint, manus tangit, nec tamen officit. Venti impellunt, nec tamen impellentes lœdunt, et constructi parietes, si tamen impellantur, eruantur, nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque linguæ, quousque ab humore pravitate suæ perfecte non fuerit exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet, ne prius quam plene percipiat, perdat soliditatem suam, ne impulsa ruat, ne velut arbustum sine radicibus, plus quam tolerare valet, flatibus concutiat et arescat. Ad exemplum ergo non sunt ostendenda, nisi quæ firma sunt. Præter etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam et si Timotheo dicitur: « Præcipe hæc et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat (*I Tim. iv.*) » sciendum, quia adolescentia ejus jam in annis, non in moribus fuit, quamvis in sacro eloquio nonnunquam adolescentia, juvenus vocatur. Unde scriptum est: « Lactare, juvenis, in adolescentia tua (*Eccl. xi.*) »

CAPUT X.

Præceptum de faciendo Phase Domino, in mense novarum frugum.

(CAP. XVI.) « Observa mensem novarum frugum, et verni primi temporis, ut facias phase Domino deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus deus tuus ex Ægypto nocte, immolabisque phase Domino deo tuo de ovibus et bubus in loco quem elegerit Dominus deus tuus, ut inhabitet nomen ejus ibi. » Mensem novarum frugum appellat primum mensem Hebræorum, qui apud eos appellatur Nisan, נִסָּן, apud Græcos ξανθίδης, et apud Latinos Aprilis. Ideo autem mensis novarum frugum dicitur, quia in eo manipuli spicarum, hoc est, primitiæ mensis, a messore per sacerdotem Domino offerebantur: sicut in Levitico legitur Dominum præcepisse filiis Israel: « Cum, inquit, ingressi fueritis terram quam

ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad sacerdotem. Qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis (*Levit. xxiii.*) » Ideo quoque facere phase, hoc est, pascha a Domino jubentur, ut redemptionem eorum de Ægypto festivitate congrua celebrent: sic et nos per hoc exemplum instruimur, ut qui per gratiam Dei de spiritali Ægypto liberati sumus, novum hominem induti, deinceps in novitate vitæ ambulemus, consecrantes Deo primitias honorum operum, ac religiosæ vitæ gratum munus illi semper exhibentes, simulque semper memores, unde appellata sit illa solemnitas phase, quod nos transitum possumus vocare; scilicet ut de peioribus ad meliora pergentes, tenebrosam Ægyptum derelinquamus, et ad terram repromissionis feliciter pervenire contendamus. Quod sibi hoc vult quod addidit, boves, cum immolationem phase vel paschæ, de ove tantummodo commendaverit, quam jussit accipi ex ovibus, ex hædis vel capris? Quod mystice accipitur propter Christum, cujus ex justis et peccatoribus, est origo carnalis. Non enim ait ex ovibus aut capris, licet proprie non possint intelligi oves ex capris, sed ne forte Judæi subaudiendum putarent caprum, si dictum esset, aut ex capris.

Dictum est autem « ex ovibus et capris. » Quid ergo hic sibi volunt, boves? An propter alia sacrificia, quæ ipsis diebus azymorum sunt immolanda? « Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis, septem diebus. » Hoc et a nobis modis omnibus, si fieri potest, elaborandum est, ut excuntes a sæculi hujus illecebris, non ambulemus in fermento veteris malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis, quod est nova conversatio hominis, relicto pristino homine cum sociis suis. Et illis quidem septem diebus mundus peragitur, istis qui semper in suo ordine revolvuntur, et quotidie nobis agnus occiditur, et pascha quodidie celebratur, si fermentum malitiæ et nequitiae non habemus, si innovati nihil ex corruptionis veteris malitia delectemur. Nam quid est aliud fermentum nisi corruptio naturæ, quod et ipsum prius a naturali dulcedine recedens, adulterino rancore corruptum est? « Et non remanet de carnibus ejus, quod immolatum est vespere, in die primo usque ad mane. » Quia dicta majestatis divinæ atque mysteria magna sunt sollicitudine discutienda, quatenus prius quam dies resurrectionis appareat, in hac præsentis vitæ vocatione, omnia mandata illius discutiendo et intelligendo, et operando penetremus. Sed quia valde est difficile, ut omne agni eloquium possit intelligi, et omne ejus mysterium penetrari, recte in Exodo legitur: « Sed si quid remanserit, igni comburetis (*Exod. xii.*) » Quod ex agno remanet, igni comburemus, quando hoc de mysterio, quod incarnationis ejus intelligere non possumus et penetrare, potestate Spiritus sancti humiliter reservamus, ut non superbe quis audeat vel contemnere vel denunciare quod non intelligit. Sed hæc igni cum tradat, Spiritui sancto reservat.

« Non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum, sed in urbe quam Dominus Deus tuus elegerit, ut inhabitet nomen ejus ibi. Immolabis autem phase vespere ad solis occasum, quando egresus de Ægypto es; et coques et comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus: manequē surgens, vades in tabernacula tua. » In una domo agnus paschalis edi jubetur, et in uno loco immolari phase similiter præcipitur, hoc est, in una Ecclesia catholica. Extra illam autem nemo recte pascha facere potest. Et ideo vetat legislator in qualibet urbium pascha facere, quia omnes congregationes, quæ extra Ecclesiam sunt, hoc est Judæorum, hæreticorum, atque gentilium, omni modo detestandæ sunt. Vespere ergo, hoc est in novissima ætate sæculi, quando verus Sol in passione occubuit, et quando Ægyptiaca captivitas per Redemptorem nostrum destructa est, pascha legitimum et Deo gratissimum factum esse, ejusque sanctionem omnes fideles tempore præsentis vitæ fideliter debent observare: « quia pascha nostrum, Paulo testante, immolatus est Christus (I Cor. v). » Et ideo debemus non in fermento veteri neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis illud tempore mortalitatis nostræ condigne celebrare. Quod autem dicit, « mane consurgens vades in tabernacula tua, » demonstrat post peractum divinum servitium, in labore præsentis vitæ, mane resurrectionis futuræ, in tabernacula æterna nobis migrandum esse, et ibi quiescendum esse ab omni opere solummodo, ubi lætandum est de percepta retributione. Unde sequitur: « Sex diebus comedes azyma, et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. » Septenarius ergo numerus propter sabbatum significat futuram quietem, ubi jam nec tempus, nec locus, nec ratio est operandi, sed in laudibus et contemplatione conditoris, dignis quibusque perpetualiter vacandi.

CAPUT XI.

De Pentecostes celebratione ejusque cæremoniis.

(Ibid.) « Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris, et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui, etc. » Quærendum quomodo præcepit observari, quod ait: Septem septimanas dinumerabis tibi inchoare falcem injicere in segetem. Incipies numerare septem septimanas; et facies diem festum septimanarum Domino Deo tuo, offeresque ut valet manus tua quæcunque tibi Dominus dederit, secundum quod benedicit te Dominus Deus tuus, et epulaberis in conspectu Domini Dei tui. Si enim ab universo populo hæc pentecoste visa est observari, nunquid omnes uno die credendum est falces jussos mittere in messem? Si autem sibi quisque observat istam quinquagesimam, dinumerans ab illo die quo falcem mittit, non una est universo populo. Illa vero una est, quæ computatur ab immolatione paschæ usque in diem

datæ legis in Sina. Sed hujus pentecostes, neque tempus neque numerus a populo Judæorum custoditur, a nobis autem cum contemplatione et ad litteram custoditur. Planius enim legislator intentionem suam demonstrare volens, ab altero die sabbati in Levitico numerari præcepit quinquaginta dies, Dominicum diem procul dubio volens intelligi. Hoc enim altera dies sabbati. In hac enim resurrectio facta est, quæ hebdomades numerantur septem, usque ad alterum diem expletionis hebdomadæ. Dominica rursus die Pentecostes celebramus festivitatem, in qua sancti Spiritus adventum meruimus: non frustra eos septem hebdomadarum adventum custodientes, sed ut nos cognosceremus quia vetus lex nihil sæculare, nihil Deus agere præcepit corruptioni veteri proximum his qui eum cupiunt percipere, sed novum sacrificium Domino tunc offerri jussit. Adveniens namque Spiritus totam nostram vitam renovavit, quando confirmavit Christi traditionem, et stabilivit conversationem, quam in illis perfecit. Ait enim: « De meo accipiet, et annuntiet vobis. » Propter quod non in alia hebdomadis die advenit, sed qua resurrectio facta est. Et manipulus intelligibilis oblati est, ut et hoc probaret, quia nova conversatio quæ nos reformavit liberando a corruptione vetustatis, resurrectione Christi et sancti Spiritus adventu correctæ est. Manifestat autem oblatio etiam ipsa speciem hostiæ, quam præcepit fieri, sicut aperte scriptum reperimus. « Et sic, inquit, offeretis sacrificium novum Domino, ex omnibus habitationibus vestris. Panes primitiarum duos ex duabus decimis similæ fermentatæ, quas coquetis in primitias Domino, et sic offeretis cum panibus septem agnos immaculatos, anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos. » Novum sacrificium dicens, legis sacrificia et vetera exclusit, evangelica autem pro illis introduxit; deinde addens, « de habitationibus vestris, » Ecclesiam significavit, eique offerri, quæ dicta sunt optavit. Neque enim dixit, ex omnibus habitaculis, sed « ex habitaculis vestris omnibus, » ut absolute aliquod habitaculum præcipuum ostenderet, de quo ait David: « Beati qui habitant in domo tua (Psal. lxxxiii). » Et rursum: « Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (Psal. xxvi). » Et panes quidem primitiarum duos, id est, legem et Evangelium. Panes enim sunt cibum animarum fidelium continentes. Sunt autem et primitiarum, sive, ut Septuaginta, separati: quoniam omnia quidem sapientia sunt præputii: ab ea autem quæ exterior est, separati et conjuncti. Sunt ergo ex duabus decimis similæ fermentatæ, ex doctrina quæ perfectam Dei divinitatem et perfectam humanitatem tradit. Nec aliter coqui, nisi per talem doctrinam possunt, sed primitiarum sunt Domino. Primum enim Dominus legem perfecit, et Evangelium post hoc docuit. « Audite, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, erit reus judicio (Matth. v). »

Coniunxit enim hic legem Evangelio, propter quod ejus primitiæ dicuntur. Quod et Lucas affirmans, primitias veras nobis ostendens, scripsit: « Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere et docere (Act. 1). » Offerre autem eis septem agnos anniculos, immaculatos præcepit, dona significans quæ sunt Spiritus. De quibus Salomon in Proverbiis dicebat: « Sapientia ædificavit sibi domum, erexit columnas (Prov. 1x). » Planius autem Isaias tradidit: « Et requiescit super eum spiritus Domini. » Nec tacuit, quæ vel cujus numeri essent dona. Subintulit enim, « Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et veritatis, et implevit eum spiritus Domini. » Agnos autem, hæc appellat dona, ad ostensionem, quia Spiritus sanctus unum est cum Christo, de quo dictum est: « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Unde nemo potest dicere Christus Jesus, nisi in Spiritu sancto (Joan. 1). » Ergo non extra rationem cum septem agnis, vitulum ex armento præsens continet oblatio, sed evidenter significat illum ex armento, Abraham, Isaac, et Jacob, et David secundum carnem factum. Huic arietes duos immaculatos coniunxit, excellentia mandata et virtutes, quas velut alias oves, oportet in his, ut pote intelligibilibus inimicis ventilantibus, munimen et indemnitate habere. Quæ sunt autem hæc? « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. x). » Maximum quippe mandatum vendere quæ habet, et dare pauperibus. Maximum etiam sequi Christum, ut cum despectu quippe possidendi, etiam omnia agere secundum voluntatem Domini studeamus, hoc enim sequi. Hæc ergo mandata et propter immaculatam vitam et perfectam conscientiam, arietes appellantur. Quia arietes omni grege excellentiores sunt, horum sacrificia et libatio, scientia videlicet et correctio, odor suavitatis Domino illi, de qua Paulus dicebat: « Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem scientiæ manifestat per nos, quia Christi bonus odor sumus (II Cor. 11). »

CAPUT XII.

De observatione mensis septimi, et de solemnitate tabernaculorum; et quod tribus vicibus per annum omne masculinum in conspectu Domini præsentandum est.

(Ibid.) « Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area tua et torculari fruges tuas; et epulaberis in festivitate tua, tu et filius tuus et filia, et servus tuus et ancilla, Levites quoque et advena, et pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus, etc. » Septem ergo diebus festivitatem tabernaculorum appellavit. Quicumque enim, ut tabernaculo præsentando mundo utitur, hic festivitatem in eo habere et lætari, propter futuri expectationem potest. Et quicumque scit quia si terrena domus habitationis hujus dissolvatur, ædificatio non manufacta eum in cœlis suscipit, hic superare

A sapientiam sæculi poterit, et transitoriam ejus posse et temporale. Intelligendum quoque est non solum hoc legislatorem significare, sed et oportere oculum habere ad sæculum futurum. Hoc ergo et per numerum, et per tabernacula sine aliqua dubitatione invenies figuratum. Quintadecima siquidem die, sicut in Levitico scriptum est, inchoari festivitatem præcipitur. Ex septem autem et octo, hic est numerus compositus, quorum unus quidem præsens sæculum, alter autem figurat futurum. Unde et festivitatem septem diebus consummari præcipiens, alios rursus dies celeberrimos atque sanctissimos commemoravit, et nec eam cum septem posuit sed sequentem, et semotam aliis sicut futurum sæculum. Sequitur quidem præsens, sed aliud hoc est. Post finitam ergo messem omnium fructum, solemnitatem tabernaculorum præcepit agendam, et epulandum cum filiis et filiabus, cum servis et ancillis, cum Levitis et advenis, pupillis ac viduis, quia post finitum bonorum operum actum, et post virtutum plurimorum collectum, lætandum tunc cum amicis et gaudendum esse designat. Tunc vere quisque exsultabit de percepta retributione, qui hic reminiscatur se largum fuisse in munere. Tunc vere solemnitas agitur tabernaculorum, cum non mutabilium, sed æternarum possessio conceditur mansionum. De quibus Salvator in Evangelio ait: « In domo Patris mei multæ mansiones sunt (Joan. xiv). » Et iterum: « Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Joan. xvi). » « Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit. In solemnitate azymorum, et in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. » Quid est quod, feminis tacitis, de masculis lex mandat in conspectu Domini præsentandis, nisi quia Creator noster, quidquid molle, quidquid fragile et infirmum in nostra conversatione reprobandis, fortia virtutum opera a nobis exquirat? Nam si in fide Patris et Filii et Spiritus sancti, pro æternæ mercedis adeptu, tempore vitæ præsentis bonis operibus studium impendamus, masculinum nostrum sine dubio ante conspectum Domini digne constituimus. « Non apparebis ante Dominum vacuus; sed offeret unusquisque secundum quod habuerit, juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei. » In conspectu Domini vacuus apparet, qui nihil secum de fructu sui laboris portat. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat; alius multiplicandis facultatibus æstat; alius promerendis anhelat divitiis. Sed quia cuncta hæc quisquis moriens deserit, ante Dominum vacuus apparet, quia secum ante judicem nihil tulit. Hinc ergo per legem salubriter admonetur dicentem: « Non apparebis in conspectu Domini vacuus. » Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non providit, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc per Psalmistam dicitur justis: « Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos

suos (*Psal. cxxv.*) » Ad examen quippe iudicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera quibus mereantur vitam, ostendunt.

CAPUT XIII.

De constituendis magistris atque iudicibus in portis, et non accipiendis personis atque muneribus, et iustis iudiciis faciendis.

(*IBID.*) « Iudices et magistros constitui in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dedit tibi per singulas tribus tuas. » Ut advenientes undique, statim in introitu civitatis iudices et magistros paratos inveniant, a quibus iusta iudicia accipiant. Mystice autem Ecclesiarum principes admonet, ut in portis, hoc est, apostolorum et in prophetarum dictis consistent, iudiciaque iusta secundum divinæ legis instituta singulis quibusque impendant, veritatem observent, avaritiam caveant, ne forte, si per mendacium aut cupiditatem ipsi a vero devierint, abominabiles coram oculis Dei fiant. Unde sequitur: « Non accipies personam nec munera, quia munera excæcavit oculos sapientum, et mutant verba justorum. » Non hoc dicit quod veraciter sapientes et iusti per munerum cupiditatem subvertantur, sed quod illi, qui videntur sibi esse sapientes et iusti, sæpius corruant. Ad quos propheta loquens ait: « Væ, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (*Isa. v.*) » Hinc per sapientiam dicitur: « Sunt viæ quæ videntur ab hominibus iustæ: novissima autem eorum deducunt usque ad profundum inferni (*Prov. iv.*) » Hinc Salvator in Evangelio talibus loquitur dicens: « Væ vobis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra (*Luc. xvi.*) » Nam qui vere sunt sapientes et iusti, nunquam præponunt res caducas veritati atque iustitiæ, sed in omni tempore student in æquitate permanere. « Iuste quod iustum est persequeris, ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. » Injuste quod iustum est exsequitur, qui ad defensionem iustitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Injuste quod iustum est exsequitur, qui ipsam, quam præterdit iustitiam, vendere minime veretur. Iuste ergo iustum exsequi, est in assertione iustitiæ eandem ipsam iustitiam quærere.

CAPUT XIV.

De non plantando lupo juxta altare Domini, nec stultis constituendis, nec maculosis animantibus immolandis.

(*IBID.*) « Non plantabis lucum et omnem arborem juxta altare Domini Dei tui; nec facias sibi atque constitui statuam, quæ odit Dominus Deus tuus. » Per hæc Duo Testamenta amputat occasionem idololatriæ, quam gentes solebant agere, in lucis et delubris simulacra sibi constituentes, et idola adorantes. Mystice autem juxta altare fidei prohibet omnem infructuositatem otiosi sermonis, seu pravorum operum, et obscuritatem ignorantia statueret; nec fictionem aliquam falsitatis atque erroris permittit veritati fidei catholicæ associare. Interdicitur ne ne-

mus plantetur in templo. Nemus frondentes arbores et infructuosæ sunt, sola delectatione visus plantatæ. Tales sunt et gentiles, qui rationem suam verborum decore componunt, ut non convertant a viis, sed delectent, atque istiusmodi seductione persuadeant. Nos autem secundum præceptum Dei juxta altare nemus non plantamus, sed circa Dominicam fidem nihil infructuosus verbis, nihil audientia secularis illecebrarum componimus, sed sola puritate veritatis scientiam prædicationis tenemus. Hoc nemus in prædicatione sapientia plantare vitabat Apostolus, cum dicebat: « Et loquimur non in doctis sapientia humanæ verbis, sed in doctrina spiritus et virtute. Non immolabis Domino Deo tuo bovem et ovem, in quo est macula, aut quidpiam vitii: quia abominatio est Domino Deo tuo (*I Cor. i.*) » Omnem maculam intellige omne peccatum, quod ubicunque fuerit inventum, deformitatem parit. Et ideo oblatio Domini, sive in quolibet fortiter operanti, quem significat bos, sive in simplicitate ambulanti, quem designat ovis, bonum est, ut sine peccati contagio fiat, quia omne peccatum contrarium est veritati, et ejus societas non placebit iustitiæ.

CAPUT XV.

De apostatis qui, Deum relinquentes, servierunt diis alienis; et duobus vel tribus testibus in causa singulorum adhibendis semper.

(*IBID.*) « Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dedit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius, ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, et lunam et omnem militiam cæli, quæ non præcepi, etc. » Tota lex Domini errorem et idololatriam maxime detestatur, et ubique eam evertit: quia maximum scelus est divinum honorem impendere creaturæ, quod faciunt gentiles, sive etiam mali catholici, qui licet credulitate ab unitate Ecclesiæ non recedant, tamen vitii variis dediti, magis inveniuntur per cupiditatem terrenam servire diabolo quam per bonorum operum abundantiam militare Deo. Hos enim lapidibus obrui præcipit, quia stricta sententia damnandos esse prævidit: « In ore duorum vel trium testium, peribit, qui interficietur. » Quid est quod in ore duorum vel trium testium perire dicitur, qui noxius est, nisi quia attentionem legis et prophetarum atque evangeliorum esse convincitur, qui divinæ culturæ indevotus esse reperitur. Unde Salvator in Evangelio ait: « Sermo quem locutus sum vobis, ipse iudicabit eum in novissimo die. »

CAPUT XVI.

Quod iudicia difficilia ad sacerdotes referenda sint, et quod inobedientes morte multandi sint.

(*CAP. XVII.*) « Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et non lepram, et iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende ad locum quem elegerit

« Dominus Deus tuus; veniesque ad sacerdotes Levitici generis, et ad iudicem qui fuerit illo in tempore; quæresque ab eis qui indicabunt tibi iulicij veritatem; et facies quodcumque dixerit, qui præsumt loco quem elegerit Dominus, et docuerunt te juxta legem ejus, etc. » Hac sententia legislator ritum docet ecclesiastici ministerii, ut sacerdotes et præsules Ecclesiarum Dei, judicia ecclesiastica secundum potestatem sibi datam a Deo reverenter agant justque discernant causas et actus singulorum. Hoc maxime commendat, ut ipsa judicia non secundum sua libera quisque, sed secundum legis Domini agere studeat decreta; nec ob gratiam sive injuriam cujuslibet suscipiendo personam mutet sententiam, sed in omnibus rebus legis Domini observet justitiam. Et quia necesse est ut subditi quoque magistrorum consentiant disciplinæ, inobedientibus ac superbientibus innox eos obsequatur pœna, demonstrat dicens: « Qui autem superbiert nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, decreto judicis morietur ille: et auferes malum de medio tui, et reliqua. » Morietur, inquit, homo, qui obedire noluerit sacerdotis imperio: ipsius videlicet sacerdotis imperio, qui secundum ordinem Melchisedech sacerdos factus in æternum, pastores, hoc est, vicarios suos constituit regere Ecclesiam quam acquisivit sanguine suo, ut pro ipso legatione functi Evangelium in toto orbe prædicarent. Qui quantæ auctoritatis sint ipse demonstrat dicens: « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit (Luc. x). » Dignum est ergo, ut suæ damnationis accipiat sententiam, qui non metuit contemnere Divinitatis potentiam.

CAPUT XVII.

De constituendo rege super Israelitas a propriis et non ab externis, et jure regis legitimo.

(IBID.) « Cum ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere qui non sit frater tuus. » Quæri potest cur displicuerit populo Deo, quando regem desideravit, cum hic inveniriatur esse permissus. Sed magis hic intelligendum est merito, non fuisse secundum voluntatem Dei, quia fieri hoc non præcepit, sed desiderantibus permisit; verumtamen præcepit, ne fieret alienus, sed frater, id est, ex eodem populo indigena, non alienigena. Quod non poteris, intelligendum est non debebis. « Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus, præsertim cum præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ illiciant animum ejus, neque argenti et auri immensa pondera, etc. » De rege cum loqueretur

ait: Non multiplicabit sibi uxores, ut non discedat cor ejus; et argentum et aurum non multiplicabit sibi valde. Unde quæritur utrum David contra hoc præceptum non fecerit, non enim unam habuit uxorem. Nam de Salomone manifestum est quod transgressus fuerit hoc præceptum, et in feminis, et in auro, et in argento. Sed hinc potius intelligitur permissum fuisse regibus, ut plures haberent quam unam. Multiplicare enim prohibiti sunt; quæ prohibitio non habet transgressionem, si paucæ fuerint, sicut David fuerunt, non autem multæ sicut Salomon: quamvis cum addidit, « ut non discedat cor ejus, » hoc magis videtur præcepisse, ne multiplicando perveniat ad alienigenas feminas, per quas factum est in Salomone, ut discederet cor ejus a Deo. Multiplicatio tamen generaliter ita prohibita est, ut etiam si ex Hebræis solis eas multiplicasset, contra hoc præceptum fecisse merito argui posset. Quod autem utique Deuteronomium ei scribi jubet, et legi omnibus diebus, ostendit eum non superbiendo sua sequi debere libita, sed humiliter divina servare præcepta.

CAPUT XVIII.

De sacerdotibus et Levitis, quod non debeant habere possessiones ac sortes suas inter cæteras tribus, sed dilatacionibus Domini sustentari.

(CAP. XVIII.) « Non habebunt sacerdotes et Levitæ omnes, qui de eadem tribu sunt, partem et hæreditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini et oblationes ejus comedent, et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum. Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis. » Et in Veteri et in Novo Testamento ministris altaris et servitoribus templi Domini mandatum est, de oblationum largitate et decimarum dato nutrimentum habere, nec terrenis possessionibus concessum est eis adipiscendis, ullo modo inhiare. Unde Dominus in Evangelio apostolis et prædicatoribus Evangelii præcepit, dicens: « Euntes autem prædicate dicentes, quia appropinquavit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum et argentum, neque pecuniam in zolis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignum est enim operarius mercede sua, vel cibo suo (Math. x). » Hinc Paulus Corinthiis loquens: « Nescitis, inquit, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? et qui altari deserviunt, cum altari participantur? Ita et Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. » Hinc et ad Timotheum scribens ait: « Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. Nam et qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit. Laborantem enim agricolam oportet primum de fructibus accipere (II Tim. ii). » Nec conveniens enim est, ut ille quam oportet semper astare divino, quod acquirendo occupetur terreno lucro. Dominus enim ipse est

hæreditas, qui sibi devote et instanter deservunt, nec aliquid illi deesse potest, qui omnia possidentem possidet. « Hoc erit iudicium sacerdotum a populo et ab his qui offerunt victimas, sive novem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum et ventriculum, primitias frumenti, vini et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione. » Scriptum est in Levitico, dicente Domino: « Pectusculum elevationis, et armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis pacificis, et dedi Aaron sacerdoti ac filiis ejus lege perpetua, ab omni populo Israel. » Per pectusculum autem fidem designans, et confidentiam quam offerri Domino vult ab eo qui desiderat salvari, quia sine fide impossibile est placere Deo. Armus quoque dexter de pacificorum hostiis, cadit in primitiis sacerdotis. Armus dexter actiones bonæ sunt. Ergo et fidem et actiones offerre oportet eum qui salvari vult. Sed pectusculum filiis Aaron deputavit, qui sublimes vita sunt; armus autem dextrum sacerdoti, qui imaginem tenet Christi: propter quod solus sacerdos hoc sacrificium perficere potest, offerri apte legislator ostendit; quia quidem credere et proponere bona, nostrum est ex Dei dono, sed incipere opera aut perficere, et ad finem perducere ea quæ sunt cœpta, hoc divinæ est gratiæ: propter quod dixit Paulus apostolus: « Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix). » Dei enim solius est dirigere actiones, propter quod et brachium ipse Dei nominatur. Primitias frumenti, vini et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione, jubemur sacerdotibus dare, quia sive in corporalibus solatiis, sive in spiritualium rerum emolumentis, humiliter ac devote spiritualibus solatiis doctoribus nostris semper communicare debemus: hoc ipsum etiam exhortante apostolo Paulo atque dicente: « Communicet is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis (Gal. vi). » « Si exierit Levites de una urbi tuarum ex omni Israel in qua habitat, et voluerit venire desiderans locum quem elegerit Dominus, ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus. Levitæ stabunt eo tempore coram Domino. Partem ciborum eandem accipiet quam et cæteri, excepto eo quod in urbe sua ex patria ei successione debetur. Si autem supervenerit Levites ex civitatibus tuarum una, ex omnibus filiis Israel, ubi ipse incolit, secundum quod cupit anima ejus, in locum quem elegerit Dominus, etc. » Id est, si desideraverit ire ad locum ubi Dominus invocatur, et ministrare nomini Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus, Levitæ qui astant coram Domino, partem partitam edent, præter venditionem quæ est secundum familiam. Quam dicat venditionem obscurum est, nisi forte, quia decimationes et primogenita præcepti vendi ab eis qui in longinquo habitarent, ne multa egerentur portare ad locum invocationis Domini, vel pecora ducere, ut illic ab eis denuo emerentur ex eodem pretio; et jusserat ibi partem habere Levitam, qui maneret in ea civitate, unde illæ deci-

ationes et primogenita debebantur. Et ideo (Exi. secundum Familiam hoc deberi Levitæ, quoniam ex successione qua succedit parentibus suis, hoc circa eum servari oportet quod parentibus exhibitum est.

CAPUT XIX.

De malitiis cunctis prohibendis, et de propheta qui ad similitudinem Moysi in gente Judæorum suscitandus erat.

(IBID.) « Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes gentium illarum nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam suam ducat per ignem, et ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria. Ne sit maleficus, nec incantator, nec pythones quis consulat neque divinos, ut quærat a mortuis veritatem, etc. » Quoniam portentorum inspectores prohibet esse in populo Dei, quærendum est quomodo ista portenta, quæ inspicere prohibentur, discernantur ab eis quæ divinitus ita dantur ut quid significant dici debeat sicut omnia miracula quæ in Scripturis reperiuntur significantia, quod pertinet ad regulam fidei. Sicut dicimus, quod significaverit vellus in area compluta siccum, vel in sicca area complutum, ut virga Aaron quæ floruit et nuces attulit, et cætera hujusmodi. Sicut autem discernuntur divinationes, quas consequenter prohibet a prædicationibus vel annuntiationibus prophetarum, sic illæ inspectiones prodigiorum a significationibus divinatorum miraculorum discernendæ sunt. « Prophetam autem de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus. Ipsum audies, ut petisti a Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata est atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait mihi Dominus: Bene omnia sunt locuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus. Loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam, etc. » Licet quidam secundum historiam in hac sententia accipere velint prophetas omnes sanctos qui spiritu Dei repleti prophetaverunt in filiis Israel, quos ita Moyses ut se audiendos dixit esse, quia eodem spiritu, quo ipse plenus legem descripsit, hoc etiam illi prophetas suas ore veridico protulerunt, tamen nullum melius quam ipsum Dominum prophetarum, hoc est, Jesum Christum hic denotatum intelligere possumus, quem etiam libri Veteris Testamenti verum prophetam et evangelium prophetæ nomine nuncupat. Unde turbæ ab ipso satiatæ, videntes signum quod fecerat, intra se dicebant: « Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum (Joan. vi). » Et alibi quando suscitavit filium viduæ idem mediator Dei et hominum, « Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam (Jmc.

vn). » Hunc ergo prophetam suscitavit Dominus A
 Israelitis de medio fratrum suorum, hoc est, de
 semine David similem Moysi, quia non venit Jesus
 solvere legem, sed adimplere; et posuit verba
 in ore ejus, cujus verba, quæ loquetur in no-
 mine Domini, qui audire noluerit, ipse Dominus ul-
 tor existit, cum perpetua poena illum cruciandum
 mancipaverit.

CAPUT XX.

*De urbibus refugii decernendis his qui non sponte ho-
 micidium faciunt.*

(CAP. XIX.) « Cum disperdiderit Dominus Deus
 tuus gentes quarum tibi traditurus est terram et
 possederis eam, habitaverisque cum ea in urbi-
 bus ejus et in ædibus, tres civitates separabis tibi
 in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit B
 tibi in possessionem, sternens diligenter viam, et
 in tres partes æqualiter totam terræ tuæ provin-
 ciam divides, ut habeat e vicino qui propter homi-
 cidium profugus est, quo possit evadere, et reliqua. »
 Tres civitates refugii ultra Jordanem Moyses constitu-
 it homicidis, his qui non sponte homicidium com-
 miserunt, et tres alias contra Jordanem in terra re-
 promissionis jubet Josue eisdem decerni: mystice
 insinuans quod ante perceptionem baptismatis, om-
 nis qui vult a peccatis salvari et ab hostibus spiri-
 talibus liberari, sanctæ Trinitatis fidem debet sin-
 cere mente confiteri, et post ablutionem sacri fon-
 tils, in fide, et spe, et charitate utiliter operari; sic-
 que religiose in hoc mundo conversans, qui senario
 numero conditus pollet, post perfectionem bonorum
 operum, requiem æternam expectet, in quiete felici
 sanctorum animarum. Quod autem dicit sterna oportere
 diligenter viam, et in tres æqualiter partes to-
 tam terræ provinciam dividi, quatenus salvandus
 facilius hostes possit evadere, demonstrat prædica-
 tores plebium, omni diligentia, verbo, exemplis,
 consilium debere salutem ægrotantium, et æqualiter
 in tota terra Ecclesiæ sanctæ eandem fidem omni-
 bus insinuare, quatenus viam veritatis ac portam
 credulitatis sibi patere singuli agnoscant. Et si in-
 trare noluerint, se merito damnandos esse præ-
 sciunt. « Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita
 servanda est: qui percusserit proximum suum
 neciens, et qui huiusmodi et heri nullam con-
 tra eum habuisse odium comprobatur, sed abisse D
 simpliciter cum eo in silvam ad ligna cædenda,
 et in succisione lignorum securis fugerit manum,
 ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus per-
 cussit et occiderit, hic ad unam supradictarum
 urbium confugiet et vivet: ne forte proximus ejus
 cujus est effusus sanguis, dolore stimulatus per-
 sequatur, et apprehendat eum si longior via fue-
 rit, et percussit animam ejus qui non est reus
 mortis: quia nullum contra eum qui occisus est
 odium prius habuisse monstratur. » Ad silvam
 cum amico tuus, quoties cum quolibet proximo ad
 intuenda delicta nostra convertimur, et simplicitate
 lignæ succidimus, cum delinquentium vitia pia in-

attentione resecamus. Sed securis fugit manum, cum
 sese increpatio plus quam necesse est in asperitate
 protrahit; ferrumque de manubrio prosiliit, cum
 de correptione sermo durior excedit, et amicum
 percussit occidit, quia auditorem suum proba
 contumelia ab spiritu dilectionis interficit. Corrupti
 namque mens repente ad odium proruit, sed hanc
 immoderata increpatio plus quam debuit, addidit.
 Sed hic qui incaute lignum percussit et proximum
 exstinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut mani-
 mine earum defensus, vivat, quia si ad poenitentiam
 lamenta conversus in unitate sacramenti, sub spe,
 fide et charitate absconditur, reus perpetrati homi-
 cidii non tenetur, eumque exstincti proximus cum
 invenerit, non occidit, quia cum districtus iudex
 venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consor-
 tium junxit, ab eo procul dubio vindictam de culpa
 reatu non exposit, quem ejus venia, spes, fides,
 charitas, abscondit. Ejus ergo culpa dimittitur, quæ
 nequaquam malitiæ studio perpetratur. « Cum au-
 tem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos
 sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam
 terram quam eis pollicitus est, si tamen custodie-
 ris mandata ejus, et feceris quæ hodie præcipio
 tibi, diligas Dominum Deum tuum, et ambulaveris
 in viis ejus omni tempore, addes tibi tres alias
 civitates, et supradictarum trium urbium nume-
 rum duplicabis, ut non effundatur sanguis inno-
 cius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus
 dabit tibi possidendam, nec sis sanguinis reus,
 etc. » Hoc quomodo factum sit, liber qui dicitur
 Jesu Nave, manifestat, cum commemorat Josue Do-
 mino jubente sex civitates refugii decernere homi-
 cidis, qui homicidium non sponte fecerunt, hoc est,
 Gades in Galilæa montis Nephthalim, et Sichem in
 monte Ephraim, et Cariatharbe: ipsa est Hebron
 in monte Juda; trans Jordanem contra occidentalem
 plagam Jericho, urbem Bosor, quæ sita est in
 regione campestri, in solitudine de tribu Ruben, et
 Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan,
 de tribu Manasse. Hæ civitates constitutæ sunt
 cunctis filiis Israel, et advenis qui habitant inter eos
 ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset,
 et non moreretur in manu proximi, effusus sangui-
 nem vindicare cupientis, donec staret ante populum
 expositurus causam suam. Mystice autem, si quis
 per invidiam aut odium mucrone malitiæ aliquem
 percussit, et in mortem animæ seduxerit, æternæ
 morti ipse obnoxius erit. Unde ipsa Veritas ait:
 « Si quis scandalizaverit unum de pusillis istis qui
 in me credunt, expedit ei ut mola asinaria addatur
 collo ejus, et demergatur in profundum (Math.
 xviii). » Et Joannes ait: « Qui odit fratrem suum,
 homicida est. Et scitis quia omnis homicida non
 habet vitam æternam in se manentem (I Joan.
 iii). » Hic talis ab altari Domini evelli jubetur, quia
 indignus sacramentis Dominicis, a participatione
 sacri altaris merito removetur, nec revocari ad re-
 niam nisi per condignam poenitentiam ullo modo

meretur. Qui autem non voto malitiae, sed per incuriam aut ignorantiam aliquem læserit, habet urbes refugii, Ecclesiam videlicet catholicam, ubi se angustia poenitentiae coarctans, per omne tempus praesentis vitae bonis operibus studium impendens maneat; et si spem suam in morte pontificis summi, Redemptoris videlicet sui, posuerit, hic sine dubio in aeternum salvabitur.

CAPUT XXI.

De testibus falsis non recipiendis, sed si inventi fuerint, rite puniendis.

(IARO.) « Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati et facinoris fuerit; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. » Licet et historialiter hæc sit divina servanda sententia, tamen et cum contra quoslibet impios vel hæreticos agimus, necesse nobis est Scripturas sanctas in testimonium vocare. Sensus quippe nostri et attestatio sine his testibus non habent fidem. Unde magis convenit ad probationem, ut cum affirmem verbum intellectus mei, adhibeo duos testes, Novum et Vetus Testamentum. Adhibeo etiam tres, Evangelium, Prophetam et Apostolum: sic stabit omne verbum. « Cumque diligentissime perscrutantes, invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit; et auferes malum de medio tui, ut audientes timorem cæteri habeant, et nequaquam talia audeant facere. Non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. » De hoc et in Levitico scriptum est: « Qui occiderit et percusserit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit fiat ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem infixit maculam, talem sustinere cogatur. Qui percusserit sive occiderit hominem, sive, secundum Septuaginta, qui percusserit animam hominis, morte moriatur (Levit. xxiv). » Et quis hominis animam percussit, nisi qui eum illicitat ad impietatem, qui eum ad blasphemos trahit sermones, in quibus meretur pessima peccati morte mori, quæ vera est mors animæ? Propter quod morte mori hunc, qui talis est, præcipit. Hic tamen animam dicens hominis, animalemaxime hominem dicit, id est, eum qui non potest intelligere quæ sunt spiritus. De quo ait apostolus Paulus: « Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus. Stultitia enim illi est, et non potest intelligere, quia spiritaliter examinatur (I Cor. ii). » Quem qui percusserit, morte moriatur. Sed et si percusserit animal, videlicet eum qui modo pecoris vivit. De quo ait David: « Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii). » Reddet vicarium, id est, animam pro anima. Nec enim quia peccatorem aut popula-

rem, et non habentem discretionem subtilem de Deo, errare fecit, quasi venia omnino dignus est. Si autem percussit, non sic ut perfecte eum ad impietatem deduceret, et ex toto eum errare faceret a Deo, omnino autem quædam ea dixerit aut egerit, et maculam peccati irrogavit, secundum hoc et poenam sustinebit. Ait enim: « Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, ei fiat. Fracturam pro fractura: sive, ut Septuaginta, contritionem pro contritione, oculum pro oculo, dentem pro dente. » Sive enim virtutem quam habuit, cujus sive proximus ille mala docens aut suadens, aut scandalizans, aut detrahens aut calumnians contrivit, sive oculum ejus videlicet scientiarum, unum quodlibet prædictorum agens cæcavit; aut dentem, verborum virtutem. Dentes enim pro verbis Scriptura accipere solet, quod ostendit David dicens: « Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Psal. lvi), » vel machæra acuta. De Christo autem Jacob patriarcha in benedictionibus dicebat: « Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes lacte candidiores (Gen. xlvii). » Clari enim et aperti evangelici Christi sermones sunt, super lægales. Necessarie ergo eorum quæ dicta sunt aliquid nocens, similem et ipse sustinet maculam, in judicio videlicet futuro. Si enim alterius virtuti nocuit aut contrivit, ipsius conteretur. Scientiam obscuravit, ejus scientia pro nullo habetur. Si verbis doctoralibus nocuit, et ejus sermones infructuosos ei atque inutiles iudex efficit.

CAPUT XXII.

De ordinando jure belli; et de formidolosis, et cæteris inhabilibus personis ad bellandum, remissis.

(CAP. XX.) « Audi, Israel: Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis: non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidatis eos, quia Dominus Deus vester in medio vestrum est, et pro vobis contra inimicos vestros dimicabit, ut eruat vos de periculo. » In Septuaginta quoque hæc sententia ita legitur: « Quoniam Dominus Deus vester qui præcedet vobiscum, simul debellabit vobiscum inimicos vestros, et salvos faciet vos. » Ecce quemadmodum et in spiritalibus conflictibus sperandum est et petendum est adjutorium Dei, non ut nos nihil faciamus, sed ut adjuti cooperemur. Sic enim ait: « Debellabit vobiscum, » ut etiam ipsos acturos quid agendum esset, ostenderet. « Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit illam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo ejus fungatur officio. Quis homo qui desponsavit uxorem, et non accepit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo accipiat eam, » etc. Possunt movere ista, quasi meliore conditione moriantur in bello, qui jam dedicaverunt ædificia sua, jamque epulati sunt

de novellis, duxerunt sponsas suas, quam qui non-
 dum. Sed quoniam his rebus tenetur humanus affe-
 ctus et magni aestimantur hæc ab hominibus, in-
 telligendum est ad hoc ista dici in bellum proce-
 dentibus, ut quisquis animo his tenetur, appareat
 cum revertitur, ne propter hoc minus fortiter agat,
 dum timet ne ante moriatur quam domum dedi-
 caverit; aut de novella sua biberit, aut sponsam
 duxerit. Nam utique, quantum ad feminam per-
 tinet, melius alteri nubit intacta quam vidua. Sed,
 ut dixi, hæc instituta sunt propter virorum ani-
 mos explorandos. « Quis est homo formidolosus
 et corde pavido? Vadat et revertatur in domum
 suam: ne pavere corda fratrum suorum faciat,
 sicut et ipse timore perterritus est. » Quibus verbis
 edocet non posse quemquam professionem contem-
 plationis vel spiritualis militiæ arripere exercitum,
 qui adhuc nudari terrenis operibus pertimescit: ne
 rursus infirmitate mentis revertatur, suoque exem-
 plo alios ab evangelica perfectione revocet et infi-
 deli terrore infirmet. Jubentur itaque tales ut, dis-
 cedentes a pugna, revertantur in domum suam,
 quia non possunt duplici corde bella Domini præ-
 liari. « Vir duplex animo inconstans est in omnibus
 viis suis (Jac. 1). » Tales quippe oportet ut ne ini-
 tium quidem renuntiationis arripiant, quibus melius
 est in activa vita consistant quam tepide contem-
 plationem exsequentes, majori discrimini semet-
 ipsos involvant. « Melius est enim non vovere, quam
 vovere et non reddere (Eccl. 7). » Similiter et ille
 a tali militia prohibetur, qui uxorem duxerit, qui
 plantaverit vineam, velut propagines filiorum. Non
 enim potest servire divinæ militiæ servus uxoris:
 nec potest assequi studium contemplationis, qui
 adhuc in delectatione figitur carnis. « Nemo, in-
 quit Apostolus, militans Deo, implicet se negotiis
 sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. »

CAPUT XXIII.

*De offerenda pace primum hostibus: et si fœdus inire
 noluerint, funditus evertendis; et de ponseris arboribus
 non excidendis.*

(1111.) « Si quando accesseris ad expugnandam
 civitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit
 et aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in
 ea est salvabitur, et serviet tibi sub tributo. Sin-
 tem fœdus inire noluerint et cœperint contra
 te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit
 Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties
 omne quod in ea masculini generis est in ore gla-
 dii, absque mulieribus, et infantibus, et jumentis,
 et cæteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam
 exercitui divides, et comedes de spoliis hostium
 tuorum quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. » Ci-
 vitas ergo quam expugnaturi Israelitæ accedunt,
 significat, juxta allegoriam, conventicula hæretico-
 rum; vel, generaliter, mundum, qui idololatriæ
 deditus, obsistit religioni Christianæ: sive etiam,
 secundum tropologiam, exteriorem hominem no-
 strum, qui corrumpitur secundum desideria erroris

et adversatur spiritui. Quando autem catholicus
 quis, qui est utique verus Jerosolymita, hujusce-
 modi susceperit bellum, primum pacem jubetur
 offerre, hoc est, Christum ad credendum prædi-
 care. « Ipse est enim, juxta Pauli vocem, pax no-
 stra, qui fecit utraque unum (Ephes. 2). » Qui
 autem receperit verbum Filii Dei, et aperuerit illi
 portas interioris cordis, ut accipiat in se hospitem
 Christum, salvabitur cum totis sensibus animi et
 affectibus illius: et per devotionem rectam solven-
 do censum honorum actuum, salutem animæ suæ
 conquirat perpetuam. Hinc Salvator in Evangelio
 apostolis ait: « In quamcunque civitatem aut ca-
 stellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus
 sit: et ibi manete, donec exeatis. Intrantes autem
 domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui.
 Et siquidem non fuerit domus digna, pax vestra
 ad vos revertetur (Matth. 10). » Qui autem fœdus
 pacis inire noluerit, sed cœperit e contrario præ-
 liari, oppugnari debet, quia nulli vitio, nulli errori
 nullique nequitie consentiendum est: nec fœdus
 cum eis ineundum, sed magis omnem vigorem eor-
 um, quod significat masculinum genus, in ore
 gladii spiritualis, quod est verbum Dei, decet esse
 mulctandum. Si qui vero cedunt increpationibus,
 ac de pravis actibus suis pœnitentiam agunt (hoc
 enim persona mulierum et infantium atque jumen-
 torum notatur), in prædam salutiferam militum
 Christi feliciter perveniunt, atque in possessionem
 sanctæ Ecclesiæ salubriter rediguntur. Quod autem
 subjunxit: « De his civitatibus quæ dabuntur tibi,
 nullum omnino permittes vivere, sed interficies
 in ore gladii: Hethæum videlicet et Amorrhæum,
 et Chananzæum, Pherezæum, Hethæum et Jebu-
 sæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne
 forte doceant vos facere cunctas abominaciones,
 quas ipsi operati sunt in diis suis, » significat
 nulli vitio in nostra conversatione esse parcen-
 dum, sed magis zelo divino resistendum, ne forte
 si hostibus spiritualibus parcamus, ipsi coram oculis
 ejus in voluptatibus nostris corrupti, et abomina-
 biles facti, viles appareamus; et ob hoc ab ipso
 deserti, in gaudium veniamus inimicis nostris, ut
 exsultantes de ruina nostra, dicant in cordibus
 suis: « Euge, euge animæ nostræ, absorbuimus
 eam (Psal. xxxiv). » « Quando obsederis civita-
 tem aliquam multo tempore, et munitionibus cir-
 cumdederis ut expugnes eam, non succides arbores
 de quibus vesci potest; nec securibus per circui-
 tum debes vastare regionem: quoniam lignum est
 et non homo, nec potest contra te bellantium au-
 gere numerum. Si qua autem ligna non sunt po-
 mifera, sed agrestia, et inter cæteros apta usus,
 succide et exstrue machinas, donec capias civita-
 tem quæ contra te dimicat. » Quid est quod pro-
 hibet arbores pomiferas succidi, de quibus vesci
 potest, agrestia autem præcidi ad machinas con-
 struendas, vel ad varios usus, nisi quod illis per-
 sonis aliquo modo in discretione judicandi parceret-

dum est, quæ habiles sunt ad scientiæ germina et ad virtutum fructus proferendos, ne forte per incautelam iudicii nimium lædantur, ita ut futuri germinis usus penitus ab eis abscindatur. Unde Apostolus admonens nos instruit dicens : « Fratres, si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis : considerans teipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate : et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi). » Qui autem agrestes habet sensus et mores inordinatos atque incompósitos, ita ut nulli usui virtutum conveniant, ab hac intentione prava et studio nefando evelli debent, atque in meliorem usum converti. Unde idem Apostolus quosdam peccantes jubet tradi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini, nec cum hujusmodi cibum sumere, neque in aliquo communicare, ut confusi penitentiam agant.

CAPUT XXIV.

De cadavere hominis occisi invento.

(CAP. XXI.) « Quando fuerit inventum in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignoratur cædis reus, egredientur majores natu et iudices tui, et metentur a loco cadaveris, singularum per circuitum spatia civitatum, et quam viciniorem cæteris esse prospexerint, seniores civitatis ejus tollent vitulam de armento quæ non traxit jugum nec terram excidit vomere, et ducent eam ad vallem saxosam atque asperam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit : et cædent in ea cervicibus vitulæ : accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum, omne negotium, et quidquid immundum est vel mundum, judicetur. Et venient omnes majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam quæ in valle percussa est, et dicent : Manus nostræ non effuderunt hunc sanguinem, nec oculi viderunt. Propitius esto populo tuo Israel quem redemisti, Domine, et non reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel, et auferetur ab eis reatus sanguinis, et cætera. Hoc capitulum, si secundum litteram inspiciatur, vilem habet sensum ; si autem secundum spiritalem intellectum, magnum habet sacramentum : « Quando, inquit, inventum fuerit in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi hominis cadaver occisi, et ignoratur cædis reus. » Notandum vero quod alii hunc hominem occisum, Adam primum hominem intelligere voluerunt. Sed mihi videtur congruentius competere hanc figuram ad Adam secundum, hoc est, Redemptorem nostrum, qui a populo Judæorum in terra possessionis tuæ mortis sententiam accepit, et salutarem universo mundo pertulit crucem. Cujus cædis reus ignoratur, diabolus videlicet, qui proditionis ejus auctor est. Qui non ideo ignorari dicitur quod nesciatur, cum manifeste
 A Evangelium dicat, « quod ante diem festum paschæ sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cæna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ (Joan. xiii), et cætera ; sed quod natura invisibilis hominum conspectibus non appareat, majores natu et iudices egredi jubentur, ut metiantur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum, quatenus explorent quæ de illis . . . sit occisio cadaveri. Unde apostoli et doctores sancti, qui in iudicium nomine et majorum natu designantur, sacrarum Scripturarum attestatione perceperunt quod nulla gens, nulla natio sic prompta ac sic prona fuit unquam ad cædem innocentium conficiendam quam gens Judæorum, quæ non solum prophetarum, sed et ipsius Domini sanguinem maculatis manibus fadis, dignoscitur. Unde ad complendum mysterium sumi mandatur vitula de armento, quæ non traxit jugum nec terram vomere scidit. Vitula quippe hæc significat carnem Redemptoris nostri, de armento patriarcharum et prophetarum progenitam, quæ nunquam traxit jugum peccati, nec de virili coitu ullo modo edita est, sed de virgineis visceribus fecundante Spiritu sancto, sine ullo peccati contagio, ad Redemptorem humani generis vitæ salutaris in mundum processit. Hæc quoque per seniores civitatis, hoc est per apostolos et apostolicos viros, pro expiatione nostrorum peccatorum crucifixa prædicatur. « Et ducent, inquit, in vallem eam asperam atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit, et cædent in ea cervicibus vitulæ. » Quæ est ergo vallis ista aspera atque saxosa, nisi Jerusalem terrestris, quam Isaias propheta vallem visionis nuncupavit ? Sed hæc vallis aspera atque saxosa esse legitur : quia dura et indomita semper erat, ac spinetis vitiorum asperrima ; quæ nunquam arata est, quia nunquam doctrinis sanctis perfecte cessit, nec recepit sementem Evangelii, sed pro frugibus spinas, et pro urvis gignebat labruscas. Unde Salvator in Evangelio ad ipsam ait : « Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti ! » et cætera (Luc. xiii). Ibi enim cædebant cervicibus vitulæ, quia ibi crucifixerunt carnem Salvatoris. Sequitur : « Accedentque sacerdotes filii Levi quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum omne negotium, et quidquid mundum vel immundum est judicetur : et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam quæ percussa est in valle, et dicent : Manus nostræ non effuderunt hunc sanguinem, nec oculi viderunt. Propitius esto populo tuo Israel quem redemisti, Domine, et non reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel. » Qui sum-

• Deest aliqui.

ergo sacerdotes isti ac majores natu, quibus tale negotium et tale ministerium injungitur, nisi sancti apostoli et prædicatores Evangelii, quibus omnem ordinem ecclesiasticum regere Dominus ipse commendat? Hi ergo super carnes vitulæ manus lavant, cum in passione Christi sua munda demonstrant esse opera. Quia licet ejusdem passionis sacramenta in oblatione quotidie imitentur mystica, tamen ab omni fraude et dolo Judæorum corda et opera retinent mundissima; ipsi secundum suum ministerium pacem semper optant atque deprecant populo Christiano, quatenus eis non vindicta pro scelere, sed pro fide salutis dono conferatur divino, qui parati sunt omni tempore Christi obedire Evangelio.

CAPUT XXV

De captiva muliere pulchra.

(IBID.) « Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris, et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et amaveris eam, voluerisque habere uxorem, introduces eam in domum tuam. Quæ radet cesariem, et circumcidet unguis, et deponet vestem in qua capta est, sedensque in domo tua flebit patrem et matrem suam uno mense; et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua, » et cetera. Dicant Judæi quomodo apud eos ista servantur; quid causæ, quid rationis est decalvari mulierem et ungulas eidem abscindi? Verbi causa, ponamus quod ita invenerit eam is qui dicitur invenisse, ut neque capillos, neque ungulas habeat, quid habuit quod secundum legem demere jubetur? Nobis vero quibus militia spiritualis est, et arma non carnalia sed potentia Deo, si decoram mulierem, id est, animam, quæ a Deo pulchra creata est, in gentili conversatione invenerimus, et sociare voluerimus eam corpori Christi, deposito idololatriæ cultu, induitur lugubribus pœnitentiæ indumentis; deplorabitque patrem et matrem, hoc est, omnem memoriam mundi ejusque carnales illecebras. Deinde novacula verbi Dei et doctrina, omne peccatum infidelitatis ejus, quod mortuum et inane est, abscinditur (hoc enim sunt capilli capitis et unguis mulieris), atque demum salutari lavacro mundata et purificata conjungitur sanctis Dei, scilicet cum jam nihil in capite mortuum, nihil in manibus ex illis quæ per infidelitatem mortis dicuntur, habuerit, ut neque sensibus neque actibus immundum aliquid aut mortuum gerat. Quod vero post triginta dies jubet eam duci uxorem, ternario namque ac denario numero fides opusque significatur. Per fidem ergo Trinitatis atque opus legis recte sociatur quæcunque anima vero Israelitæ, corpori scilicet Christi, adhærens illi sine macula sinceritatis fidei et actuum puritate. Alii putaverunt hanc mulierem decoratam specie rationabilem aliquam disciplinam significare, quæ sapienter dicta invenitur apud gentes. Hanc igitur a nobis repertam, oportet de ea primum auferre et resecare omnem superstitionis ejus immunditiam, et

sic eam in studio veritatis assumere. Nihil enim mundum habent disciplinæ gentilium, quia nulla apud infideles sapientia est cui immunditia aliqua vel superstitio non sit admista.

CAPUT XXVI.

De duabus uxoribus, una dilecta, et altera odiosa.

(IBID.) Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et alteram odiosam, genueritque ex ea liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus: volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscat primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit, cum duplicia: iste est enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. Interdum Scriptura cum allegoriam dicit, alia ad speciem Synagogæ, alia ad Ecclesiam refert, alia ad animam, alia ad verbi mysterium, alia ad diversas species et qualitates animarum quæ discernit, quæ judicat spiritu. Unde sequenti capitulo legis, non duas animas, sed diversas qualitates unius animæ comprehensas arbitris. Est enim amabilis species animæ, quæ concupiscit voluptaria, quæ laborem fugit, compunctiones declinat, judicium Dei negligit. Ideo amabilis, quia dulcis et suavis ad tempus videtur; quæ mentem non afficiat, sed oblectet. At illa altera tristior, quæ zelo Dei conficiatur: sicut uxor severa scortari comparem suum nolit, non patitur, non sinat, nihil indulgeat corpori; nihil voluptati et delectationi relaxet, abdicet occulta dedecoris, dura laborum sequatur, gravia periculorum. Si igitur pepererit ei ambæ, non poterit, inquit, primitivum filium amabilis in hæreditatis institutione præponere primitivo filio odibilis, cum sciat odibilis filium primitivum esse. In quo non tam prælationem simpliciter significari puto, quasi inter primitivos duos, quam expressionem solum odibilis filium primitivi habere prærogativam. Primitivus enim primogenitus est: sancti autem primogeniti sunt, quia omnis masculus adaperiens vulvam, sanctus Domino vocabitur (Luc. 11). Non tamen omnis sanctus primogenitus. Denique habes in Numeris: « Ecce tuli Levitas pro primogenitis omnibus, de medio filiorum Israel, qui aperiunt vulvam a filiis Israel. Mihi enim in quo die percussi omne primogenitum Egypti, sanctificavi omne primogenitum Israel. » Ergo pro primogenitis Levitas quasi sanctos. Sanctos enim primogenitos esse cognoscimus ex Epistola ad Hebræos scripta, in qua habemus: « Sed appropinquastis morti Sion, et civitati Jerusalem, et sanctorum millibus angelorum Ecclesiæ primitivorum (Hebr. xii). » Ergo sicut primogeniti Ecclesiæ sancti, sic et Levitæ, quoniam ipsi quoque primogeniti. Non enim nascendi ordine sancti, sed sanctificationis munere. Levi enim tertius filius fuit Liæ, non primus utique. Qui autem sanctificatur, ipse aperit vulvam. Quam vulvam? Audi dicentem: « Erraverunt peccatores ab utero (Psal. lvi). » Quia intellexisti primogenitum qui aperit vulvam, intellige uterum bonæ matris, a quo non

errant sancti sed peccatores. Levitæ autem auferuntur de medio Israel, quia nihil habent commune cum populo, cujus primogenita sæcularia distrahuntur. Primogeniti enim sæculi alterius matris sunt, a cujus utero segregatus est Paulus, cum ad gratiam vocaretur Dei; et ideo de medio populi segregatus verbum recepit, quod est medium in corde nostro. Unde illud dictum est: « Medius autem vestrum stat quem vos non videtis (Joan. 1). » Non otiosus itaque nobis a lege in legem exersus fuit: ut primogenitum non esse amabilis illius, id est, remissioris et voluptarise, filium doceremus, quamvis præfati capituli verba hoc expriment, dicente Scriptura: « Non poteris filium amabilis primitivum ponere, cum scias filium odibilis primitivum esse. » Ille est vere primitivus qui sanctæ matris sanctus est pater; sicut illa vera mater a cujus utero non erant veri filii, sed peccatores. Ergo ille non veræ matris filius, non primitivus verus, sed quasi primitivus juvatur sumptu ne egeat; non ut dives sit, honoratur. Hic autem dupla ex omnibus accepit, ut abundet: sicut etiam in Genesi habes patriarchas à fratre suo Joseph gemina singula stola donatos munere, cum remitterentur ad patrem ut significarent fratrem repertum Joseph, quem defunctum esse crederat pater. Primogenitus itaque hæreditatis accepit prærogativam, dicente Scriptura: « Hic est initium filiorum, et huic debentur primogenita. » A primogenito igitur Dei Filio, primogeniti sancti; et ab illo initio, quia ipse est initium et finis, initium sanctus nuncupatur. Initium filius, cui debetur primitivarum prærogativa, secundum illud ad Abraham dictum: « Ejice ancillam et filiam ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac (Gen. xx). » Quod magis ad hæreditatem virtutum quam pecuniæ spectare divino oraculo docemur, dicente Dominus: « Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen (Ibid.). » Quæ erat alia in Isaac nisi hæreditas sanctitatis, quæ nobilitaret patrem? Et filium quidem ancillæ super nationes fecit, quasi simplicia conferens patrimonii. Filio autem Saræ dupla dedit, cum non solum temporalia, sed etiam superna et perpetua collata sunt. Item, secundum allegoriam, homo hic qui duas uxores habere dicitur, figurare potest Dominum Christum, qui duas plebes, hoc est, Judæorum ac gentilium, sibi conjugii nomine copulavit. Sed odiosa potest dici Synagoga Judæorum, quæ secundum legislatoris attestationem, semper contentiose agebat contra Dominum, et cui Stephanus in Actibus apostolorum exprimat dicens: « Duri cervicis, et incircumcisis cordibus et auribus: vos semper Spiritui sancto resististis; sicut patres vestri, ita et vos (Act. vii). » Dilecta autem Ecclesia est de gentibus. Sed non potest hic homo filium dilectæ facere primogenitum et præferre filio odiosæ, quia non vult Dominus Christus Ecclesiam de gentibus præferre primitivæ ecclesiæ suæ quæ fuit in Jerusalem, ex qua fuerunt apostoli et primi doctores nostri. Sed agnoscat filium

A odiosæ primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. quia primo illi dedit populo legem et prophetas, et notitiam nominis sui; et de eo idem Salvator natus, tempore incarnationis suæ, præcipue Evangelium ibi prædicavit: iste enim est primogenitus liberorum ejus, et huic debentur primogenita. Qui autem plenius hæc nosse desiderat, legat Epistolam beati Pauli apostoli ad Romanos, et tunc cognoscat per omnia vera esse quæ dicuntur.

CAPUT XXVII.

De filio contumace atque protervo; de homine adjudicato morti, in patibulo suspendendo, sed tamen in eadem die sepeliendo.

« (Isa.) Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, et coercitus obedire contempserit, apprehendant eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam judicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus et contumax est, monita nostra audire contemnit, comessionibus vacat et luxuriæ atque conviviis: lapidibus obruet eum populus civitatis et morietur, et auferetis malum de medio vestri, ut universus Israel audiens, percontemescat. » Quod obedientia semper Deo placuerit, atque contumacia et protervitas semper displicuerit, testantur libri Veteris Testamenti et Novi, unde scriptum est: « Melior est obedientia quam victima (Eccl. iv), » et auscultare magis quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum hariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Inobedientem ergo filium et vitiosum vetus lex obrui lapidibus jubet ut moriatur. Sed et Evangelium non parcat incorrectis, imo duris increpationibus atque castigationibus, quod significant lapides, per magistros arguere mandant delinquentes: quia nullo modo parcat vitiiis, sed favet virtutibus: « Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno; et nequaquam contaminabis terram tuam quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem. » Hic homo unusquisque baptizatus potest intelligi, qui quando peccaverit, adjudicandus est morti, hoc est reatui, pro quo morte tormentorum plectendus est. Suspendus enim erit in patibulo, cujus scelus per vindictam manifestatur in populo. Unde Apostolus peccantes coram omnibus jubet arguere, ut et cæteri metum habeant. Quod autem dicit, « Non permanebit cadaver ejus in ligno, sed sepelietur in eadem die, » significat quod non est de die in diem differenda poenitentia peccatorum, sed post peccatum mox agenda, ut ante finem vite præsentis per confessionem ac poenitentiam atque bona opera studeat abscondere coram oculis Dei delictum suum: quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, hoc est, in peccato qui perseverat. Ligni enim nomine peccatum potest intelligi, quia in ligno protoplastus noster primum peccavit. « Et nequaquam, inquit, con-

tauinabis terram tuam. » Ergo quia terra carnis nostræ fœdatur sordibus peccatorum, omnimodis studere debemus, ut eam mundemus per pœnitentiam et effusionem lacrymarum, ne fœditas ejus aliis scandalum, et nobis pariat in fine cruciatum. Sed oritur hic difficillima quæstio in eo quod dicit, « Maledictus a Deo omnis qui pendet in ligno. » Quia quidam hæretici ad calumniam passionis Christi hanc sententiam transferre voluerunt, non intelligentes quod mors hominis ex pœna peccati est, unde et ipsa peccatum dicitur: non quia peccatum dum moritur, sed quia ex peccato factum est quod moriatur. Sicut alio modo dicitur lingua proprie caro quæ intra dentes sub palato movetur; et alio modo dicitur lingua, quod per linguam fit: secundum quem modum dicitur lingua Græca, alia Latina. Et manus alio modo dicitur ipsum proprie corporis membrum quod movendum est ad operandum, et alio modo manus dicitur scriptura quæ fit per manum. Dicimus enim, Probat est manus ejus, Habeo enim manum tuam, Recipe manum tuam: manus utique proprie membrum est hominis. Non autem opinor illam scripturam esse hominis, et tamen dicitur manus, eo quod manifesta sit. Sic et peccatum, non tantum opus ipsum malum quod pœna dignum est; sed etiam ipsa mors, quæ peccato facta est, peccatum appellata est. Illud itaque peccatum, quo reus esset mortis, non commisit Christus; illud autem alterum, id est, mortem quæ peccato inflicta est humanæ naturæ, suscepit pro nobis. Hoc suspendit in ligno, hoc maledictum est per Moysen: ubi mors damnata est ne regnaret, et maledicta est ut periret. Quapropter per Christi tale peccatum damnatum est nostrum peccatum, ut nos liberaremur, ne regnante peccato nos damnati remaneremus. Quid ergo miratur Faustus maledictum esse peccatum, maledictam esse mortem, maledictam esse mortalitatem carnis sine peccato Christi, ex peccato tamen hominis in Christo factam? Ex Adam quippe corpus assumpsit, quia ex Adam virgo Maria quæ peperit Christum. Dixerat autem Deus in paradiso: « Qua die tetigeritis, morte moriemini (Gen. 2). » Hoc est maledictum quod pependit in ligno. Ille negat Christum maledictum, qui negat et mortuum. Qui autem confitetur mortuum, et negare non potest mortem de peccato esse, et ob hoc etiam ipsum peccatum vocari, audiat Apostolum dicentem: « Quoniam vetus homo noster simul cum illo crucifixus est (Gal. 2), » et intelligat quem maledictum esse Moyses dixerit. Ideoque secutus Apostolus ait de Christo: *Factus pro nobis maledictus (Ibid.)*; sicut non timuit dicere « pro omnibus mortuus est, » quod est maledictus, quia mors ipsa ex maledicto est, et maledictum est omne peccatum, sive ipsum quod fit, ut sequatur supplicium, sive ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quod fit ex peccato. Suscepit autem Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret beatum nostrum, ut feret supplicium nostrum. Ex

ingenio meo ista dixerim, si non Apostolus toties hoc inculcat, ut et dormientes excitet, et calumniantes suffocet. « Misit Deus, inquit, Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne (Rom. 8). » Non ergo erat, illa caro peccati, quia non de traduce mortalitatis in Mariam per masculum venerat. Sed tamen quia de peccato est mors, illa caro, quamvis ex virgine, mortalis tamen fuit: eo ipso quo mortalis erat similitudinem carnis peccati habebat. Hoc appellat etiam peccatum consequenter dicens: « Ut de peccato damnaret peccatum in carne. » Item in alio loco: « Eum, inquit, qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis fecit, ut nos essemus justitia Dei in ipso (II Cor. 5). » Cur ergo timeret Moyses dicere « maledictum, » quod Paulus « peccatum » non timuit dicere? Plane hoc propheta et prævidere debuit et prædicere, paratus ab hæreticis cum Apostolo reprehendi. Quisquis enim reprehenderit prophetam dixisse « maledictum, » cogetur reprehendere Apostolum dixisse « peccatum: » nam utique maledictum comes est peccati. Nec ideo major invidia est quod addiderit « Deo, » ut diceret: « Maledictus Deo omnis qui pependit in ligno. » Nisi enim Deus o'lisset peccatum et mortem nostram, non ad eam suscipiendam atque delendam Filium suum mitteret. Quid ergo mirum si maledictum est Deo quod o'dit Deus? Tanto enim libentius nobis donat immortalitatem, quæ futura est Christo veniente, quanto misericordius odit mortem nostram, quæ in ligno pependit Christo moriente. Quod autem additum est, « omnis, » ut videretur « maledictus omnis qui in ligno pependit, » non sane Moyses minus prævidet etiam justos in cruce futuros, sed bene prævidet hæreticos veram mortem Domini negaturos, et ideo volentes ab hoc maledicto Christum sejungere, ut a mortis etiam veritate sejungerent. Si enim illa vera mors non erat, nullum maledictum Christo crucifixo pependit in ligno, quia nec crucifixus est vere. Sed contra longe futuros hæreticos, quam de longe clamat Moyses: « Sine causa tergiversamini, » quibus displicet veritas mortis Christi, « Maledictus omnis qui pependit in ligno. » Non ille aut ille, sed omnis omnino! Etiamne et Filius Dei? Etiam prorsus. Nam hoc est quod non vultis: inde satagitis, inde seducitis. Displicet enim vobis maledictus pro nobis, quia displicet mortuus pro nobis. Tunc enim extra maledictum illius Adam, si extra illius mortem. Cum vero ex homine et pro homine mortem suscepit, ex illo et pro illo etiam maledictum quod mortem comitatur, suscipere non dedignatus est etiam ille, prorsus etiam ille Filius Dei, semper vivus in sua justitia, mortuus autem propter delicta nostra in carne suscepta ex pœna nostra. Sic et semper benedictus in sua justitia, maledictus autem propter delicta nostra, in morte suscepta ex pœna nostra. Ac per hoc additum est, « omnis, » ne Christus ad veram mortem non pertinere diceretur, si a maledicto quod morti conjunctum est, insipienti honorificentia

separaretur. Qui autem ex veritate evangelica fidelis est, intelligat tamen non esse contumeliam Christi ex ore Moysi, cum eum dixit maledictum, non ex divinitate majestatis suæ, sed ex conditione pœnæ nostræ, ex qua in ligno suspensus est: quia non est laus Christi ex ore Manichæorum, cum eum negant carnem habuisse mortalem, in qua veram mortem pateretur: quia ex illo prophetico maledicto laus intelligitur humilitatis, ex isto hæretico quasi honore crimen objicitur falsitatis. Si ergo negas maledictum, negas mortuum: si negas mortuum, non jam contra Moysen, sed contra Apostolum dimicas. Si autem confiteris mortuum, confitere suscepisse pœnam peccati nostri sine peccato nostro. Jam vero ubi audis pœnam peccati, aut ex benedictione crede venientem, aut ex maledictione: si ex benedictione venit pœna peccati, opta esse semper in pœna peccati; si autem optas inde liberari, crede per divinæ sententiæ justitiam ex maledictione venisse. Confitere ergo maledictum suscepisse pro nobis, quem confiteris mortuum esse pro nobis; nec aliud significare voluisse Moysen cum diceret: *Maledictus omnis qui in ligno pependerit*, nisi, Mortalis omnis et moriens omnis qui in ligno pependerit. Poterat enim dicere: *Maledictus omnis mortalis*, aut, *Maledictus omnis moriens*: sed hoc est quod asserit propheta, quia sciebat Christi mortem in cruce pensuram, et futuros hæreticos qui dicerent: *Pependit quidem in ligno, sed specie quadam, non ut vere moreretur*. Clamando ergo, « *Maledictus*, » nihil aliud clamavit, nisi quia vere mortuus est, sciens mortem hominis peccatoris, quam sine peccato ipse suscepit, de illo maledicto venientem quo dictum est: « *Si tetigeritis, morte moriemini* (*Gen. iii.*) » Ad hoc serpens ille pertinet in ligno suspensus, quo significatur non falsam mortem Christum finxisse, sed illam veram in ligno passionis suæ suspendisse, in qua serpens ille male suadendo hominem dejecit. Quam veram mortem nolunt isti conspiciere, et ideo non sanantur a veneno serpentis, sicut in eremo quicumque illum attenderent sanabantur. Itaque fateamur ab imperitis dici aliud esse affligi ligno, aliud in ligno pendere. Si enim quidam putant solvendam esse istam quæstionem, ut Judam dicant a Moyse maledictum qui laqueo se suspendit, quasi primo noverint utrum ex ligno an ex lapide ille se suspendit.

CAPUT XXVIII.

De non præteriendo bove atque ove errante, sed fratri suo reducendo; similiter de asino et vestimento.

(CAP. xxii.) « *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem et præteribis, sed reduces fratri tuo, etiam si non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, et erunt apud te, quandiu quærat ea frater tuus et recipiat.* » Hæc sententia, secundum litteram, æquitatem atque benignitatem, docet ut unusquisque commodum quod sibi ab alio impendi oportet, alteri impendere non denegat, secundum illam sententiam Salvatoris qua

A præcepit dicens: « *Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos facite illis* (*Matth. vii.*) » Secundum allegoriam vero mysterium venerandum ostendit. Frater enim noster secundum naturæ susceptionem Christus est, qui in Evangelio, post resurrectionem suam, per mulieres mandavit discipulis suis dicens: « *Ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam; ibi me videbunt* (*Matth. xxviii.*) » Hujus autem fratris bos aut ovis errat, cum quis de legis jugo ad fidem convocatus, vel simplex quislibet catholicus per hæreticos in errorem inducitur. Sed hæc animalia jubemur in domum nostram introducere, hoc est in sollicitudinem atque curam nostram suscipere, et in domo Ecclesiæ per unitatem fidei et pacis nobiscum servare, donec prædictus frater noster ad judicium veniens, eum repetiverit, a quo recedendo aberravit prius. Quod autem sequitur: « *Similiter de asino, et de omni vestimento, et de omni re fratris tui quæ perierit, et si inveneris eam, non negligas quasi alienam.* » Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicias, sed sublevabis eum eo. » Asinus hic gentilem hominem significat, cujus vilitatem atque immunditiam non debemus despiciere, sed, quantum possumus, ad fidem eum ac religionem communem potius provocare. Vestimentum autem exteriora opera sunt, quæ si viderimus in aliquo a rectitudinis tramite deviare, in viam justitiæ dirigere debemus. Hoc enim ante omnia nobis cavendum est ne quoslibet fratres nostros errantes aut delinquentes per fastum superbiæ despiciamus, sed eorum casui mente pia magis condoleamus, atque per Dei gratiam melius eos, quantum valeamus, restaurare certemus. Denique si videris quemlibet ex Judæis, sive ex gentibus, indoctum lege seu hebetem sensu, repentino casu in via præsentis vitæ in peccatum corruere, per compassionem illi atque misericordiam subvenire debemus, quamvis gratiam Christi per poenitentiam ac studium bonum iterum adipisci mereamur. Hinc enim instruit nos apostolus Paulus dicens: « *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spiritales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu teneris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* (*Gal. vi.*) »

CAPUT XXIX.

Quod mulieres non debent veste virili uti, nec viri veste feminea.

(IBID.) « *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Dominum est qui facit hæc.* » Alia editio hæc habet sic: « *Non erunt vasa viri super mulierem.* » Vasa bellica vult intelligi, id est, arma. Nam quidam etiam hoc interpretati sunt. Mystice autem quod dicit, « *non induatur mulier veste virili,* » ostendit illud quod Apostolus ait: « *Non permitto mulieri docere in Ecclesia* (*I Cor. xiv.*) » Neque enim sacerdotium neque doctrina feminis in Ecclesia conceditur. Sed nec vir indui debet veste femi-

nea. Qui enim vir est et principatum gerit Ecclesiæ, A non debet aliquid femineum vel molle in sua doctrina habere. Moraliter autem docet quod unumquemque sexum induit natura indumentis ad usus diversos diversis : utriusque sexui diversus color, motus, incessus, vires diversæ. « Docere autem, inquit, mulieri non permitto, neque dominari in virum. » Quam deforme autem virum facere opera muliebria! Ergo et pariant, ergo parturiant, qui crispant comam sicut et femineæ: et tamen illæ velantur, isti belligerantur. Verum habebant excusationem qui patrios sequuntur usus, sed tamen barbaros, ut Persæ, ut Gothi, ut Armenii. Major quidem est natura quam patria. Quid de aliis dicimus, qui hoc ad luxuriam derivandum putant, ut calamistratos et torquatos habeant in ministerio, ipsi proluxa barba, illos remissa coma? Merito illic non servatur castimonia, ubi non tenetur sexus distinctio; in quo evidentia naturæ magisteria sunt dicente Apostolo : « Deducet mulierem non velatam orare Deum : anne ipsa natura hoc docet vos, quod vir quidem si comam habeat, ignominia est illi? mulier vero si capillos habeat, gloria est illi, quoniam quidem pro velamine sunt (I Cor. 11). »

CAPUT XXX.

De pullis et avibus, et ovis, in nido inventis.

(Ibid.) « Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore. » Per viam iunus quando per præsentem vitam pergrinus, et nidus avis in arbore vel in terra est, quando verba historice aut in contemplativa sunt, aut in activa vita : nam præcepta activæ, avis nidus in terra est : præcepta contemplativæ, nidus in arbore. Mater vero pullis vel ovis incubat, quando ipsa historia intellectum spiritalem fovet : et quædam plano eloquio quasi pullos profert, quædam vero ita insinuans, ut ex eis adhuc legentis animum ad altiora perducatur, quasi adhuc sub se ova continet ex quibus pullos producat. Ova enim idcirco pariuntur ut ex eis pulli debeant duci. Et sunt quædam contemplativæ vitæ quæ per quasdam modo imagines videntur, ut postmodum sicut sunt ipsa sua virtute et natura videantur. Nam Paulus ait : « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. 13). » Et cæcus cum per impositionem manuum Redemptoris jam lumen recipere cœpiasset, requisitus est quid videret et dixit : « Video homines velut arbores ambulantes (Matth. xviii). » Homo quippe natura rationalis est, arbor autem nec sensibilis nec vivens. Et quid iste illuminatus cæcus significat, nisi genus humanum? cui cum Dominus contemplationis oculos aperit, prius quædam in ænigmate conspicit, ut postmodum illa vera et rationalia cœlestium agmina sicut sunt possit aspicere. Unde et illic subdi-

tur : « Deinde posuit iterum manus super oculos ejus, et cœpit videre : et restitutus est, ita ut videret clare omnia. » Prius itaque per speculum vidit ex similitudine, ut postmodum videret clare ex perfectione. Ad contemplativam ergo vitam in his verbis mater avis incubat, quia sacra historia hoc incipiendo in ænigmate insinuat per quod aliquid fortius postmodum demonstrans, pullos viventes producat. Paulus quoque apostolus, cum quosdam incontinentes vivere cognovisset, admonuit dicens : « Propter fornicationem itaque unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat (I Cor. vii). » Et cum uxor habenda non sit, nisi liberorum procreandorum gratia, ne quis in fornicationis culpa laboretur, concessit conjugibus aliquid, unde adhuc surgere ad meliora potuissent. Qui ergo concessit unde animus conjugum usque ad legalem copiam perducere potuisset, quasi mater avis in terra, id est, historia, in activa vita posuit ova. Ipsi quoque prædicatores sancti plus volunt Deum diligere quam timere; sed si timorem non insinuant, ad amorem minime perducunt. Unde prius terribilia et postmodum dulcia loqui solent, sicut per Psalmistam dicitur : « Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt (Psal. cxlv). » Ac deinde subjungitur : « Memoriam abundantis suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua exultabunt (Ibid.). » Quando ergo ideo terrent ut ad amorem provocent, ova ponunt. « Perfecta ergo charitas foras mittit timorem (I Jean. iv). » Et tunc pulli vivere incipiunt, quando jam formidini non succumbunt. Ipsa quoque lex ova posuit cum dicit : « Oculum pro oculo, dentem pro dente (Levit. xxiv). » Sed pullos produxit postmodum, cum dicit : « Ne quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. » Sed notandum quod de hac matre pullo- rum dicitur : « Non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios, quia scilicet in quibusdam locis prætermittenda est historia, ut soli hujus matris pulli, id est, spiritualis intelligentiæ nobis sensus in esum veniat; nec nos mater, sed spiritualis intellectus sensibus satiet. Cum enim legimus aurum et argentum Ægyptiorum ab Jerosolymitico populo petitione deceptorie subreptum, et rursum cum legimus carnalia sacrificia omnipotenti Deo subjecta, quid in hoc verborum nido, nisi mater dimittenda est, et filii tenendi? Nos enim cum a quibusdam secularibus vigilantiam ingenii in defensione veritatis trahimus, et eorum eloquium in usum rectitudinis vertimus, quid aliud quam ab Ægyptiis aurum et argentum tollimus, ut ex eo et nos divites effici, et illi valeant pateres ostendi? sicut scriptum est : « In captivitatem redigentes omnem intellectum, in obsequium Christi (II Cor. x). » Et cum nostra corpora abstinentia domamus, quid aliud quam carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibemus? Sicut rursum per Paulum dicitur : « Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem (Rom. xii). » Matrem igitur dimittentes, pullos edimus, cum hi-

storiæ exempla dimittimus, sed ex ea allegiarum A vivit qui per spiritalem intelligentiam æternitatis sensus in mente retinemus. Quia longo tempore ille annos apprehendit.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De ædificatione domus novæ, ut murus per circuitum tecti ponatur, ne effundatur sanguis labente aliquo et in præceps ruente.

(Ibid.) « Cum ædificaveris domum tuam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio et in præceps ruente. » Hujusmodi autem fabricæ in templi ædificatione mentio facta est, ubi ita scriptum est : « Et ædificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis (III Reg. vi). » Luriculas significans quæ in supremo domus tecto per circuitum erant factæ, ne quis ad altiora perveniens, repente laberetur ad ima. Mystice autem insinuat in omni tempore nostro munimine rectæ fidei ac protectione divina nos erigere, et quantum ex nobis est, custodiam humilitatis docet habere : ne si aliquas virtutum species in ædificio conversationis nostræ, vel in prædicationem aliorum congregare videmur, per incuriam atque desidiam nostram dispereant; quia, ut quidam sapiens dixit, Quasi in ventum pulverem portat, qui sine humilitate virtutes congregat. Quisquis ergo fidei munimentum in doctrina sua vel in exemplis ponere neglexerit, omnium qui inde periclitantur sanguine, hoc est, vita reus est, quia eos quos servare potuit per suam negligentiam perdidit.

CAPUT II.

De non serenda vinea altero semine, nec in bove et asino simul arando.

(Ibid.) « Non seres vineam tuam altero semine, ne et sementis quam vestisti, et quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. » Vineam hic doctrinam possumus intelligere, sive plebem doctoribus commissam, ubi vinum gratiæ spiritalis gigni debet. Sed illic alterum semen serere prohibet, quia hæresim interponere omnino non consentit. Semen enim bonum est verbum Dei. Semen autem nequam, error quem inimicus homo seminavit in agro Dominico, sicut in Evangelio legitur (Matth. xi). Sed cavendum est omni modo ne aliquid intermistum in doctrina sua inveniatur erroris, ne forte corrumpatur vitio nostro id quod ex dono nobis collatum est divino. « Non arabis in bove simul et asino. » In bovis nomine populus ex circumcissione, positus sub jugo legis, accipitur; in asino autem, populus gentium pertinens ad Evangelium. In bove quippe simul et asino arat, qui sic recipit Evangelium ut Judaicarum superstitionum, quæ in umbra et imagine præcesserant, caeremonias non derelinquat. Item, nonnunquam in bove bene operantium vita, in asino stultorum recordia figuratur. Quid est ergo, « Non arabis in bove simul et asino? » Ac si diceret :

Fatum sapienti in prædicatione non socius, ne per eum qui rem implere non valet, et illi qui prævalet obsistas. Bovem quippe et asinum, si necesse sit, unusquisque sine detrimento operis jungit : sapientem vero et stultum, non ut unus præcipiat et alter obtemperet, sed ut pariter æquali potestate annuntient verbum Dei, sine scandalo quisque commites facit.

CAPUT III.

De non induendo vestimento ex lana linoque contexto; et de funiculis in fimbriis per quatuor angulos pallii faciendis

(Ibid.) « Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est. » Per lanam quippe simplicitas, per linum vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis quæ ex lino lanaque conficitur, linum interius celat, in superficie lanam demonstrat. Vestem ergo ex lana linoque contextam induit, qui sub locutione innocentiae intus subtilitatem celat malitiæ. Hoc secundum moralem sensum. Cæterum, juxta allegoriam, linois vestibus misceri lanam vel purpuram, et linea laneaque veste indui, est inordinate vivere, et diversi generis professiones velle miscere : ut vel sancta monialis habeat ornamenta nuptiarum; aut ea quæ se non continens nupsit, speciem virginis gerat : omni modo hoc peccatum est. Et si quid inconvenienter ex diverso genere vel regione in vita cujusque contextitur. Verum illud tunc figurabatur in vestibus, quod nunc declaratur in moribus. « Funiculos in fimbriis facies, per quatuor angulos pallii tui quo operieris. » Jusserat quoque Moyses ut in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent ad Israel populum dignoscendum; ut quomodo in corporibus circumcisio gentis Judaicæ signum daret, ita et vestis aliquam haberet differentiam. Sed et in Evangelio arguuntur superstitioni magistri, quod captantes auram popularem, atque ex mulierculis sectantes lucra, faciebant grandes fimbrias, et acutissimas in eis spinas ligabant : ut videlicet ambulantes et sedentes, interdum pungerentur, et quasi hac commotione, retraherentur ad officia Dei et ministeria servitutis ejus.

CAPUT IV.

De eo qui vituperat uxorem suam objiçendu et nomen pessimum fornicationis ante nuptias captas.

(Ibid.) Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiçens ei nomen pessimum, et dixerit : « Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam, non inveni virginem; tollent eam pater et mater ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt, et dicet pater : Filiam meam dedi huic uxorem. Quam quia odit, impo-

« nit ei nomen pessimum, ut dicat : Non inveni vir-
 « ginem familiam tuam, et ecce hæc sunt signa vir-
 « ginitatis filiae meae. Expandent vestimentum coram
 « senioribus civitatis, apprehendentque senes ur-
 « bis illius virum, et verberabunt eum, condem-
 « nantes insuper centum siclis argenti, quos dabit
 « puellæ, quoniam diffamavit nomen pessimum super
 « virginem Israel, habebitque eam uxorem, et non
 « poterit dimittere omni tempore vitæ suæ. Quod si
 « verum est quod objicit, et non est inventa in puella
 « virginitas, ejicient eam extra fores domus patris
 « sui, et lapidibus obruent viri civitatis ejus, et mo-
 « rietur, quoniam fecit nefas in Israel, ut fornica-
 « retur in domo patris sui, et auferes malum de
 « medio tui. » Satis hinc apparet quemadmodum
 subditas feminas viris et pene famulas lex voluerit
 esse uxores : quod dicens adversus uxorem vir
 testimonium unde lapidaretur illa si hoc verum esse
 demonstraretur, ipse tamen non vicissim lapidatur
 si hoc falsum esse constiterit, sed tantummodo casti-
 gatur et damnificatur, eique perpetuo jubetur
 adhærere qua carere voluerat. In aliis autem causis
 eum qui testimonio falso cuiquam nocuerit, si pro-
 baretur, jussit occidi, et eadem pœna plecti jubet,
 qua fuerat, si verum esset, iste plectendus. Secun-
 dum allegoriam autem hunc sensum in hoc loco te-
 nere possumus, ut si quis doctor accipiat plebem sub
 cura ac regimine suo, et postea propter avaritiam
 atque ambitionem majoris principatus, seu qualibet
 illicita occasione, ecclesiam sibi commissam deserere
 voluerit, illique nomen pessimum sive hæresis, seu
 inobedientiæ falso imponatur, quod illam non inve-
 nerit in ea virginitate qua Apostolus despondisse se
 dixit Corinthiorum ecclesiam, « uni viro virginem
 castam exhibere Christo (II Cor. xi), » pater puellæ
 vestimentum coram senioribus civitatis ad proba-
 mentum virginitatis filiae suæ expandit, cum ex col-
 latione divinatorum Testamentorum, opera et fides ple-
 bis, apud magistros Ecclesiæ dijudicatur. Deus enim
 pater universorum est, cujus indicio occulta mani-
 festantur. Et cum repererit ex iudicio divinatorum li-
 brorum doctorem illum invidia aut avaritia magis
 corruptum quam verum dixisse de subjectorum mori-
 bus ac fide, Ecclesiæ auctoritate corripitur, atque
 redarguatur ab omnibus; centumque siclos argenti
 puellæ, hoc est, perfectionem doctrinæ atque solli-
 citudinis impendere plebi susceptæ cogatur. Nec
 unquam dimittere poterit, quia secundum canonicam
 sanctionem non licet ei de sua ecclesia ad aliam sine
 synodali auctoritate convolare. Si autem plebs illa
 stuprata seu vitiis corrupta inventa fuerit, ne postea
 per emendationem corrigere voluerit, extra fores
 domus Patris summi, hoc est, extra limina Ecclesiæ
 sanctæ episcoporum sententia pulsa, lapidibus duri
 anathematis obruatur, quia fidem catholicam cor-
 rumpere non timuit, nec postea pœnitentiam de
 concepta nequitia agere, nec se corrigere voluit.

CAPUT V.

*De adultero. sive adultera; et de eo qui alterius spon-
sam rapuerit.*

« (Inid.) Si dormierit vir cum uxore alterius, uter-
 « que morietur, id est, adulter et adultera; et auferes
 « malum de Israel. » Hac sententia quantum ad hi-
 storiam pertinet, legislator persequitur Israel adulte-
 rium. Mystice autem insinuat, quod non licet Judæo
 sive hæretico corrumpere Ecclesiam Christi, quæ
 sponsa et uxor esse intelligitur, quia fidei et dilectio-
 nis jure sibi associata est. Si autem adulterium hu-
 juscemodi perpetratum sit, corruptor et corrupta
 simul, sive per pœnitentiam mori debent peccato,
 seu per vindictam impœnitentes, æterno deputaban-
 tur tormento. « Si puellam virginem desponderit vir,
 « et invenerit eam aliquis in civitate, et concubue-
 « rit cum ea, educes utrumque ad portam illius, et
 « lapidibus obruetur : puella, quia non clamavit
 « cum esset in civitate; vir, quia humiliavit uxorem
 « proximi sui : et auferes malum de medio tui. Si
 « autem in agro repererit vir puellam quæ despon-
 « sata est, et apprehendens concubuerit cum illa,
 « ipse morietur solus. Puella nihil patietur, nec
 « est rea mortis, quoniam sicut latro contra fratrem
 « suum consurgit et occidit animam, ita et puella
 « perpressa est. Sola erat in agro, clamavit, et nullus
 « affuit qui liberaret eam. » In isto enim capite et
 in sequentibus duobus, similiter corporalem forni-
 cationem lex damnat, sicut et in duobus prioribus
 fecit. Secundum mysterium autem spiritualis hic for-
 nicatio demonstrari valet. Puella ergo ista, vel ple-
 bem significat ecclesiasticam, vel animam Christiana-
 nam divino verbo maritatam. Quam si quis Judæus,
 vel hæreticus, sive schismaticus, seu paganus, in-
 venerit in civitate Ecclesiæ catholicæ constitutam,
 et ibidem errore maculaverit, ipsaque ei consensum
 erroris præbuerit, nec eum aliis manifestaverit, qua-
 tenus pro erratu suo corripiatur, ambo rei sunt mor-
 tis. Si autem Christiana effecta est illa persona nec
 in societatem sanctorum suscepta, sed tantum foris
 Ecclesiam per catechismum vera imbuta fide, et ibidem
 a quolibet erroneo fuerit corrupta, ac per falsitatem
 seducta, seductor ille per anathema puniri debet,
 illa autem ad fidem inceptam revocari, ac per gra-
 tiam baptismatis ab hostibus liberari.

CAPUT VI.

De eo qui cum puella nondum desponsata concubuerit.

« (Inid.) Si invenerit vir puellam virginem quæ
 « non habet sponsum, et apprehendens concubuerit
 « cum ea, et res ad iudicium devenerit, dabit qui
 « dormivit cum ea patri puellæ quinquaginta si-
 « clos argenti, et habebit eam uxorem, quia hu-
 « miliavit eam; non poterit eam dimittere cunctis
 « diebus vitæ suæ. » Si autem invenerit aliquis
 puellam virginem, quæ sponsata non est, et vim fa-
 ciens ei dormierit cum ea, dabit patri quinquaginta
 didrachma argenti, et ipsius erit uxor, quia humiliavit
 eam; non poterit dimittere per omne tempus. Me-
 rito queritur utrum ista pœna sit ut non possit eam

dimittere per omne tempus, quam inordinate atque illicitè violavit. Si enim ob hoc intelligere voluerimus eam non posse, id est, non debere dimitti per omne tempus, quia uxor effecta est, occurreret illud quod permisit Moyses, dare libellum repudii et dimittere (*Deut. xxiv*). In his autem quæ illicitè vitiant, noluit licere, ne ad ludibrium fecisse videatur, ut potius fluxisset quod eam uxorem duxerit, quam vere placitoque fluxisse. Hoc et de illa jussum est, cui fuerit vir calumniatus, de virginalibus non inventis. « Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus. » Pater noster secundum conditionem qua nos creavit Christus est; uxor est ejus Ecclesia. Non licet homini dignitatem sponsi istius transferre in se, nec violare sponsam ejus. Violat enim, si amorem quem ipse sponso servare debuit, commutat in se, quando ex dono percepto virtutis sive prædicationis propriam laudem quærit, non Dei. Hoc enim studere debet unusquisque doctor ut totum amorem plebis sibi commissæ convertat in Deum, ejusque gloriam et honorem quærat, cujus dono percepit id quod aliis largitur dicens Domino cum propheta: « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, super misericordiam tuam et veritatem tuam (*Psal. cxiii*). »

CAPUT VII.

De eunuchis atque mazeribus; et de Ammonitis atque Moabitibus, decretum legis.

« (CAP. xxiii.) Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis et absciso veretro ecclesiam Domini. » Quod autem dicitur, non intrabit eunuchus attritis et amputatis testiculis et absciso veretro ecclesiam Domini, ostendit quod omnes qui molli-ter vivunt, nec exercent opus virile, non possunt permanere in congregatione sanctorum, nec digni habentur in introitu regni cælorum: maxime cum ipsa Veritas in Evangelio ait: « Regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (*Matth. xi*). » « Non ingrediatur mazer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini usque ad decimam generationem. » Quis est qui de scorto natus est, nisi qui degener sensu et moribus est, vel quem hæreticorum pravitas in susceptione sacramentorum degenerem fecit, sive qui gentilitati seu judaismi ritu commaculatus est? Is enim tunc recipiendus est intra Ecclesiam, cum per fidei integritatem decalogum legis secundum sancti Evangelii institutionem spiritualiter observaverit, et carnalem conversationem Spiritu sancto rite abdicaverit. Unde Salvator de sua salute quærenti respondit dicens: « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata (*Matth. xix*). » Et item: « Ego sum, inquit, ostium. Per me si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet (*Joan. x*). » « Ammonites et Moabites, etiam per decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in æternum, quia noluerant vobis occurrere cum pane et aqua in via, quando egressi estis de Ægypto, et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret

tibi, et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te. Ne facias cum eis pacem, nec quæras eis bona, cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. » Alia editio sic habet: « Non intrabit Ammonites et Moabites in ecclesiam Domini, usque in sempiternum. » Quæstio est quomodo intraverit Ruth, quæ Moabitis fuit, de qua etiam caro Domini originem accepit vel duxit, nisi forte istam mystice prophetaverit intraturam cum ait, « usque ad decimam generationem. » Computantur enim generationes ex Abraham et Loth, qui genuit Moabitas ex filiabus: et inveniuntur cum ipso Abraham compleri decem generationes, usque ad Salmon, qui genuit Booz, qui maritus secundus fuit Ruth. Sunt enim istæ: Abraham, Isaac, Jacob, Jadas, Phares, Esrom, Aram, Aminadab, Naason, Salmon. Salmon quippe genuit Booz, qui viduam duxit Ruth: ac per hoc videtur post decimam generationem genus fecisse in ecclesia Domini, pariendo filios, ipse Booz. Sed cur additum sit, et usque in æternum, merito adhuc quæritur. An quia deinceps nulla anima de Ammonitis et Moabitis intrabit in illam ecclesiam populi Hebræorum, postea quam ista generatione decima prophetia completa est? An potius ita dictum est, « et usque ad decimam generationem, » ut omnino semper intelligi voluerit per denarium numerum quamdam universitatem, ut hoc exposuerit quodammodo addendo et dicendo, « et usque in æternum? » Quod si ita est, Ruth contra præceptum vetitum videtur admissa? An Ammonitas prohibuit admitti, non Ammonitidas, id est, viros inde, non feminas, maxime quia cum evertissent Israelitæ ipsi gentes, omnes viros occidere jussi sunt, feminas autem non nisi eas quæ noverant concubitum viri, quoniam ipsæ in fornicationem seduxerant populum; virgines autem salvas esse voluerunt, non eis imputantes culpam, qua everti illa gens meruit? quam etiam hic commemoravit, velut quæreretur cur Moabitas et Ammonitas admitti noluerint in Ecclesiam Domini, subjunxit: « Eo quod non obviaverint vobis cum panibus et aqua in via cum exiretis de Ægypto, et quia conduxerunt adversum te Balaam filium Beor de Mesopotamia, ut malediceret te. » Has culpas ne tunc quando illa gens debellata est, feminis imputaverunt, quas salvas conservare voluerunt. Quod vero Ammonites et Moabites non permittuntur in æternum intrare in Ecclesiam, significat hæreticos ab Ecclesia semper esse repellendos. « Hæreticum enim, inquit, hominem, post unam et alteram correptionem, devita (*Tit. iii*). »

CAPUT VIII.

De non abominando Idumæo neque Ægyptio.

« (Ibid.) Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt Ecclesiam Domini. » Per Ægyptium et Idumæum significatur præsens vita, cui quamvis renuntiantes Ægyptiam terram, id est,

pristinam conversationem, et mundi concupiscentiam declinemus, tamen dum hujus mundi necessitatibus subdimur, quasi Ægyptiam nationem nequaquam exstinguimus, licet ab ipsa quadam discretionem separeremur: non de superfluis cogitantes, sed sumus, secundum Apostolum, victu quotidiano indumentoque contenti (I Tim. vi). Quod autem dicitur, « Qui autem nati fuerint ex illis, tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini, » significat, quod tunc sæcularis quisque potest sanctis Dei conjungi, cum perfecte crediderit in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, vel cum spe et charitate sit ornatus. « Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, » custodies te ab omni re mala. » Hac sententia legislator instruit maxime spiritales milites Christi, quatenus se observent ab omni peccato et vitio, quibus contra spiritales semper hostes est dimicandum. Unde et Paulus apostolus hujusmodi verba ad auditores suos protulit dicens: « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam, etc. »

CAPUT IX.

De eo qui nocturno pollutus fuerit somnio, et de digestionem ciborum.

« (Ibid.) Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua, et post solis occasum, regredietur in castra. » Multa lex ponit in sacramentis et umbris futurorum. Quædam ergo in semine materialis informitas, quæ formata corpus hominis redditura est, in significatione posita est vitæ informis et ineruditæ. A qua informitate, quoniam oportet hominem doctrinæ forma et eruditione mandari, in hujus rei signum, illa purificatio præcepta est post seminis emissionem. Neque enim et in somnis peccatum fit, et tamen etiam ibi præcepta est purificatio. Aut et si hoc peccatum quisquam putat, non arbitrans accidere nisi ex aliquo hujusmodi desiderio, quod procul dubio falsum est, nunquid et solita mensium peccata sunt seminarum? A quibus tamen easdem legis vetustas præcepit expiari, non nisi propter ipsam materialem informitatem, quæ, foetu concepto, tanquam in edificationem corporis additur, ac per hoc cum fuit informiter, significari per illam lex voluit animam sine disciplinæ forma indecenter fluidum ac dissolutum, quem formare oportere significat, cum talem fluxum corporis jubet purificare. Postremo, nunquid et mori peccatum est? Aut mortuum sepelire, non etiam bonum opus humanitatis est? Et tamen purificatio exinde mandata est, quia et mortuum corpus vita deserente non peccatum est, sed peccatum significat animæ desertæ a justitia. Quid hoc loco per nocturnum somnium, nisi tentatio occulta signatur? Per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus, egredi præcipitur, quia videlicet dignum est ut qui immunda

cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, ex honorum se æstimatione despiciat. Pollutum ergo extra castra exire est turpi impugnatione laborantem, sese ex continentium comparatione despiciere, quia ad vesperam lotus aqua, cum defectum suum despiciens, ad lamenta penitentiae convertitur uti fletibus deleat omne peccatum quod animo occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat, quia, defervescente tentationis ardore, necesse est ut iterum fiduciam erga societatemumat honorum. Postea quippe occumbente sole ad castra revertitur, qui post lamenta penitentiae, frigescentem flammam cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur: ut etiam se a cæteris longe esse non æstimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet. « Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ. gereus paxillum in balteo. Cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies quo relevatus es. Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum ut eruat te et tradat tibi inimicos tuos, ut sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te. » Naturæ corruptibilis pondere gravatæ, a mentis nostræ utero, quædam cogitationum superflua quasi ventris gravamina erumpunt. Sed portare sub balteo paxillum debemus, ut videlicet apprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, qui incessanter terram mentis nostræ, penitentiae dolore confodiat, et hoc a nobis fetidum erumpat et abscondat. Ventris quippe egestio fossa humo per paxillum tegitur, cum mentis nostræ superfluitas, subtili redargutione discussa, ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur.

CAPUT X.

De non tradendo servo fugitivo domino suo.

« (Ibid.) Non tradas servum domino suo qui ad te confugerit. Habitabit tecum in loco qui ei placebit, et in una urbium tuarum requiescet, ne contristes eum. » Non tradas puerum domino tuo, qui appositus est tibi a domino suo. Non quod dominus ejus eum apposuerit, id est, commendaverit. Potius enim depositum diceret; sed appositum dixit a domino suo, id est, huic adjunctum cum ab illo accessisset. Non ergo suscipi, sed reddi potius prohibet fugitivos. Hoc quid sit dubitari potest, nisi intelligamus genti et populo ista dici; non uni homini. Ex alia itaque gente refugientem ad istam gentem, cui loquebatur, hominem a domino suo, id est, a rege suo, reddi prohibuit. Quod etiam alienigena servavit Amam rex Geth, quando ad eum refugit David a facie domini sui, hoc est, regis Saul. Apertissime autem hoc explanat cum dicit de ipso: « Refuga in vobis habitabit, in omni loco ubi placebit ei. » Mystice autem hoc mandat cœtui prædicator, ut eum qui a servitate diabolica, hoc est, ab infidelitate seu a pondere peccatorum ad penitentiam

tiam ac fidem Christi confugerit, nunquam Domino priori qui eum inhiante repeteret voluerit, tradat respuendo scilicet atque in desperationem illum mittendo, sed magis eum colloceat sub munimine fidei catholicæ, ac sub tutela sanctæ Ecclesiæ, ut ibi veraciter requiescat, nec ultra ad servitium pristinum redeat.

CAPUT XI

Quod non meretrix neque scortator de filiis Israel esse debet, nec mercedem prostibuli, nec pretium canis oportet in domum Domini offerri.

(**1810.**) « Non erit meretrix ex Israel, et non erit fornicans a filiis Israel. » Ecce ubi manifeste prohibuit fornicari, et viros et feminas etiam cum alienis conjugibus peccatum esse demonstrans, misceri conjugibus non suis, quando et meretrices esse, et ad meretrices accedere prohibet, quarum publice est venalis turpitudine. In decalogo mœchi nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam mœchia non nisi adulterium intelligi solet. Unde quid nobis videretur, ibi tractabamus. Spiritualiter autem innuit, quod nullo modo liceat animæ Christianæ erroribus hæreticorum se commiscere; nec eum qui filius adoptivus est Dei Patris, impudiciæ atque libidini se tradere, neque cum diabolo sædus nefandum inire; unde et doctor gentium ait: « Fugite fornicationem: non enim vocavit nos Deus in immunditia, sed in sanctificatione. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infidei? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quod inhabitabo cum illis, et ambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus: et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens (*II Cor. vi.*) »

« Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domum Domini Dei tui, quidquid illud est quod voverint: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum. » Non offeres mercedem meretricis, neque communicationem canis in domum Domini Dei tui ad omne votum: quoniam abominatio Domino Deo tuo est, et hoc non unum horum, sed utrumque. De cane quippe vetat fieri commutationem primogenitorum, quam jubet fieri de aliis immundis animalibus, id est, equis et asinis; et si quid eorum est quæ adjuvant hominem: et Latine a juvando jumenta dicuntur. De cane autem noluit, utrum et de porco? Et quare noluerit requirendum est, et si de omnibus talibus noluit, quare solum canem isto loco exceptum fecerit? De mercede autem meretricis ut diceret, videtur ea esse causa, quia superius prohibuit esse meretricem de filiabus Israel, aut nequaquam filiorum Israel uti meretrice; et ne subrepat cogitationi expiari posse

A hoc peccatum, si aliquid inde offerretur in templum, dicendum fuit quod sit abominatio Domino. Moraliter autem ostenditur quod sicut merces prostibuli abominatio est Domino, sic et donum rapacitatis. Canes enim rapaces significant. Non enim placere Deo potest oblatio quæ offertur ex rapina; unde per Sapientiam dicitur: « Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationibus iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui (*Eccl. xxxiv.*) »

CAPUT XII.

Usuram vetat et uvas de vineis proximi offerri; similiter et sulce segetem proximi meli prohibet.

(**1810.**) « Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quod indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, in terra ad quam ingredieris possidendam. » Benignitatem atque justitiam hac sententia legislator docet, quia usuras per fraudem atque avaritiam nos colligere prohibuit, et indigenti charitatem impendere jubet. Frater autem noster unusquisque catholicus est, cui secundum spiritalem sensum, frugem verbi, gratis impendere debemus, quatenus nobiscum utatur cibo cœlesti. Alienus infidelis quilibet est atque scelestus, cui ad usuram pecuniam damus, quando pro expenso predicationis verbo, poenitentiam peccatorum, et insuper fidem cum operibus bonis ab eo postulamus. Duobus modis in Scripturis sacris pecunia probatur intelligi. Una est ista metallica, quæ ad usuram dari omnino prohibetur, quoniam vitium cupiditatis est exigere velle quod te nescias commodasse. Hanc pecuniam quidem habuit Dominus Jesus Christus, quam Judæ tradidit pauperibus erogandam, quam non dedit ad usuram, quando illam indigentibus ad informandos nos pia largitate concessit. Altera vero est quam ad usuram dari, Evangelio dicente, suademur, id est, prædicationes sanctissimas et instituta divina. Ait enim: « Sciebas me hominem durum et austum. Nonne oportuerat te committere pecuniam meam nummularis, et ego veniens exegissem utique cum usuris quod meum est? » Sic enim istud æquivocum verbum pro locorum qualitate suscipitur. « Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum. » Vineam hoc loco vel Scripturas sacras, ubi gratia spiritalis reperitur, vel Ecclesiam catholicam, quam in parabola Evangelii expressam vineæ nomine legimus, accipere possumus. Proximus autem noster cujus ipsa vinea est, Redemptor humani generis est. Quisquis hanc vineam ingreditur, uvas ei comedere, hoc est incarnationem Christi credere, et sacramentis ejus in ea participare licet. Foras autem, hoc est extra Ecclesiam, hanc gratiam nullo modo efferri licebit, quia in una domo carnes agni edi jubentur. « Si intraveris segetem amici tui, franges spicas et

« manu conteres, falce autem non metes. » Quid est A enim segetem amici intrare, nisi legem Christi, qui verus amicus noster est, pie meditari? Ubi frangere spicas et manu contere, hoc est litteram legis in opportunis locis ad spiritalem sensum redigere, nobis conceditur; falce autem metere, hoc est omnes Scripturas in malum sensum vertere, penitus interdicitur. Sunt ergo quædam loca in Testamentis divinis, quæ historialiter fidem imbuunt; quædam vero quæ moraliter ad sanctam conversationem instituunt; quædam etiam quæ non secundum historiam, sed secundum allegoriam veneranda mysteria ostendunt: at ideo ubique diligenti lectori summa discretionem opus est, ut in prædicta segete Domini, per cautelam pastum sibi salubrem quærat, ne tamen per temeritatem in iudicium læsæ messis incidat.

CAPUT XIII.

De dimittenda uxore odiosa cum libello repudii.

(CAP. XXIV.) « Si acceperit homo uxorem et ha-
buerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos
ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum
repudii, et dabit in manu ejus, et dimittet eam de
domo sua. Cumque egressa alterum maritum du-
xerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei
libellum repudii et dimiserit de domo sua, vel certe
mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere
eam in uxorem, quia polluta est et abominabilis
facta est coram Domino, etc. » Istum locum plenius
Salvator exponit, quod Moyses libellum repudii
dari jusserit, propter duritiam cordis meritorum^a,
non discidium concedens, homicidium (*Matth. xix*).
Multo enim melius licet lugubrem evenire discordiam
quam per odium sanguinem fundi. Multæ erant in
veteri lege causæ uxores dimittendi. Dominus autem
in Evangelio solam causam fornicationis excepit:
cæteras vero molestias universas, si quæ forte
extiterint, julet pro fide conjugali, et pro castitate,
fortiter sustinere. Et mœchum dicit etiam virum
qui eam duxerat quæ soluta est viro: cui rei apostolus
Paulus terminum ostendit, quia tandiu observandum
dicit, quandiu vir ejus vivit, illo autem mortuo,
dat nubendi licentiam (*I Cor. vii*). Hanc etiam regulam
ipse tenuit, et in ea non solum consilium, sicut et in
nonnullis monitis, sed præceptum Domini jubentis ostendit
cum dicit: « Eis autem quæ nupta sunt præcipio, non ego
sed Dominus, mulierem a viro non discedere (*Ibid.*). »

« Quod si discesserit, manere in nuptam, aut viro
suo reconciliari. Et vir uxorem ne dimittat. »
Credo simili forma, ut si dimiserit, non ducat
aliam, aut reconcilietur uxori. Fieri enim potest
ut dimitteret uxorem causa fornicationis, quam
Dominus exceptam esse voluit. Jam vero si nec illi
jubere concederetur, vivo viro a quo recesserit,
neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit,
multo minus fas est illicita cum quibuslibet
stupra committere. Beatiora sane conjugia
judicanda sunt, quæ sive filiis procreandis, sive
etiam ista terrena prole

^a Locus corruptus.

contempta, continentiam inter se pari consensu
servare potuerunt: quia neque contra illud præcep-
tum sit, quo Dominus dimitti conjugem vetat. Non
enim dimittit qui cum ea non carnaliter, sed spiri-
tallyter vivit, et illud servatur, quod per Apostolum
dicitur: « Reliquum est, ut qui habent uxores,
quasi non habentes sint (*Ibid.*). » Mystice autem
homo hic Christum demonstrat, qui accepit uxorem,
cum associare sibi voluit synagogam, quam etiam
dudum desponsabat, quando ei legem dedit in justi-
tia, et iudicio, et misericordia, sicut in Moysæ scrip-
tum est. Sed illa non invenit gratiam autem oculos
ejus propter incredulitatem suam et fœditatem ido-
latriæ. Unde ei scripsit libellum repudii, condendo
videlicet Evangelium, ubi manifestissime declaratur,
B quod ipsa indigna fuit spiritualis hujus consortii,
cum Christum persequendo, tradidit ad crucem, et
magis elegit sibi dari Barabbam atronem, quam
Dominum Salvatorem. Datus est libellus repudii in
manus illius, cum potestas illi data est Redemptorem
crucifigi: unde juste meruit abjici, et dimissa est a
domo sua, cum a sancta ejecta est Ecclesia. Hinc
quoque in Evangelio ipse Dominus præferens illis
fidem centurionis, ait: « Multi venient ab oriente
et occidente, et recumbent cum Abraham, et Isaac
et Jacob in regno caelorum: filii autem regni hujus
ejicientur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et
stridor dentium (*Matth. viii*). » Quod autem
sequitur: « Cumque egressa, alterum maritum
duxerit, et ille propter fœditatem suam oderit eam,
dederitque ei libellum repudii, quia dimiserit de
domo sua, non poterit prior maritus recipere eam,
quia polluta est et abominabilis facta, » significat
quod, licet apostoli post passionem et resurrectionem
Christi synagogam ad penitentiam et ad fidem
catholicam suis prædicationibus provocaverint, eamque
vellent spiritualibus nuptiis copulari, tamen
indigna fuit prioris mariti consortio, quia polluta
errore, et in voluptatibus suis abominabilis
facta, in fœditate pristina permansit. Unde
legitur quia apostoli Christi Paulus et Barabas
in Antiochia, excusso pulvere pedum in Judæos,
dixerunt: « Vobis oportebat primum loqui
verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et
indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce
convertimur ad gentes (*Act. xiii*). » Tropologicè
autem homo uxorem accipit, cum actionis
terrenæ suscipit curam, cujus cum fœditate
cognoverit, dat libellum repudii, et dimittit eam
de domo sua, quia sæpe ipsa terrena actio,
quæ prius quam haberetur fortiter amabatur,
cum habita fuerit, cujus sit fœditatis agnoscitur,
cum esse polluta per peccata videtur. Dimittat
ergo vir eam de domo sua, ut amorem ejus
abjiciat a mente sua. Quæ egressa alterum
virum accipiat, quia terrenam actionem quam
tu describis, alius concupiscit. Sed fortasse et
ipsi in odium quandoque ventura est, ut eam
utiliter dimittat. Bene autem dicitur, « Dimiserit
eam, vel certe mortuus fuerit, » quia unusquisque
terrenam curam aut dimittit

tit, aut moritur, id est, aut non ei ex animo succumbet, aut per eam funditus in animæ vita succumbet. Sive ergo eam sequens maritus dimiserit, sive mortuus fuerit, maritus prior non poterit eam in uxorem recipere, quia polluta est. Ut videlicet is qui semel curam terrenam atque præsentis vitæ intentionem reliquerit, ad eam ultra nullo modo redeat, quoniam ipse suo iudicio jam eam polluit, qui eam prius ideo deseruit, quia pollutam esse cognovit. Unde recte subjungitur : « Ne peccare facias terram tuam quam Dominus Deus tuus tibi tradiderit possidendam. » Polluit enim terram suam, qui carnalibus desideriis et concupiscentiis hujus mundi coinquinat corpus suum; ideo necessarium valde est, ut ambitionem vitæ præsentis edomare fortiter festinet, ne forte ipsa valeat dominari. Et cum terrena actio semel fuerit repulsa, non est iterum repetenda, ne post tergum respiciat, qui super aratrum manum posuisse videbatur (*Luc. 1x*).

CAPUT XIV.

De eo qui nuper nupsit, quod nulla necessitas publice ei injungenda est.

(*IBID.*) « Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quidpiam necessitatis injungetur publice, sed vacabit absque culpa domui suæ, ut uno anno letetur cum uxore sua. » Quid autem per hanc sententiam nobis inuitur, nisi ut quicumque carnalibus desideriis se obligant, ad regimen Ecclesiæ atque spiritalem intelligentiam se inhabiles esse cognoscant? Unde Paulus apostolus discipulo præcepit dicens : « Neniini cito manum imposueris » (*I Tim. v*). Et item : « Nemo, inquit, militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit » (*II Tim. 11*). « Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam, quia animam suam apposuit tibi. » Accipere namque aliquando dicimus auferre. Unde et aves illæ quæ ad rapiendum sunt avidæ, accipitres vocantur; unde et Paulus apostolus dicit : « Sustinetis enim si quis devorat, si quis accipit » (*II Cor. 11*). Ac si dice. et, « si quis rapit. » Pignus vero debitoris est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur. Superior autem et inferior est mola, spes et timor. Spes quippe ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit. Sed mola inferior et superior ita sibi necessario junguntur, ut una sine altera inutiliter non habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam timet justitiam; incassum justitiam metuit, si non etiam in misericordia confidit. Loco autem pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur, quia qui prædicat peccatori, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta, in solo eum timore derelinquat. Tollit enim superiorem molam, si flenti peccatori dicat non habendam veniam de commissis. Tollit inferiorem, si peccantem deceptione palpet ac dicat : Age

PATROL. CVIII.

malum in quantum potes absque metu : nam Deus pius est, et ad indulgendum paratus. Sed utiliter tunc mola utraque habetur, si et spes sit cum emendante formidine, et formido fuerit cum spe.

CAPUT XV.

De eo qui sollicitans fratrem suum vendiderit, et cautela lepræ.

(*IBID.*) « Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israel, et vendito eo acceperit pretium, interficietur : et auferes malum de medio tui. » Assidue hoc dicit Scriptura, cum jubet occidi malos : qua locutione usus est etiam Apostolus cum diceret : « Quid enim mihi de his qui foris sunt, judicare? Nonne de his qui intus sunt, vos judicatis? Auferte malum ex vobis ipsis » (*I Cor. v*). Nam Græcus habet τὸν πονηρὸν : quod etiam hic scriptum est. Hoc autem potius malignum solet interpretari quam malum. Nec ait, τὸ πονηρὸν, id est, malignum. Ex quo apparet eum voluisse intelligi, qui aliquid tale commisit, ut excommunicatione dignus sit. Hoc enim nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio. Quamvis aliter illud apostolicum possit intelligi ut unusquisque malum vel malignum, ex seipso sit jussus auferre. Quis sensus acceptabilior esset, si hoc malum vel hoc malignum, non autem hunc malignum in Græco inveniretur? Nunc vero credibilis de homine dictum quam de vitio. Quanquam possit eleganter intelligi etiam homo auferre a se malum hominem, quemadmodum dictum est : « Exuite vos veterem hominem » (*Ephes. 1v*). Quod exponens ait : « Qui furabatur, jam non furetur. »

« Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facias quæcunque docent te sacerdotes Levitici generis, juxta quod præcepi eis, imple sollicitate. » Hic apparet omnem sacerdotem Levitam fuisse, quamvis non omnis Levites sacerdos fuerit. Typice autem docet nos Scriptura, quatenus cauti simus, ne per lepram erroris maculemur, neque hæreticorum astutia seducamur. « Sermo enim eorum, juxta Pauli vocem, ut cancer serpit » (*II Tim. 11*) : et si permittitur, totam conversationem nostram contaminat, atque animum in infernum præcipitat.

CAPUT XVI.

De non repetendo pignore, et de non neganda mercede indigentis et pauperis.

(*IBID.*) « Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris in domum ejus : ut pignus auferas, sed stabis foris, et ille proferet tibi quod habuerit. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo. » Non immerito videtur ad opus misericordiae pertinere, ut non intret pignerator in domum, ne fiat perturbatio debitori, sed ex hoc etiam ipsum debitorem admonet pignus foras proferre creditori. Quod vero jubet egenti pignus eodem die restitui, ut in eo dormiat, qui non habet ubi dormiat,

merito movet ut requiratur, cur non potius creditori præceperit ut non auferat pignus quod eodem die oportet restitui. Quod si ad compellendum debitorem fieri voluerit, quomodo se urgeat ad reddendum, cum sciat pignus eodem die se recepturum? An forte hoc fieri voluerit propter memoriam, ne obliviscatur reddere, et tunc non reddat, si vere non habuerit? maxime quia creditoris sui misericordia vincitur, cui esse non debet ingratus si pignus recepit in quo dormiat; simul et creditor, cum ille non reddiderit, debet eum credere non habere, qui hac eget misericordia, ut pignus ei propterea restituatur, quod aliud non habet ubi dormiat.

« Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est, sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. » Secundum historiam lex commendat nobis misericordiæ affectum, et æquitatis opera erga indigentes et pauperes. Juxta allegoriam vero instruit plebem, qualiter erga prædicatores suos debeant esse solliciti. Ipsi enim sunt pauperes spiritu, quibus Dominus in Evangelio præcepit, « ut neque sacculum, neque peram, neque calceamenta portant in via, neque duas tunicas haberent, sed neque in zonis æs » (Luc. x). Unde autem sperare deberent necessaria, subjunxit dicens: « Dignus est operarius mercede sua. » Hinc et Paulus ait: « Laborantem agricolam oportet de fructibus percipere » (II Tim. ii). Unde et Dominus ordinavit, his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. » Et item: « Si seminavimus vobis, inquit, spiritualia, magnum est si vestra metamus carnalia! » (I Cor. ix.) Ante solis ergo occasum pretium laboris sui a subjectis, ipsis doctoribus reddendum est, quia in præsentī vita eis necessaria præberi oportet, salva mercede futura, quam in æterna vita a largitore omnium bonorum accepturi sunt.

CAPUT XVII

De non occidendis patribus pro filiis, nec filiis pro patribus; et non pervertendis iudiciis advenæ et pupilli.

(Ibid.) « Non occiduntur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque in suo peccato morietur. » Ecce non solum propheta hoc dixerunt, verum etiam lex dicit sua culpam quemque interimendum; non autem patris sui aut filii sui. Quid est ergo quod Deus dicitur reddens peccata patrum in filios, in tertiam et quartam generationem? An de filiis nondum natis intelligitur, propter originale peccatum, quod etiam ex Adam traxit genus humanum? Hic autem jam natis facta distinctio, ut unusquisque in suo peccato proximo moriatur. Non enim trahit aliquid ex patre, qui jam natus erat, quando pater ejus peccavit. Sed cum ibi dicit: His qui oderunt me, manifestum est etiam illam conditionem mutari posse, si filii parentum suorum facta non

A fuerint imitati. Nam et illud ex Adam temporaliter redditur, quia omnes propter hoc moriuntur, non autem in æternum eis qui fuerint per gratiam spiritalem regenerati, in eaque permanserint usque in finem. Quamvis et illud merito queri possit, si redduntur peccata patrum in filios his qui oderunt Deum, cur in tertiam et quartam generationem vel prætermissa prima et secunda, vel non etiam in cæteras permanente impietate et imitatione malorum parentum? An per hunc numerum, quoniam septenarius numerus intelligitur, universitatem significare voluit? Et ideo non ipsum potius septenarium posuit, ut diceret, « in septimam generationem. » Ac sic omnis intelligeretur, quia causam perfectionis hujus numeri hoc modo potius intimavit. Ideo namque perhibetur perfectus, quia ex his duobus constat: ternario scilicet primo impari toto, et quaternario primo pari toto. Unde et illud esse propheticum existimo, quod assidue repetitur: « In tribus et quatuor impietatibus non aversabor. » Per quod voluit impietates universas, potius quam tres vel quatuor intelligi.

« Non pervertes iudicium advenæ vel pupilli, nec auferes pignoris loco vestimentum viduæ. » Non declinabis iudicium advenæ, et orphani, et viduæ, et non pignorabis vestimentum eorum. Quæ enim causa est, ut trium istorum iudicium declinare vetuerit, pignus autem auferri vestimentum solius viduæ, non et illorum, nisi quia iudicia omnium faciendi propterea commendavit, quia non habent a quibus defendantur: sive advena, quia in terra aliena est; sive orphanus, id est, pupillus, quia parentibus caret; sive vidua, quia maritum non habet? Pignus vero cum prohibet vestimentum auferre viduæ, puto quod satis diligenter admonet eas vere dicendas esse viduas, quæ etiam pauperes sunt. Id enim et Apostolus evidenter ostendit, ubi ait: « Si quæ autem vidua filios et nepotes habet, discat primum domum suam pie tractare, et mutuam vicem parentibus reddere, hoc est enim acceptum coram Domino. Quæ autem vere vidua est et desolata, sperabit in Dominum: et persistet in orationibus nocte et die » (I Tim. v). Hanc veram viduam dixit, quæ non habet a quibus sustentetur: quia non solum a viro, sed etiam a posteris atque omni ope destituta est. Divitem quippe, non diceret desolatam. Pauperi itaque non est auferendum pignus vestimentum. Porro si occurrerit animo, quid si multa habeat vestimenta non necessaria, sed superflua, quomodo intelligitur vere vidua? Hoc est non solum non desolata, verum etiam quia in deliciis agit, quam subjecit dicens: « Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua est » (Ibid.). Et hanc quippe opposuit, tanquam e contrario vere viduæ, tanquam talis non sit vidua. Quæcumque autem divites alias nuptias experiri noluverunt, continentia in eis laudatur, non desolatio commendatur. Ilæ quippe tantum maritis viduæ sunt, non aliis rebus.

CAPUT XVIII

De manipulo in messe relinquendo; et de reliquiis olivarum atque arboribus.

(IBID.) « Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas eum, sed advenam et pupillum et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus in omni opere manuum tuarum. Si frages colliges olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas, etc. » Quod admonet ut in messe oblitum manipulum nemo colligat, et olivam vel uvam relictam nemo repetat, diligentius neglecta colligere, et dicit egentibus dimittenda, occurrit forsitan cogitationi quid si hæc quæ ab agrorum dominis dimittuntur, non egentibus sed improbi colligant? Sed considerandum primo illum misericordiam facere, qui hoc animo dimittit, ut egentes habeant quod dimittitur. Deinde cum hæc populo dimittuntur, simul admonentur hi qui non indigent ista non querere. Quod si quæsierint, quid aliud quam res alienas, et, quod est gravius, pauperum invadere judicandi sunt? Utrique ergo commemorantur his præceptis, et quorum agri sunt, ut misericorditer ea relinquunt; et qui indigentes non sunt, ut inde se absteineant, quando utrumque dicitur, et a quibus dimittenda sint, et quibus dimittenda sunt.

CAPUT XIX.

De corripiendis peccantibus per flagella: et ut bovi trituranti in area fruges non ligetur os.

(CAP. XXV.) « Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices: quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt; quem impium, condemnabunt impietatis. Sin autem eum qui peccavit dignum viderint plagis, prosternent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus: ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne sæde laeceratus, ante oculos tuos jaceat frater tuus. » Si fuerit altercatio inter homines, et ascenderint ad iudicium, et judicaverint et justificaverint justum, iudices intelligendi sunt iudicare, non illi qui dicti sunt altercationem habere. Deinde sequitur: Et reprehenderint impium. Et erit si dignus fuerit plagis qui impie egit, constitues eum in conspectu iudicum, et flagellabunt eum secundum impietatem ejus ante se, numero quadraginta flagellabunt eum, et non apponent. Si autem apposuerint flagellare eum per has plagas plures, deturbabitur frater tuus coram te valde. Advertendum est cum ea peccata plagis emendanda præceperit, quæ non digna sunt mortis supplicio vindicari, et hoc tam paucis plagis, eum tamen qui cæditur, appellavit impium vel impie agentem: ut noverimus, non sicut plurimi loquuntur, locutas esse Scripturas: quas incuriosius legimus, cum putamus adulterium non esse impietatem, quia in hominem videntur peccasse, qui hoc fecerint, cum illud peccatum morte plecti lex jubeat; et his peccatis graviore diximus esse impietates, cum sint

A carum quedam, quæ per flagella plagis quadraginta puniuntur. Est itaque levis impietas, quæ verbere digna est; et gravior, quæ morte digna est. Ita etiam illa peccata quæ non in Deum, sed in hominem videntur admitti, sunt morte digna quædam, sunt alia correptione seu verbere, seu venia [pœna] faciliore. Ita enim locutus esse Septuaginta interpretes constat, ut etiam illius qui plagis dignus est, impietatem vocaverint. Quod autem pro mensura peccati, quadraginta flagellis delinquentes argui jussit, jam prædictum quod per quadragenarium numerum figura significetur hujus temporis, in quo Ecclesia per quatuor mundi partes diffusa, sub decalogo legis vivit. Quadragenario ergo numero delinquentes cædimur, si in hoc tempore penitentiae verberibus flagellamur. Debet ergo quisque peccator temporalibus flagellis atteri, quatenus in iudicio purgatus valeat inveniri. Beatus homo qui corripitur a Domino. Nulla enim in æternum animadversio affligere potuit, quos hic penitentiae disciplina percussit. Si enim pro peccatis cædimur, illic sine peccato invenimur. « Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. » Non alligabis os bovis triturantis, dictum est quod in bovis nomine vita uniuscujusque operantis exprimitur. Dicit quodam in loco apostolus Paulus reprehendens et dolens quod nemo illi communicaverit in ratione dati et accepti, quod ipse alio in loco aperte exposuit, dicens: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est ut vestra carnalia metamus? (I Cor. ix.) Hoc significat, quod non alligabis os bovi trituranti. Unde et idem apostolus dicit alio loco: « Dignus est operarius mercede sua » (I Tim. v). Vult ergo Scriptura doctoribus præstare carnalia, a quibus spiritualia consequuntur. Quia prædicatores occupantur in doctrina, necessaria sibi providere non possunt.

CAPUT XX.

De eo qui sine liberis moritur, ut frater defuncti accipiat ejus uxorem, et suscitet semen fratri suo.

(IBID.) « Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui, et primogenitum ex ea filium, nomine illius appellabit, et non deleatur nomen ejus ex Israel. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in conjugem sumere. Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit, Nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem ejus et dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui, et vocabitur nomen illius in Israel, Domus discalceati. » Si autem habitaverint fratres in unum, et mortuus fuerit unus ex eis, semen autem non fuerit ei, uxor defuncti foris non erit approprianti, frater viri ejus intrabit ad eam et accipiet eam, et suscitabit semen fratri suo.

cipiet sibi uxorem eam, et cohabitabit ei, et erit, infans quicumque natus fuerit constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen ejus ex Israel, et nomen defuncti. Videtur hoc præceptis lex de fratris uxore ducenda non ob aliud, nisi ut semen suscitaret fratris qui sine liberis defunctus est. Quod autem ait, « Constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen ejus ex Israel, » id est, defuncti nomen ex hoc videtur dictum, ut ille qui nascitur, hoc nomine appelletur quo appellabatur defunctus, cui quodam modo propagatur. Unde nobis visum est magis secundum adoptionis morem solvere in Evangelio quæstionem de duobus patribus Joseph, quorum unum commemorat Matthæus, eum scilicet qui genuit Joseph; alterum Lucas, eum cujus erat filius Joseph: quoniam nullus eorum Joseph nomen accepit. Nisi forte hoc dictum est: « Constituetur ex defuncti nomine, » non ut ejus nomen accipiat, sed ut ex ejus nomine, id est, tanquam filius, non ejus cujus semine genitus est, sed illius defuncti, cui est semen suscitatum hæres constituatur. Quod enim additum est, « Et non delebitur nomen ejus ex Israel, » potest ita intelligi, non quod nomen ejus puer consequenter accipiat, sed quod ille sine posteritate mortuus esse videbitur, et ideo permanet nomen ejus, hoc est memoria. Neque enim etiam si ipse filium genuisset, nomen ei suum fuerat impositurus, ut nomen ejus non deleberetur ex Israel; sed ex hoc utique non deleberetur, quia non sine liberis ex hac vita emigraret; et hoc jubetur ex ejus uxore frater ejus implere quod ille non potuit. Nam etsi frater non fuisset, et propinquus ducebat uxorem ejus qui sine filiis mortuus esset, ad suscitandum semen fratri suo; sicut Booz fecit ducendo Ruth, ut semen suscitaret propinquo suo, cujus fuerat illa uxor, nec de illo pepererat; et tamen qui de illa natus est, ex nomine quidem defuncti constitutus est, quia filius ejus dictus est, atque ita factum est, ut nomen defuncti non deleberetur ex Israel, nec tamen ejus nomine appellatus est. Quæ cum ita sint, abundantius duobus modis solvi potest evangelica quæstio, ut unus eorum quos diversos commemorant Matthæus et Lucas, ita fuerit propinquus alteri ad ducendam ejus uxorem, ut alios etiam sursum versus parentes atque majores iste, alios ille habere potuerit. Nam si fratrum filii fuissent, unum habuissent avum: quod non ita est. Nam secundum Matthæum Mathan est avus Joseph; secundum Lucam vero, non Mathan, sed Mathat. Quod si quispiam putat esse tantam similitudinem nominis, ut ab scriptoribus in una littera erratum sit, ut fieret tam parva et pene nulla diversitas, quid de istorum patribus dicturus est? Nam secundum Lucam Mathat fuit filius Levi; secundum Matthæum autem, Mathan ex Eleazar genitus invenitur: atque ita inde sursum versus diversi sunt patres et avi; et deinde majores usque ad Zorobabel, qui fere est vicesimus sursum versus a Joseph apud Lucam, apud Matthæum vero undecimus. Qui propterea idem ipse esse creditur, quia pater ejus apud utrumque

A evangelistam Salathiel invenitur: quamvis fieri potuit, ut alius fuerit eodem nomine, habens ejusdem nominis patrem, cujus et ille habuit. Nam et inde sursum versus diversi sunt. Alium quippe habet Zorobabel avum apud Lucam, qui est Neeri; alium apud Matthæum, qui est Jechonias; atque inde superius nusquam est consonantia, quousque veniatur ad David, apud Matthæum per Salomonem, apud Lucam per Nathan. Difficillimum autem videtur non fuisse aliquem propinquiorem qui duceret uxorem fratris sui, quam eum qui ex David esset consanguineus tam longinquo gradu, non aliqua infra propinquitate conjunctus; cum sit apud Lucam pene quadagesimus a Joseph, apud Matthæum autem ferme vicesimus septimus. Aut si propinqui ad uxores defunctorum ducendas etiam illi quærebantur, qui ex feminarum sanguine propinquabant, fieri potuit ut esset aliquis ita propinquans, qui Joseph genuerit de uxore propinqui sui, qui sine liberis decessit, ac sic ei esset alter ex natura pater, alter ex lege; in quorum patribus et avis, et deinde majoribus ideo propinquitas nulla apparet, quod non maribus, sed ex feminis propinquarent. Verumtamen si ita esset, nec David aliquando unus pater occurreret. Aut si quisquam potuisse contendit, ubi ponimus quod consuetudo Scripturæ non est feminas in genealogia pro maribus ponere, sicut eas nullas nullus evangelista interposuit? Ubi enim commemorantur matres, non ponuntur nisi cum patribus. Ac per hoc aut ita propinquior defuit ad uxorem defuncti sibi copulandam, ut origo cognationis repeteretur a David; aut adoptio fecit alterum patrem, quem posset habere Joseph. (Ex Gregorio.) Typice autem frater defunctus est ille, qui post resurrectionis apparens gloriam, dixit: « Ite, nuntiate fratribus meis » (Matth. xxviii). Qui quasi sine filiis abiit, qui adhuc electorum suorum numerum non implevit. Hujus scilicet uxorem superstes frater sortiri præcipitur, quia dignum est profecto ut cura sanctæ Ecclesiæ ei, qui hanc bene regere prævalet, imponatur. Cui nolenti in faciem mulier exspuit, quia quisquis ex muneribus quæ percipit aliis prodesse non curat, bonis quoque ejus sancta Ecclesia exprobrans ei, quasi in faciem salivam mittit vel jactat. Cui ex uno pede calceamentum tollitur ut Discalceati domus vocetur. Scriptum quippe est: « Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis » (Ephes. vi). Si ergo ut nostram, sic curam proximi gerimus, utrumque pedem per calceamentum inunimus. Qui vero suam cogitans utilitatem, proximorum negligit, quasi unius pedis calceamentum, cum dedecore amittit.

CAPUT XXI.

De duobus jurgantibus et uxore procaci; et quod non oportet habere in sacco diversa pondera.

(IBID.) « Si habuerint inter se jurgium viri, et unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miserit manum et apprehenderit verenda

« ejus, abscindes manum illius, nec flecteris super illam misericordia. » Quid per istos duos viros rixantes, nisi dissensio inter catholicum et hæreticum exprimitur? Ibi enim necessaria est contentio, ubi dispar duorum sit intentio. Alter enim importunus sectator est erroris, alter studiosus defensor veritatis. Nec oportet ullo modo veritatem succedere, sed resistere fortiter errori, secundum illud Sapientiæ: « Responde, inquit, stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur » (*Prov. xxvi*). Unde et Paulus gloriatur se hujusmodi hominibus nec ad horam cedere. Uxor autem illa quæ impudenti manu defendendo virum suum, alterius qui fortior est apprehenderit verenda, nulla, ni fallor, aptius intelligi potest quam subjectorum persona quæ subjugata est hæreticis. Hæc vero, si per aliquam ignominiam falsam, aut per actionem turpem voluerit catholici maculare conversationem, sive diffamare doctrinam, omni modo tale machinamentum abscindendum est, nec ulla miseretur misericordia, quæ tantum abominando sprevit justitiam.

« Non habebis in sacco diversa pondera, majus et minus; nec erit in domo tua modius major et minor. Pondus habebis justum et verum, et modius æqualis et verus erit tibi, ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dedit tibi. Abominabitur enim Dominus eum qui facit hæc, et adversatur omnem justitiam. » Hoc etenim idem legislator etiam in Levitico interdicit. Salomone quoque parem desuper sententiam profere: « Pondus magnum et pusillum, et mensuræ duplices, immunda sunt utraque ante Dominum. Et qui facit eam, in adinventionibus suis compediatur » (*Prov. xx*). Proinde non solum illo corporali, sed etiam spiritali modo studendum est nobis, ut nec diversa pondera in cordibus nostris, nec in domo conscientiæ nostræ mensuras duplices habeamus, id est, nec ipsi ea quæ distinctionis regulam molliunt, remissione indulgentia præsumentes, eos quibus verbum Domini prædicamus, districtioribus præceptis et gravioribus, quam ipsi perferre possumus, ponderibus obruamus. Quod cum facimus, quid nisi diverso pondere atque mensura præceptorum mercedem Domini frugemque, vel appendimus vel metimur? Si enim aliter ea nobis, aliter nostris fratribus dispensemus, recte increpamur a Domino, eo quod statera diversas vel mensuras duplices habeamus secundum illam sententiam Salomonis, qua dicitur: « Abominatio est Domino pondus duplex; et statera dolosa non est bona in conspectu ejus » (*Prov. xxi*).

CAPUT XXII.

De delendo Amalech sub cælo.

(*Isa.*) « Memento quæ fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris de Ægypto, quomodo occurrerit tibi, et extremos agninus tui, qui lassi resederant, ceciderit, quando tu eras fame et labore confectus, et non timueri Deum. Cum ergo Dominus Deus tuus dedit tibi requiem, et subjec-

erit cunctas per circuitum nationes in terra, quæ tibi pollicitus est, debilis nomen ejus sub cælo: cave ne obliviscaris. » In Amalech ergo nomine, qui lingens sanguinem interpretatur, spiritualium nequitiarum exprimitur figura: quæ nobis per baptismum egredientibus, de spiritali Ægypto, aversantur: et quoscunque viderint in itinere virtutum la sari per peccatum, potius student subvertere. Hos ergo populos omnibus modis, cum Dominus dederit facultatem, debemus subvertere; et quantum possibile est, de sede animæ nostræ suggestiones eorum ejicere atque delere, ne forte si aliquas reliquias eorum juxta exemplum Saul in nostra mente reservaverimus, causa inobedientiæ pariter cum eis subvertamur.

CAPUT XXIII.

De primitiis frugum offerendis, et de decimis dandis Levitis.

(*CAP. XXVI.*) « Cum intraveris terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, et obtinueris eam atque habitaveris in illa, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo; pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus; accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui. Et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero. Crevitque in gentem magnam et robustam, et influente multitudinis, afflixeruntque nos Ægyptii et persecuti sunt, imponentes onera gravissima. Et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum. Qui exaudivit nos, et respexit nos et humilitatem nostram et laborem atque angustiam, et eduxit nos de Ægypto in manu forti et brachio extenso, et in ingenti pavore, in signis atque potentis; et introtulit ad istum locum, et tradidit nobis terram lacte et melle manantem. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, adorato Domino Deo tuo; et epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus Deus tuus dedit tibi et domui tuæ, tu et Levites et advena, qui tecum est. » Per hæc verba, quibus instruebantur Israelitæ, quomodo in terra possessionis suæ primitias in cartallo offerrent Domino pro gratiarum actionem, eo quod erepti sunt de Ægypto, instituimus et nos, ut intrantes per spiritalem Jordanem, hoc est, per baptismum et fidem sanctæ Trinitatis in terram Ecclesiæ, ponamus in cartallo conversationis nostræ primitias bonorum omnium, et deferamus Deo in altare fidei catholicæ: quatenus ea ibi suscipiat sacerdos noster, ille utique qui secundum ordinem Melchisedech a Deo factus est nobis pontifex; ibique confiteamur Domino dicamusque ei,

quod Syrus spiritualis, qui interpretatur sublimis vel humectans, persequeretur patrem nostrum, protoplastum videlicet parentem nostrum, ita ut deciperet eum per superbiam et gulam; et transgressorem faciens, privaret possessione paradisi. Unde incola factus est in Ægypto istius mundi, ubi peregrinatus est in paucissimo numero, quia multis idololatriam sequentibus pauci permanserunt fideles. Sed postquam per legis conditionem plures excreverunt, qui scientiam et credulitatem unius Dei percipere, afflixerunt eos Ægyptii spirituales, maligni scilicet spiritus, qui imponentes onera gravissima peccatorum, opprimerunt genus humanum. Sed Deus omnipotens, conditor et creator noster, respexit humilitatem nostram, et laborem, atque angustiam, misitque unigenitum Filium suum, qui manus Dei et brachium dicitur, ut eriperet nos de potestate tenebrarum, et transferret in locum pacis, quatenus filii lucis efficeremur; tradiditque nobis terram lacte et melle manantem, Ecclesiam videlicet presentem, ubi et lac est innocentis et facilis doctrinæ, unde nutriantur sensu parvuli, et mel suave atque multiplicis scientiæ undè satientur intellectu perfecti. Qui ergo hujuscemodi dona Deo offert, convivium spiritale in domo Dei cum Levitis veris et advenis potest facere, quia cum ministris Dei et fratribus suis, atque cum omnibus qui se rite intelligunt in hoc mundo advenas esse et peregrinos, dapibus virtutum et scientiæ spiritualis feliciter reficietur atque implebitur.

« Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ et advenæ, et pupillæ ac viduæ, ut comedant infra portas tuas, et saturentur. Loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Attuli quod sanctificatum est de domo mea, et dedi illud Levitæ et advenæ et pupillæ ac viduæ, sicut jussisti mihi. Non præterivi mandata tua, nec sum oblitus imperii tui. Nec comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex eis quidquam in re funebri. » Quid est quod inter illa quod jubet dicere hominem, qui in dandis decimis, et quæcumque dare vel impendere jussum est, omnia mandata complevit, etiam hoc cum laude et commendatione sua dicere jubetur, « Non dedi ex eis mortuo? » An per hoc prohibet parentalia, quæ observare gentes solent?

CAPUT XXIV.

De lapidibus erigendis in monte Ebal et calce levigandis; et de aedificando altari ex saxis informibus et politis; holocaustoque super illud offerendo.

(CAP. XXVII.) Præcepit autem Moyses et seniores Israel populo, dicentes: Custodite omne mandatum quod præcepi vobis. Cumque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce levigabis eos, ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus Jordane transmissio, ut introeas in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi,

« terram lacte et melle manantem sicut juravit patribus tuis. Quando ergo transieris Jordanem, erige lapides quos ego hodie præcipio tibi in monte Ebal, et levigabis calce, et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus quos ferrum non tetigit, et de saxis informibus et impolitis; et offeres super eo holocaustum Domino Deo tuo, et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi et epulaberis coram Domino Deo tuo; et scribes super lapides omnia verba legis hujus, plane et licide, etc. » Hoc quomodo factum fuerit, in libro Jesu Nave plenius enarratur. Superatis igitur hostibus, ædificavit Jesus altare Deo excelso ex lapidibus integris, in quibus non erat injectum ferrum sicut præceperat Moyses, et immolavit sacrificium, et scripsit in lapidibus Deuteronomium legis Moysi. Videmus itaque, qui sint isti lapides, ex quibus ædificatur altare. Omnes ergo qui in Christum Jesum credunt, lapides dicuntur vivi. De quibus ait Apostolus: « Vos estis lapides vivi ædificati, domus spiritualis » (1 Petr. ii). His non est injectum ferrum, quia incorrupti et immaculati carne et spiritu sunt, et jacula maligni ignita non receperunt. Hi unum altare faciunt, unitate fidei vel concordia charitatis. In his quoque Deuteronomium, id est, secundam Evangelii legem, Jesus Dominus noster rescripsit. Audiamus itaque eum dicentem: « Dicitum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo » (Math. v). Hanc igitur Jesu legem notat in cordibus cretulentium; hanc scripsit in eorum mentibus qui altaris constructione digni sunt.

CAPUT XXV.

De his qui stabunt ad benedicendum super montem Garizim; necnon et de illis qui super montem Ebal stabunt ad maledicendum, et maledictionibus sive benedictionibus ibi recitatis.

(Ibid.) Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens: Ili stabunt ad benedicendum Domino super montem Garizim Jordane transmissio: Simcon, Levi, Judas, Isachar, Joseph et Benjamin. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad et Aser, Zabulon et Dan, et Nephtalim. Et pronuntiabunt Levitæ ad omnes viros Israel excelsa voce, etc. Hoc ergo ita factum est temporibus Josue. Steteruntque sicut præceperat Moyses in Deuteronomio, sex tribus in monte Garizim, ut benedicerent populum, et ipsæ tribus, quæ nobiliores sunt, id est, Simcon, Levi, Judas, Isachar, Joseph, Benjamin. Filii vero ignobiliores sex, steterunt e regione in monte Ebal, ut maledicerent: inter quos et Ruben, qui maculaverat thorum parentis, et Zabulon ultimus filius Liæ, et ancillarum filii. Et hæc quidem veteris historiæ referunt gesta. Sed inspiciendum quid in narratione mysticæ intelligentiæ referatur. Qui sunt ergo isti qui incedunt juxta montem Garizim, et qui sunt qui incedunt juxta montem Ebal? Illi itaque, qui in hoc

loco juxta mentem Garizim incedunt ad benedicendum, eos figuraliter indicant, qui non metu pœnæ, sed cœlestis promissionis amore succensi, veniunt ad salutem. Illi vero dimidii, qui juxta montem Ebal incedunt, in quo maledictiones prolatae sunt, illos indicant, qui non amore benedictionum vel promissionum, sed futurorum suppliciorum timore complent quæ in lege scripta sunt, ut perveniant ad salutem.

Omnes autem circa arcam incedunt, qui ab Ecclesiæ sinu non recedunt. Sed nobiliores esse illos novimus qui, boni ipsius desiderio, æternæ benedictionis amore, quod bonum est agunt, quam illos qui pro malis bonum sectantur. Solus ergo Jesus potest ex omnibus populis hujusmodi mentes animosque congregare, et alios quidem statuere in montem Garizim ad benedicendum; alios vero in montem Ebal statuere ad maledictionem: non ut maledictiones accipiant, sed ut, metuentes, præscriptas maledictiones et pœnas peccatoribus constitutas incurrere caveant, ac semetipsos timoris supplicio corrigant. « Et pronuntiabunt, inquit, Levitæ, dicentque ad omnes viros Israel, excelsa voce. » Quid est quod Levitis præcepit ut ad viros Israel loquantur excelsa voce, nisi quia ostendere vult sacerdotibus Christi quod non segniter, sed instanter debent Dei verbum populis prædicare? Ut sciant, si præterierint Dei mandata, quæ eis immineant pericula; si autem obedierint præceptis Dei, quæ eos sequantur beneficia: cum in præsentī vita solatium, et in futura præmium promittitur æternum. Maledictiones ergo, sive benedictiones quas liber Deuteronomii continet, et historialiter intelligi possunt ad eos pertinere, qui terrenam felicitatem amabant, vel qui terrena damna sibi evenire metuebant. Sed multo magis est Christianis cavendum, ne propter inobedientiam spiritualium rerum et virtutum potius patiantur penuriam quam terrenarum indigentiam rerum. Quia sæpius legimus perfectos viros præsentium rerum indigentiam pati, sed tamen virtutum copia repleti; sicut apostolus Paulus sibi et cooperatoribus suis sæpissime evenire testatur dicens: « Usque ad hanc horam esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, et laboramus, operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus, persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus: tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus omnium peripetema » (I Cor. iv). Et item: « Libenter, inquit, igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum (II Cor. ii). » Peccantibus autem maledictiones hujusmodi indicte sunt: « Maledictus homo qui facit sculptile et conflatile abominationem Domini: opus manuum artificum, ponetque in abscondito illud. Et respondebit omnis populus, Amen. » Hoc enim capitulo non solum idololatria quæ in simulacris fit contradicatur, sed omnis error

A hæreticorum (ipsi sunt artifices vanitatis atque superstitiosorum dogmatum qui cœmina et incantationes agunt) abdicatur. Quicumque enim errorem pro veritate in occulto seu in manifesto sequitur, profecto idolorum cultor designatur, tam de ordine prælatorum, quam etiam subditorum. Quia omnes pariter et bona laudare et mala detestari oportet. « Maledictus qui non honorat patrem suum, » et reliqua. Convenit ergo unicuique patrem suum terrenum et matrem venerari. Sed multo magis universorum Patrem Deum et matrem Ecclesiam omni veneratione ac religioſitate ab universis decet coli atque honorari: ubi et magistrorum spiritualium reverentia pariter comprehenditur, quia Dominus discipulis suis ait: « Qui vos honorat, me honorat; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x.) » Maledictus, qui transfert terminos proximi sui. » Hoc testimonio vetat avaritiam, hæresimque detestatur. Transfert ergo terminos proximi sui, qui non contentus erit orthodoxorum fide atque doctrina, sed superstitiones ac sectas superbiendo noviter introducit. Qui enim hæc agit, procul dubio æterna maledictione reus erit. Unde sequitur: « Maledictus qui facit errare cæcum in via. » Cæcum in itinere facit errare qui simplicem atque imprudentem per doctrinam falsam in itinere Scripturarum facit a veritatis tramite deviare. Hoc ergo quam perniciosum sit Apostolus ostendit dicens: « Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit anathema maranatha » (I Cor. v). Et alias: « Quicumque, ait, hanc regulam secuti fuerint, pax super illos et misericordia, et super Israel Dei » (Gal. vi). « Maledictus, qui pervertit iudicium advenæ, pupilli et viduæ. » Injustum iudicium nemini secundum historiam facere licet, sed nec secundum allegoriam advenam spiritalem, pupillum atque viduam, injuste opprimere decet: pupillum utique, de quo in psalmo est scriptum: « Tibi, Domine, derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor » (Psal. ix). Viduam autem, de qua idem Propheta ex persona Domini ait: « Viduam ejus benedicens benedicam » (Psal. cxxxi). « Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, et revelat operimentum ejus. » Manifestum est enim quod omnis incestus abominatio est apud Deum. Sed tamen hæc sententia legislator, secundum allegoriam, hæreticos atque schismaticos percutit, qui sponsam Christi, qui universorum pater est quia omnium creator, aliquo modo per errorem corruerint. Secundum vero tropologiam, hoc prohibet ne quis actionem patris sui pravam, quam ille male gessit, iste nequiter imitando diffamet; nec ignominiam spargat super nomen patris, si iteret in facto unde ille reprehensus est merito. « Maledictus qui dormit cum omni jumento. » Juxta historiam maxima stultitia est cum brutis animalibus nuchari; imo ignominia est gentilium stultitiam sequi. Cum ergo vir aut mulier ad alienigenas voluptates in tantum incumbit, ut nec quidem per desidiam ab eis capiatur, sed ino valde eis cohæreat et cum eis

coeat, ita ut commisionem cum eis diuturnam et perseverantem habeat, reus est mortis. « Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui sive matris suæ. » Sororem suam spiritualiter maculat, qui alterius animam per errorum doctrinam vel prava exempla commaculat. Pater enim noster unus est Deus, et mater sancta Ecclesia. Nos autem fratres sive sorores sumus. « Maledictus qui dormit cum socru sua. » Typice autem socrus fœdæ actionis nostræ mala est concupiscentia, quia omnis peccati mater concupiscentia est. Oportet hoc diligenter attendi : ut si qua nobis peccati concupiscentia fit, ei resistamus et non conjungamur ei actione ; quia ut in Levitico de hoc scelere sancitum est, igne vivus debet comburi qui hoc perpetraverit, quia reus est gebennæ ignis si non pœnitentiæ igne se ab hac macula diluerit. « Maledictus qui clam percusserit proximum suum. Et dicet omnis populus, Amen. » In aperto et in occulto occidere hominem peccatum est. Unde mirum cur eum tantum maledictum scripserit, qui clam percusserit proximum, nisi forte dicamus eum clam percutere proximum, qui eum in corde suo oderit. Dicit enim Joannes apostolus : « Qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem » (I Joan. III). Hinc et in Levitico scriptum est : « Ne oderis fratrem tuum in corde tuo : sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum » (Levit. XIX). Maledictus qui accipit munera ut percutiat animam sanguinis innocentis. Quicumque reminiscitur Judæ factum, qui propter pecuniam prodidit magistrum, quam perniciosum sit intelligere potest avaritiæ malum. « Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit. » Ilæsententia gravior eo cæteris esse videtur, quo generaliter et ea quæ præmissa sunt, et illa quæ nondum prolata sunt, omnia simul comprehendit. Quis est enim qui in universis sermonibus legis sine transgressione permanere possit, cum Paulus dicat : « Quicumque ex operibus sunt legis sub maledicto sunt, quoniam in lege nemo justificabitur apud Deum » (Gal. III). Nec hujus maledictionis damnum ullus evadere potuit : etiam nec ipse legislator, nisi per gratiam Domini nostri Jesu Christi inde liberaretur. Unde prædictus apostolus ait : « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est : Maledictus omnis qui pendet in ligno. » Ut in gentibus benedictio Abrahamæ fieret in Christo Jesu. Hinc Petrus ait : « Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis : ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu » (I Petr. III).

(CAP. XXVIII.) « Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego hodie præcipio tibi, faciet te Dominus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra : venientque super te universæ benedictiones istæ, et apprehendent te, si tamen præ-

cepta ejus audieris. » Sicut inobedientibus prædixit maledictiones et pœnas futuras, sic et obedientibus deinceps promittit benedictiones et præmia. « Benedictus tu in civitate, et benedictus in agro. » Juxta historiam facilis est intellectus, ubi Judæis pro obedientia intus forisque prænuunt prospera, et fructuum atque animalium spondet abundantiam. Secundum allegoriam autem, populo Christiano propria devotione non tam felicitatem æternam quam beatitudinem promittit perpetuam. Benedictus erit in civitate qui in Ecclesia sancta vacat divinæ contemplationi. Benedictus in agro, qui boni operis laborat exercitio. Per has duas species conversationis unusquisque fidelis gratus erit Deo. « Benedictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ. » Per fructus ventris internas ostendit cogitationes mentis et consilia : per fructum terræ, corporis forinsecus utiles actiones. His enim duabus vitæ speciebus, hoc est, contemplativæ et activæ, sancta nobiliter in hoc conversatur mundo Ecclesia, et inde in futuro possessuram se sperat cum Christo cœlestia regna. « Benedictus fructus jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, et cauke ovium tuarum. » Per species animalium ordines demonstrat subditorum, quia alii sunt in Ecclesia qui a doctoribus instructi, bonis suis solatia præbent, cum spiritualia ab eis accipientes, corporalia eis ministrant alimenta. Alii laborare possunt, secundum quod eis jussum fuerat. Alii autem simplicitate sua tantum contenti, per innocentiam vitæ student placere Deo. Unusquisque enim proprium habet ex Deo donum, alius sic, alius vero sic. Qui autem donum perceptum juxta possibilitatem suam secundum mandata Dei multiplicare studuerit, placebit Deo, et probatus est hominibus. « Benedicta horrea tua, et benedictæ reliquæ tuæ. » In horreis significatur custodia virtutum ; in reliquiis, bonæ voluntatis intentio. Secundum id enim quod quisque pro possibilitate sua laborat, conservabitur sibi præmium et bona voluntas ; licet aliquando non habeat effectum, tamen justum non perdet præmium, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, et in terra pax erit hominibus bonæ voluntatis. « Benedictus eris ingrediens et egrediens. » Hoc est, quod Salvator in Evangelio ait : « Ego sum ostium. Per me, si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet » (Joan. X). « Quia hic ad fidem ingrediens sapientiæ cibum et pascua accipiet virtutum, et egrediens de præsentī vita, certam mercedem accipiet honorum actuum. Ingreditur et ille per illud ostium, qui aliquid per fidem catholicam interius juxta voluntatem Dei meditatatur et tractat. Egreditur, quando secundum ipsam fidem, etiam foris coram hominibus ad laudem Dei aliqua bene operando, ad exemplum præparat.

« Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo. Per unam viam venient ad te, et per septem fugient a te. » Qui enim custodit mandata Dei, malignorum spirituum aciem proturbat, virtutem dissipat. Et qui

adunati ad nocendum venerant, territi, per diversa fugere tentant. « Emitteret Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum : benedicetque tibi in terra quam accreperis. » Cellaria benedicet, cum in cordis secreta gratiam Spiritus sui infundit. Benedicet opera manuum, cum studiis bonis facultatem tribuit virtutum. Benedicet in terra, et suscitabit Dominus sibi populum, quando sanctos suos in terra Ecclesie abundare faciet gratia celestium donorum. Unde et sequitur : « Si custodieris mandata Domini Dei tui, et ambulaveris in viis ejus, videbunt omnes terrarum populi quod nomen Domini invocatum sit super te, et timebunt te, et abundare te faciet Dominus omnibus bonis. » Timent hostes populum Ecclesie, cum maligni spiritus, quando nomen Christi in electis Dei intus in fide et foris in operibus coruscare conspiciunt, verendo fugiunt : nec eis resistere nequitia sua poterunt. Unde scriptum est : « Resistite diabolo, et fugiet a vobis » (*Jacob. iv*). Et Petrus in Epistola sua ait : « Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem devoret. Cui resistite fortes in fide : scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri » (*I Petr. v*). Abundare faciet Dominus sanctos suos omnibus bonis, quando hic bonis auget meritis, et in futuro cælestibus remunerabit præniis. « Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum : ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo. » Cælum hic prophetas, vel apostolos, sive prædicatores verbi Dei, possumus intelligere, de quibus scriptum est : « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. » Quos tunc Dominus aperit ut tribuat pluviam, quando eos per donum Spiritus sancti concedit doctrinam proferre divinam, ut carnalium corda, hoc imbre irrigata, germen honorum operum possint proferre. « Fenerabis gentibus multis et ipse a nullo fenus accipies. » Fenerabit Ecclesia gentibus multis, quando charismata Dei nationibus expendit singulis. Nec fenus ab ulla illarum accipit, quia non præsentem, sed futuram remunerationem inquirat. Excellit omnibus enim dono Dei, et caput est totius orbis, non cauda; et semper supra, nec unquam subter : quia licet pressuras et persecutiones malorum in mundo patiatur, tamen fortior est adversariis, ac fide et virtute eminent universis. Sequitur :

« Constituet te Dominus in caput et non in caudam : et eris semper supra et non subter, si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, et custodieris et feceris, ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram nec ad sinistram : nec secutus fueris deos alienos, nec colueris eos. Non præteribis ab omnibus verbis quæ ego mando tibi hodie dextra aut sinistra, ire post deos alienos, servire illis. Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui et custodias et facias omnia mandata ejus et ceremonias quas ego præcipio

tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, » etc. Cum dextera in laude ponatur, non ibi ea reprehenduntur quæ dextra sunt, sed ille qui declinat in ea, id est, qui sibi arrogat quæ Dei sunt. Ideo dicitur in Proverbiis : « Ne declines in dexteram aut sinistra. Vias enim quæ a dextris sunt novit Dominus. Perversæ autem sunt quæ a sinistris sunt » (*Prov. iv*). Ergo bonæ sunt dextræ quas novit Dominus. « Novit » ergo « Dominus vias justorum, et iter impiorum peribit, » sicut in psalmo legitur (*Psal. i*). Cur ergo dictum sit, « ne declines in dexteram, » consequenter ostendit addendo : « Ipse enim rectos faciet cursus tuos. » Absit autem ut dexteram quas novit Dominus negemus esse rectas : sed, ut dixi, declinare in eas, est non illius gratiæ, sed sibi tribuere velle quod rectum est. Denique, ut dixi, adjungit et dicit : « Ipse enim rectos faciet cursus tuos, et omnia itinera tua in pace producet. »

Quapropter quod isto loco Deuteronomii dictum est, « Non præteribis ab omnibus verbis quæ ego mando tibi hodie, dextra aut sinistra, ire post deos alienos, servire illis, » non ideo dictum est quia dii possint etiam in dextris accipi : sed aut terrena loca significata sunt, quia in dextra aut in sinistra habebant gentes alios deos colentes, aut hoc de diis aliis separatim pronuntiandum est, ut duo sint sensus : unus videlicet : Non præteribis ab omnibus verbis quæ ego tibi mando, dextra aut sinistra, secundum scilicet illum intellectum quem supra exposui, alius autem sit sensus : ire post deos alios, servire illis, ut et hic subaudiatur : Non præteribis ab omnibus verbis quæ ego mando tibi hodie. Quem totum sensum si dicere velimus, superiora verba, quæ utique sensui sunt communia, repetituri sumus; ut quomodo illic dicitur : Non præteribis ab omnibus quæ ego mando tibi hodie dextra aut sinistra, sic et istic repetatur : Non præteribis ab omnibus quæ ego mando tibi hodie, ire post deos alienos, servire illis. Prætereundo enim a verbis quæ mandata sunt, etiam hoc fit ut eatur post deos alios : non enim hoc solum mandatum est. Aut solum hoc præterire Deus non vult quod mandavit ne post deos alienos eatur, sed omnia quæ mandavit. Hoc tamen ita præcipue, ut post generalitatem præcepti, quo admonuit non esse prætereundum ab omnibus verbis mandatorum suorum, etiam hoc seorsum commendare voluerit. Potest hoc quod ait, « dextera aut sinistra, » etiam sic intelligi. Hæc eorum causa quæ propter felicitatem appetuntur, nec eorum quæ propter infelicitatem fugiuntur, ire mandaverunt post deos alienos, id est, nec pro his quæ amantur, nec contra ea quæ odio habentur, a diis aliis auxilium poscendum esse; aut certe illo modo ut concilientur quod prosint, vel placeant ne noceant. Nam et de quibusdam scriptum est in psalmo : « Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis » (*Psal. cxliiii*). Ideo quia his rebus opinantur fieri hominem beatum, quas et boni et mali possunt habere, et ideo dextera

est iniquitatis, quia iniqui sunt qui eam dexteram aut putant. Non enim est vera dextera, sed dextera eorum quorum os locutum est vanitatem. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Cum potius, sicut mox adiungit et dicit, beatus sit populus cujus Dominus Deus ipsius, hæc est vera dextera æquitatis, non iniquitatis. Non est ergo eundem post deos alienos. Neque in dextera, ut existimet homo ex ipsis se fieri beatum. Neque in sinistra, ut existimando ipsis adversantibus se fieri miserum, ad hoc eos colat ut avertat. Aut certe si dexteram intelligimus æterna, sinistram vero, temporalia bona; nec propter illa nec propter ista eos colendos sancta Scriptura hoc loco admonuisse credatur.

« Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia mandata ejus et ceremonias quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, et apprehendent te. Maledictus eris in civitate, et maledictus in agro, » etc. Sicut his qui custodierint mandata Dei promissit benedictiones et beatitudinem perpetuam, sic e contrario per easdem species quas ante in benedictionibus enumeravit, illis qui servare divina præcepta noluerunt maledictiones et ignem prænuntiat perpetuum: quia sicut boni perceptio beatificat accipientes, sic et privatio ipsius condemnat peccatores. « Mittet Dominus super te famem et esuriam et in crepationem in omnia opera tua quæ facies, donec coherat te et perdat velociter, propter adventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. » Famem dicit non panis neque siti aquæ, sed audiendi verbum Domini; et sterilitatem virtutum, quam impij merito suæ perversitatis patiuntur, quia digni non sunt ad percipiendum gratiam divinam. Unde scriptum est dicente Domino: « Mandabo nubibus meis ne pluant super eos imbrem » (Isa. v). Verum merito suæ perversitatis pestilentiam, hoc est perturbationem virtutum et malignorum spirituum tolerant tempestatem, quoadusque de terra Ecclesiæ in novissimo per angelorum ministeria evellentur, et inferni carceribus puniendi tradentur. Hactenus enim sagena Domini trahit bonos pisces et malos, donec perveniat ad litus, et tunc colligentur boni in vasa, mali autem mittentur foras. « Percutiet te Dominus egestate, febre et frigore, et ardore et æstu, et aere corrupto, ac rubigine: et persequetur donec pereas. » Percutiet Dominus peccatores febre, quando eos justo judicio deserit frigus infidelitatis et ardorem carnalium desideriorum pati. Aerem corruptum dabit, cum vitam pollutam ducere reprobos permittit. Ex aere enim bene vita carnalis exprimitur, quia ex aeris spiramine humanum corpus vivificatur. Quod autem subjungitur, « et sequetur te donec pereas, » non est ita sentiendum quasi Deus aliquem persequendo interire faciat, qui neminem tentat (ipse autem intentator malorum est), qui omnes homines salvos vult fieri et ad agnitionem veritatis venire; sed ejus facere aliquando permittere intelligendum est, quia nihil in rebus fit nisi jubente

aut permittente Domino, nec est aliquid in terra siue causa. Quis porro tam impie desipiat ut dicat Deum malas voluntates hominum, quas voluerit, in bonum non posse convertere? Sed cum facit, per misericordiam facit; cum autem non facit, per judicium non facit. Quia cujus vult miseretur, et quem vult obdurat. « Cælum quod super te est, æneum; et terra quam calcas, erit ferrea. » Elementa quibus universi fructus nutriuntur, comparat durissimis metallis, quia peccata hominum faciunt ut rerum ordo permuteur, et quæ ad solatium condita sunt humano generi, ad correptionem eorum vertantur. Unde scriptum est: « Pugnat pro eo orbis terrarum contra insensatos » (Sup. v). Juxta allegoriam autem cælum erit æneum prævaricatoribus legis Dei, cum nullam a sanctis doctoribus merentur invenire clementiam, sed durissimam sentient disciplinam, quoniam ipsi non cor carneum nec mollem animum, sed cor lapideum et ferream mentem habere voluerunt. Unde lex vetus duro Judæorum populo in lapide conscripta dabatur, ut ex collato munere manifestaretur qualis fuerint ejus acceptores. « Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem: et de cælo descendat super te cinis, donec cohereris. » Ergo sicut pulvis et cinis non sunt frugifera, ita doctrina quæ tibi impenditur non excitabit in te germina virtutum, sed æternum incorrecto prænuntiabit interitum. Per pulverem enim possumus designatam sentire bonorum operum sterilitatem, et per cinerem ignis æterni combustionem, quia palæx peccatorum comburuntur igne inexstinguibili infernorum. « Tradet te Dominus corruptentem ante hostes tuos. Per unam egredieris viam contra eos, et per septem fugies: et dispergeris per omnia regna terræ. » Sicut Judæi propter cæcitatem cordis sui non meruerunt a Domino ab inimicis suis defendi, sed in totam mundi latitudinem ab hostibus dispergi, ita omnes inimici qui per penitentiam ad Dominum nolunt reverti, certum est quod a potestate malignorum spirituum non merentur eripi, sed in diversas pœnas pariter cum illis demergi. Unde scriptum est: « Ecce inimici tui, Domine, peribunt, et disperdent omnes qui operantur iniquitatem » (Psal. xc). « Sitque cadaver tuum in escas volatilibus cæli et bestiis terræ, et non sit qui abigat. » In cadavere futura pœna post mortem insinuat. Tunc enim bestię terræ et volatilia cæli, quæ non alia quam aeris potestates intelligimus, diversis pœnis eos lacerant qui mandata Dei contempserunt. Et non est qui abigat, quia nullus est qui inde eos eruat, cum Dominus eos spernat. Unde Psalmista ad Dominum ait: « Non est qui memorem sit tui in morte. In inferno autem quis confitebitur tibi? » (Psal. vi.) « Percutiet te Dominus ulcere Ægypti, et partem corporis per quam stercorea digeruntur, scabie quoque et pruriginis, ita ut curari nequeas, etc. » Ulcera Ægypti vulnera fuerunt et vesicæ turgentes. Philisthiim autem dolorem patiebantur in posterioribus, quando computrescebant animæ eorum. Quæ digne plage infidelibus et

contemptoribus ingeruntur cum retributio condigna meritis eorum impenditur. Aliter, in ulceribus dolosa hujus sæculi et purulenta malitia; in vesicis, tumens et inflata superbia; in scabie et prurigine, fervor iræ ac furoris insaniam exprimitur. Hæc ergo ex inimici factione peccatoribus merito in præsentia vita infliguntur. Cæterum post finem vite, quæ significant posteriora, scelerum suorum scelera æternis cruciatibus sustinebunt. « Percutiat te Dominus amentia et cæcitate, ut palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, et non dirigas vias tuas. » Amentia percussi sunt Judæi, quando Filium Dei, qui in virtute Spiritus sancti signa et miracula faciebat, in Beelzebub principe dæmoniorum eiecisse dæmonia calumniabantur. Palpabant in meridie sicut cæcus in tenebris, quando sexta hora diei Salvatorem mundi reum esse vociferabant, et crucifigi postulabant. Unde eis tenebræ, quas illi intus in animo habebant, per obscuritatem luminarium forinsecus in ipsa hora passionis Domini demonstrabantur. Sed cæci cordibus non dirigebant vias suas, quia nec penitentiam agere de peccatis suis nec veritati credere volebant. Ideo omni tempore calumniam sustinebunt, et oppressi violentiis non habebunt liberatorem. Similiter et omnes hæretici et schismatici percutiuntur amentia, et palpant in meridie velut cæci quando clarescente Evangelio in toto orbe terrarum, ipsi errorum tenebris involuti, animam suam in hoc ostendunt quod catholicæ fidei in dogmatibus suis concordare nolunt. Idcirco omni tempore calumniam sustinebunt, quia in vacuum laborant. Ecclesiæ enim Christi contemnit malignas suggestiones, « nec portæ inferi prævalebunt adversus eam » (*Matth. xvi*). « Uxorem accipias, et alius dormiat cum ea. Domum ædifices, et non habites in ea. Plantas vineam, et non vindemias eam. Bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo, » etc. Propter prævaricationem qua prævaricati sunt Israëlitarum in mandatis Dei, terram possessionis suæ relinquebant, et animalium suorum damna sentiebant. Sic et avari quique et facinoribus irretiti, licet in præsentia multum laborent, tantum perdunt laborem, quia in fine eorum simul cum eis destruentur opera illorum. In uxore eam potest accipi plebs, hæreticorum perfidie sociata, quam diabolus fornicatione spiritali corrumpit quando eam in errorem seducit. Sic et in animalium nomine subjecta persona designatur, quæ nunc ab hæreticis evellentur quando ipsi et vita et doctrina pariter privabuntur. Possunt et hæc ad Judæorum populum transferri: quia ea quæ ille sibi scribendo atque docendo figuratim præparaverat, omnia nunc in usum spiritaliter convertantur Ecclesiæ. « Filii tui et filie tuæ tradantur alteri populo videntibus oculis tuis et deficientibus a conspectu eorum tota die: et non sit fortitudo in manu tua. » In filiorum et filiarum nomine discipulos designat, quos sive Judæi sive hæretici nutrierant. Tradentur alteri populo, cum populo mancipantur Christiano, ut ibi discant veritatem quam

A antea per magistros priores nullo modo discere potuerunt. Hoc quippe videntes Judæi atque hæretici, deficient oculis, quia intentionem suam, quam in dogmatis sui commendatione exercent, nequaquam ad effectum perducere valent. « Fructus terræ tuæ et omnes labores tuos comedat populus quem ignoras, » etc. Quidquid prior populus in libris vel in ceremoniis laborat legis, totum Ecclesiæ populo ad instructionem spiritalem collatum est. Ipseque fruetur abundantia, dum illi deficient vanitate; et implebitur illud quod per Isaiam prophetam Dominus ait: « Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis; ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione ululabitis: et dimitte's nomen vestrum in juramentum electis meis, et interficiet te Dominus; et servos suos vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super terram benedicetur in Domino » (*Isa. lxxv*). « Percutiat te Dominus minus ulcere pessimo in genibus et suris: sanari que non possis, a planta pedis usque ad verticem tuum. » In genibus et in suris vel robur tollendum, vel stabilitatem loci significat. Igitur quia Judæi vel hæretici ab initio voluntatis suæ usque ad perfectionem operis nullitiam suam exercuerunt, merito dicitur de eis quod a planta pedis usque ad verticem sunt percussi. Unde et Isaias talibus comminans ait: « Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum, et omne cor mœrens. A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas, » etc. (*Isa. i*). Per metaphoram docet quod a principibus usque ad extremam plebem, a doctoribus usque ad imperitum vulgus, in nullo sit sanitas, sed omnes in impietate pari ardore consentiant. Ergo hoc quod dicit, « non est in eo sanitas, » ad extremam refert captivitatem, quando post Titum et Vespasianum, et ultimam eversionem Jerusalem sub Elío Adriano, usque ad præsens tempus, nullum remedium est, impleturque quod scriptum est: « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum » (*Psal. xlii*). Quodque inferitur, « non est in eo sanitas, » vel in populo intellige, vel in corpore, vel in capite.

« Ducet te Dominus, et regem quem constitueris super te, in gentes quas ignoras tu et patres tui: servies ibi diis alienis, ligno et lapidi, et eris perditus in proverbium et fabulam oranibus populis et ad quos te introduxerit Dominus. » Duxit Dominus gentem antiquam Israelitarum propter peccata sua in captivitatem cum rege suo, sicut factum est in Osee rege Samariæ, quem Salmanassar rex Assyriorum duxit cum decem tribubus in captivitatem. Similiter et gentem Judæorum Nabuchodonosor rex Babylonis introduxit in Chaldæam, cum Joahim et

Sedecia regibus Judæ. Sed et nunc in tempore Novi Testamenti quicumque aberrant a fide hæretici, vel mali catholici spernunt præcepta Dei et obedire nolunt Evangelio Christi, per malignos spiritus variis viliis captivantur : et ad extremum, si non se correxerint, in barathrum inferni demergentur. Nec est distantia inter dominum et servum, militem et regem, magistrum et discipulum ; sed justum iudicium Dei unicuique secundum propria reddet merita. Unde scriptum est : « Disperdet Dominus ab Israel virum qui fecerit hoc, magistrum et discipulum ejus » (*Malach. ii*). « Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, eos secundo qui non crediderunt perdidit. Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium Dei magni vinculis æternis sub caligine reservavi » (*Jud. v*). « Sementem multam jacies in « terram et modicum congregabis, quia locustæ « omnia devorabunt. Vineam plantabis et fodies « eam, et non bibes vinum, nec colliges ex ea « quidpiam, quoniam vastabitur vermicibus. Olivæ « habebis in omnibus terminis tuis, et non ungeris « oleo, quia defluent et peribunt, etc. » Nota, lector, quod sementem devorant locustæ, vineam devastant vermes, olivæ defluunt et pereunt : et cautus esto ne forte gratiam, quam divino munere percepisti, locustæ et vermes spirituales exedant, devastent atque a te auferant, et quæ tibi in augmentum salutis tuæ collata sunt, propter incuriam tuam ad detrimentum perveniant. Dicit enim Psalmista : « Dedisti lætitiâ in corde meo : a tempore frumenti, vini et olei » (*Psal. iv*). « Panis hominis cor confirmat; vinum lætificat cor hominis, faciem oleum exhilarat » (*Psal. ciii*). Et, « Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet » (*Apoc. xvi*). »

« Advena qui tecum versatur in terra, ascendet « super te. eritque sublimior. Tu autem descendes, « et eris inferior. Ipse fenerabit tibi, et tu non fenerabis ei. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam. « Et venient super te omnes maledictiones istæ, et « persequentes apprehendent te donec intercas, quia « non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti « mandata ejus et ceremonias quas præcepit tibi « Dominus. » Manifeste hoc capitulo describitur Israelitarum abjectio et gentium electio : quia secundum Veritatis vocem, qua ad ipsos Judæos ait : « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus ; sic erunt primi novissimi, et novissimi primi » (*Math. xx, xxi*) ; et secundum Annæ prophetiam : « Sterilis peperit plurimos : et quæ multos habebat filios, infructuata est, » eo quod non audivit vocem Domini Dei sui, et mandata ejus non servavit (*I Reg. ii*) ; ruinam populi illius Dominus prævidens, miserando ac sæpius monendo eos convertere voluit, primum per legem, secundo per prophetas, tertio per sacerdotes ac doctores, novissime per Filium suum unigenitum et per apostolos

ejus. Unde legitur, quod « cum appropinquaret Jesus Jerusalem, videns civitatem, flevit super illam et dixit : Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, et circumdabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt : et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ » (*Luc. xix*). Creator quippe omnium per incarnationis suæ mysterium hanc visitare dignatus est, sed ipsa timoris illius et amoris recordata non est. Unde etiam per prophetam in increpatione cordis humani aves cœli in testimonium deducuntur : « Milvus, inquit, in cœlo cognovit tempus suum : turtur, et hirundo, et ciconia, custodierunt tempus adventus sui. Populus autem meus non cognovit iudicium Domini » (*Jer. vii*). Inde gentibus frequenter ad depradandum dati, novissime autem Romanis principibus ad subversionem perpetuam sunt traditi, veneruntque eis omnia genera maledictionum quæ in libro legis conscripta sunt. Similiter et his qui gratiam ingrate Dei accipiunt certa est damnatio. Quia, secundum Pauli vocem, « Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est, et spirituali gratiæ contumeliam fecerit. Scimus enim, qui dixit : Mihi vindicta, ego reddam. Et iterum : Quia iurabit Dominus populum suum. Horrendam quoque est incidere in manum Dei viventis » (*Hebr. x*). » Et ideo bonum est præcavere, ne peccantem et impœnitentem æterna perditio subsequatur. « Dabit enim tibi Dominus cor pavidum, et deficientes oculos, et animam errore consumptam. » Propter perfidiam suam datum est Judæis cor pavidum ; unde scriptum est : « Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor » (*Psal. lxi*). Dicebant autem sacerdotes eorum ad eos : « Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post ipsum abiit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem » (*Joan. xi*). Illoc eis evenit quod verebantur, sed inde unde non arbitrabantur. Illi æstimabant de fide Christi velle sibi damnum, cum hoc magis de perfidia sua et de persecutione in Christum et apostolos ejus, illis evenit. « Et erit vita tua quasi pendens ante te, timetis « nocte et die, et non credes vitæ tuæ. » Quasi vero quidquam sit pejus inter maledicta quæ Judæis pro merito superbiæ et impietatis acciderunt quam videre vitam suam, id est, Filium Dei pendentem, et non credere vitæ suæ. Maledicta enim cum ex prophetia dicuntur, non sunt de malo voto imprecantis, sed e præcio spiritu præuniantis. Nam illa quæ malo voto sunt, prohibentur cum dicitur (*Rom. xii*) : « Benedicite et nolite maledicere. » Hæc autem sæpe inveniuntur in sermone sanctorum, sicut apostolus Paulus ait : « Alexander, inquit, ærarius multa mala mihi os-

tendit : reddat illi Dominus secundum opera sua » A
 (II Tim. iv). Nam illud tanquam stomachatus et indignatus etiam male optasse videtur Apostolus : « Utinam et abscondantur qui vos conturbant » (Gal. v). Quod utique si consideres personam scribentis, magis eam elegantissimo ambiguo bene optasse intelliges. Sunt enim spadones qui se ipsos abscondunt propter regnum caelorum. Quod in his quoque verbis Faustus rapuisset, si pium palatum ad escas Dominicas attulisset. Sic enim sonuit fortasse Judæis quod dictum est : « Videbis vitam tuam pendentem, et non credes vitæ tuæ, » ut inter minas vel dolos hostium suorum vitam suam videntes ex incerto pendere, victores se esse non crederent. Sed filius Evangelii cum audit, « Ille enim de me scripsit, » in hac ipsa ambiguitate scientiæ videt quid prophetiæ portis B
 projiciant, quid hominibus innuant ; statimque occurrit illi vita hominum Christus pendens, eique non credentes Judæi ob hoc ipsum quia pendentem vident. Et alius quidam aliquis cito diceret inter cætera maledicta illa quæ lectione ad aliquid de Christo intelligendum non pertinent, hoc solum ibi esse de Christo quod scriptum est : « Videbis vitam tuam pendentem, et non credes vitæ tuæ. » Neque enim fieri posset, ut inter diversa maledicta quæ impio populo prophetiæ imputabant, hoc quoque poneretur. Sed ego, et qui mecum aliquanto attentius cogitant evangelicam illam Dominicamque sententiam, quia non ait : « Ille enim et de me scripsit, » ut alia quæ ad Christum non pertinent scripsisse crederetur, sed ait : « De me enim ille scripsit, » ut omnem C
 Scripturæ intencionem non nisi ad intelligendum Christi gratiam perscrutando consuleremus, etiam cætera in ista lectione maledicta propter Christum prædicta cognoscimus.

CAPUT XXVI.

Commemoratio quomodo eduxit Dominus filios Israel per desertum quadraginta annis, nec sunt vestimenta eorum attrita neque calceamenta vetustate consumpta.

(CAP. XXIX.) « Hæc sunt verba fœderis quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab, præter testamentum quod testatus est in Horeb. » Septuaginta : « Hæc verba testamenti quod mandavit Dominus Moysi statuere filiis Israel in terra Moab, præter testamentum quod testatus est eis in Horeb. » Ostendit unde appellatus sit liber Deuteronomii quasi secunda lex ; ubi magis illius sit repetitio quam aliquid aliud : pauca enim sunt quæ ibi non sint in eo quod primum datum est. Nec tamen hæc appellantur duo Testamenta, quamvis ita hæc verba sonare videantur. Utrumque enim unum est Testamentum, quod in Ecclesia dicitur Vetus. Nam si propter hæc verba duo Testamenta dicenda essent, jam non duo, sed plura essent, excepto Novo. Multis enim locis Scriptura dicit Testamentum : sicut illud quod factum est ad Abraham de circumcissione, vel illud superius ad Noe.

« Vos vidistis universa quæ fecit Dominus coram

« vobis in terra Ægypti Pharaoni et omnibus servis ejus, universæque terræ illius, tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia. » Septuaginta : « Et vos vidistis omnia quæcunque fecit Dominus Deus vester in terra Ægypti coram vobis, Pharaoni et omnibus servis ejus, universæque terræ illius, tentationes magnas quas viderunt oculi tui ; signa et prodigia illa magna, et manum validam : et non dedit Dominus vobis cor scire, et oculos videre, et audire aures usque in diem istam. » Quomodo ergo ait superius : « Vos vidistis tentationes magnas quas viderunt oculi tui, » si non dedit eis Dominus oculos videre, et aures audire, nisi quia viderunt corpore, et corde non viderunt ? quia oculi dicuntur et cordis ; propterea inde cœpit : « Et non dedit Dominus Deus vobis cor scire. » Ad hoc pertinent duo quæ sequuntur, « et oculos videre, et aures audire, » id est, intelligere et obtemperare. Quod vero dicit, « et non dedit vobis Dominus Deus, » nullo modo increpans et arguens hoc diceret, nisi ad eorum culpam quoque pertinere vellet intelligi, ne quisquam se ex hoc excusabilem putet. Simul enim ostendit et sine adjutorio Domini Dei eos intelligere et obedire non posse oculis cordis et auribus cordis ; et tamen si adjutorium Domini desit, non ideo esse excusabile hominis vitium, quoniam judicia Dei, quamvis occulta, tamen justa sunt.

« Adduxi vos quadraginta annis per desertum. Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis : et ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester, » etc. Hinc apparet tantum vini in suis impediementis potuisse portare Israelitas, quando exierunt de Ægypto, quod possent cito consumere. Nam si omnino nihil secum tulissent, unde esset illud quod dictum est : « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere ? » Non enim hoc de aqua diceretur, cum et ipsius Moysi manifestissima verba sint, non fuisse illam vocem principium belli, sed principium vini (Exod. xxxii).

(IBID.) « Vos enim nostis ut habitaverimus in terra Ægypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntis, vidistis abominaciones et sordes idolorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quæ colebant. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus ejus cor aversum est hodie a Domino Deo vestro, ut vadat et serviat diis illarum gentium, et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo dicens : Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei. Et assumat ebria sitientem, et Dominus non ignoscat ei. » Septuaginta : « Nunquid aliquis est inter vos vir aut mulier, vel familia vel tribus, cujus mens declinavit a Domino Deo vestro, ire servire diis illarum gentium ? neque est in eo radix sursum germinans in felle et amaritu-

«dine? Et erit, cum audierit verba maledictionis
 «hujus, et opinabitur in corde ejus dicens: Sancta
 «mibi sicut, quoniam in errore cordis mei incedo,
 «ut non simul perdat peccator eum qui sine peccato
 «est; nolet Deus propitiari ei, sed tunc incenditur
 «ira Domini et zelus ejus in homine illo, et adhe-
 «rebunt in eo maledicta omnia Testamenti hujus,
 «quæ scripta sunt in libro legis hujus.» Ita dictum
 est: «Nunquid in vobis est?» ut tanquam requiren-
 tem intelligamus, ne forte sit. Si quis esset autem,
 terruit eum vehementer, ne quisquam forte diceret
 in corde suo, audiens illa maledicta: «Sancta mihi
 sunt,» id est, maledicta sancta mihi sint: «quo-
 niam in errore cordis mei incedo,» id est, absit
 ut mihi eveniant, non mihi sint hæc mala, sed sancta,
 id est, propitia et innocua, «quoniam in errore
 cordis mei incedo,» eundo scilicet post deos gen-
 tium, et eis tanquam impune serviendo. Non, in-
 quit, erit sic. «Non perdat simul peccator eum qui
 sine peccato est.» Tanquam diceret: Cavete ne cui
 vestrum talia persuadeat, qui talia cogitat. «Nolet
 Deus propitiari ei,» sive talia cogitanti, sive illi cui
 talia fuerint persuasa, sicut ipse opinatus est dicendo:
 «Sancta mihi sint,» et quasi hoc modo avertendo
 a se vim illius maledicti. «Sed tunc accendetur ira
 Domini, et zelus ejus in homine illo,» quando puta-
 bit eam a se avertente ista in corde suo dicendo:
 «Et adhærebunt in eo omnia maledicta testamenti
 hujus, quæ scripta sunt in libro legis hujus.» Non
 possunt quidem omnia evenire uni homini: non enim
 etiam toties mori potest, quot genera mortis hic
 dicta sunt; sed «omnia» dixit pro quibuslibet, ut
 non sit immunis ab omnibus, cui evenerint aliqua
 eorum quibus pereat. Quod autem ait, «Ut non si-
 mul perdat peccator eum qui sine peccato est;»
 quod Græcus habet ἀναμάπτρον, non sic accipiendum
 est tanquam ab omni prorsus peccato mundum et
 immunem hoc dixerit ἀναμάπτρον, hoc est, sine
 peccato; sed eum qui sine isto peccato esset de quo
 loquebatur, sicut dicit Dominus in Evangelio: «Si
 non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum
 non haberent» (Joan. xv); non utique omne, sed
 hoc peccatum quo non crediderunt in eam. Dicit
 etiam Deus ad Abimelech de Sara uxore Abraham:
 «Scio quia mundo corde fecisti hoc» (Gen. xx).
 Non utique mundum cor illius ita voluit intelligi, ut
 similis esset de quibus dictum est: «Beati mundo
 corde, quoniam ipsi Deum videbunt» (Matth. v);
 sed ab illo peccato de quo agebatur, mundum cor
 habebat, quoniam ad ipsum quantum pertinebat,
 non concupiverat conjugem alienam. Quod autem
 ait, «Assumat ebria sitientem, et Dominus non igne-
 scat ei,» idem est quod alia editio habet, «Non per-
 dat peccator eum qui sine peccato est.» Ac si dice-
 ret: Cavendum est, ne ille qui ebrius est malitia at-
 que idololatria seducat eum in errorem, qui habet
 votum discendi atque sciendi veritatem; quia hujus-
 modi delictum non facilem habet veniam: in qua
 maxime sententia percutiuntur hæretici qui, pluri

«dolo atque fallacia, seducunt et seducuntur; quorum
 finis etiam certum habet interitum.

(CAP. xxx.) «Reducet Dominus Deus captivitatem
 «tuam ac miserabitur tui: et rursum congregabit te
 «de cunctis populis, in quos te ante dispersit. Si al-
 «cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet
 «Dominus Deus tuus, et assumet atque introduct
 «in terram quam possederunt patres tui, et obtine-
 «bis eam. Et benedicens tibi, majoris numeri esse
 «faciet te quam fuerunt patres tui. Circumcidet
 «Dominus Deus tuus cor tuum et cor seminis tui,
 «ut diligas Dominum Deum tuum, in toto corde
 «tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere.» Se-
 ptuaginta: «Et circumpurgabit Dominus cor tuum,
 «et cor seminis tui, diligere Dominum Deum tuum
 «ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, ut vivas
 «tu.» Evidens pollicitatio gratiæ. Promittit enim
 Dominus se esse facturum quod solet juvare [Al.,
 jubere] ut fiat.

CAPUT XXVII.

Quod mandatum Domini non sit procul positum,
 sed juxta.

(Ibid.) «Mandatum quod ego præcipio tibi hodie
 «non supra te est neque procul positum, nec in cœlo
 «positum, ut possis dicere: Quis nostrum ad cœlum
 «valet conscendere, ut deferat illud ad nos et audia-
 «mus, atque opere compleamus? Neque trans mare
 «positum, ut causeris et dicas: Quis ex nobis trans-
 «fretare poterit mare, et illud ad nos usque de-
 «ferre, ut possimus audire et facere quod præce-
 «ptum est? sed juxta te est sermo valde in ore tuo,
 «et in corde tuo, ut facias illum,» et reliqua. Se-
 ptuaginta: «Quia mandatum hoc quod ego mando
 «tibi hodie non est supra modum, neque longe abs-
 «te est: non in cœlo est, dicens, id est, ut dicas,
 «Quis ascendet nobis in cœlum, et accipiet illud
 «nobis, et audientes illud faciemus? Neque trans
 «mare est, dicens, id est, ut dicas: Quis transfreta-
 «bit nobis trans mare, et accipiet illud nobis, et
 «audientes illud faciemus? Prope est verbum hoc
 «valde in ore tuo, et in manibus tuis facere illud.»
 Hoc est verbum fidei, dicit Apostolus, quod ad Novum
 pertinet Testamentum. Sed quæri potest cur ea su-
 perius mandata dixerit, quæ scripta sunt in libro le-
 gis hujus, nisi quia his omnibus spiritualia signifi-
 cantur, ad Novum Testamentum pertinentia, si bene
 intelligantur. Item quæri potest cur hoc quod hic
 positum est, «Neque trans mare est, ut dicas: Quis
 transfretabit nobis trans mare, et accipiet nobis il-
 lud?» Apostolus dixerit, «Aut quis descendet in
 abyssum?» atque id exponens adjunxerit, «Hoc est
 Christum a mortuis reducere;» nisi quia mare ap-
 pellavit totam in hoc sæculo vitam, quæ morte trans-
 itur, ut quodammodo mare finiatur, et mors ipsa
 trans mare appelletur, velut trans istam vitam, quæ
 maris vocabulo significatur. Deinde quod hic addi-
 tum est, «et in manibus tuis,» non ait Apostolus,
 nisi «in ore tuo et in corde tuo.» Et hoc usque ad
 finem exsecutus est dicens: «Corde creditur ad ju-

stítiam, ore autem confessio sit ad salutem » (Rom. x). Merito quod ex Hebræo translaturum est, quantum a nobis inspicere potuit, non habet « in manibus tuis ». Nec frustra tamen hoc a Septuaginta interpretibus additum existimo, nisi quia intelligi voluerunt etiam ipsas manus, quibus significatur opera, in corde accipi debere, ubi est fides quæ per dilectionem operatur. Nam si forinsecus ea quæ Deus jubet, manibus fiant, et in corde non fiant, nemo est tam insulsus qui præcepta arbitretur impleri. Porro si charitas, quæ plenitudo legis est, habitet in corde, etiamsi manibus corporis quisquam non possit operari, pax illi est, utique cum hominibus bonæ voluntatis.

CAPUT XXVIII.

De eo quod Moyses prædixit Josue ducatum Israelis; B et quod ipse Moyses scripsit legem et tradidit sacerdotibus filiis Levi custodiendam.

(CAP. xxxi.) « Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israel : Confortare et esto robustus. « Tu enim introduces populum istum in terram quam daturum se patribus eorum juravit Dominus : et tu eam sorte divides : et Dominus, qui ductor vester est, ipse erit tecum, et non dimittet te, nec derelinquet, » etc. Ergo verba Moysi ad Josue exprimunt testimonium legis de Domino nostro Jesu Christo : quia hoc manifeste lex et prophetæ testantur, quod Redemptor noster terram futuræ patriæ singulis secundum propria distribuat merita, et omnia promissa Dei impleturus ipse sit. Unde Psalmista de ipsa terra testatur, dicens : « Credo videre bona Domini in terra viventium. Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum » (Psal. xxvi). Ipse enim introducet populum Dei in terram quam daturum se patribus eorum juravit Dominus : quia procul dubio omnes qui ad cælestis regni gaudia perventuri sunt, per illum ducatum illum perveniunt. Ait enim ipsa Veritas : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me » (Joan. xiv). « Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo » (Joan. iii). » Qui enim unitur Christo per fidem, illam scilicet quæ per dilectionem operatur, simul cum capite gaudebit se regnaturum perpetim. Quod autem dicitur : « Ipse erit tecum, et non dimittet te, necque derelinquet te, » manifeste designat unitatem Patris et Filii. Hinc quoque ipse Dominus in Evangelio ait : « Qui me misit, mecum est : et non reliquit me solum, quia ego, quæ placita sunt illi, facio semper » (Joan. viii). Et item : « Pater, inquit, in me ma-

nens, ipse facit opera » (Joan. xiv). Pater quoque nunquam deserit Filium, quia nunquam separatus est a Filio, cum quo et Spiritu sancto unus et solus est semper Deus.

« Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, et cunctis senioribus Israel, præcepitque eis dicens : Post septem annos anno remissionis in solemnitate tabernaculorum, convenientibus cunctis ex Israel ut appareant in conspectu Domini Dei sui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram Israel, audientibus eis, et in unum omni populo congregato, » etc. Moyses sacerdotibus legem dedit, ut ostenderet Christi sacerdotibus legis divinæ sanctionem maxime ipsi commendatam esse ad insinuandum populo quia in gradu suo non terrestris dignitas, sed cælestis militiæ jus illis confertur. « Post septem, inquit, annos, anno remissionis in solemnitate tabernaculorum, leges verba legis hujus coram omni Israel. » Quid per septem annos, nisi præsens vita, quæ per septenarium dierum numerum currit, designatur? sive per septem annos tempus veteris legis propter sabbatum exprimitur. Post ergo septem annos, in anno remissionis, lex in conventu populi legi præcipitur, quia post completum veteris observantiæ modum jam successit spiritalis ritus Novi Testamenti. « Postquam enim venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, et adoptionem filiorum Dei reciperemus » (Gal. iv). Et quid in anno remissionis nisi annus gratiæ, quem Salvator ipse, legens in synagoga ex Isaia prophetia, annum Domini acceptum et diem retributionis esse manifestavit, insinuat? Sic et solemnitas tabernaculorum non alia esse quam status præsentis Ecclesiæ, ubi in tabernaculis incolatus nostri, sub umbra fructiferarum arborum, hoc est, sanctorum virorum, doctrinis et exemplis elegimus, et protectionis divinæ subsidio maxime indigemus. Tunc enim legenda lex est in loco quem elegit Dominus, quia tunc præcipue doctrinæ insistendum est in Ecclesia Christi. Ipse quoque locus est quem elegit Dominus, ut habitet nomen ejus ibi. Quando autem pervenerimus in terram possessionis nostræ, jam non in tabernaculis, sed in civitate superni regis, hoc est, Jerusalem cælesti, semper et in æternum manebimus gaudentes, atque illud Psalmistæ dicentes : « Sicut audivimus ita et vidimus in civitate Dei nostri, Deus fundavit eam in æternum » (Psal. xlvii). »

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod scripsit Moyses verba legis in volumine atque complevit, præcepitque Levitis, ut illud poneretur in arca fœderis Domini, ut ibi esset contra eos in testimonium.

(Ibid.) « Postquam ergo scripsit Moyses verba le-

gis hujus in volumine atque complevit, præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens : Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium, » etc. Moyses Deutero-

nomium scribens, Levitis commendavit ut ponerent illud in latere arcæ Domini, quatenus fieret ibi in testimonium. Spiritualiter ostendit quod Evangelium Christi, cujus Deuteronomium typus est, per sacerdotum fidelium, hoc est, verorum Levitarum ministerium, in memoria recondendum sit Ecclesiæ, quæ veraciter est arca Domini, quia ibi thesauri cœlestes reconduntur. Ibi ergo duæ tabulæ testamenti, hoc est, libri legis Evangelii reservantur. Ibi est urna quæ continet manna, quia ibi incarnatio Christi, continens cibum vitæ æternæ, custoditur. Ibi virga Aaron quæ fronderat, quia ibi Christi sacerdotium perpetuallytatis manens locatur. « Ut sit ibi, inquit, contra te in testimonium. » Verba legis Dei reservantibus, ea fiunt ad salutem et ad remedium animarum suarum, contemptoribus autem et incredulis erunt in testimonium pertinaciæ suæ et in opprobrium inobedientiæ. Unde Salvator in Evangelio ait: « Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud (Luc. xi). » Et item: Omnis ergo qui audit verba mea hæc et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit. Fundata enim erat supra petram. Et omnis qui audit verba mea hæc et non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificavit domum super arenam, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam et cecidit; et fuit ruina ejus magna (Matth. vii). Et: « Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui me misit, habet vitam æternam; et in judicium non veniet, sed transit a morte in vitam. » E contrario autem incredulis et contemptoribus ait: « Nolite putare quia accusaturus ego sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. De me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo meis verbis credetis? » Et alibi: « Ego, inquit, non judico quemquam, sed est qui judicat. Sermo quem locutus sum vobis, ipse judicabit eum in novissimo die » (Joan. v, xii).

« Locutus est ergo Moyses audiente universo cœtu Israel, verba carminis hujus, et ad finem usque complevit. » Carmen istud quod Moyses in testimonium Israel decantavit, non simplicem tantummodo historiam sonat, sed spiritali intelligentia plenissimum est. Partim enim secundum historiam, Israelitarum pro beneficiis opulentissime sibi a Domino collatis, exprobrat perfidiam. Partim per allegoriam, de mysteriis cœlestibus sanctam instruit Ecclesiam. Partim autem ad honestatem morum unumquemque fidelium provocat per tropologiam. Unde sobrium lectorem decet, ut in historia servet Scripturæ veritatem; in allegoria vero consideret mysteriorum cœlestium rationem; et in tropologia, bonarum disciplinarum ediscat utilitatem: quatenus tripartita hac distinctione edoctus ad illam cœlestem theoriam, hoc est, ad inspectionem secretarum re-

rum, et ad contemplationis divinæ provehatur sublimitatem. Nec non et illud diligenter inspiciendum est, quod dicitur loqui Moyses verba carminis et ad finem usque complexisse, si forte hoc admoneat, ut qui ore Deum laudare studeat, operibus non contradicat. Nonest enim pulchra laudatio in ore peccatoris. Ideo ipse Dominus in Evangelio ait: « Qui solverit unum de his mandatis meis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum. Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum » (Matth. v). Præcipuum autem hujus carminis tale est.

CAPUT II.

Canticum Moysi præsagium futurorum et Christi mysteriis plenissimum.

(CAP. XXXII.) « Audite, cœli, quæ loquar; audiat terra verba oris mei. » Juxta primordium Isaie prophætæ, ita scriptum est: « Audi, cœlum, et auribus percipe, terra, quia Dominus locutus est (Isaie i). Supra ergo in eodem libro quis propheta, cujus filius, quid contra Judam et Jerusalem, sive per Judam et Jerusalem, et quo tempore viderit, titulo demonstratum est. Nunc cœlum et terram ad audiendum provocat: in cœlo supernas significans angelicasque virtutes; in terra mortalium genus, *πρωτογονίας*; ab his quæ continent, ea quæ continentur ostendens. Nam quia per Moysen testes vocaverat Dominus cœlum et terram, dans populo Israel legem suam et dixerat: « Attende, cœlum, et loquar, audiat terra verba oris mei, » post prævaricationem populi, eosdem rursus in testimonium vocat, ut cuncta elementa cognoscant, juste Deum in ultionem mandatorum suorum ad iracundiam concitatum. Pro cœlo Hebraicum שמים *coelos* sonat plurali numero, maxime cum audire, dixerit, id est, שמעו, quod plurali effertur numero, non singulari. Sed quidam volunt pluraliter quidem dici cœlos, sed singulariter intelligi, juxta illud quod singulas civitates Thebas et Athenas vocamus. Estque Hebraici characteris idioma, ut omnia quæ in syllaba *im* finiuntur, in masculina sint et pluralia, ut *cherubim* et *seraphim*. Et quæ in *oth*, feminina pluralia, ut *sabaoth*. Et notandum quod cœlis dicitur per Isaïam, « Audite, terræ, auribus percipe. » Ea enim quæ excelsa sunt, majorem habent intelligentiam; quæ humiliora, terrenis sensibus involvuntur. Unde Salvator in Evangelio ait: « Qui habet aures audiendi, audiat » (Matth. xi). Si quis igitur est cœlum et habet municipatum in cœlestibus, audiat mystice quæ dicuntur. Si quis terrenus, simplicem sequatur historiam. Quidam cœlum et terram, quasi animantia ad audiendum provocare putant, juxta illud quod de terra in alio loco dicitur: « Qui respicit terram, et facit eam tremere; qui tangit montes et fumigant » (Psal. ciii): cum hoc potestatis Dei sit, non intelligentiæ terrenæ.

« Concresecat in pluviam doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum: quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina: quia nomen Domini

« invocabo. » Eloquium legis Dei comparat pluviam atritæ ac rori, quia germina spiritualium fructuum a fidelium cordibus expetit. Ipsa enim sunt ager et vinea Domini, unde ille fructum sibi amabilem, hoc est honorum operum expetit. Huic similem comparisonem, et Isaiæ propheta invenimus. « Quomodo, inquit, descendit imber et nix de caelo, et illic ultra non revertitur, sed inebriat terram et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti, sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, et prosperabitur in his, ad quæ misi illud (Isa. lv). » Verum quia Moyses doctrinam suam in pluviam concresecere dixit, ut patenter quæ hæc pluvia esset demonstraret, subiunxit dicens: « Quia nomen Domini invocabo. » Nomen ergo Domini invocare est Evangelium Christi prædicare: quod qui audit et facit boni operis fructum, cæcos sine dubio possidebit. « Date magnificentiam Deo nostro: Dei enim perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia. » Magnificare Dominum est majestatem Salvatoris corde credulo, ore pio, simul cum bonis actibus prædicare. Unde Maria mater Domini in Canticum ait: « Magnificat anima mea Dominum: et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo (Luc. 1). » Dei, inquit, perfecta sunt opera. Quæ ergo illa sunt opera? audi Moysen in Geneseos libro dicentem: « Igitur perfecti sunt caeli et terra, et omnis ornatus eorum. Complèvitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat; et requievit die septimo ab universo opere suo, quod pararat (Gen. 1). » Opus ergo Dei redemptio est humani generis: quam quando perfecit spiritale sabbatum, in sepulchro requiescens nobis ostendit. Omnes viæ ejus judicia, quia omnia mandata ejus vera. Unde Psalmista ait: « Lex Domini irreprehensibilis, convertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis (Psal. lxxvi). » Et item: « Judicia; inquit, Dei vera, justificata in semetipsa. Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Nam et servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa. » Et alibi: « In labiis, inquit, meis, pronuntiavi omnia judicia oris tui. Deus fidelis et absque ulla iniquitate justus et rectus. » Fidelis, quia quod promisit procul dubio implevit. Absque ulla iniquitate, quia æquitas summa, iniquitatis consortia nullo modo recipit. Justus, quia peccantibus non poenitentibus pro malis suis retribuet poenam. Rectus, quia digne operantibus et bene poenitentibus, vitam perpetuam. « Peccaverunt ei, non filii ejus in sordibus. » Quomodo non filii Dei, nisi quia non ex fide? « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (Joan. 1). » Unde Dominus Judæis fidem ejus recipere nolentibus, et doctrinam ejus spernentibus, ait: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida fuit ab initio et latro (Joan. viii). » Et Stephanus ad eosdem

A Judæos ait: « Patres vestri quem prophetarum non sunt persecuti? et occiderunt eos qui prænuntiabant de adventu justii hujus. Cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis, qui accepistis legem in dispositione angelorum, et non custodistis (Act. vii). » Qui ergo incorrigibiliter peccat, se filium Dei non esse probat. Haec autem editio quam Septuaginta interpretes ediderunt, ita habet. « Peccaverunt non ei filii vituperabiles, » quod est in Græco, *οὐκ ἔλαττον ἔσαν οἱ υἱοὶ τῶν καταραζομένων*. Quidam interpretati sunt hoc, id est, filii vituperabiles; quidam filii commaculati; quidam filii vitiosi. Unde non magna quæstio, imò nulla est. Sed illud merito ad quærendum movet, si generaliter dictum est, « peccaverunt non ei, » quoniam qui peccat, non Deo peccat, id est, non Deo nocet, sed sibi, quomodo intelligendum sit quod in Psalmo legitur. « Tibi soli peccavi (Psal. l). » Et in Jeremia: « Tibi peccavimus, patientia Israel, Domine. » Et iterum in Psalmo: « Sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. xl). » Et utrum hoc sit peccare Deo, quod peccare in Deum. Unde Heli sacerdos, « si in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? (I Reg. ii). » Dicam ergo interim, quid in præsentia mihi videatur. Intelligent fortasse aliquid melius qui melius hæc sapiunt; aut etiam nos alio tempore, quando adjuverit Dominus. Peccare in Deum, est in his, quæ ad Deum pertinent. Nam hoc quod commemoravi, nihil aliud indicat. Sic enim peccabant filii Heli, quibus hæc Pater eorum dixit. Sic enim existimandum est, peccari etiam in homines qui pertinent ad Deum. Nam hoc Deus legitur dixisse ad Abimelech de Sara: « Propterea peperci tibi ne peccares in me (Gen. xx). » Peccare autem Domino, vel potius peccasse Domino, nisi forte alicubi scriptum occurrat, quod huic sensui resistat, hi mihi videntur non immerito dicti, qui poenitentiam piam peccati sui non agunt, ut glorificetur ignoscens Dominus. Causam quippe reddens David cui dixerit: « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, » subjecit et ait: « Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (Psal. l). » Sive cum dicit Deus: « Judicate inter me et vineam meam (Isa. v). » Sive de Domino Jesu Christo intelligatur, qui solus verissime dicere potuit: « Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xiv). » Id est, quidquam peccati quod morte sit dignum. « Sed ut cognoscat mundus, quia diligo patrem; et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc. » Tanquam diceret: Etiam si levissima peccata mortis supplicio persequatur, princeps mundi in me non habet quidquam. Sed surgite, eamus hinc, id est ut patiar. Quia in eo quod patior, voluntatem impleo Patris mei, non poenam solvo peccati mei. Et quod Jeremias ait: « Tibi peccavimus, patientia Israel, Domine (Jerem. xiv); » utique suppliciter dicitur in poenitentia cum spe salutis ex vania, et quod dictum est: « Sana animam meam, quoniam peccavi tibi (Psal. xl); » hoc idem agitur, ut Deus ignoscendo glorificetur. Quia magna est ejus misericor-

dia, ut redeant ad eum qui dicit se nolle mortem peccatoris, tantum ut revertatur et vivat. Hinc et ipse David non solum in Psalmo, verum etiam cum Dominus argueret eum per prophetam, non sine spe propitiationis Domini respondit: « Peccavi Domino (II Reg. xii). » Medico enim vulneratus videtur quodammodo, qui ut sanetur, subdit se manibus medici, ut in eo opus medicinæ impleatur. In hoc autem cantico providebat propheta futuros quosdam, qui sic erant peccaturi Domino, offendendo magnis iniquitatibus suis, ut nec poenitentiam agere vellent, et ad Dominum redire, ut sanarentur. De quibus etiam dicitur: « Quoniam caro sunt, et spiritus ambulans et non revertens (Psal. lxxvii). » Potest etiam sic intelligi, peccaverunt non ei secundum id quod non nocuerunt peccato suo, sed sibi. « Generatio prava atque perversa, hæcne reddis Domino? » Simili elogio eorum perfidiam Salvator in Evangelio denotavit, qui tentantibus et signum a se quærentibus respondit dicens: « Generatio prava atque perversa signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ (Matth. xii). » Sic et Joannes Baptista turbis Judæorum ad se venientibus, ait: « Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae: et ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham. Potest enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii). » Generatio quippe Judæorum prava atque perversa semper fuit, quæ ingrata beneficiis Dei exstitit; e contrario semper transgressiones varias, idolorum sordes atque irritationes rependebat. « Popule stulte et insipiens, nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit et fecit et creavit te? » Pater universorum et conditor secundum naturæ potentiam Deus est unus, « quia ab ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. » Creavit ergo Deus hominem quando materiam unde formari posset, condidit. Fecit quando illum ad imaginem et similitudinem suam formavit. Possedit, quando expulsis erroribus per fidem et gratiam suam vindicavit. Populus ergo stultus et insipiens fuit Judæorum gens, quæ nec creatorem suum et factorem quem lex manifestissime sibi ostendit, digno cultu venerabatur: nec ejus beneficii memor, quo illum in Ægypto per miracula atque prodigia de manu inimicorum eruens, specialiter possedit, dans illi de cælo manna, et ducatum in mari Rubro atque in deserto per angelicum ministerium præbens, idola sibi fabricavit; atque illis divinum honorem contulit, et sacrificia stultissime impendit dicens: « Hi sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas. Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi (Exod. xxxii). » In memoriam eis reducit facta antiqua, jubens eos interrogare patres et ab eis discere qualiter divina sunt ope liberati, atque sæpius ab inimicis protecti, quatenus vel hoc modo ad poenitentiam peccatorum provocarentur, et ab omni errore se exuendo, ad veritatem appropinquare ocus meditarentur: Patres

hic non quilibet hebetes et stulti, sed doctores legis et prædicatores Evangelii intelligendi sunt; quorum doctrinis et exemplis potest homo ad intelligentiam divinam proficere. Unde Apostolus ad Corinthios scribens ait: « Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium, ipse vos genui (I Cor. iv). » Et ad Hebræos: « Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, et reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum et vivemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus (Hebr. xii). »

« Quando dividebat Altissimus gentes, quando se parabat filios Adam: Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel: Pars autem Domini, populus ejus; Jacob funiculus hæreditatis ejus. » Historiæ ordinationem dat de humani generis distributione: quia cum multitudo hominum tanta sit, ut eorum numerositas humana computatione comprehendi non possit, solos filios Israel de tanta multitudine in suam hæreditatem Dominus elegit, ut nomen suum et potentiam suam notam faceret, et voluntatis suæ secreta per legis judicia et prophetarum scripta manifestaret: sicut superius in præsentis libro manifestavit dicens: « Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui sunt super terram (Deut. vii). » Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus et elegit vos, cum omnibus cæcis populis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit juramentum quod juravit patribus vestris, et eduxit vos in manu forti, et redemit vos de manu Pharaonis regis Ægypti, et scies quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus tuus, fortis et fidelis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his, qui custodiunt præceptum ejus, in mille generationes; et reddens odientibus se, statim ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur. Custodi ergo præcepta et ceremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias. Secundum aliam autem editionem ubi legitur: « Statuit ei terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. » Et in Danielis visione, ubi angelus de principe Persarum sibi resistente narravit, videtur aliud nobis insinuare (Dan. viii). Angelorum enim ministeria super gentes singulas et super homines singulos ordinata creduntur, quatenus sub eorum regimine atque defensione humana natura juxta dispositionem omnipotentis Dei subjiciatur, atque ab inimicis tueatur. Unde Dominus de parvulis in Evangelio non scandalizandis docens, mox subjunxit dicens: « Angeli eorum in cælis, semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est (Matth. xviii). » Quis enim superna illa civitas ex angelis et hominibus constat, ad quam tantum credimus hominum genus conscendere, quatenus illic contigit, electos angelos mansisse, sicut scriptum est: « Statuit terminos gen-

tiana, secundum numerum angelorum Dei. Debe-
 tuus et nos aliquid ex illis distinctionibus superno-
 rum civium ad usum nostræ conversationis trahere,
 nosque ipsos ad incrementa virtutum bonis studiis
 inflammare. Quia enim illuc ascensura tanta creditur
 multitudo hominum, quanta multitudo remansit
 angelorum, superest, ut ipsi quoque homines, qui
 ad cœlestem patriam redeunt, ex eis agminibus ali-
 quid illuc revertentes imitentur. Distinctæ namque
 conversationes hominum singulorum agminum ordi-
 nibus congruunt, et in eorum sortem per conversa-
 tionis deputantur similitudinem. Pars autem Domini
 spiritualis Jacob, « et funiculus hæreditatis ejus: »
 Israel verus, Ecclesia videlicet catholica, de qua per
 Psalmistam dicitur: « Funes ceciderunt mihi in
 præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi
 (Psal. xv). » Per funes Scriptura sacra aliquando
 dimensionum sortes, aliquando peccata, aliquando
 autem fidem designare consuevit. Nam propter hæ-
 re. litarias dimensionum sortes, dicitur: « Funes ce-
 ciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea
 præclara est mihi. » Funes quippe in præclaris cad-
 dant dum per humilitatem vitæ, sortes nos patriæ
 melioris excipiunt. Rursum quia fune peccata sig-
 nantur, per prophetam dicitur: « Væ, qui trahitis
 vanitates in funiculis iniquitatis (Isa. v). » Iniquitas
 namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per
 augmentum culpa protelatur. Unde per Psalmistam
 dicitur: « Funes peccatorum circumplexi sunt me. »
 Quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non
 immerito peccatum fune figuratur, quod perverso
 corde sæpe dum defenditur, multiplicatur. Rursum
 fune fides exprimitur, Salomone attestante, qui ait;
 « Funiculus triplex difficile rumpitur (Eccl. iv). »
 Quia videlicet fides, quæ de cognitione Trinitatis ab
 ore prædicantium textitur, fortis in electis perman-
 ens, in solo reproborum corde dissipatur. « Invenit
 eum in terra deserta, in loco horroris et vastæ
 solitudinis. Circumduxit eum et docuit, et custodi-
 vit quasi pupillam oculi sui. » Invenit Dominus
 Israel in loco horroris et vastæ solitudinis, et in
 monte Sina legem dans, pactum cum eo iniit, manna
 de cœlo illis tribuit, et aquam de petra produxit,
 coturnicum carnes dedit et in eadem eremo, qua-
 draginta annis eos circumducendo, præcepta docuit
 sua. Sed illud querit merito, quomodo dicit eos
 protexisse sicut pupillam oculi sui, cum plurimi eo-
 rum prostrati sunt in solitudine? Nisi forte dicemus
 eos tandiu protectos ac custoditos esse quandiu
 mandata servaverunt Dei. Cum autem ea transgressi
 sunt statim plagis percussit, atque ab inimicis de-
 vastati sunt. Mystice autem Dominus Israel in terra
 deserta invenit, cum Ecclesiam de mundi errore
 tulit, ubi horror idololatriæ, et nulla mentio Dei
 fuit. Circumducit ergo Ecclesiam Dominus, cum in
 universis mundi partibus eam dilatando, in viam
 mandatorum suorum dirigit, et per Spiritum san-
 ctum voluntatem suam ei indicans, ubique eam
 plena custodia, quod per pupillam oculi designatur,

contra hæreticos atque persecutores servat. Sequi-
 tur alta comparatio. « Sicut aquila, provocans ad vo-
 landum pullos suos, et si per eos volitans, expan-
 dit alas suas, et assumpsit eos, atque portavit in
 humeris suis. » Narrant physici quod aquila, quæ
 ab acumine est oculorum dicta, tam acuti intuitus
 sit, ut cum super maria immobili penna feratur, nec
 ab humanis obtutibus videatur, de tanta sublimitate
 pisciculos natante in aqua videat, et tormenti instar
 descendens raptam prædam, pennis ad litus per-
 trahat. Nam et contra radium solis, fertur obtutum
 suum flectere. Unde et pullos suos ungue suspensus
 radiis solis objicit, et quos viderit immobilem tenere
 aciem, ut dignos genere conservat. Si quos vero ob-
 tutum inflectere videt, quasi degeneres abjicit. Di-
 cuntur et aquilæ pullos suos, cum vident in nidis
 plumescere, alis percutere, et ad volandum eos de
 nido provocare. Nidificans autem in petris et arbori-
 bus in quarum nido lapis ætites invenitur, quem
 aliqui vocaverunt gagatem: qui ad multa remedia
 utilis est, nihil igne deperdens. Narrant autem inde
 naturæ inquisitores, quod aquilæ non tam obeant
 senio quam fæve, in tantum superiore crescente
 rostro, ut adancitas aperiri non queat. Sed cum
 inde viderit sibi periculum imminere, obtundit ro-
 strum in petra durissima, donec iterum in pristinum
 usum revertatur: et inde mystico sermone in Psalmo
 scriptum est dicente propheta ad animam fidelem:
 « Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua (Psal. cii). »
 Per aquilæ similitudinem secundum litteram osten-
 ditur, quod Dominus populum suum provocando ad
 terram Chanaan bellis possidendam, juvit; et adju-
 vando, ab inimicis protexit. Secundum mysticam
 vero sensum, aquila hæc Dominum Salvatorem si-
 gnificat, qui aquilæ similitudinem in eo tenet, quod
 prædam ab hoste maligno morte sua eripuit, et post
 resurrectionem suam carnem, quam pro humani ge-
 neris redemptione suscepit, ad alta cœlorum pro-
 vexit: nos dictis atque exemplis exhortans, quate-
 nus illuc sequamur fidem tendamusque devotione, ubi
 ipse ascendit in corpore. Unde et in Evangelio ait:
 « Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ
 (Luc. xvii). » Alia etiam exempla, quæ de aquila
 diximus, possunt similiter ad ipsum et ad filios ejus,
 figuratiter transferri. Nam sicut aquila acuti intuitus
 est, ita ut super maria immobili penna sublata, nec
 humanis apparens aspectibus pisciculos de tanta su-
 blimitate natantes videns in pelago, prædando rapit
 et ad litus pertrahit; sic Redemptor noster super
 omnes cœlos exaltatus, et ab humanis aspectibus
 corporaliter sublatus, in pelago tamen istius mundi,
 majestatis suæ intuitu videt quos per prædam salu-
 tiferam eruat, atque ad litus æternæ beatitudinis,
 amoris sui fune attrahat. Unde et ipse in Evangelio
 ait: « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia ad
 me ipsam traham (Joan. xii). » Pullos suos, hoc est,
 filios per gratiam baptismatis sibi renatos, radiis
 solis æterni per contemplationem objicit, et quos
 viderit constantem intuendo habere aciem mentis,

seu dignos suo genere perpetualiter servat. Si quos A
 vero ad iuua et carnalia desideria obtutum mentis
 reflectere conspicit, hos quasi degeneres abijcit. In
 petris autem et arboribus hæc aquila nidificat, quia
 quos firmos fide et fructificantes virtutis aspicit, in
 eis spiritualis germinis fecunditatem parit, ibique
 gemma illa atque margarita pretiosissima nascitur,
 quam sacer Evangelii textus narrat, negotiatorem
 spiritalem omnibus pecuniis suis venditis, sibi met
 comparare (*Matth. xv*). Quod autem aliqua super-
 fluum rostrum in petra tundit, atque ita ad priorem
 modum reducit, significat quod sancti viri quidquid
 in conversatione sua superfluum ac sibi noxium con-
 spiciunt, allidendo ad petram Christum, confringunt,
 atque semet per gratiam Dei et per studium bonum
 renovantes, ad pristinum officium habiles reddunt. B
 Dominus solus dux fuit ejus, et non erat cum eo
 Deus alienus. Manifestum est quod unus et solus
 Deus, Israel de Ægypto liberavit, et non idola falsa,
 quæ coluerunt Ægyptii. Sic et in ereptione nostra
 de spiritali Ægypto, non alius est quam idem Deus,
 qui olim Israelitas eripuit: Pater videlicet et Filius
 et Spiritus sanctus, unus et trinus, magnus et omni-
 potens Deus, qui per incarnationem Domini nostri
 Jesu Christi, salutis nostræ effecit mysterium. Unde
 agnoscant hæretici quam miserabiliter a vera fide
 errent deviantes, cum se per schisma ab Ecclesia
 catholica sequestrant, qui quot erroribus, tot idolis
 obnoxii sunt. « Constituit eam super excelsam ter-
 ram, ut comedat fructus agrorum. » Excelsam
 terram Palestinam vocat: quia ad comparisonem
 terræ Ægypti, quæ plana et irrigua est, montosa et
 aspera videtur. Aliter, excelsa terra, Ecclesia san-
 cta, quæ virtutibus et scientia sublimis est valde. Ibi
 fideles quique constituti, comedunt fructus agrorum
 spiritalium, quia ibi germinat bonum semen verbum
 Dei, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud
 centesimum fructum: ut unusquisque pro capacitate
 sua, cibum sufficientem sibi inveniat. « Ut sugeret
 mel de petra, oleumque de saxo durissimo. » Alia
 autem editio sic habet: « Suxerunt mel de petra,
 et oleum de firma petra. » Sed nusquam tale aliquid
 juxta historiam legitur, si tota Testamenti series
 Veteris reconseatur. Nusquam de petra mel, nus-
 quam oleum populus ille suxit. Sed quia juxta
 Pauli vocem, petra erat Christus, mel de petra su-
 xerunt, qui ejusdem Redemptoris nostri facta et
 miracula viderunt. Oleum vero de firma petra su-
 xerunt, qui effusione sancti Spiritus post resurre-
 ctionem ejus ungi meruerunt. Quasi ergo in firma
 petra mel dedit, quando adhuc mortalis Dominus
 miraculorum suorum dulcedinem discipulis ostendit.
 Sed firma petra oleum fudit, quia post resurre-
 ctionem suam factus jam impassibilis, per afflationem
 Spiritus, donum sanctæ unctionis emanavit. De hoc
 oleo per prophetam dicitur: « Computrescet jugum
 a facie olei (*Isa. x*). » Sub jugo quippe tenebamur
 dæmoniacæ dominationis; sed uncti sumus oleo
 Spiritus sancti, et quia nos gratia libertatis unxit,

A dominationis jugum putruit. « Butyrum de armento,
 et lac de ovibus cum adipe agnorum et arietem,
 et filiorum Basan, et hircos cum medulla tritici, et
 sanguinem uvæ. » Hæc licet juxta historiam fertili-
 tatem terræ Chanaan inveniant, tamen altiori sensu
 gratiæ demonstrat abundantiam, quam sancta Ecclesia
 munere largitoris sui accepit. Butyrum de armento
 tulerunt, qui plenitudinem fidei de exemplis patriar-
 charum didicerunt. Lac de ovibus ceperunt, qui
 simplicitatem mentis sive facultatem doctrinæ, de
 innocenti vita patrum, ad ædificationem sui sum-
 pserunt, et hæc cum adipe agnorum et arietem, hoc
 est, cum pinguedine apostolorum charitatis, et eo-
 rum quos ipsi ad fidem imbuerant, ad refectionem
 mentis suæ perceperunt. Arietem enim nomine apo-
 stoli et apostolicæ dignitatis viri designantur: quia
 ipsi duces sunt gregis Dei. Unde dicitur in Psalmo:
 « Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arie-
 tum (*Psal. xxviii*). » Quod autem subjungitur, « filio-
 rum Basan, » ad eundem pertinet sensum: quia
 Basan pinguedo interpretatur: filii enim pinguedinis
 sunt, qui disciplinis Novi Testamenti sunt instituti,
 ubi scientiæ multitudo et virtutum magnitudo con-
 sistit. Nec sufficiebant hæc dona, nisi adderentur et
 hirci. Hirci enim figuram penitentium habent, quia
 pro peccato in lege offerebantur. Non enim satis est
 dona virtutum habere fidelibus, nisi penitentiam
 habeant pro suis excessibus. Unde ille qui rex simul
 et propheta fuit, et cui de incarnatione Christi pro-
 missum est, quod ex ejus semine nasceretur, pro
 suis delictis Dominum deprecatur dicens: « Amplius
 lava me, Domine, ab injustitia mea, et a delicto
 meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego
 cognosco, et delictum meum contra me est semper
 (*Psal. i*); » et ut hæc omnia beneficia quæ prædicta
 sunt, eminentiore dono accumularentur, addidit,
 « medullam tritici et sanguinem uvæ. » Quid enim
 per medullam tritici, nisi corpus Christi? Et quid
 per sanguinem uvæ, nisi calix Novi Testamenti, in
 sanguine Christi figuratur? Plurimis enim donis ex
 pietate Dei ecclesiastico populo concessis, hoc inter
 omnia excellit, quod corporis et sanguinis sui sa-
 cramenta, in panis et vini confectione, ad salutem
 æternam illi ministravit. Sequitur: « Biberent me-
 racissimum. » Quia universa dona Dei sine face
 alienius nequitie seu improprietii creditibus et dig-
 ne de eis sentientibus, conferuntur. Sed sicut car-
 nales quondam Israelitæ donis Dei abusi sunt, et ex
 beneficiis largissimis pejores facti, ad idololatriam
 prolapsi sunt, ita proh dolor! non pauci populi in-
 grati beneficiis Dei, ad vitia relabuntur; et hoc quod
 sibi ad salutem collatum est, in perditionem suam
 convertunt. Unde subjungitur: « Incrassatus est et
 recalcitravit dilectus. Incrassatus, impinguatus,
 et dilatatus. Dereliquit Dominum factorem suum, et
 recessit a Deo salutari suo. Provocaverunt eum
 et in diis alienis, et in abominationibus suis ad ira-
 cundiam concitaverunt. Immolaverunt dæmoniis
 et non Deo, diis quos ignorabant. Novi recentisque

« venerunt, quos non coluerunt patres eorum. » Hoc veteres Israelitæ historialiter fecerunt, sicut in eorum libris sufficienter expressum est. Sed et nunc spirituales Israelitæ, quando dona Dei in scientia et virtutibus, sibi ad divinum obsequium concessa, ad hæresim sive hypocrisim convertunt, idolis et non Deo servire probantur, dæmoniis utique cultum exhibendo et non Deo: quod Patres nostri, hoc est, patriarchæ, et prophetæ, et apostoli atque evangelistæ, nequaquam fecerunt. Inde evenit istis idololatri, quod clementissimum Dominum malis suis irritantes, quem propitium habere possent, severum atque destructum perpensuri sunt: « Deum, qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. » Genuit Dominus quodammodo Israelitas per legem et circumcisionem. Genuit et Israeliticum populum per baptismi gratiam et sanctificationem Spiritus sancti. Sed qui oblivisci non timet, juste sibi iratum Dominum per vindictam sentiet. Unde subiungitur: « Vidit Dominus et ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui et filiæ. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo novissima eorum. » Nihil gravius est in pœnis quam præsentia et visione Dei privari. Unde psalmista Dominum deprecatur dicens: « Ne projicias me a facie tua (*Psal. l.*). » Et item: « Ne avertas, inquit, faciem tuam a me. Hinc et Job ad Dominum loquitur dicens: « A facie tua non abscondar (*Job. xxi.*). » Quia ergo filii et filiæ, hoc est, utriusque sexus homines irritantes eum pro malis suis, quæ faciunt, ejus misericordiam non merentur, sed ab illo deserti, in novissimis eorum probabitur, quando pœnas sustinent, quod Deum habent iratum, hoc est enim considerare novissima eorum, manifestari tormenta illorum.

« Generatio enim perversa est et infideles filii. Ipsi provocaverunt me in eo, qui non est populus, et in gente stulta irritabo illos. » Quia ergo Israelitæ derelicto Deo idola coluerunt, deserentes verum et unum Deum, deservierunt vanitati, gentibus, qui populi Dei nomine necdum eo tempore vocari meruerunt, in direptionem traditi sunt. Similiter ecclesiastici, qui deserta veritate ad errorem declinaverunt, si pro malis suis non pœniterint, malignis spiritibus, qui superbiendo perdiderunt angelicam dignitatem, ad puniendum, inferni carceribus tradentur. Bene ergo dæmones gens stulta dici possunt, quia odiunt justitiam, et amant iniquitatem. « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima. » De his quos damnant flagella et non liberant, scriptum est: « Percussisti eos, et non doluerunt: attrivisti eos, et non renuerunt accipere disciplinam (*Jerem. v.*). » His flagella ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant. Hinc enim per Moysen dicitur: « Ignis exarsit ab ira mea, et ardebit usque ad inferos deorsum. » Quantum ad præsentem etenim percussione spectat, recte dicitur: « Ignis exarsit ab ira mea. » Quantum vero ad æternam damnationem,

apte hoc subditur. « Et ardebit usque ad inferos deorsum. » Licet a quibusdam solet dici illud quod scriptum est: « Non vindicabit Deus bis in idipsum (*Nakum. i.*), qui tamen hoc, quod ad prophetam dicitur de iniquis, non attendunt. Et, « duplici contritione contere eos, » et id quod alias scriptum est: « Jesus populum de terra salvans Ægypti, secundo eos qui non crediderunt perdidit. Quibus tamen si consensum præbeamus, quamlibet culpam bis ferre non posse hoc peccato percussis, atque in peccato suo morientibus, debet æstimari, quia eorum percussio hic cœpta, illic finitur: ut in incorrectis unum flagellum sit, quod temporaliter incipit, sed in æternis suppliciis consumatur, quatenus eis qui omnino corrigi renuunt, jam præsentium flagellorum percussio, sequentium sit initium tormentorum. Sequitur: « Comedit terram et nascentia ejus. » Terram comedit et nascentia ejus, cum carnem peccatricem propter opera libidinis, flamma æternæ ultionis comburit. Nascentia enim carnis, proprie opera sunt concupiscentiæ carnalis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, impudicitæ, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitæ, contentiones, amulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessiones, et his similia. Quæ qui agunt, ut Paulus testatur, regnum Dei non consequentur (*Gal. v.*). « Et montium fundamenta comburet. » Cum superborum iniqua consilia quibus se impune posse peccare credebant, æternis cruciatibus consument. « Congregabo super eos mala. » Quando non solum mala opera, sed et cogitationes atque prava pro quibus puniantur in memoriam adducet verba. Sagittas suas in eis complebit, quando iram indignationis suæ per varia tormenta ostendit: « Consumuntur fame. » Hoc est, nec cibi, nec potus, sed perpetua honorum operum sterilitate, « et devorabunt eos aves morsu amarissimo: » maligni videlicet spiritus peccata præterita impropertantes, ore lacerant sævissimo. « Dentibus bestiarum imittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium. » Bestiæ atque serpentes, maligni spiritus sunt. Qui bestiæ dicuntur propter ferocitatem, serpentes propter calliditatem. Trahunt bestie atque serpentes reprobos dentibus super terram cum furore, quando hoc quod prius blandiendo carnalibus persuaserant ut seducerent, postmodum furibundo animo a peccatoribus expectant, ut crucient. « Foris vastabit eos gladius, et intus pavor. » Foris vastabit impios gladius, et intus pavor, quando in extrema ultione, undique corpus, ignis æterni torquet exustio, et intus mentem angustia opprimit magnitudo. Unde scriptum est: « Vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur. Juvencem simul ac virginem, lactentem cum homine sene (*Isa. lxxvi.*). » Enumeratis universis ætatis, ostendit nulli ætati in exerta ultione esse parendum, quos idem idololatriæ fœdaverat cultus. Allegorice autem in juvene, lascivum et libidinosum; in virgine, a bonis operibus sterilem; in

lactente, hebetem; in sene pigrum et inutilem ostendit. Hos ergo omnes juxta vindictam Dei in extrema ultione consumet, quos nunc admonitio et correptio a peccatis non cohibet. « Et dixit: Ubinam sunt? Cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. » Interrogatio Dei non est ignorantia, sed correptio. Hujus sententiæ expletionem facile dignoscere potest, qui Judæos videt a terra repromissionis ejectos et per totum orbem dispersos. Generaliter autem omnibus peccatoribus, et impœnitentibus, hoc futurum imminet, quod de sanctorum terra tollentur, et memoria eorum in cœtu electorum non numeretur. Unde per Psalmistam in quinquagesimo primo psalmo, capiti omnium iniquorum, simul cum toto corpore pœna prædicitur futura, cum supputatis singulis speciebus vitiorum subinfertur: « Propter ea destruet te Deus in finem; evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. »

« Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte « superbirent hostes eorum et dicerent: Manus nostra excelsa, et non Deus fecit hæc omnia. » Ideo enim Dominus sæpe priorem populum tolerando sustinuit, ne gentes eis confines, nomen et potentiam ejus blasphemarent. Unde et Moyses ad Dominum pro peccato Israel indignantem, et eos disperdere volentem ait: « Ne, quæso, Domine, dicant Ægyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret e terra. Requiescat ira tua, et esto placabilis super nequitiam populi tui. Recordare Abraham, Isaac et Israel, servorum tuorum, quibus jurasti per teipsum dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cœli; et universam terram hanc de qua locutus sum dabo semini vestro, et possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat ad universum populum suum (Exod. xxxii). » Similiter et nos quando peccaverimus, propter magnam potentiam suam et longanimitatem sustinet, nolens perire quemquam; sed omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire. Juxta illud Apostoli, quod ad Romanos scribens ait: « Existimas autem, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitiis bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnitis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justii judicii Dei, et cœtera (Rom. ii). Ac ne forte maligni spiritus gloriatur in perditione nostra de fortitudine sua, quasi victoriam viribus suis percepissent, cum hoc semper certent, ut sententiam Altissimi pervertant, qui homines decrevit locum perditorum spirituum in cœlis possidere. « Gens Judæorum absque consilio est et sine prudentia: utinam saperent æ novissima providerent. » Gens Judæorum nec non et impiorum sine consilio salutis est, quia in futurum sibi providere nesciunt, quatenus imminentem pro peccatis suis evadant vindictam, et infernalium præ-

narum æternum effugiant cruciatum. « Quomodo « persequeretur unus mille, et duo fugarent decem « millia? Nonne ideo, quia Deus suos vendidit eos, « et Dominus conclusit illos? » Quicumque magnitudinem Dei veraciter agnoscit, interitum suum non ex infirmitate potentiæ ipsius, ex permissione justii judicii ejus evenire manifeste probabit: quia nullo modo fieri posset, quod unus persequeretur mille, et duo fugarent decem millia, nisi Dominus eos tradidisset, et exosos projiciendo in manus inimicorum concluderet. « Non est enim Deus noster ut Deus eorum: et inimici nostri sunt judices. » Dominus enim Deus noster verax et justus est, i. sola autem gentium, falsa et inutilia. Quod etiam non solum nostri, verum etiam nostrorum approbant adversarii. Unde sæpius legitur, quod hostibus Judæi traditi pro infidelitate atque injustitia sua merito ab eis arguerentur, sicut Jeremias in Lamentationibus suis dicit: « Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus (Thre. i). » Hinc enim nobis summopere cavendum est, ne hostes nostris malis nostris provocati, in blasphemiam contra Deum erumpant, cum viderint nos superatos, et ad nihilum propter peccata nostra redactos, hoc virtuti suæ asserant, quod non sua potentia, sed judicio Domini redactum est. « De vinea enim Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Uvæ eorum uva fellis, et botrus amarissimus. » Sæpe in Scripturis sacris Synagoga vel Jerusalem Sodomæ et Gomorrhæ comparantur, quia sicut male illæ abusæ sunt donis Dei, sic et istæ beneficiis semper exstiterunt ingratae. Unde Isaias de illis ait: « Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissetis: et quasi Gomorrhæ similes fuissetis. Audite verbum Domini principes Sodomorum, auribus percipe legem Domini nostri populus Gomorrhæ, etc. (Isa. i). » Vineam enim Domini, sicut in eodem propheta scriptum est, domus Israel fuit: quæ tunc in fellis amaritudinem conversa est, quando mortem Christi meditabatur. Unde et ipsi in cruce pendenti, acetum felle mistum, arundine porrexerunt, ut in eo demonstraretur scientia legis, quam ipsi rectam acceperunt, felle malitiæ suæ habere corruptam, cum datorem legis ad se venientem recipere noluerunt, insuper irritaverunt et afflixerunt. Aliter, hac sententia et hæreticorum nequitia percutitur, qui licet gratiæ spiritualis a sanctis prædicatoribus purum dogma primitus acceperint, ipsi tamen erroribus suis illud maculare non pertimescebant, et ideo doctrina eorum tota in fellis et absinthii amaritudinem conversa est. « Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. » Aperte Judæorum perfidia et hæreticorum versutia draconum felli et aspidum veneno comparantur, quia sicut serpentes amaritudinem et venenum in se occultant, quatenus incautos improvise lædant, sic et Judæi et hæretici malitiam suam dolo et fraudibus velant, quatenus imprudentes, facilius exstinguant. Bene ergo dicitur venenum aspidum insanabile, quia hæreticorum error, quæcumque i-

vaserit, nisi se inde liberaverit, sine dubio in æternum perimit. « Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? » Moris est humani generis, ut præterita cito obliviscantur, et quæ aliquando grandia videbantur, spatio temporis labente, simul ipsa in recordatione deficiant. Sed non ita est apud Deum, ubi præteritum et futurum non est, sed præsens semper adest. Quæ enim nobis prætereunt ibi reservantur, nec oblivioni tradentur. Inde necesse est, ut peccata, quæ dudum commisimus, instanti penitentia delere coram oculis Dei studeamus: ne forte in futuro quando tempus vindictæ erit, reputet nobis debita nostra et dicat. « Hæc fecisti et tacui. Existimasti inique quod essem tibi similis; arguam te et statuam illa contra faciem tuam. Mea est ultio, et ego retribuam eis in tempore, ut labatur pes eorum. » Certa sunt apud Dominum, et tempus et modus vindictæ. Sed quia multæ miserationes ejus sunt, « præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei. Humiliemus in jejuniis animas nostras; » vigilemus et oremus, « quoniam quis scit, si convertatur et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? Juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. » Juxta est unicuique dies ultionis, quia certus est, nec diuturnum esse potest quod aliquando finitur. Quidquid enim temporale ut est hominis ætas, vel mundi cursus, ad æternitatem comparatur, parvum fit in ejus comparatione. Ideo dicitur, « et adesse festinant tempora, » quia cito finiuntur temporalia. Secundum historiam autem, Israelitarum vindicta appropriavit; quia ex quo rebellare cœperunt, nunquam perfecte destiterunt, donec regni locum et vitæ prosperitatem, pariter perdiderunt. Nam postquam propheta occiderunt, et Salvatorem crucifixerunt, seditionibus antiquis nova superafficientes, Romanos rebellando in se provocaverunt, qui urbe destructa, templo succenso, populo fame et gladio necato, reliquias eorum per totum orbem disperserunt, ubi incertis sedibus vagando, spe futurorum manent incerti. « Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur. » Judicabit ergo Dominus populum suum, quando electos suos a reprobis secernit. Nam judicare aliquando pro discernere, aliquando vero pro damnare accipitur. Unde in psalmo Propheta ad Dominum dixit: « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo et doloso eripe (Psal. xlii). » Hic judicare pro discretionem ponitur. Alibi autem Propheta ad Dominum clamans ait: « Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me (Psal. xxxiv). » Sed hic judicium pro damnatione positum est. Judicabit Dominus sanctos suos, quando eos in die judicii segregans a peccatoribus collocabit in dextera sua. Hostem autem eorum et persecutores a sinistris statuere, ut damnationem certam cum diabolo et angelis ejus, in inferno recipiant, et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. Tunc perfectum erit, quod in prædicto versu subsequitur: « Et in

A servis suis miserebitur. » Quia in cœlesti beatitudine fidelibus suis misericordiam præstabit æternam. Potest et iste versus ad Judæorum conversationem ultimam referri, quando miserante Deo populum suum, post plenitudinem gentium subintrantem ad fidem, omnis Israel per gratiam divinam ad eandem fidem conversus, salvus fiet.

« Videbit quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt: residuique consumpti sunt. Et dicet: Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? Ex quorum victimis comedebant adipem, et bibebant vinum libaminum. Surgant et opitentur vobis, et in necessitatibus vos protegant. » Videbit, inquit, quod infirmata sit manus, cum videri fecerit quod opera malorum, quæ fecerunt in idololatria vel cæteris transgressionibus, infirma fuerint, quando ad nihilum redacta, nihil eis, qui ea fecerant, profuerint. Et clausi quoque defecerunt. Hoc est, sive Judæi ad captivitatem ab inimicis ducti, ibidem consumpti sunt, vel omnes impii in potestatem dæmonum traditi, ultra non prævalebunt. Residuique consumpti sunt, quia ab hac vita exeuntes, non habebunt ulterius potestatem atque facultatem aliquid faciendi. Idcirco in Ecclesiaste scriptum est: « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quo tu properas (Eccles. ix). » Quod autem subjungitur, « ubi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam, » et reliqua, significat, quod idololatræ nullum adiutorium in die necessitatis habeant ab idolis, quibus antea cultum exhibuerant. Sed nec mundi amatores, qui per avaritiam, quæ est idolorum servitus, pecunias in mundo congregabant, qui deliciis atque luxuriæ deserviebant, quorum Deus venter erat, et gloria in confusione eorum qui terrena sapiebant, nihil secum conferunt de universo labore suo, quando pro peccatis suis ad tartarum a malignis spiritibus pertrahuntur.

« Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me. » Hæc admonitio generaliter ad omnes homines pertinet, ut relicta falsitate idolorum, atque deceptione hæreticorum, nec non et omnium iniquitatum sordibus, ad unum et solum Deum Patrem et Spiritum sanctum, per fidem catholicam colendum convertantur, eumque ex toto corde, tota anima, totaque virtute diligant, et mandata ejus atque judicia diligenter conservent, quatenus regni cœlestis hæredes effici mereantur. « Ego occidam et ego vivere faciam; percutiam et ego sanabo, et non est, qui de manu mea possit eruere. » Quobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit, et mentis duritia in suo pavore tabescit. Vulnerando ergo ad salutem revocat, cum electos suos affligit exterius et interius vivificat. Recte per Moysen loquitur: « Ego occidam et vivere faciam; percutiam et ego sanabo. » Occidit enim, ut vivificet, percutit ut sanet: quia idcirco foras admonet, ut intus vul-

nera non indiget. Quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat, quia torroris sui jaculo transfixos ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim malesana sunt cum nullo Dei amore satiantur; cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt; cum erga infirmitatem proximi sui nec quolibet minimo affectu languescunt, sed vulnerantur; cum amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque has sensibiles per amorem charitatis reddit. « Levabo ad cælum manum meam: dicam, Vivo ego in æternum. » Alia autem editio sic habet: « Quia tollam in cælum manum meam, et jurabo per dexteram meam, et dicam: Vivo ego in æternum. » In cælum manum levare sive attollere, est potentiam æternitatis suæ super omnia excellentem ostendere. Jurare per dexteram, est per Filium, qui dextera Dei nominatur, promissa ipsius in conspectu hominum confirmare, et æternitatem suam credentibus sibi per Evangelium revelare: quia potestas ejus potestas est æterna, et regnum ejus quod non corrumpetur. « Si exacuero ut fulgur gladium meum, et arripuerit judicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et qui oderunt me retribuam. » Exacuere ut fulgur gladium Dei est repentinam vindictam in hostibus exercere. Et arripere judicium manus divinæ, est per justam retributionem singulis secundum propria merita reddere, sicut scriptum est: « Filius enim hominis est in gloria Patris sui cum angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opera ejus (Marc. viii). » Et Apostolus: « Omnes, inquit, stabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum sive malum (Rom. xiv). » Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes. Sagitta enim hominem dum non attendit, percutit; et dum illa non prævidetur, subito interimit. Sagittæ Domini sunt celeres vindictæ: quæ licet modo occultæ sunt coram oculis iniquorum, subito tamen manifestabuntur in damnatione perditorum, et Dei gladius carnes comedit, quia in extremo judicio ejus sententia eos, qui carnaliter sapiunt, occidit.

« De cruore occisorum, et de captivitate nudati inimicorum capitis. » Ad hoc quod dicit, de cruore inimicorum, subauditur illud quod præmissum est, « Inebriabo sagittas meas sanguine. » Inebriat Dominus sagittas suas in cruore occisorum quando ultionem exercet in turba inimicorum. Tuncque nudabuntur consilia iniquarum mentium, quibus se impune peccare confidebant. Possunt et capita iniquorum magistri accipi errantium, in quos ultio novissima redundat, quia qui fuerunt causa peccatorum, sentient damna in retributione poenarum. Unde in Apocalypsi scriptum est: « Et exiit sanguis de lacu, usque ad frenos equorum (Apoc. xiv). » Hoc est, processit ultio tormentorum, usque ad rectores populorum. Usque enim ad diabolum et ejus angelos, novissimo certamine exiet ultio sanguinis sanctorum effusi, sicut scriptum est: In

sanguine peccasti, et sanguis te persequetur. « Laudate, gentes, populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum. » Laudabunt omnes gentes populum Dei, quando viderint gloriosam apparere in conspectu conditoris sui Ecclesiam Dei, et persecutores ejus pro effuso sanguine a se martyrum, et malis omnibus quæ in hac vita gesserunt, per malignorum spirituum ministerium recludi, in gehennam ignis æterni. Tunc enim et boni bonum quod vident laudabunt, quia præmium placet quod habent; et impii in poenis constituti, dicent intra se poenitentiam agentes: « Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem inapproprii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei et inter sanctos sors illorum est? Et propitius erit Dominus terræ populi sui (Sap. v). » Quando Ecclesiam sanctam, quam hactenus regebat in adversis, perpetualiter collocabit in prosperis, in regno videlicet cælesti, ubi sine fine gaudebit, et laudes Domino simul cum sanctis angelis in æternum cantabit. « Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die dicens: Ascende in montem istum Abarim, (id est transitum), in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Jericho; et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obediendam, et morere in monte. Quem conscendens, jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis: quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israel, et ad aquas contradictionis, et cætera. » Abarim mons est, in quo mortuus est Moyses, et interpretatur transitus; et Nebo interpretatur inclusio. Dicitur autem et mons esse Nebo in terra Moab contra Jericho supra Jordanem, in supercilio Phasga, ostenditurque ascendentibus de Libya de urbe: antiquumque habens vocabulum juxta montem Phogor, nomen pristinum retinentem, a quo circa eum regio, usque nunc appellatur Phasga. Moyses ergo in Abarim et in monte Nebo contra Jericho contra Jordanem moritur, quia lex et circumcisio usque ad Christi adventum et baptismi sacramentum processit, ibique conclusa est, quia finis legis est Christus, ad justitiam omni credenti. Vidit Moyses terram repromissionis, sed non ingressus est in eam, quia prævidit in spiritum, et in lege prædixit Christi gratiam futuram, sed non usque ad illam in corpore expectavit, ut videret eam præsentem, quod apostolis Christi concessum est; et ideo ipsi beati ipsius veritatis voce esse testantur, quia quod multi justi et prophetæ videre et audire voluerunt, hoc ipsis præsentialiter cernere gloriosissime concessum est (Matth. xiii)

CAPUT III.

De benedictionibus Moysi super singulas tribus.

(CAP. XXXIII.) « Hæc est benedictio qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israel ante mortem suam,

« et ait. » Bene et rationabiliter ordo iste dispositionis sibi convenit, qua Moyses finiens Deuteronomium suum, novissimam partem illius benedictione conclusit : præfigurans quod Christus post completionem evangelii sui, et passione atque resurrectione illius perpetrata, novissime quando ascensus erat in cælum, elevatis manibus suis in discipulos suos benedixit eis : « Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cælum (*Luc. xxiv.*) » Nam benedictio ista, qua filii Israel in Deuteronomio, quod est secunda lex, benedicuntur, manifeste ad gratiam pertinet Novi Testamenti in quo et priscae legis mysteria reserantur, et veri Israelitæ, benedictionem, quæ per Moysen hominem Dei prophetata est, consequuntur per hominem Dominum Jesum Christum. Unde ait Apostolus : « Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cælestibus in Christo (*II Cor. i.*) » Et bene imminente Moysi morte, filii Israel spirituali benedictione ditantur, quia domus legis umbra, quæ terrestria pollicebatur, destruitur, donorum cælestium veritas aperitur. Prævidet itaque Moyses spiritu prophetico nostri Salvatoris adventum, et futuram gratiam Novi Testamenti qui præteritam narrans, ex voce primitivæ Ecclesiæ tabundus prosequitur dicens : « Dominus in Sina veniet et de Seir ortus est nobis. » Per nomina locorum demonstrat effectus verum. Sina interpretatur amphora mea, vel mensura mea, sive mandatum. Seir pilosus, sive hispidus. Pharan ferocitas eorum, sive frugifer. Sina igitur figuram tenet Veteris Testamenti, quod certam mensuram mandatorum juxta decalogi decretum tenens, jubere novit, sed juvare non novit, sed sectatores suos per spiritum dilectionis liberat, sed per timorem pœnæ servilli conditione subditos ligat. Unde et doctor gentium scribendo ad Galatas, per duas uxores et per duos filios Abrahæ, duorum testamentorum ac duorum populorum per allegoriam expressit figuram dicens : « Scriptum est quoniam Abraham duos filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est ; qui autem de libera, per repromissionem : quæ sunt per allegoriam dicta (*Galat. iv.*) Hæc enim sunt duo Testamenta. Unum quidem a monte Sina in servitutem generans, quæ est Agar (Sina autem mons est in Arabia qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem), et servit cum filiis suis, etc. Dominus ergo Jesus Christus de Sina venit, quia ex lectione legis et prophetarum, credentibus innotuit. Inde enim venit, cum eum ibi qui intelligit invenit. « Unde et ipse incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur discipulis ad quorum cor per fidem venire cupiebat, in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant (*Luc. xxiv.*) » De Seir etiam ortus : quia ex Judaico malitiæ et incredulitatis suæ spinetis aspernimo, secundum carnem genitus, novæ lucis exortu, mentes credentium illuminavit, tanquam verus sol justitiæ, de quo Dominus per prophetam dicit : « Vobis autem timentibus nomen meum,

A orietur sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus (*Malac. iv.*) » Et de quo per Balaam dicitur : « Orietur stella ex Jacob, et consurget homo de Israel (*Num. xxiv.*) » Bene autem de Seir qui aliis nominibus, Edom sive Esau dicitur, Judæorum populus designatur, quia carnalium oblectamenta sectatus, qui per lentis edulium primatus sui gloriam perdidit, et promissæ sibi benedictionis gratiam, fide populi junioris supplantatus, amisit. De monte Pharan Dominus Christus apparuit, quia quo magis contra eum ferocitas populi infidelis sæviit, eo eminentius ac largius divinitatis ejus notitia excrevit. Tradendo quippe eum ad mortem, et crucem ejus violentis vocibus flagitando, nomen ejus dolere voluit. Sed unde humiliter inter passionum contumelias lateat, inde excellentius per virtutem resurrectionis effulsit, et ipsos etiam ferocissimos interfectores suos edomita incredulitatis duritia, fidei suæ jugo subegit, quorum una die tria millia, et inde quinque millia, et deinceps innumera crediderunt. Et quem prius quasi Samaritanum et dæmonia habentem aversati fuerant, ei postmodum inseparabili fidei et charitatis glutino adhæserunt. De quibus hic dicitur : « Et cum eo sanctorum milia. » Sequitur : « In dextera ejus ignea lex. » Dextera autem Dei appellantur electi. In dextera ergo Dei lex ignea est, quia electi mandata cælestia nequaquam frigido corde audiunt ; sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt. Sermo ad aurem ducitur, et mens sibi met irata, ex internæ dulcedinis flamma concrematur. Aliter : Dextera Domini nostri Jesu Christi evangelica prædicatio est, per quam non temporalis felicitas, quæ in leva designari solet, sicut in lege, sed æterna beatitudo promittitur. De qua sponsa loquitur in Cantico canticorum : « Et dextera illius amplexabitur me (*Cant. ii.*) » In hac vero dextera, lex ignea est, dilectio videlicet per donum Spiritus sancti, in electorum cordibus diffusa. De qua Apostolus ait : « Plenitudo ergo legis est dilectio (*Rom. xiii.*) » Hæc namque in Evangelio singulariter commendatur, dicente Domino : « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem (*Joan. xiii.*) » Quæ per Spiritum sanctum in igne apparentem, decima post ascensionem die, in apostolos effusa, omnem legis plenitudinem tanquam digito Dei in eorum mente descripsit, cunctosque electos fervente Spiritu, lucentes operatione facit. Verum quia hæc lex non uni populo ut lex Moyse, sed universis per Christum gentibus promulgata est, mox adjungitur : « Dilexit populos. » Legem igitur charitatis, quam nos servare jussit, primus ipse implevit, diligendo videlicet populos utrosque, circumcisionis et præputii ; et veniens evangelizando pacem nobis qui longe eramus, et pacem his qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. Hanc autem dilectionem commendat misericordissima ejus passio, quam pro totius mundi salute suscepit, de qua ipse ait : « Majorem hac dilectionem nemo habet,

quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis (Joan. xv.) » Ad hujus nos charitatis imitationem, quando ad perfectam scilicet legis observantiam, apostolus accendit dicens : « Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Omnes sancti in manu illius sunt (Eph. v.) » Non est personarum acceptio apud Deum, sed in omni gente, quæ timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi. « Omnes sancti in manu illius sunt. » Quia, quicumque justificati sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri, et audiunt jubentem Dominum : « Sancti estote, quia et ego sanctus sum, » ab omni malo ipsius potentia proteguntur. De quibus ipse sub figura omnium loquitur in Evangelio : « Et ego vitam æternam do eis, et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam in æternum de manu mea (Joan. x.) » Ex omnium itaque concordissima multitudo sanctorum unum Christi gloriosissimum efficitur regnum. Cui per Isaiam dicitur : « Et erit corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient doctrinam illius (Isa. Lxii.) » Pedes Domini Jesu Christi, sancti apostoli et evangelistæ sunt, quorum doctrina in universo orbe discurrit de quibus scriptum est : « Quam pulchri super montes pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona (Rom. x.) » Quicumque ergo his pedibus fidei, pietatis et obedientiæ devotione reverenter appropinquant, non contristentur, quod ipsum Christum docentem in carne non viderunt; non inequant, ne forte ab hominibus quasi homines decipiantur. Per eorum namque os loquitur Christus, et per pedes doctrina capitis auditur. Unde ipse ait : « Qui vos audit, me audit (Luc. x.) » Et Paulus clamat : « An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? » (II Cor. xiii.) Ab illo igitur omnes docentur, etiam per ora sanctorum prædicatorum, cujus manu Ecclesia regitur omnium electorum. Vel certe, qui appropinquant pedibus ejus accipient doctrinam illius, quia illis præ cæteris scientiæ Christi arcana revelantur, qui spiritali desiderio flagrantes, in evangelicis atque apostolicis scriptis die noctuque meditantur. Verum, quia hæc de lege evangelica dicta sunt, sequuntur hi, ex quorum voce Moyses loquitur, de lege Mosaica, et dicunt : « Legem præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Jacob. » Hæc enim fuit tota legis utilitas, ut juberet juste vivere, injustitiam declinare, et hæreditatem semini Abrahamæ repromissam, fideliter expectare; sed jubendo non etiam adjuvando, nequaquam a peccatis justificavit; sed peccatores etiam prævaricatores fecit. Unde Apostolus ait : « Ubi autem non est lex, nec prævaricatio; » et iterum : « Lex autem subintravit, ut abundaret delictum (Rom. iv.) » Videlicet ut agnoscentibus hominibus infirmitatem suam, et ob hoc mediatoris auxilium ardentius desiderantibus, veniente Christo superabun-

A daret gratia, per quam multitudo illa Jacob, de qua scriptum est : « Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una, in semine Abrahamæ, quod est Christus (Act. iv.), » hæreditatem regni cœlestis acciperet. Quæ quoniam de maledicto legis redempta, benedictionem gratiæ consecuta est, pulchre sub Jacob nomine designatur, cui de Christo manifeste promittitur : « Erit apud rectissimum, congregatis principibus populi, cum tribus Israel. » Jacob namque postquam ab angelo cui prævaluit benedictus est, continuo Israelis nomen accepit : quod proprie juxta Hebræos, rectus Dei dicitur. Vir autem videns Deum, non in elementis, sed in sono vocis est. Sic ergo et Judaicus populus ad fidem Christi conversus, et ab eo post resurrectionem benedictus, cui in passione prævaluisse jussus est, novam nominis accepit dignitatem, ut ob justitiæ perfectionem Israel, id est, rectissimus appelletur : cui etiam per Isaiam Deus loquitur : « Audi, Jacob, serve meus, et rectissime quem elegi (Isa. xliiv.) » Apud hunc itaque rectissimum rex Christus, qui in Psalmo loquitur : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, » futurus esse promittitur, habitans videlicet per fidem in corde ejus, eumque sibi regnum inclytum efficiens, sicut per Moysen ante promiserat. « Vos autem, inquit, eritis mihi regnum sacerdotale, et gens sancta (Exod. xix.) » Et Michæas prædixerat : « Et veniet potestas prima regnum filiiæ Sion (Mich. iv.) » Cujus regni concors plenitudo ostenditur verbis subsequentiibus, cum infertur : « Congregatis videlicet in unitatem fidei principibus populi, » id est, sanctis apostolis, de quibus scriptum est : « Constitues eos principes super omnem terram (Psal. xviii.) » cum tribus Israel, ex quibus omnibus innumera multitudo in Christum Dominum creditit. Unde et Jacob duodecim tribus, quæ erant in dispersione, scribit Epistolam. Pulchreque principes populi prius, et deinde tribus congregandæ prophetantur, quia videlicet primi apostoli ad fidem vocati sunt, et postea per eos universæ tribus collectæ. Quod ut supra diximus, ex parte in primo Salvatoris adventu impletum est. Perfecte autem implebitur, cum juxta apostolum, « subintrant gentium plenitudine, omnis Israel salvus fiet (Rom. xi.) » Verum quia pater Augustinus de hac eadem benedictione in libro quæstionum Deuteronomii, unde multa supra posuimus, aliqua protulit, hæc in hoc loco ponenda esse censuimus. Et quia Septuaginta interpretum editionem secutus est, ita incipit. « Hæc est benedictio qua benedixit Moyses homo Dei filios Israel, priusquam defungeretur. Et dixit : Dominus ex Sina venit, et illuxit ex Seir nobis; festinavit ex monte Pharan cum multis millibus Cades. Ad dexteram ejus angeli cum eo, et peperit populo suo; et omnes sanctificasti sub manus tuas, et hi sub te sunt; et accipit de verbis ipsius legem, quam mandavit nobis Moyses hæreditatem congregationibus Jacob; et erit in dilecto princeps congregatis principibus

populorum, simul tribus Israel. Non negligenda est ista propheta. Apparet quippe ista benedictio ad novum populum pertinere, quem Dominus Christus sanctificavit, ex cuius persona ista dicuntur a Moyses, non ex persona ipsius Moysi, quod in sequentibus evidenter apparet. Nam si propterea dictum est, « Dominus ex Sina venit, » quia in monte Sina lex data est, quid sibi vult, quod sequitur : « Et alluxit ex Seir nobis, » cum Seir mons Idumæ sit, ubi regnavit Esau? Deinde Moyses filios Israel benedicit his verbis, sicut Scriptura prædixit, quomodo idem dicit. « Et accepit de verbis ipsius legem, quam mandavit nobis Moyses. » Nimirum ergo propheta est, ut diximus, populum novum Christi sanctificatum prænuntians, ideo sub nomine filiorum Israel, quia semen est Abraham, hoc est, filii sunt promissionis, et interpretatio ejus est, videns Deum. Dominus ergo, quia ex Sina venit, Christus intelligendus est, quoniam Sina interpretatur tentatio. Venit ergo ex tentatione passionis, crucis, mortis. « Et alluxit ex Seir. » Seir interpretatur pilosus, quod significat peccatorem. Sic enim natus est Esau odio habitus. Sed quoniam, qui sedebant in tenebris et in umbra mortis, lux orta est eis, ideo alluxit ex Seir. Simul etiam non absurde intelligitur esse prædictum ex gentibus, quæ significantur per nomen Seir, quia mons est pertinens ad Esau, venturam gratiam Christi populo Israel. Unde dicit Apostolus : « Ita et hi nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur. » Ipsi ergo dicunt, « Alluxit ex Seir nobis, et festinavit ex monte Pharan, » id est, ex monte fructifero : id enim interpretatur Pharan, quod significat Ecclesia. Cum multis millibus Cades. Et mutata interpretatur Cades et sanctitudo. Mutata sunt ergo multa millia et sanctificata per gratiam, cum quibus venit Christus ad Israelitas postea colligendos. Sequitur et dicit : « Ad dexteram ejus angeli cum eo : » hoc non indiget expositione. « Et pepercit, inquit, populo suo, » donans remissionem peccatorum. Inde ad ipsum convertit sermonem, et ait « Et omnes sanctificati sub manus tuas, et hi sub te sunt. » Non utique superbientes et suam justitiam volentes constituere, agnoscentes gratiam, et justitiæ Dei subjiciuntur. « Et accepit, inquit, de verbis ejus : » accepit legem quam mandavit, inquit, nobis Moyses, hoc est populus ejus. De verbis ejus accepit legem, quia de doctrina ejus intellexerunt legem meam, ipsam quam mandavit nobis Moyses. Ipse quoque ait in Evangelio : « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi; de me enim ille scripsit (Joan. v) » Non enim accepit legem ille populus, quam non intellexit; sed tunc accepit, quando intellexit, de verbis ejus, carens velamine veteri. Conversus ad Dominum, hanc dicit hæreditatem congregationis Jacob, quæ intelligenda est non terrena, sed cælestis; non temporalis, sed æterna. « Et erit, inquit, in dilecto princeps. » Ipse utique in dilecto populo erit princeps Dominus Jesus, congregatis principibus populorum, id est,

gentium simul cum tribubus Israel, ut impleatur quod supra dictum est : « Lætamini, gentes, simul cum populo ejus. » Quia cæcitas ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret : « Vivat Ruben et non moriatur, et sit parvus in numero. » Præcedenti sermone salutem primitivæ Ecclesiæ, quæ ex Judæis electa est, specialiter prophetaverat; nunc singulis tribubus proprias benedictiones tribuens, veros Israelitas ex utroque populo designat : et nunc de Christo, nunc de apostolis, nunc de primitiva Ecclesia ex Judæis, nunc generaliter de cuncta simul Ecclesia vaticinatur. Quod autem populus electorum ex duodecim spiritalibus constet tribubus, Joannes dilectus Domini in mystica Apocalypsi describit : « Vivat, inquit, Ruben, et non moriatur. » Ruben interpretatur visionis filius, dicente matre : « Vidit Deus humilitatem meam. » Et est primogenitus patriarchæ Jacob. Significat itaque electum populum ex Judæis, cui divina miseratio contulit ut qui Deum negando et crucifigendo æternæ morti seipsum addixerat, compunctus ad prædicationem sanctorum apostolorum, erroris sui poenitentiam ageret : et credens in Christum ex fide viveret, qui ipsa jam infidelitate mortuus erat. Unde et visionis filius recte dicitur, quia respectu misericordiæ divinæ salvatur. De qua Psalmista exorat : « Vide humilitatem et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea (Psal. xlii). » Et ad Ezechiam Dominus loquitur : « Audivi orationem tuam, vidi lacrymas tuas. » Hic autem populus, quantum ad comparisonem infidelium gentis suæ, exstitit parvus numero, tantum fide maxime et gloriosus fuit. Quod Propheta non maledicentis voto, sed futuram populi illius cæcitatem prævidens, cum sententia divini judicii prædicit : « Hæc est Judæ benedictio. Audi, Domine, vocem Judæ, et ad populum suum introduce eum. » Per Judam, qui interpretatur confessio, universalis Ecclesia designatur, in qua veræ fidei et laudis Dei confessio est. Confessio enim hic pro laude et gratiarum actione accipitur, dicente matre : « Modo confitebor Domino. » Illa ergo est vera Christi sponsa quæ de cunctis virtutibus quibus adornatur in omnibus, non se extollit, sed sponso suo laudes et gratias agit. Pro hac Propheta exorat ut vox fidei et sancti desiderii ejus a Domino exaudiatur; de qua alibi eadem loquitur : « Voce mea ad Dominum clamavi et exaudivit me de monte sancto suo (Psal. lvi). » Et ut ad apostolum suum, id est ad patriarchas, et prophetas, et apostolos, per quos in Christo genita est, introducatur in regnum cæleste, impleto hoc quod in Evangelio prædictum est : « Quoniam multi ab Oriente et ab Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum (Math. viii). » De hac introductione fidei servo dicitur : « Intra in gaudium Domini tui. »

« Manus ejus pugnabunt pro eo, et adiutor illius contra adversarios ejus erit. » Supra ad Dominum precem fuderat, nunc ipsi Judæ Domini auxilium

pollicetur. Non ergo præsumat Judas de viribus suis, ne ipsa elatione cadat coram inimicis suis, sicut de superbis scriptum est: « Expulsi sunt, nec potuerunt stare (*Psal. xxxv*); » sed in illius semper virtute confidat qui ait: « Confidite, ego vici mundum (*Joan. xvi*). » Hujus enim manus pro eo in crucis patibulo contra spirituales nequitias pugnauerunt ut per mortem destrueret cum qui habebat mortis imperium; et contra omnes adversarios et persecutores ei adiutor existit, ut adepta de hostibus victoria, exsultet et dicat: « Et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem (*Abac. iii*). » Et aliud: « Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos (*Psal. v*). » Ipse enim vicit in nobis, et pro victoria sua nos in misericordia et miserationibus coronat. « Levi quoque ait: Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo. » Choro apostolico, et universorum martyrum exercitui, omnique ordini perfectorum ista dicuntur, qui perfectionem charitatis morientes pro Domino impleverunt, et abrenuntiantes omnibus culmen doctrinæ evangelicæ assecuti sunt, tanquam veri Levitæ non habentes partem in terra, sed cum Propheta dicentes: « Dominus pars hæreditatis meæ (*Psal. xv*); » et item: « Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam (*Psal. cxviii*). » Hanc vero admirabilem perfectionem Levi ab illo didicit et accepit qui in Evangelio ait: « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam, et sequatur me (*Luc. ix*). » Et iterum: « Qui perdidit animam suam propter me, in vitam æternam inveniet eam (*Joan. xii*). » Ipse est enim vir sanctus qui hæc universa fecit et docuit, sicut Evangelista de illo ait: « Quæ cepit Jesus facere et docere. » Unde et vir sanctus ipsius Levi dicitur, ut pote singulari et divinæ sanctitati ex nimio amore adhæserit, imitans illum usque ad sanguinem pro veritate certando. Unde et de passione ejus mox subditur: « Quem « probasti in tentatione, et judicasti ad aquas contradictionis. » Quod videlicet per apostropham ad Patrem dicitur. « Tentatus est enim iste vir sanctus, ut Apostolus ait, per omnia secundum similitudinem excepto peccato (*Hebr. iv*). » Sed maximam tentationem et tunc diabolus intulit, cum in ejus necem Judæorum animas tanta obstinatione excitavit, ut omnes una voce dicerent: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii*). » Consummata quippe omni tentatione quam post jejuniū quadraginta dierum protulit, sicut evangelista scribit, « discessit ab eo diabolus ad tempus (*Luc. iv*). » Instante autem passione, Christus Dominus et illius imminentem tentationem, et suam probatissimam dilectionem atque obedientiam exponens, ait: « Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc (*Joan. xiv*). » Et surrexit ad passionem, in qua contradicentium turbas populorum, quasi aquarum inundantium impetum, toleravit; et

arbitrio Dei Patris, qui Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, morti adjudicatus, passionem crucis excepit. Unde et judici suo ipse dicebat: « Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi data esset desuper (*Joan. xix*). » Et nota quod qui probatur et judicatur vir sit, quia Dominus majestatis hæc omnia in vera humilitate sustinuit, sed divinitate impassibilis mansit. Sequitur adhuc de perfectione Levi spiritualis: « Qui dixerunt patri suo et matri suæ, Nescio vos; et fratribus suis, Ignoro illos, et nescierunt filios suos: « hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt. Judicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel. » Hæc enim omnia sancti apostoli et martyres et perfecti quique impleverunt, qui nulli cedentes affectui, patres et matres, fratres et filios, propositum suum impedire cupientes quia animo ab eis disjuncti erant, quasi alienos et extraneos despexerunt: atque ideo præ cunctis fidelibus specialis virtutis privilegio, eloquium et pactum Christi servasse et judicia legemque veri Jacob et Israel custodisse, laudantur. Populus quippe electus merito Jacob et Israel appellatur, quia et in hoc sæculo supplantatorum vitiorum et in futuro Dei visione perfructur. Cujus judicia et lex specialiter præcepta Christi et doctrina Evangelii est. Ille scire Deum familiaris appetit, qui præ amore pietatis ejus nescire se desiderat quos carnaliter scivit. Gravi etenim damno scientia divina minuetur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius jungi: quatenus eosdem quos propter Deum utiliter negligit, tanto solidius diligit, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat. Debemus quidem et temporaliter his quibus vicinius jungimur plus cæteris prodesse, quia et flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur incendit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc, cum cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis animus in divino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis conjuncta despiciat, et hæc apud semetipsum recte ordinans, summo cum amore transcendat. Solerti ergo cura studendum est ne carnis gratia subrepat, atque a recto itinere cordis gressum, deflectat, ne donum superni amoris impediatur et surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic enim quisque propinquorum debet necessitatibus compati ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impedire, ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen a spiritali proposito non avertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritualium ipsam in se dilectionem vincunt, quatenus sic eam discretionis moderamine temperent ut per hanc in parvo saltem ac minimo a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vacæ innuunt, quæ sub arca Domini ad montana tendentes, affectu simul et rigido sensu gradiuntur. Quorum

dnm vitulos clausissent domi, ut scriptum est, per-
 gentes et mugientes, dantes quidem ab intimis mugitibus, sed tamen accepto itinere non deflectentes gressus. « Ponent thymiama in furore tuo, et holocaustum super altare tuum. » Sicut Aaron historialiter in libro Numerorum fecisse legitur, quando propter seditionem factam in populo propter Core, Dathan et Abiron, currens ad mediam multitudinem quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama; et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. Aliter, per sanctorum orationes, quod est incensum suavissimum Domino, vindicta juste imminens populo peccanti mitigatur. Quo enim purius tactum mens omni terrenæ cupiditatis contactu defœcata est et solis cœlestis desiderii ignita, eo efficacius eorum oratio iram Dei mitigat: quæ more thymiamatis in conspectu Dei flagrat, et instar mundissimi holocausti, ab ara pif cordis flamma sanctæ devotionis in cœlum subvohat. Hoc autem præcipue sanctis apostolis et martyribus congruit, quorum orationibus sæpe propitiatur Deus peccatis populi sui; quique semetipsos super altare Dei, id est, per fide Christi, totos holocaustum Domino obtulerunt. Unde et de ipsis Scriptura dicit: « Tanquam aurum in fornace probavit illos, et sicut holocausti hostiam accepit illos (Sap. xvii). » Istud est altare Dei sub quo animas interfectorum propter verbum Dei et testimonium Jesu, Joannes clamantes in Apocalypsi vidit (Cap. vi), de quibus subditur: « Benedic, Domine, fortitudini ejus: et opera manuum illius suscipe. » Fortitudini quippe sanctorum martyrum benedicitur, cum eorum invicta patientia cœlesti gloria remuneratur. Quod verbis aliis repetitæ videtur addendo, « et opera manuum illius suscipe. » Dantur eis nunc singule stolæ albæ, sicut in Apocalypsi legimus, beata scilicet animarum læticia; et in judicio futuro, receptis immortalibus ac præclaris ex resurrectione corporibus fulgebunt, ut Scriptura dicit, « et tanquam scintillæ in arundinetis discurrent (Sap. iii). » Exurentes videlicet vacuos mente et infructuosos opere adversarios suos, de quorum pœna mox sequitur: « Percute dorsa inimicorum ejus, et qui oderunt eum, non consurgant. » Videbantur enim sibi impune tot sanctorum martyrum sanguinem fundere; sed eis quasi per dorsum pœna, quam prævidere non noverant, parabatur, damnatio videlicet sempiterna, in quam ruentes ultra surgere non valent. Tali percussione feriuntur, de quibus Salomon ait: « Et virga in dorso imprudentium. » Quæ tunc percussorum oculis presentabitur cum juxta librum Sapientiæ, in inferno positi, et sanctorum martyrum, quos hic exosos habuerant, gloriam contuentes, sera atque infructuosa pœnitentia dicturi sunt: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum et similitudinem improperii; nos, insensati, vitam illorum putabamus insaniam, et finem illorum sine honore: quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? et cætera. « Et Benja-

min ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo. » Legitur enim in Genesios libro dixisse Judam ad Joseph in Ægypto de Benjamin: Pater tenere diligit eum. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, et ille defuerit, cum anima illius ex hujus anima pendeat, videritque eum non esse nobiscum, morietur. Videtur quidem secundum historiam tangere quod Benjamin a patriarcha simul et propheta spiritu Dei pleno, videlicet patre suo Jacob, amaretur; et quod per dispensationem Dei locus ille, in quo cultus ejus maxime futurus erat, tribu ejusdem decerneretur, hoc est Jerusalem, ubi templum et altare Dei construebatur. Atque ideo subjungitur: « Quasi in thalamo tota die morabitur. » Quia Jerusalem fuit eo tempore locus quem elegit Dominus ut esset nomen ejus ibi. Allegorice autem Dominus noster Jesus Christus ipse amantissimus est Dei Patris, de quo dixit: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacni (Math. iii). » Hic in virtute Patris manet, quia in dextera virtutis sedet, et regnat in excelsis. Sed et de humanitate ejus intelligi potest, quia in ea divinitas habitat confidenter, quam sibi conjunxit in unitate personæ. Quod autem dicit, « in thalamo morabitur, et inter humeros illius requiescet, » significat quod in utero virginis cœlestis sponso conjuncta est Ecclesia, quæ in fortitudine potentia Christi et in operibus ejus maximam fiduciam ac requiem mentis habet. Aliter: per Benjamin, qui ex filio doloris in filium dexteræ versus est, beatus Paulus designatur, qui de persecutore in apostolum repente mutatus, vas electionis Christo effectus est. Ipse enim se ex hac tribu fuisse testatur, de qua hic spiritu prophetali nasciturus esse prænosctur. Dignum quippe fuit ut quemadmodum Joannis Baptistæ præcursoria, imo angelica dignitas ante prædicta est, ita et magistri gentium in fide et veritate universo mundo pro futura gratia inter magna Ecclesiæ mysteria prophetaretur, quia Domino insigni amore dilectus, subito ex persecutore prædicator effectus est: Evangelium per revelationem Christi didicit; ad cœlum usque tertium raptus est: in paradiso arcana verba, quæ nequaquam hominibus loqui licet, audivit. In cujus mente tanta fidei confidentia Christus habitavit, ut ipse inter immensa pericula coram gentibus et regibus et filiis Israel constanter eum prædicans, clamet: « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum (Philipp. i, 2). » Et iterum: « In omni fiducia sicut semper, ita et nunc glorificatur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem (Ibid.). » De cujus adhuc omni virtutum flore, speciosissima et dilectissima Christo anima, dicitur: « Quasi in thalamo tota die morabitur. » Vel ipsius scilicet spiritali connubio mira semper oblectatione perfruens, eamque vinorum sensuum prole fecundans, et nullius vitii inquietudine secretum placidissimi pectoris derelinquens. Vel certe in eo quasi in pulcherrimo thalamo residens, et virgineas credentium mentes, imo diversorum populorum Eccle-

sias tanquam sponsum speciosus forma præ filiis hominum per prædicationem ejus suis jungens amplexibus. De quibus Psalmista canit: « Adducentur regi virgines post eam, proxime ejus afferentur tibi (Psal. XLIV). » Et quarum uni ipse loquebatur: « Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (II Cor. XI). » Cujus gloriosissimi labores quibus in doctrina evangelica desudavit; quantum Christo accepti essent, verbis sequentibus declaratur, dum de ipso adhuc subditur: « Et inter humeros illius requiescet. » Per humeros quippe, quibus onera bajulamus, robustissima ejus patientia designatur, per quam tanto libentius Christus in illo requievit, quanto ipse inter durissimos etiam labores se pro Christo pati omnia gloriabatur. Tanto ab illo arctius complecti meruit, quanto a complexu ejus nullus hunc labor, nulla tribulatio separabat. Qui enumerans diversa pericula aiebat: « Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos (Rom. VIII); » ac si diceret: Idcirco cuncta adversantia pro Christo vincimus, quia mens nostra a dilectionis ejus brachio non recedit.

« Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra
 « ejus, de pomis cæli, et rore atque abyso subjacente
 « De pomis fructuum solis ac lunæ, de vertice
 « antiquorum montium, de pomis collium æternorum,
 « et de frugibus terræ, et de plenitudine ejus.
 « Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super
 « caput Joseph, et super verticem Nazaræi, inter
 « fratres suos. Quasi primogeniti tauri pulchritudo
 « ejus: cornua rhinocerotis, cornua illius. In
 « ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ, »
 « etc. Secundum historiam, in benedictione terræ Joseph
 « significat fertilitatem terræ, quam duæ tribus ex
 « Joseph genitæ, hoc est, Ephraim et Manasses, habuere:
 « sive in ubertate frugum atque pomorum, sive in pastu
 « pecorum. Quod autem comparat cornua Joseph cornibus
 « rhinocerotis, significat futurum quod tribus Ephraim
 « principatum habitura sit inter decem tribus quæ
 « separatæ sunt a domo David temporibus Roboam filii
 « Salomonis, et regnaverunt in Samaria. Spiritualiter
 « autem, terra Joseph, qui interpretatur auctus, Ecclesia
 « est Domini Jesu Christi, de qua Psalmista canit: «
 « Benedixisti, Domine, terram tuam (Psal. LXXXIV). »
 « Quæ in fide ejus stabili firmitate fundata, non propria
 « virtute, sed benedictione Domini virtutum divitiis
 « adimpletur, dicente Paulo: « Benedictus Deus et Pater
 « Domini nostri Jesu Christi qui benedixit nos in omni
 « benedictione spiritali in cælestibus in Christo. »
 « Hæc in Evangelio accepta semente verbi Dei, centesimum
 « in virginibus, sexagesimum in continentibus, trigesimum
 « in castitate conjugii fructum offerre monstratur. Joseph
 « enim Christum significat, qui a Judæis quasi fratribus
 « suis abjectus, in tota Ægypto hujus sæculi princeps factus
 « est, et universum genus humanum ab æterna famis penuria,
 « evangelici frumenti erogatione liberavit. Nomenque illud,
 « quod Joseph fuerat immutatum in se probavit

A veraciter adimpletum, ut ab omnibus agnoscatur
 quia hic est vere Salvator mundi. « De pomis cæli et rore atque abyso subjacente. » Cælum propter unitatem fidei atque doctrinæ, de qua dicit Apostolus: « Sive enim ego, sive illi, hoc est sancti apostoli et evangelistæ, sic prædicamus, et sic credidistis. De quibus alibi pluraliter dicitur: « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (Psal. XVIII). » In ipsis enim sublimi vita et contemplatione fulgentibus, tanquam in cælo suo habitans Deus, tonat terrores, pluit consolationes, coruscet miraculis. Et de hoc cælo scriptum est: « Cælum cæli Domino (Psal. CXIII); » quia non humano magisterio, sed solo Dei spiritu, claritate supernæ sapientiæ illustratur. Cujus poma sunt odoriferi ac suavissimi virtutum fructus, quibus copiosissime terra sanctæ Ecclesiæ, dum eorum contemplatione proficit, locupletatur. De quibus pomis et fructibus, eis a Domino dictum est: « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat (Joan. XV). » Ros vero ex hoc cælo descendens, cælestis est prædicatio miræ subtilitatis et gratiæ, qua credentium corda, ne tentationum æstu arescant, sed inmarcescibili virtutum viriditate polleant, medullitus irrorantur. De hoc rore mystice in benedictione Jacob dicitur: « Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini et olei (Gen. XXVII). » Sed terra Joseph nostri in pinguiori fertilitate viget, cum internæ gratiæ nobis datæ, quasi de abyso subjacente, humorem vitalem trahit, et fonte vitæ inde ascendente, sicut paradisi Domini irrigatur, dicente Scriptura: « Fons ascendebat e terra irrigans universam superficiem terræ (Gen. II). » De hac abyso super Salvatore in Ecclesiastico dicitur: « A mari enim abundavit sensus ejus, et cogitatus illius de abyso magna (Eccl. XXIV). » Frustra enim quemlibet exterius sermo doctoris irrorat, nisi interius adsit irrigans gratia conditoris. Unde adhuc subditur: « De pomis fructuum solis ac lunæ. » Sol etenim justitiæ Dominus Jesus Christus est, qui in Evangelio de seipso ait: « Tunc justifugebunt sicut sol in regno Patris eorum (Marc. XII). » Quod exponens Joannes, ait: « Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est (I Joan. III). » Hujus igitur solis fructus dona sunt spiritualium charismatum, quos enumerans Apostolus ait: « Fructus autem Spiritus, charitas est, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, mansuetudo, fides, modestia, patientia, castitas (Gal. V). Fructibus autem solis sui luna declaratur, cum per subministrationem Spiritus Jesu Christi, sancta Ecclesia donorum spiritualium dote ditatur. Unde ait Apostolus: « Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi (Ephes. IV), » id est, ita sunt fructus solis ac lunæ: illius dando, hujus accipiendo. Semper ergo luna solem suum plena devotione respiciat, ne si ab illo per superbiam avertatur, ejus radiis illu-

strari non mereatur. De hac luna in Cantico canticorum dicitur : « Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, etc. (*Cant. vi*). » « De vertice montium antiquorum, de pomis æternorum collium. » Montes, antiqui sunt patriarchæ; sunt et prophætæ vita celsi, et ad contemplanda Dei mysteria sublimiter erecti. Colles æterni, ceteri iusti Veteris Testamenti, tanquam pii et humiles filii, in eorum fide, immobili firmitate fundati. De his montibus et collibus Isaias excellentiam Domini contemplatus ait : « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles (*Isa. ii*). » Quorum pomis terra Joseph benedicitur, cum Ecclesia Christi doctrina prophetiæ, et exemplo virtutis eorum in fide Christi, promptiori pietate fructificat. Et intuumendum quia supra in pomis et rore cæli doctrina evangelica, hic in virtute antiquorum montium, et pomis æternorum collium, doctrina legalis et prophetia designatur, et utrisque terra Joseph locupletatur, quia sancta Ecclesia utriusque Testamenti paginis instruitur, et novorum et veterum patrum virtutibus, ad sanctæ conversationis studia informatur. Unde eidem sponso in Cantico canticorum dicitur : « Omnia poma, dilecte mi, nova et vetera servavi tibi (*Cant. vii*). » Et ipse in Evangelio : « Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (*Matth. xiii*). » Merito itaque Manichæi et Judæi, dum illi vetus recipiunt, isti vetus non recipiunt testamentum, in terra hac opulentissima hæreditatem accipere nequiverunt; de cujus opulentia adhuc subditur : « Et de frugibus terræ et de plenitudine ejus. » In quibus verbis satis ostenditur, quod hæc terra, cui tanta rerum copia promittitur, non in illa possessionis sorte, quam in terra Chanaan filii Joseph acceperunt, carnaliter cogitari, sed in universo orbe spiritualiter intelligi debeat. Profecto ergo ipsa est Ecclesia Christi, in toto mundo multiplici justitiæ fruge fecunda, et spiritualium charismatum largitate a Joseph suo repleta, qui in Evangelio legitur, « plenus gratiæ et veritatis : et de cujus plenitudine nos omnes accepimus (*Joan. i*). » Unde et sequitur : « Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super verticem Nazaræi inter fratres suos. » Totus enim Joseph, hoc est caput et corpus ejus, benedictione repletus est. Unde ait Apostolus : « Qui est caput corporis Ecclesiæ (*Col. i*); » et iterum : « Multi enim unum corpus sumus in Christo : singuli autem alter alterius membra (*Rom. xii*). » Sed totius benedictionis plenitudo tribuitur capiti ut ab ipso in totum corpus et in membra singula juxta mensuram donationis ejus descendat. Unde sub specie Aaron sacerdotis, de ipso in Psalmo canitur : « Sicut unguentum in capite, quod descendit in oram vestimenti ejus, etc. (*Psal. cxxxii*). » Qui incomparabilis gratiæ prærogativa cunctis fratribus, id est fidelibus, supereminens septiformis Spiritus gratia, quasi ve-

rus Samson ex utero genitricis Nazaræus, id est Deo consecratus, velut septem intactis crinibus, insignis effulget. Quod autem benedictio illius qui apparet in rubo, Moysi ait : « Ego sum Deus Abraham, et Deus Jacob, et Deus Isaac (*Exod. iii*). » in caput Joseph ventura prædicitur illud profecto ostendit, quod promissio Dei ad eosdem patriarchas facta, in Christo esset explenda : videlicet ut in semine ipsorum demonstraretur, id est, ut in eo benedicerentur omnes gentes terræ de cujus futura passione et mox sequente resurrectionis gloria, subinfertur : « Quasi primogenita tauri pulchritudo ejus. » Ipse est enim taurus et vitulus saginatus quem velut electis lobus patriarcharum stirpe secundum carnem progenitum, filio pœnitenti pater clementissimus immolavit. Sed die tertia a mortuis resuscitatus, discipulis suis gloriosus apparuit; de quo Joannes in Apocalypsi loquitur : « Primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ (*Apoc. i*). » Et Paulus dicit : « Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium (*I Cor. xviii*). » Præmissa vero resurrectionis gloria, confestim de virtute passionis adjungit : « Cornua rhinocerotis cornua illius. Crucis quippe cornua significantur : de quibus et Habacuc dicit : « Cornua in manibus ejus; ibi abscondita est fortitudo ejus (*Habac. iii*). » Quod exponens Apostolus ait : « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii*). » Quamvis ergo per infirmitatem carnis, velut aries, illudentium spinis ac sentibus coronatus, his cornibus hæserit, ipsius tamen passionis incomparabili fortitudine unicornis exstitit, victor scilicet mortis, et per mortem destruens eum, qui habebat mortis imperium. Unde et Paulus dicit : « Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (*I Cor. i*). » Et iterum : « Delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, spolians principatus et potestates, traduxit palam, triumphans eos in semetipso (*Col. ii*). » Sequitur ergo adhuc de victoriosissimæ crucis cornibus. In ipsis ventilabit gentes, usque ad terminos terræ. Nam per prædicationem crucis, universum orbem, et omnes mundi terminos, fidei suæ subjecit occulto judicio, discernens paleas a frumento, incredulos a credentibus, dum passionis ejus præconium, aliis damnatio, aliis salus est dicente Apostolo : « Christi bonus odor sumus Domino; et in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt : aliis quidem odor vitæ, in vitam; aliis vero odor mortis, in mortem (*II Cor. ii*). » Et iterum : « Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est : his autem, qui salvantur, id est nobis virtus Domini est (*I Cor. i*). » Et alibi : « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (*Ibid.*)